

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ

Науково-технічний збірник

Заснований в 1997

Випуск № 19

Київ КНУБА 2008

УДК 711.11; 711.112

Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник / Відпов. ред. М.М. Дьомін. – К., КНУБА, 2008. – Вип. 19. – 376 с. Українською та російською мовами.

В збірнику висвітлюються актуальні проблеми досліджень у галузі архітектури та містобудування, теорії та історії архітектури та реконструкції існуючої забудови.

Розрахований на працівників науково-дослідних і проектних організацій, викладачів вищих навчальних закладів.

Современные проблемы архитектуры и градостроительство: Науч.-техн. сборник / Ответ. ред. Н.Н. Демин. – К., КНУБА, 2008. – Вып. 19. – 376 с. На украинском и русском языках.

В сборнике освещаются актуальные проблемы исследований в области архитектуры и градостроительства, теории и истории архитектуры, реконструкции существующей застройки.

Рассчитан на работников научно-исследовательских и проектных организаций, преподавателей высших учебных заведений.

Відповідальний редактор – член-кореспондент АМ України, доктор архітектури, професор М.М. Дьомін.

Редакційна колегія: доктор архітектури Абизов В.А.; доктор архітектури, професор Білоконь Ю.М.; доктор технічних наук, професор Габрель М.М.; доктор архітектури, професор Єжов В.І. (заступник відповідального редактора); кандидат архітектури, доцент Івашко Ю.В. (заступник відповідального секретаря); доктор технічних наук, професор Ключниченко Є.Є.; доктор архітектури, професор Лаврик Г.І.; доктор архітектури, професор Мардер А.П.; доктор технічних наук, професор Михайленко В.Є.; доктор географічних наук, професор Нудельман В.І.; доктор архітектури, професор Панченко Т.Ф. доктор технічних наук, професор Підгорний О.Л.; доктор архітектури, професор Слещов О.С.; доктор архітектури, професор Тимохін В.О.; кандидат технічних наук доцент Товбич В.В. (відповідальний секретар); доктор архітектури, професор Фільваров Г.І.; доктор архітектури, професор Фомін І.О. (заступник відповідального редактора); доцент Чередніченко П.П. (заступник відповідального секретаря); дійсний член АМ України, доктор технічних наук, професор Яковлев М.І.

Рекомендовано до видання вченою радою Київського національного університету будівництва і архітектури, протокол № 33 від 28. березня 2008 р.

На замовних засадах

© Київський національний університет будівництва і архітектури, 2008

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ

УДК 72.01/03 "18"/"19"

Ю.В. Івашко

ЯПОНСЬКА КУЛЬТУРА ЯК ОДИН З ВИТОКІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО МОДЕРНУ

В багатьох наукових джерелах, присвячених дослідженню європейського модерну (зокрема, у К. Фремптона (4), М. Шпайделя (7), Х. Фудзіоки (5)), звучить теза про особливу роль японської культури в становленні модерну (ар-нуво) як стилю. Стиль модерн (ар-нуво) мав декілька витоків: орієнтальне мистецтво, традиції минулого (насамперед середньовічної готики) і авангардизм. Орієнтальне (зокрема, японське) мистецтво швидко поширилось в США і Європі в 1850-х роках завдяки політичним подіям. На жаль, питання впливу орієнтального мистецтва на європейський модерн і досі залишається недостатньо вивченим.

З початку XVII століття і до середини XIX століття Японія була фактично ізолюваною від зовнішніх впливів країною, але в 1853 році до затоки Урага поблизу міста Едо зайшла ескадра з чотирьох американських військових кораблів. Сполучені Штати Америки та інші держави вирішили налагодити торгівлю з Японією, навіть застосувавши в разі необхідності військову силу. Оскільки японські воїни на той час були озброєні лише середньовічними мечами і аркебузами зразка XVII ст., вони не могли протистояти озброєнню американців, тому в 1854 році був підписаний договір між США і Японією, після чого до Японії почали приїжджати іноземці, а безліч японських товарів з'явилося у продажу в Америці та країнах Західної Європи. Процес культурних контактів східного і західного світів виявився подвійним: для Японії цей процес означав відхід від феодалізму (в 1868 році сьогун-головнокомандуючий відрікся від влади на користь імператора) і "європеїзацію" певних сторін життя, для Америки і Європи – знайомство з екзотичною культурою і філософією.

В 1895 році торговець і колекціонер далекосхідного мистецтва Самуель Бінг, який відвідав Японію ще 1875 року, відкрив у Парижі модний магазин "Ар-нуво", де продавалися японські естампи та китайські дрібнички. В 1900 році Бінг представив власний павільйон "Ар-нуво" на Всесвітній виставці в Парижі.

За запрошенням самого Бінга цей павільйон відвідали японські митці Асаї Тю, який тоді навчався у Парижі, та Фукучі Фукуїті. Павільйон Бінга відвідав і відомий японський письменник Нацуме Кінносу (Нацуме Сосекі), прямуючи до Лондона, де він перебуватиме протягом трьох років. В ці ж роки Кінносу захоплюється англійським виданням "The Studio", яке пропагувало новаторські ідеї модерну.

Знайомство з мистецтвом модерну (ар-нуво) так чи інакше мало справити певний вплив на японських митців. Після повернення до Японії Асаї Тю став викладати у щойно заснованій у Кіото Вищій школі декоративних мистецтв і паралельно з живописом займався творчістю в галузі декоративних мистецтв, зокрема у техніці макі-е (живопис золотом і сріблом по лаку). В його творах, так само як і в творах Фукучі Фукуїті, сильно помітний вплив європейського ар-нуво.

В 1905 році Нацуме Кінносу опублікував перший том свого роману "Я – кіт", а в 1906 році – другий том. Обкладинки обох томів були виконані в стилі ар-нуво.

Втім, вплив спричиненого екзотичною культурою стилю модерн на традиційну японську культуру виявився не таким значним, як вплив японської культури на європейську. В декоративному мистецтві Японії вплив модерну був майже непомітний. Значно більший вплив європейський стиль модерн справив на японську архітектуру, особливо той вид модерну, який отримав назву "раціоналістичний модерн". В цьому стилі працювало декілька архітекторів, найвизначнішим з яких був Такеда Гоїті. Популярність саме англійського різновиду модерну, "раціоналістичного модерну", пояснювалась двома причинами: по-перше, Гоїті захопився спорудами англійського архітектора Чарлза Ренні Макінтоша під час свого перебування в Глазго, по-друге, саме більш стриманий різновид європейського модерну був зрозумілий для японської культури з її прагненням до простоти і певного аскетизму. Саме тому серед споруд, які традиційно відносять до японського модерну, немає оригінальних криволінійних будівель, на зразок споруд барселонського архітектора Антоніо Гауді. Немає в японських спорудах і класичної лінії Віктора Орта "Удар батога", натомість переважають прямі лінії, характерні для англійського раціоналістичного модерну Чарлза Макінтоша. Найхарактернішими об'єктами модерну у Японії вважаються "Перукарня для чоловіків Каміното" в Осаці (1903, не збереглася) та резиденція Фукусіми Юкінобу (арх. Такеда Гоїті, 1907, не збереглася). В будівлі резиденції стиль ар-нуво відчувався скрізь, починаючи від вхідних дверей до традиційних переносних ширм "фузума". Впливи модерну відчувались в мистецтві та архітектурі Японії приблизно з 1903 до 1915 років.

Недостатня популярність модерну в Японії пояснювалась тим, що японські митці не визнали в цьому стилі своїх культурних витоків і сприймали його насамперед як європейський стиль, залишаючись вірними власним культурним традиціям. Навіть для тих японських митців, які захоплювались модерном, цей стиль був лише одним з напрямів їх творчості, але не головним.

Крім цього, вбачаючи в величезному успіху японських товарів на європейському та американському ринках можливість швидкого зростання економіки країни, уряд Японії активно заохочував саме на створення творів традиційного мистецтва, які мали попит. Тому для багатьох японських митців найважливішим було створення не європейського мистецтва у його японському варіанті, а свого, суто національного. В галузі ж архітектури уряд Мейдзі починаючи з 1867 року прагнув протиставити японську цивілізацію західній, стверджуючи це об'єктами "помпезної національної архітектури".

Тут виникав парадокс: з одного боку, європейські митці модерну черпали натхнення в японській екзотиці і вважали японську естетику з її прагненням до створення враження рухомості внутрішнього простору, асиметрії і декоративності площин одним з витоків стилю модерн, з другого боку, японці сприймали модерн як європейське явище, не властиве багатомілітарним культурним традиціям Японії.

Спробуємо визначити, які особливості японської культури справили вплив на виявлення таких рис європейського модерну, як:

- використання природних мотивів і форм (рис. 1)

Рис. 1. Інтер'єр будинку Ван Етвельде в Брюсселі

- наявність химерних кривих ліній (рис. 2)

Рис. 2. Інтер'єр будинку Тасселя в Брюсселі

- перетікання просторів і єдність внутрішнього та зовнішнього просторів через тонку прозору мембрану-стіну
- втілення естетичної виразності і відчуття краси і гармонії в окремому елементі.

Вплив японського мистецтва на процес створення стилю модерн був тим більш значним, що самого лише застосування образів рослинного світу в декоративному мистецтві чи в структурному орнаменті в архітектурі ще недостатньо для створення дійсно мистецького середовища. Для створення мистецького середовища потрібне ще пластичне образне осмислення природних форм, а не їх безпосереднє цитування, тобто та продумана митцем архітектурно-мистецька стилізація, яка була присутня в японській каліграфії та японських естампах, з якими Захід познайомився близько 1860 року. Митці європейського модерну захоплювались майстерністю японських каліграфів, які в процесі розміщення чорних знаків на білому тлі досягали естетичної рівноваги між змістом і порожнечою (рис. 3).

Рис. 3. Японські ієрогліфи

Так, "засновник модерну", бельгійський архітектор Віктор Орта в своїх спорудах постійно створював баланс між естетичним і технологічним, поєднував на фасадах та в інтер'єрах споруд різні матеріали, запроваджував принципи "прозорості зсередини назовні".

Одним з основних джерел натхнення митців модерну стала японська естетика, зокрема її схильність до дисиметрії і декоративності площин.

Слід відмітити одночасний вплив японської культури і на західноєвропейське, і на американське мистецтво. Наприклад, на створення "будинків прерій" відомого американського архітектора Френка Ллойда Райта надихнула японська експозиція на Всесвітній Колумбійській виставці в Чикаго в 1893 році (4, с. 91). Райт переосмислив найголовніший елемент японської оселі – токоному, символ домашнього церемоніалу, замінивши її каміном і таким чином надавши каміну в центрі оселі містичного значення об'єднувача родини. Оскільки в популярних архітектурних джерелах нам не вдалося знайти опису токономи, ми звернулись до спеціалізованих джерел і надаємо коротку інформацію про значення токономи в японському будинку.

В жодній іншій країні не було такого розвиненого етикету меча, як в Японії, де меч називали "душею самурая". Культ меча створив певну етику меча, порушення якої змивалось лише кров'ю. Саме тому мечі займали найпочесніше місце в будинку самурая – в спеціальній ніші токонома в головному куті кімнати на підставці для мечей. Горизонтальна підставка для мечей називалася катана-каке, а вертикальна – таті-каке. З токономою пов'язаний і спеціальний церемоніал "милування мечем", оскільки для господаря вважалося великою честю, коли гості виражали захоплення його мечами. Оголошеного клинка дозволялось торкатись лише шовковою хусткою чи листом рисового паперу.

Звісно, американцям і європейцям був невласливий подібний етикет, однак вони сприйняли певні характерні особливості японської культури. Перш за все,

на створення напівмістичного-напівфантастичного світу модерну, в якому залишалось багато місця для уяви, вплинуло мистецтво коротких віршів – хайку (6). Хайку – це дуже маленький віршик, який складається лише з трьох коротких рядків і має обмежену кількість складів – п'ять складів у першому і третьому рядках, сім – у другому рядку. На відміну від традиційного європейського вірша текст хайку не описує світ чи почуття, які переживає поет, а лише пробуджує уяву читача через опис природи чи звуків (6, с. 7). Читаючи хайку, кожна людина уявляє щось своє, особисте. Так само і ті, хто дивиться на картини художників модерну, уявляють щось своє. Наприклад, не випадково один з найвідоміших художників модерну Арнольд Бьоклін навмисно не давав назву своїм картинам, дозволяючи це зробити продавцям його картин.

Можливо, саме японська традиція хайку оспівувати пори року через опис природи вплинула і на європейську традицію модерну створювати цілі живописні цикли під спільною назвою "Пори року". У деяких художників, таких як Альфонс Муха, таких живописних циклів декілька, і всі вони різняться між собою.

Японські традиції вплинули також на просторову концепцію модерну. Річ в інтер'єрі за японською традицією вважалася проявом Дао, який виникає через людину, несе в собі енергію давніх традицій і спілкується з людиною позавербальною мовою символів (1, с. 4). Тому винесення і демонстрація речей в ритуалі виступало яскравим проявом цього спілкування. Саме через річ відбувається для японця близьке спілкування з минулим, з давниною, з Дао, оскільки річ наділена і "мовою", і "душею", і "духом" в цілісному світосприйнятті. Певні речі виконували роль посередника в спілкуванні між людьми, допомагали у вираженні певних емоцій (1, с. 4).

Сильний вплив японської гравюри відчувається в графічних роботах європейського модерну, особливо в роботах англійця Обрі Бернслея. Для японської гравюри характерний лаконізм зображень, наявність кривих ліній і плавних силуетів, особливо у зображенні одягу персонажів. І чоловічий, і жіночий одяг був багатошаровим, оскільки існував верхній і нижній одяг. В X столітті з'явився національний японський костюм сокутай, який і досі використовується як костюм для церемоній (3, с. 25). Він складався з нижнього одягу – штанів окуті і білого шовкового плаття косоде та верхнього одягу – штанів хакама і плаття хо (3, с. 25). Для японського одягу був характерний плавний силует і значна довжина. Наприклад, в мирні часи самураї носили одяг камісімо, який складався з куртки і широких штанів хакама з розрізами по боках, під камісімо надівали нижнє кімоно (3, с. 54). В урочистих випадках самураї носили довгі штани нага-бакама, які досягали підлоги, і

халатоподібний одяг каригіну з такими широкими рукавами, що їх ширина досягала довжини.

На відміну від традиційного європейського одягу, який підкреслює фігуру людини, кімоно виділяло лише плечі і талію людини, приховуючи недоліки його фігури. Західний одяг підкреслює рельєфність фігури, японський – площинність фігури. До речі, в картинах європейського модерну за фантастичними вихреподібними лініями жіночого одягу не прочитуються лінії фігури, складки тканини наче живуть своїм власним життям.

Одним з найважливіших впливів японської культури на архітектуру доби модерну слід вважати застосування принципу зв'язку між інтер'єрним і екстер'єрним простором (принцип прозорості зсередини назовні був вперше проголошений бельгійським архітектором Віктором Орта) та принцип трансформації і перетікання просторів (4, с. 23). Ці принципи японської архітектури вдало застосовував у своїх проектах "будинків прерій", які в певних джерелах називають об'єктами модерну в Америці, архітектор Френк Ллойд Райт. Незмінність і постійність в інтер'єрі підкреслював камінь, а весь інтер'єр розподілявся на окремі частини за допомогою ширм замість внутрішніх перегородок, що створювало ілюзію спільного простору і дозволяло трансформацію приміщень.

Від японської архітектури походила і традиція поєднання різних матеріалів та виявлення краси певного матеріалу. Модерн передбачав "діалог матеріалів", тому в творах Віктора Орта постійно мав місце такий діалог. В. Орта застосовував три основні варіанти поєднання матеріалів: залізо і камінь, залізо і дерево, камінь і дерево (4, с. 23).

Вважалось, що стиль модерн, подібно до музики, впливав на поведінку людини, оскільки модерн також був насамперед мистецтвом, що імітувало певні моделі поведінки. Чисто графічні двомірні зображення стилю модерн художника Обрі Бернслея В.Орта переносить в тримірні архітектурні твори (4, с. 23).

Таким чином, можна говорити про замкненість циклу взаємовпливу японської культури на культуру європейського модерну: спочатку європейські митці творчо переосмислили культурні традиції Японії, а згодом японці сприйняли новий стиль модерн – вже як європейське явище. Це дозволяє скласти більш об'єктивне уявлення про модерн як об'єкт взаємовпливу двох культур – Заходу і Сходу.

Література

1. Вещь в японской культуре / Сост. Н.Г. Анарина, Е.М. Дьякова. – М.: Вост. лит., 2003. – 252 с.: ил.
2. Івашко Ю. Модерн в архітектурі Києва. – К.: Гопак, 2007. – 240 с., іл.
3. Носов К.С. Вооружение самураев. – М.: ООО «Издательство АСТ», СПб.: ООО «Издательство «Полигон»», 2004. – 252 [4] с.: ил.
4. Фремpton К. Современная архитектура: Критический взгляд на историю развития / Под ред. В.Л. Хайта. – М.: Стройиздат, 1990. – 535 с.: ил.
5. Фудзіока Х. Новий погляд на традицію. – „Кур’єр ЮНЕСКО”, жовтень 1990. – С. 18-19.
6. Шевцова Г. Стежками Басьо. – К.: Грані-Т, 2007. – 96 с.
7. Шпайдель М. Переможна хвиля. – „Кур’єр ЮНЕСКО”, жовтень 1990. – С. 13-17.

Анотація

В статті проаналізовано вплив східного, зокрема, японського мистецтва на процес формування стилю модерн і зворотній процес впливу європейського модерну на традиційне японське мистецтво. Визначено особливості окремих видів японського мистецтва і їх вплив на певні стильові ознаки європейського модерну. Пропонується дещо незвичний погляд на модерн як об’єкт взаємовпливу двох культур – Заходу і Сходу.

Аннотация

В статье проанализировано влияние восточного, в частности, японского искусства на процесс формирования стиля модерн и обратный процесс влияния европейского модерна на традиционное японское искусство. Выявлены особенности отдельных видов японского искусства и их влияние на определенные стилевые признаки европейского модерна. Предлагается несколько необычный взгляд на модерн как объект взаимовлияния двух культур – Запада и Востока.

УДК-72.03

Торкман Ахмад

ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ И ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ КОММЕРЧЕСКИХ КОМПЛЕКСОВ В ИРАНЕ

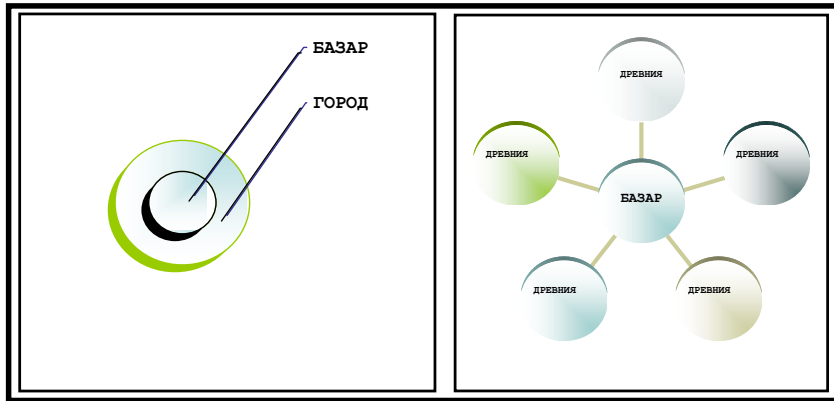
Создание первого города и базара было одновременно. Когда человеку нужно было поменять продукты, выбрали место между деревьями и назвали его город. Самым важным элементом в городах был базар. Развитие города и базара зависит друг от друга. В городах на фоне развития базара самой важной проблемой является соединение между развитием города и увеличением базара. Самые ранние торговые места Ирана состоялись несколько тысяч лет д.н.э. Первый существующий документ о торговых центрах Ирана датируется 5 т.л до н.э. Это доказательство об обмене товаров, найдено в Чогамише на юго-западе Ирана. Другое доказательство - черепица положенная в Шахдаде недалеко от города Кермана на юге Ирана. Её схожесть с шумерской черепицей свидетельствует о торговле в древние времена.

Первый существующий базар в Иране находится в Заге. Он основал в 4 т.л до н.э. В этот период создавались временные базары на открытых местах, на площадях городов. Когда начали строить постоянно действующие базары сказать трудно, но уже в первом тысячелетии в Сасанидском периоде (260 г.) создали базар с постоянными местами, который сейчас существует в городе Бам. В этот период можно видеть базар в центре каждого города. Он состоит из двух линий на пересечении дорог выходящих из ворот города и все другие элементы создавались вокруг них. После принятия ислама в Иране с 645 г. до X в. начались войны между несколькими государствами, но в X в. в стране сложилась спокойная ситуация, в этот период началось процветание страны. Поэтому после X в. росли города и базары, и соответственно должны быть дополнительные места на местах старых базаров.

Развитие базара

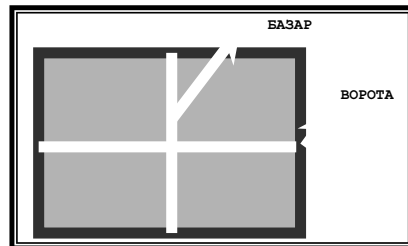
Существует 6 этапов развития, как прототипов торговых центров;

1. Центральная форма
2. Линейная форма
3. Линейно-центральная форма
4. Отдельная форма на многих местах
5. Отдельная центральная форма
6. Свободная форма

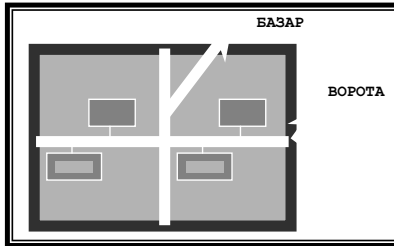

1- Центральная форма

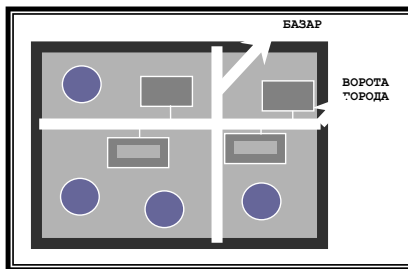
(6 т.л до н.э -1 т.л до н.э)

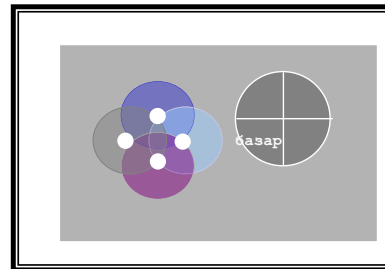
2- Линейная форма (1 т.л до

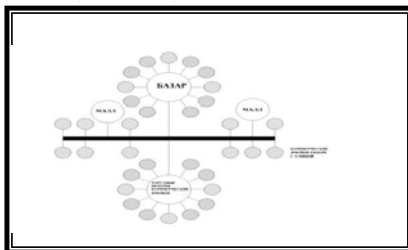
3- Линейно-центральная

4- Отдельная форма на многих

5- Отдельно-центральная

6- Свободная форма (XX-XXI в.)

Первый этап, центральная форма: создавались базары на открытых местах, потому что позволяли природно-климатические условия. Эти места находились в центрах городов, на больших майданах и все могли бесплатно торговать. Пример такого базара, с 4 т.л. до н.э. можно найти в городе Заге, в центре Ирана недалеко от Тегерана. На главном майдане города, окруженного зданиями. Крестьяне и животноводы обменивались товарами.

Второй этап, линейная форма: С ростом количества ячеек создавались постоянные места. Создание постоянных ячеек вызвало изменение структуры города. До этого этапа самым важным элементом города был базар, но для развития базара потребовались и другие функциональные места. Например, места проживания архитекторов, бухгалтерии, охраны и т.д. Поэтому строили многие здания и доступ до центра города был затруднен и в связи с этим изменялась форма базара, из компактной превращалась на линейную форму, которая начиналась от ворот города до центра. Такие базары создавались во времена развития Ислама в Иране. В настоящее время в каждом большем городе можно найти подобные базары, но конечно с изменениями.

Третий этап, линейно-центральная форма: Связанное с развитием города, расширением территории города и количества населения увеличивалось, и соответственно с этими изменениями длины базаров уже не хватало. На этом этапе создавалась новая форма базара- линейно-центральная. Создавались дополнительные места. Вход в эти места шел с главных линий базара. Открытые комплексы называются сарай и закрытые тимчэ. Каждый город имеет только один базар. Все старые существующие базары сохранились из этого периода.

Четвертый этап, отдельная форма на многих местах: Когда уже не хватало мест на главной линии, начало строение нескольких базаров в одном городе. Определение этих мест зависит от времени использования торговых центров. В центре каждого района основывали базарче(маленький базар) и в центре города главный базар. В базарче продавали дневные продукты, а на главном базаре можно купить всё. Положение Базарче и радиус доступности зависят от количества людей в каждом районе, но максимум 20 минут пешком от базарче до дома.

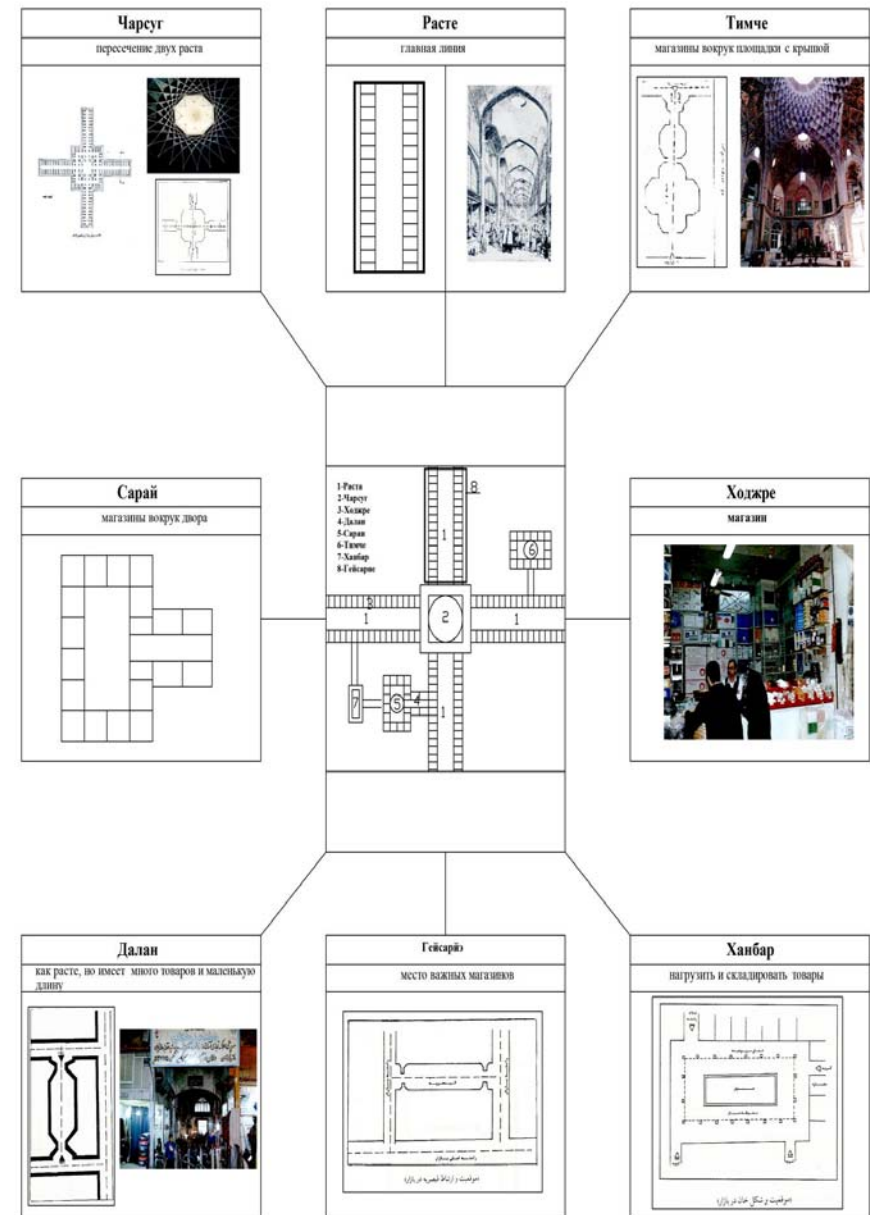
Пятый этап, отдельная центральная форма: Этот период совпадает с технической революцией в мире. В жизнь человека пришло много инструментов, сверять с этими изменениями в коротком периоде очень трудно. Формы торговых центров совсем изменились и перестроились как отдельные комплексы, несмотря на структуру и положение в городе и появлялись как пассаж. В этот период, развивались и базары и пассажи. Основные элементы двух видов состоят из ячеек со своими хозяйствами.

Шестой этап (наша эра), свободная форма: развитие технологии привело к созданию очень больших комплексов без леса колонн. Это позволило создать свободное пространство, которое можно разделить по желанию. Поэтому в наше время можно найти 5 типов коммерческих комплексов:

1. базар
2. торговые ячейки рядом с улицей
3. торговые ячейки в коммерческих комплексах
4. коммерческие комплексы со свободным внутренним пространством.
5. временный базар (продается специальный товар) без хозяйства, например "Шанбе базар".

Все базары состоят из определительных архитектурно-планировочных элементов, а именно в Иране такие элементы:

1. Расте- главная линия, формирующая план базара. Фактически базар является магазинами рядом с "расте" соединены с красивыми искусственными крышами. На каждом Расте находятся одно-функциональные магазины. Это было оговорено законом. Покупатель сразу может видеть все продукты в одном месте и сравнивать цены и материалы. Каждый базар имеет много Расте пересекающихся. Имя каждого Расте указывали на товаре продаваемая.
2. Чарсуг- пересечение двух главных линий. Чарсуг является самым красивым элементом базара. Там находятся магазины самых известных людей и начальник охраны.
3. Ходжре-это магазин. Возле каждого ходжра есть место для осмотра товаров, чтобы люди, стоящие возле магазина не беспокоили проходящих людей. Ходжре имеет минимум два этажа. На первом этаже можно и продавать и общаться с друзьями. На втором этаже можно рассчитаться и упаковать товары.
4. Далан- как Расте, но имеет много товаров и маленькую длину.
5. Сарай - это магазины вокруг двора, и в них вход со двора. Там оптовая торговля и склад магазинов на базаре.
6. Тимче - как сарай, только с крышей. После чарсуга, тимче является самым красивым элементом базара.
7. Ханбар - Это место перегруза и переукладывания товаров и находится за базаром и обычно за сарай.
8. Гейсарие - является местом положения магазинов продающих декоративные товары. Там создавались очень красивые искусственные ювелирные товары, поэтому это часть имеет специальный свой двор.

Вывод

Формы старых базаров могут использоваться для проектирования новых коммерческих комплексов. И новые и старые торговые центры имеют одинаковые факторы, влияющие на формирование планов, хотя технологии, материалы и методы конструкции разные. Самое важное то, что некоторые требования и помещения похожи.

Система соединения и композиции новых элементов (развивающихся) в старых базарах может помогать нам понять как надо посмотреть на будущие торговые центры. Ещё интерьер базаров дает нам много факторов для дизайна внутренних пространств торговых центров. Например продавать одинаковые товары в одном месте (как в расте), разделение мест приходящих и стоящих людей, создание центрального места в центре коммерческого комплекса (как чарсуг в базаре), проектирование открытых и закрытых мест в одном комплексе (как сарай и тимче в базар). Эти примеры показывают как можно использовать архитектурные прежние ценности старых мест в проектировании современных комплексов.

Литература

1. Архитектура Ирана. Земоршиди, Хоссейн. Азадэ. 2001. 420с. (На персидском языке).
2. Климат и архитектура Ирана. Касмаеи, Мортеза. Тегеран. 2003. 414с. (На персидском языке).
3. Знакомство с архитектурой иранского жилища. Мемариян, Голам Хоссейн. Университет Эльмосанат. Тегеран. 2003. 285с. (На персидском языке).
4. Архитектурные стили Ирана. Пирния, Мохаммадкарим. Паджухандэ. 2006. 374с. (На персидском языке).
5. Исламская архитектура: форма и планировочные решения. Хилленбранд Р. Тегеран. 2001. 485с. (На персидском языке).

Аннотация

Рассматриваются история развития торговых центров в Иране и элементы формообразования и указываются некоторые особенности, которые сохраняют свои значения для современного проектирования.

Анотация

Розглядаються історія розвитку торговельних центрів в Ірані та елементи формотворення та вказуються деякі особливості, які зберігають свої значення для сучасного с проектування.

УДК 72.01, 7.01

Р.О.Косаревська

**СЕМІОТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ПРОДУКУВАННЯ
ЗМІСТІВ В АРХІТЕКТУРІ**

Процес безперервного означування людиною предметів, явищ, почуттів тощо був розпочатий ще у добу Едему¹. За час людської цивілізації знаки утворили своєрідний міст між світом природи і створеним розумом людини світом культури. Отже семіотичні методи можуть застосовуватись до будь-якого культурного процесу, в тому числі і до архітектури. Відмітимо, що більшість відомих філософів, культурологів, семіотиків, які внесли значний вклад у культуру, звертаючись до семіотики простору, в тому числі і архітектурного, розглядали його змістовну складову через словесну характеристику. Такий підхід ми бачимо і у Ю.Лотмана, і у У.Еко, і у Р. Барта. Трактування через слово, опосередковане подією, характерне для М.Мамардашвілі, М.Хайдеггера та інших. М.Бахтін так сформулював це положення: "Завдання полягає в тому, щоб предметне середовище, яке впливає механічно на особистість, змусити заговорити, тобто розкрити її в змістовний контекст особистості, котра мислить, говорить і діє... Щоб впливати на особистість воно (предметне середовище) повинно розкрити свій змістовний потенціал, стати словом, тобто прилучитися до можливого словесно-змістовного контексту"².

Яким же чином теорія архітектури пояснює формування образу в архітектурі? На його формування впливають дві складові: культурна та матеріально-фізичне існування у середовищі. Саме перша відрізняє архітектурну форму від суто утилітарної будівельної форми. Образ виконує комунікативну функцію і в архітектурі, і в процесі розвитку культури. Образ — це міст між архітектором і глядачем, між архітектурним об'єктом і культурою. Тому реалізація образу-задуму в архітектурному творі ґрунтується на можливості архітектора попередньо передбачити відображення цього образу у свідомості користувача, замовника, глядача. Інтерпретація або переклад образу архітектурного об'єкта на природну мову вводить цей об'єкт до сфери когнітивного простору культури — семіосфери. Сучасна нам культура — переважно мовна — є певним семіотичним простором нашої колективної свідомості, породженням взаємодії чисельних мов і мовноподібних утворень

¹ Эко У. Роль читателя. Исследования по семиотике текста.— СПб, 2005.— С.138.

² Янковская Ю.С. Семиотика в архитектуре — диалог во взаимодействии: Место семиотических исследований в современной теории архитектуры.— Екатеринбург, 2003.— С.95.

(іконічних і вербальних).

Культура — творчий продукт взаємодії чисельних людських свідомостей у процесі історичного розвитку; свідомість можлива лише за умови існування природної мови. Мова — знаряддя нашої свідомості, а переклад образного уявлення на природну мову — основний механізм діяльності нашої свідомості. Тому семіотичні механізми, що здійснюють вербалізацію образу архітектурного об'єкта — це механізми перекладу іконічних просторових форм на природну мову. Саме ці механізми перекладу, вербалізації, називання та інтерпретації наглядного уявлення (первинного цілісного образу архітектурної споруди) переносять її з площини побутової реальності у семіотичний простір культури.

За межами вербалізації, інтерпретації образної структури архітектурна форма залишається тільки формою будівельною, орієнтованою на задоволення природних психофізіологічних потреб людини, направлених на реалізацію тієї чи іншої предметно-практичної дії, руху і належить до сфери побутової реальності. Осмислена, інтерпретована, перекладена на природну мову архітектурна форма стає формою, що наповнена значеннями і змістами, переживаннями і почуттями, вона набуває своєї другої іпостасі — форми художньої, що належить сфері культури — простору семіосфери.

Тому адекватне трактування історичної архітектури зумовлене традиційною культурою або ціннісним каноном. Канон дозволяє звернутися до глибин, в яких розкривається цілісність буття, культури, особистості. Символічна система, що описує цю глибину, може бути простим міфом або складними міфолого-філософськими конструкціями, але канон завжди з ними пов'язаний.

Чим більш залежна та чи інша складова образу від об'єктивних матеріально-фізичних властивостей архітектурного об'єкта, що діють на психофізіологічний аспект сприйняття людиною, тим далі вона від семіосфери. Образ — основа комунікації, його складові виконують різні функції змістопородження. За С.Ю.Янковською, складовими образної структури архітектурного об'єкта є (табл. 1.):

образ орієнтації — відображений у свідомості людини, окреслює місце, що відокремлює його з безлічі інших, дає можливість обмежити простір для того, щоб в ньому проявила себе подія (соціальний, функціональний процес), подія породжує значення, значення провокує безліч суб'єктивних змістів. Функцією образу орієнтації є обмеження психологічного простору — простору дії — виділивши його з безкрайого і тому абстрактного для людини фізичного

Табл. 1. Складові образної структури архітектурного об'єкта

<p>Образ орієнтації</p> <p>— зв'язок з фізіологічною необхідністю орієнтації людини в просторі, спонування до діяльності, переміщенню; відповідає на запитання: де я? куди йти?</p> <p>1. Єгипет. Піраміди в Гізе. 2. Рим. Колізей.</p>	 <p>1</p>	 <p>2</p>
<p>Образ впізнання</p> <p>— співвіднесення з якоюсь категорією; вербалізація, найменування побаченого відповідно до функціональних ознак; відповідає на запитання: що це?</p> <p>3. Алчевський металургійний комбінат. 4. Львів. Оперний театр.</p>	 <p>3</p>	 <p>4</p>
<p>Образ інтерпретації</p> <p>— зацікавлення, оцінювання суджень; відповідає на запитання: навіщо? чому так?</p> <p>5. Стамбул. Храм Св. Софії. 6. Париж. Ейфелева вежа.</p>	 <p>5</p>	 <p>6</p>
<p>Образ інтуїції</p> <p>— сукупність відчуттів, що залишається поза свідомістю або частково усвідомлена; відповідає на запитання: як я себе відчуваю?</p> <p>7. Інтер'єр Софії Київської. 8. Інтер'єр кафе Креп де Шин по вул. Гоголівській.</p>	 <p>7</p>	 <p>8</p>

простору. Образ орієнтації знаходиться поза межами семіосфери, він належить побутовій реальності, проте його можна розглядати як основу події, яка може призвести до породження значення (змісту) в архітектурному просторі;

образ впізнання — вербалізація, називання побаченого відповідно до функціональних ознак — виділяє об'єкт із безлічі інших, називаючи людина приписує об'єкту відповідне поняття (слово) згідно з тими або іншими подіями, діями (обумовленими функціональним призначенням), які в цьому об'єкті реалізуються. Образ впізнання обмежує область значень об'єкта, що приписуються, він є критерієм визначення — підходить чи не підходить якимось соціально-культурне визначення до того, що презентується, і до особистих моделей відтворення світу;

образ інтерпретації — реалізує змістопороджуючу функцію архітектурної форми або простору. Інтерпретація пов'язує архітектурний об'єкт із чисельністю культурних значень і змістів, вербалізує змістовну сутність просторової форми. Чим банальніше форма, тим точніше визначення її значення. Подійні архітектурні форми набувають не характерних для них раніше значень, потрапляючи в нетрадиційний, парадоксальний контекст, який може бути обумовлений і містобудівною ситуацією, і зміною первинної функції, і певним історичним періодом. Так, наприклад Ейфелева вежа у Парижі, з одного боку є інженерним досягненням того часу, матеріальним свідченням епохи, а з іншого — встановлення настільки масивної і підкреслено конструктивної інженерної споруди у серці історичного міста не могло не стати подією, яка забезпечила цій формі незгасний інтерес. Нині ця подійна форма стала символом Парижу;

образ інтуїції — на підставі усвідомлених або підсвідомих реакцій людини, що проявляються в емоційному стані, формується відношення людини до архітектурного об'єкта (простору), яке може бути вербалізовано, а може знаходитись на рівні емоційних реакцій. Це відношення пов'язано із картиною світу людини, набір таких відношень (переживань простору) є основою для формування уявлень людини про світ, буття, що проявляються у відповідно організованому місці.

Література

1. Косаревська Р.О. Дослідження комунікативної моделі "Парк-Адресат" // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник.— К.: КНУБА, 2006.— Вип.16.— С.56-60.
2. Эко У. Роль читателя. Исследования по семиотике текста / Перев. с англ. и итал. С.Д.Серебряного.— СПб.: «Симпозиум», 2005.— 502 с.

3. Янковская Ю.С. Семиотика в архитектуре — диалог во взаимодействии: Место семиотических исследований в современной теории архитектуры.— Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2003.— 125 с.: 73 ил.

Анотація

Стаття знайомить з сучасними тенденціями архітектурної семиотики.

Аннотация

Статья знакомит с современными тенденциями архитектурной семиотики.

УДК 72.01

О.І.Косаревський, Р.О.Косаревська

СПАДКОЄМНІСТЬ ФОРМ В ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Спадкоємність архітектурних форм в організації міського середовища забезпечує необхідну усталеність форм поведінки, допомагає закріпленню та розвитку структури цінностей і норм, які визначають сформований у середині даної культури зразок "людської природи". Соціальна інформація, що "осідає" у суспільстві, значима саме в зв'язку з забезпеченням спадкоємності у формах поведінки людей. Соціологи свідчать, що в сформованому середовищі, яке не має коренів у часі, форми поведінки менше стійкі, частіше виникає і більш різко виявляється відокремлення вікових груп. Все це дозволяє стверджувати, що проблема зв'язку старого і нового існує в площині не тільки архітектурно-естетичній, скільки загальнокультурній. Від неї залежить формування у свідомості людей уяви часу та спадкоємність минулого у прийдешньому.

Ця думка властива багатьом дослідникам міського середовища і є дуже доречною, оскільки прекрасно ілюструє необхідність збереження саме модернової архітектури як останнього свідка-символу економічного розвитку України. Вона необхідна для залучення до коренів тих давніх соціально-економічних відносин, які на сьогодні є актуальними. Те що деякі шанувальники мистецького адаптаційного формулювання утилітарних потреб сучасних нуворишей, вважають провінційною еkleктикою у сутності своїй є реалією української ментальності, скалками багатвікової "провінційності". Але якої провінційності? Саме так зване хуторянство, специфічне відношення-ставлення з одного боку до землі як об'єкту всеосяжної культури, а з іншого — до естетизованих образів функціонально виправданого матеріального оточення,

дозволило зберегти своєрідну мальовничість українських поселень, їх унікальну спорідненість з природним ландшафтом, де естетика працює на посилення враження від місця розташування об'єму, з подальшим облаштуванням «хуторянського парадізу». Іншими словами – створення комплексної єдності групових систем "хуторянського" розселення.

При відсутності планомірного управління темпи розвитку промисловості, зростання населення, трансформації і розростання масивів штучного середовища створюють реальну загрозу не просто окремим об'єктам культурної спадщини, але і великим міським організаціям і ландшафтам, що є особо цінними історико-культурними і природними утвореннями. Слід відзначити сучасну особливість економічних відносин, коли відбувається інтенсивне накопичення капіталу і відповідно судорожна "метушня" при пошуках його закріплення в нерухомому майні, де естетика, культурні надбання, зручність нікого не цікавить.

Проблема збереження культурної спадщини набуває комплексного характеру і може бути вирішена тільки у єдності розвитку великих просторових систем. Поняття "пам'ятка архітектури" не може бути обмежено рамками окремої споруди, про що зафіксовано у Міжнародній хартії з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць (Венеціанська хартія, 1964 року). У цьому документі історична пам'ятка є не тільки окремим витвором архітектури, але й міським або сільським оточенням, що є свідцтвом певної цивілізації чи історичної події. Конвенцією про охорону архітектурної спадщини Європи, (ратифікована відповідним Законом України 20 вересня 2006 р.) комплексна політика збереження архітектурної спадщини передбачає охорону архітектурної спадщини як одну з головних цілей планування забудови міської та сільської територій; вона забезпечує врахування цієї вимоги на всіх етапах розробки планів розвитку територій та виконання процедур видання дозволів на проведення робіт, а також сприяння в процесі планування забудови міської та сільської територій збереженню та використанню деяких будівель, які за своїм значенням не підлягають охороні як об'єкти архітектурної спадщини, але які мають значення з точки зору їхнього розташування в міському або сільському середовищі та з точки зору забезпечення якості життя.

Пам'ятка не обов'язково повинна бути на цей час визначною, вона може набути культурну цінність згодом. Доля пам'ятки визначається діями, що спрямовані як на саму пам'ятку так і на її оточення, що взаємодіє з нею фізично, функціонально, візуально.

Вирішення проблеми збереження культурної спадщини міст можливе тільки при впровадженні системи заходів, що охоплюють місто в цілому, а у ряді випадків і прилеглу до нього територію (так регулювання ландшафтів

необхідне для сприйняття особливо цінних міських панорам). При вирішенні проблем цілісного збереження значних територіальних комплексів визначення правильного використання вільної (незабудованої) ділянки (місць, де були споруди, які на теперішній час повністю зруйновані, або місць, які не були освоєні) має особливе значення.

Охороні повинні підлягати не тільки цінності відомі, значимість котрих вже стала безумовною і затвердилася в суспільній свідомості. Мають здійснюватися роботи з виявлення прихованих культурних і художніх цінностей, що зникли під пластами некваліфіковано виконаних доповнень, під поверхнею землі або серед нашарувань, що спотворили просторову систему. Території, комплекси і будівлі, де можливе розкриття таких потенційних цінностей, також повинні підлягати збереженню.

При зміні суспільного ладу основні сили спрямовані на докорінну ломку старого соціального механізму і творення нового, а не на перебудову просторових структур середовища мешкання. Більш того такі дії відволікають сили від вирішення головної задачі - ствердження нової суспільної формації. Тому історичні приклади свідчать про знищення символів того безпосереднього минулого, від якого активно відсторонюються і у боротьбі з яким відбувається становлення соціальних перетворень (наприклад, знищення Бастилії в 1789 р. у Франції або останні події по поваленню пам'ятників комуністичним керівникам на пострадянській території). При цьому, спочатку новими соціальними функціями наповнюються просторові структури, які були сформовані в попередньому розвитку. Лише після стадії їхньої переоцінки і ситуації, що змінилася, розпочинається стадія поступової фізичної трансформації.

Приклади активних руйнувань стародавніх міст, особливо їх духовних і суспільно значимих доміант, у післяжовтневий період добре усім відомі. І що цікаво, до цього «великого експерименту» не відмовлялися прилучитися і такі епохальні архітектори, як син швейцарського годинникаря Жаннере, фактично самоучка, Ле Корбюзьє, що у 1920-і роки, ґрунтуючись на метафізичній логіці, висунув концепцію «катаклістичного» перетворення міста — з його погляду кожна стадія перетворення міста або його частини, повинна починатися тотальним руйнуванням існуючого. Основна передумова такої концепції — протиставлення запланованого існуючому, нового старому, нігілістичне заперечення цінностей, створених на попередніх етапах історичного розвитку. Від такої концепції Ле Корбюзьє виходив у своєму плані "Вуазен" проекту реконструкції Парижа (названий прізвищами братів - конструкторів автомобілів і власників фірми, що фінансували цей проект), обнародованому в 1925 р. на Міжнародній виставці декоративного мистецтва у окремо прибудованому

павільйоні³.

Подібний зовнішній радикалізм підходу до проблеми розвитку міста розділявся і деякими радянськими теоретиками містобудування й архітекторами наприкінці 1920-х років (Л.Сабсович, М.Охитович). Однак для Москви Ле Корбюзьє вже пропонував не реконструювати стару частину, а будувати соціалістичне місто на новому місці, також як і відомий архітектор Н.Ладовський. Останній вважав, що все нове будівництво можна зосередити в нових районах і "... рассматривать весь остальной город лишь как среду, благоприятствующую росту его новой части и со временем образующую город-музей"⁴.

Сучасний розвиток міста протікає такими темпами й у таких масштабах, що може відбутися повний відрив минулого від сьогодення, якщо не вжити відповідних заходів. Збереження культурної спадщини повинне супроводжуватися стверджуючим історичну наступність розвитком традиційних характерних рис міських організмів у формах, що відповідає сучасному розумінню ролі міста й у відповідному масштабі. Відносини старого і нового можуть бути зрозумілі й організовані тільки на рівні містобудівного мислення. Якісні показники цілісності міського середовища, що формуються на основі цих відносин, визначають систему критеріїв, підстави конкретних рішень щодо визначення подальшої долі окремих будівель і ансамблів. Елементи спадщини утворюють історичні нашарування, що дозволяють реально відчутти час як четвертий вимір буття міського організму. Цей четвертий вимір багато в чому, якщо не в головному, визначає індивідуальну неповторність міста, його своєрідність як результат особливої історичної долі. Місто стає наочним вираженням розвитку матеріальної і духовної культури в її наступності. Історія через свої речовинні сліди — будівлі, монументи — розкривається для людей більш відчутно і реально, ніж у літературних свідченнях і творах мистецтва.

Історія, що розкривається у територіально осмисленому зіставленні нового і старого — важлива частина тих суттєвих (сміслових) значень — середовищ, що розкриваються через систему форм міста, які візуально сприймаються. Знакова система архітектури, її мова, підказує людям форми їхнього поведіння, природно включає різночасово сформовані «шари». Зв'язок між поведінкою і матеріально-просторовими формами порушується, коли характер місця змінюється занадто швидко. При цьому відносна усталеність характеру оточення і наступність у розвитку його структури є засобом стабілізації певних

³ Пилявский В.И., Лейбошиц Н.Я. Париж. – Л.: Стройиздат, 1968. – С.76-77.

⁴ Ладовский Н. Москва «историческая» и социалистическая. М.: Строительство Москвы, 1930. – №1. – С.16-20.

форм поведіння.

Для цивілізацій з найбільш високим рівнем розвитку особливе значення мають форми поведінки і системи відносин між людьми в матеріальному світі, що є окремим предметом досліджень. Однак відомо, що зміцнення кріпацтва в Російській імперії в XVIII в. супроводжувалося масовим переплануванням сільських поселень під приводом усунення загрози пожеж. Традиційне центричне планування сіл (згрупованих навколо великого простору, що служив символом єдності громади) замінялося безликою організацією забудови уздовж доріг. Разом із придушенням залишків соціальної структури, навколо яких могло відбуватися згуртування громади, знищувалися і сліди цієї структури в просторовій організації поселень.

Також відомо, що плани німецького фашизму тотального знищення слов'янських міст були спрямовані на знищення національних культур (детальні плани знищення Варшави чи Москви, де поряд зі знищенням міста передбачалося і затоплення його території). Відновлення "Старого міста" Варшави - це, що тепер уже став міжнародним, символ перемоги спадкоємного розвитку культури над спробою навмисних руйнувань. Відродження історичних символів у містах — це ствердження безперервності їхнього буття, перемога об'єктивних процесів над волюнтаристично впровадженими системами упорядкованого хаосу, важелі керування яким передавалися обмеженій групі присвячених, спроможним одним помахом руки змінювати долі десятків мільйонів людей, а точніше — маніпулювати їхньою свідомістю.

Механізм нагромадження матеріальної "пам'яті" у системах забудови міст прямо пов'язаний з механізмом людської пам'яті. Запам'ятовування орієнтується на процес добору більш значимого й істотного для подальшої поведінки людини. При цьому в природному стані відбувається процес "забування", стирання з пам'яті інформації, що при певному ідеологічному впливі сприймається або навіюється як марна. Звичайне в таких випадках твердження "намагатися зберегти усе — значить намагатися зупинити розвиток, відкинути основний принцип самого життя" – добір необхідний і неминучий, але саме вибіркове збереження (ось, де починається розгул критеріїв і оцінок, вольових рішень і інструктивних вказівок) призводить до сполучення різночасно створених елементів у єдину, керовану зверху систему (ідеальну з точки зору апологетів тоталітаризму).

Проблема збереження культурних цінностей у середовищі міста, що живе і розвивається, не може бути вирішена один раз і назавжди. Питання приведення у відповідність функціональної системи, що змінюється, і матеріально-просторового середовища, повинні зважуватися постійно. Це питання про певні елементи, добір засобів для їхнього збереження, про вибір між консервацією і

зміною сформованих структур, оскільки проблема стосується всього комплексу міського середовища, включаючи забудову минулого і створеного останнім часом. Вирішення проблем, таким чином, являється частиною процесу управління розвитком міських організмів.

Саме поняття "збереження" неоднозначне. Воно припускає не тільки продовження фізичного існування об'єктів, але і збереження пов'язаних з ними цінностей, в т.ч. семантичних, у системі сприйняття середовища. Останнє передбачає чітку регламентацію будівництва в зонах розміщення об'єктів культурної й особливо архітектурної і містобудівної спадщини. Існуюче поняття «пам'ятка архітектури та містобудування» містить у собі небезпеку: відбувається вичленування творів зодчества як із просторової системи міста, так і з контексту сучасного життя, а сам цей витвір стає "зайвим". Але, поперше, зміст збереження невід'ємний від ствердження об'єкта як елемента системи; по-друге, для системи міста, для його означеності і естетичної багатозначності, коштовні не тільки шедеври-унікуми, але і будівлі, що утворюють середовище таких споруд, що визначають характер їхнього сприйняття; по-третє, і саме середовище, утворене спорудами, кожна з яких може не мати самостійну цінність, у ряді випадків складаються у виразну систему, що несе риси певного часу, доповнюючи неповторність міста в цілому, «багатозначність» його художнього вигляду.

Досвід минулого є основою при побудові образу майбутнього, яким визначається напрямок дій у сьогоденні. Контролюючи сучасні процеси розвитку середовища, ми повинні піклуватися про образ історії або "дух місця" ("Genius loca"), на що наголошував у своїх останніх наукових працях видатний вчений, педагог І.О.Фомін, характеризуючи понятійні зв'язки в сфері філософії і містобудування та напрями екзистенціального розуміння архітектурних витворів, як і про те, щоб не перекрити можливості, що стануть актуальними в майбутньому.

Література

1. Завада В.Т. Архітектура Києва: на шляху до відродження столичності // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ архітектурний: Шляхи розвитку міського середовища: Наук.-тех. зб. – вип.6 (спеціальний). – К.: КНУБА, 1999. – С.39-47
2. Косаревська Р.О. Сакральність міського простору в семантичному контексті історичних ландшафтних утворень // Перспективні напрямки проектування житлових та громадських будівель. Спеціальний випуск: Сучасне храмовування. Зб. наук. праць.— К.: КиївЗНДІП, 2005.— С.94-98.

3. Косаревський О.І. Теоретико-архітектурні витоки храмовування // Перспективні напрямки проектування житлових та громадських будівель. Сучасне храмовування: Зб.наук.праць. – Спеціальний випуск. – К.: КиївЗНДІП, 2003. – С.58-62
4. Охорона культурної спадщини: Зб. міжнародних документів. – К.: Видавництво "АртЕк", 2002. – 136 с.
5. Фомін И.А. Философское видение архитектуры и градостроительства // Досвід та перспективи розвитку міст України. Філософські та теоретичні аспекти містобудування: Зб. наук. праць. – Вип.4. – К.: Ін-т "ДІПРОМІСТО", 2003. – С.8-26

Анотація

Досліджується взаємозв'язок історичних пам'яток із сучасною міською забудовою.

Аннотация

Исследуется взаимосвязь исторических памятников с современной городской застройкой.

УДК 725.8

В.С. Михайленко, О.С. Куць

ЖИТЛО ЯК УНІВЕРСАЛЬНА ПРОСТОРОВО-ЗНАКОВА СИСТЕМА В КОНТЕКСТІ СЛОВ'ЯНСЬКОГО МІФОРЕЛІГІЙНОГО СВІТОГЛЯДУ

В сучасному середовищі формування житлового простору сприймається як суто механічний технічно-конструктивний процес. Людина творить форму, але не враховує при цьому її причину та зміст. Проте житло – не тільки найважливіша умова життя людини. Конденсуючи в собі велику частку його творчих зусиль, вона стає багатозначним символом в житті людей. Роль його виходить за межі утилітарної функції.(1)

На даний час ще немає конкретних принципів, згідно яких можливо розглядати такий підхід до цієї теми. Але одним із методів її розгляду є звертання до сфери міфореелігійного світогляду, обрядів, вірувань, сприйняття і реакцій творців житла на існуючі просторові структури.

У всі часи людина розуміла свій тісний взаємозв'язок із навколишнім середовищем. Природа, уособлена в цілому комплексі міфологічних образів та уявлень, невід'ємно існувала та впливала на світогляд, побут та всі інші сфери життя слов'ян. Ці знання мали місце і в процесах організації простору. Проте

тепер цим факторам не надають особливого значення, не вважають їх важливими. "Але стародавні знання, навіть якщо знищити всі матеріальні носії і послідовників нашої відвічної релігії, просто неможливо приховати, оскільки вся інформація про весь світ міститься в будь-якому об'єкті проявленого світу".(1)

У скарбниці українського народу є досить великий пласт робіт, які досліджують пов'язані з житлом обряди й вірування. Але виняткове місце займає книга А.К. Байбурина: це перше монографічне дослідження найскладніших питань ставлення людини до житла в східнослов'янських народів.

Основна мета, що ставиться до безпосереднього предмета досліджень, полягає в спробі "виявити принципи функціонування механізму освоення навколишнього середовища" (2) і з'ясувати особливості символічної організації внутрішнього простору традиційного східнослов'янського житла, знакову роль окремих його частин.

Працею, яка зіграла досить важливу роль у розгляді даної теми, є також книга В.П. Поповича «Мировоззрение древних славян». В розділі «Порядок и хаос» автор наводить схему, яка відображає структуру Світового дерева. І коли розкривається його сутність, стають зрозумілими структура Всесвіту, згідно дохристиянського світогляду, взаємозв'язок потойбічних створінь між собою та з людиною, їх місце у світобудові.

В світосприйнятті слов'ян все оточуюче середовище, усі події та явища були пронизані спектром релігійно-міфологічних поглядів. Це стосувалося і житла, кожен елемент якого був наділений сакральним змістом.

Метою статті є розгляд житла як системи, яка включає в себе поняття "знаковості" та "семіотичності". Такий підхід дозволить зробити внесок в сучасне проектування, звертаючись до раніше неврахованих сторін цього процесу. Для проведення відповідних досліджень потрібно звернутися до сфери міфологічних уявлень слов'ян. Згідно такому аналізу можна виявити певні універсальні закономірності в організації житлового простору, як складної багатофункціональної системи та дослідити шляхи формування сучасного середовища життєдіяльності з урахуванням цих закономірностей. Таким чином сформується механізм прив'язки будь-якого потрібного об'єкта до конкретного місця без порушення першооснов цього процесу.

Аналізуючи вже існуючі дослідження, можна стверджувати, що семіотичний статус житла на ранніх етапах історії був суттєво вищим, ніж у сучасності.

У древніх космологіях опозиція "світ/дім" відповідає ланцюгу просторових опозицій (зовнішній/ внутрішній, необмежений/обмежений,

відкритий/закритий і т.п.). Тут же має місце і ідея часу: спочатку твориться світ, а потім, за його образом, будується дім. Структура дому повторює структуру зовнішнього світу (стеля=небо, підлога=земля). З цього виходить, що дім, який виник після виникнення світу, зроблений людиною, протиставлений космосу та одночасно походить на нього, як на зразок. Будинок належить до основних, всеосяжних архетипних образів, що з незапам'ятних часів функціонували в людській свідомості.

Житло оберігало людину від негод зовнішнього світу, створювало атмосферу безпеки, визначеності, організованості, що протистоїть зовнішньому хаосу. Тому виникла необхідність створення в будинку якогось сакрального простору, що нагадував би про зв'язок домашньої організації й захищеності з божественним світопорядком і захистом від потойбічних сил. Слов'янам вдалося осмислити архаїчну модель житла в її цілісності, а також надати їй певну аксіологічну й ідеологічну спрямованість.(5)

Отже, сприймаючи слов'янське житло як своєрідну модель, організовану згідно законів світобудови, в проектуванні сучасників завданням є наслідування цих споконвічних законів в умовах технічного прогресу та відповідно до вимог і потреб сьогодення. Потрібно зрозуміти, що дім насправді є набагато складнішим поняттям, аніж технічно впорядкована конструкція, призначена для комфортного фізичного перебування в її межах.

Фізичний (ландшафтний) простір виступає лише як об'єктивна передумова реалізації базисної життєвої функції людини по подоланню власної скінченності не тільки в часовому, але й у просторовому вимірі. Людина подовжує свої тілесні кордони предметно-практичним чином, створюючи своє "друге, неорганічне тіло". У відповідності до цього простір, що оточує людину, перестає бути бездушним порожнім вмістилищем усього, що тільки в ньому існує. Простір світу починає розумітися як життєвий простір, насичений людиновимірними ознаками.

В межах конкретно-предметних понять, що відображають конструкцію хати, універсальні культури утворюють знакову систему глибинних, базисних значень, як побудованої хати в цілому, так і її частин (приміщень, порогу, дверей, вікон, печі, центрального стовбуру, орнаменту зовнішнього оздоблення, фігурних елементів дахів тощо). Те ж саме універсально-культурне навантаження несуть будівельні матеріали та елементи самого процесу будівництва оселі.

Тому будівництво хати завжди розумілося як певний акт впорядкування простору, в основі чого лежало уявлення про ізоморфність космічного та хатнього устрою. Серйозність акту фактичної світобудови вимагала ретельного ставлення до безпосереднього процесу зведення хати, який регулювався цілою

системою заборон та приписів, що надавали кожному з елементів будинку певних універсально-культурних ознак. Оскільки хата – це місце, де встановлюється певна безпека та захищеність від дії зовнішніх сил, її зведення вимагає недопущення цих сил всередину самої будівлі(1).

Через це нормальна, побудована за всіма правилами хата мала поставати як головна передумова доброго, здорового та міцного подружнього життя в цій новій оселі. Інакше кажучи, до ціннісних уподобань стосовно хати відносяться поняття, у підґрунті яких лежить культурна універсалія життя.

Сукупність усіх предметів у приміщенні становить деяку цілісність, або інтер'єр. Речі, поміщені в інтер'єр (тобто в певний просторовий контекст) поводяться певним чином, їхні значення змінюються. У завдання авторів входить розгляд предметного світу з погляду положення предметів у просторі, у зв'язку з їхньою роллю й семантикою. Розгляд простору обмежується будинком, який сам по собі має структуру, виходить, що він ділить простір на частини. І кожна з цих частин простору має своє призначення та зміст. Визначивши їх, можна організовувати будь-яке сучасне середовище життєдіяльності, враховуючи певні універсальні закономірності цього процесу.

У житлової частини будинку можна виділити безліч фрагментів, причому роздільниками можуть бути як стіни, так і деякі предмети побуту (стіл, піч та ін.).

Звертаючись до інтер'єру слов'янського будинку, дослідники неминує зіштовхуються з поняттям простору, який не має нічого спільного із простором фізичним. Об'єктивна категорія простору при суб'єктивному сприйнятті ділиться на семантично навантажені фрагменти (локативи). Такий простір дискретний і неоднорідний, може сприйматися тільки опосередковано, через вхідні в нього речі. Його щільність прямо залежить від кількості дотичних предметів і усередині будинку досягає свого максимуму. Набір локативів в домі обмежений, і з кожним із них пов'язаний визначений набір значень. Часто можна визначити просторову доміную – річ, що є знаком конкретного локативу, в якій ці значення виділені найбільш тісно.

Очевидно, що речі розташовуються в локативах зовсім не випадковим чином. Навпаки, потрібно враховувати, що певний фрагмент простору збирає в собі цілком конкретні об'єкти, репертуар яких обмежений і визначається їхніми властивостями. Виходить, і річ займає те або інше положення зовсім не випадково, а в силу закономірностей, які можуть бути виявлені.

Для характеристики положення в просторі іншомовний термін "location" вводить у своїй статті А.Кучумова. Відповідників у рідній мові цьому поняттю немає. Location, таким чином, характеризує річ за її положенням в просторі

(ознака речі, а не простору). Його значенням буде прив'язка речі до певного локативу, у результаті якої речі повідомляють деякі властивості цього локативу.

Location властиве кожному елементу дійсності (втрачаючи характеристику за положенням в просторі, предмет просто випадає з матеріального світу) і впливає на його семантику, додаючи деякий набір значень. Схожі відносини виникають в іншій системі координат: це відносини віку й часу. Очевидно, що вік відбиває відносно положення об'єкта в часі. Але не стосовно часу, як до системи координат у цілому, а стосовно самого об'єкта, до моменту його виникнення. Точно так само location позначає положення в просторі не саме по собі, а в деякій суб'єктивній системі координат.

Опишемо коротко домінуючі локативи житлової частини сільського будинку, з огляду на їхнє розташування щодо основних орієнтирів (стіни, вікна, входу, діагоналі "піч - червоний кут") і їх можливий зміст. При цьому потрібно прояснити зв'язки між предметами, причини й механізми підстановки одного предмета на місце іншого.

Червоний кут неминує стає точкою відліку, центром обраної авторами системи координат. І дійсно, червоний кут є центром сільського будинку у всіх значеннях: у сакральному, ритуальному, декоративному. Виходить, у кожному разі положення речі або людини в будинку доведеться розглядати щодо червоного кута. Таким чином, цей локатив із усім змістом включається в комунікацію. Тому навіть найдрібніші декоративні або прикладні деталі, вміщені сюди, отримують знакову функцію, яку не можна не враховувати.

В червоному куті зосереджуються всі можливі засоби комунікації(дійсної, ритуальної, релігійної), що являються джерелами та "приймачами" інформації. Таким чином будь-який предмет в контексті червоного кута наділяється комунікативними функціями або, з іншого боку, підвищеним в духовно-енергетичному плані змістом.

Враховуючи ці ознаки, можна сформулювати відповідну за змістом частину простору і в сучасному середовищі. Наприклад, телевізор, радіо, фотографії, телефон відносяться до різного роду засобів комунікації і можуть формувати відповідний локатив. Отже завдання є досить простим: визначаючи в певного об'єкта його функцію (при чому, не тільки технічну, що є дуже важливо!), можна включити його в будь-яке середовище, в подальшому формуючи певні комплекси за своїми спорідненими ознаками. І саме на прикладі слов'янського житла наочно представлений такий процес організації простору.

Різним частинам простору приписувалося різне значення: позитивне або негативне. Пічний кут протилежний червоному куту у всіх відношеннях. Це, так би мовити, господарчий фрагмент дому. Символічно він вважався темною стороною і часто відділявся від решти приміщення.

Власне решта частин простору формується за допомогою перегородок (формальних чи функціональних) або навколо локативів. Деякі предмети, завдяки своїй семантиці та параметрам, об'єднують навколо себе менш вагомі у всіх відношеннях речі.

Межами, що впорядковують житловий простір у слов'ян були: сволок, воронець, пічний стовп, підлога, стеля. Так символічною межею між "внутрішньою" ("передньою") частиною дому та "зовнішньою" ("задньою"), пов'язаною з входом/виходом був сволок, значення якого зумовлене поперечним розміщенням.

Іншими важливими елементами є вікна та двері. Це межі, які визначають зовнішній статус житла. Традиційні форми і способи структурування житлового простору відображають стійкий комплекс уявлень, пов'язаний в кінцевому рахунку з уявленнями про будову всесвіту, та з механізмом орієнтації в цьому світі. Щоб правильно зорієнтувати майбутню будівлю в просторі, потрібно враховувати символічне значення сторін світу.

Вікна найчастіше розумілися як небезпечне відкриття замкненого простору будівлі для усіляких негативних впливів. Розуміння вікна як "ока", що дає знання про світ, доповнює наведені культурно-універсальні значення цього елемента будинку інформаційним кодом, оскільки вікно в цьому смислі розуміється як втілення ясності, світлості, доброї видимості тощо. Вікна повинні виходити на той бік, який буде підсилювати позитивну енергію. З цією метою і застосовувалася космічна (сонячна) символіка в орнаментах наличників.

Особливість символіки дверей пояснюється тим змістом, приписаним їм як граничним об'єктам, ускладнюється їх специфічним призначенням: забезпечити проникність границь.

Отже, будь-який елемент житлового простору, окрім функціонального призначення, містить в своїй основі знакову сутність. За умови її збереження, процес проектування стає обґрунтованим. В даному випадку з'являється можливість "конденсувати" фрагменти простору в, навіть неспоріднених між собою, його частинах.

Ще одним із способів інтеграції інформативного змісту в сучасне середовище є трансформація форми. Слов'янський будинок був наповнений символічними елементами, структура яких вже сама по собі була проявом знакової сутності. До їх числа відноситься різноманітне орнаментальне оздоблення, різьблення та ін. Але недопустимим є пряме перенесення цих елементів в сучасний простір, адже вони будуть сприйматися як чужорідні об'єкти в модерному середовищі. Шляхами вирішення поставленого завдання можуть виступати, наприклад, стилізація, біонічна трансформація і т. ін. Тобто

у першоджерельній формі уже криється семіотичний зміст. І, інтегруючи цю форму в сучасний простір, вдаючись до різноманітних методів здійснення цього процесу, ми таким чином переносимо цей зміст у потрібне середовище, надаючи йому при цьому прогресивних ознак.

Таким чином, враховуючи семіотичне, знаково-символічне значення та фактичні параметри будь-якого об'єкта житлового середовища, можна сформулювати механізм прив'язки навіть чужорідної до інформації до конкретного місця в цьому домі, механізм її освоєння. Тобто будь-яка річ (в т.ч. зі сфери досягнень науково-технічного прогресу), замкнена в певну "форму", може бути включена навіть в сучасне середовище життєдіяльності, не порушивши при цьому законів "першоджерела" щодо правильної організації простору.

В слов'янському житлі кожен елемент містив у собі символічний зміст і був спрямований на гармонізацію співіснування людини з навколишнім середовищем. Досліджуючи слов'янське житло, слід проводити не просто композиційно-функціональний аналіз, а й глибоко досліджувати семантичне значення усіх його елементів. Адже в організації простору застосовувалася складна система закономірностей та правил, що регулювали в подальшому долю людей, які в ньому перебуватимуть, при чому усі ці світоглядні поняття мали об'єктивне і вагоме підґрунтя.

Література

1. Байбурин А.К. Жилище в обрядах и представлениях восточных славян. Л.: Наука, 1983. 188 с.
2. Милорадович В. Житъе-бытъе лубенского крестьянина. – Киевская старина, 1902, т. 77, вып. VI, с. 114.
3. Давидюк В.Ф. Українська міфологічна легенда.—Львів: Світ,1992.—176с.
4. Данилюк А. Українська хата. — К.:Наукова думка,1991. —108с.
5. Афанасьев А.Н. Религиозно-языческое значение русской избы. 1851г.
6. Універсальні виміри української культури. – Одеса : 2000 р, 213с.
7. Кирилюк О.С. Універсальні параметри соціокультурної спеціальності: українська хата
8. Мойсеїв І. “Рідна хата” в системі категорій української культури. // Культурологічні студії. Зб.наук. праць. – К., 1996. – СС. 130-146.
9. Кучумова А. Красный угол. Положение в пространстве (location) как семантический признак вещи. // 2001 г.
10. Попович В.П. Мироззрение древних славян.—К.;Наукова думка,1985.—168с.
11. Войтович В. Українська міфологія.—К.: Либідь, 2005.—664с.

Анотація

Статтю присвячено розгляду житла як складної семіотичної системи. Проводиться аналіз принципів формування внутрішнього простору слов'янського житла на основі українських міфологічних вірувань. Досліджена інформація розглядається в контексті сучасного проектування. Визначається роль та шляхи інтеграції вищезгаданих принципів в розробку сучасних інтер'єрів.

Аннотация

Статья посвящена рассмотрению жилища как сложной семиотической системы. Проводится анализ принципов формирования внутреннего пространства славянского жилища на основе украинских мифологических верований. Исследованная информация рассматривается в контексте современного проектирования. Определяется роль и пути интеграции вышеназванных принципов в разработку современных интерьеров.

УДК 72.01

Т.В.Булавська

ФОРМУВАННЯ ГАРМОНІЙНОГО АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність дослідження

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується зростаючою роллю інформаційних технологій. Вони активно впливають на економічний, політичний, соціальний стан держави. Головною інформаційною загрозою є її негативний вплив на свідомість і підсвідомість людини, нав'язування суспільству бажаної системи цінностей, поглядів, інтересів, рішень у життєво важливих сферах суспільного життя. У зв'язку з цим виключної важливості набувають дослідження факторів інформаційного впливу на людину та практичні розробки по визначенню оптимальної дії будь-якої інформації.

Для оцінки впливу зовнішньої інформації на організм людини треба вирішити наступні задачі. На біосистему людини поступає така інформаційна дія, яка виводить його із режиму нормального функціонування. Необхідно виявити ступінь порушення функціонування фізіологічних та психосоматичних структур людини і, як протидія, визначити позитивний вплив кількості і якості інформації на свідомість людини.

Вплив мистецтва на розвиток людини.

Мистецтво – одна із форм суспільної свідомості. І емоції, які ним викликані, тісно пов'язані з діяльністю і свідомістю, а головне – духовним розвитком людини.

«Кращим засобом для виховання почуття взагалі, для пробудження відчуття краси, для розвитку творчої уяви, є саме мистецтво», – підкреслювала вчений-психолог Н.Е. Румянцева. Катарсична (очищаюча) і компенсаторна (сприяюча духовній гармонії людини) функції являються найважливішими аспектами впливу мистецтва на особистість. Мистецтво примножує, розширює і скорочує (за часом придбання) людиною «досвіди скороминучого життя», воно дозволяє пережити багато чужих життів, і збагатитися досвідом інших людей (1). Аналізуючи роль емоційної сфери у житті особистості, виділимо наступні моменти: емоційні процеси нерозривно пов'язані з розумовими; емоційна сфера – невід'ємна і активно впливаюча на характер життєдіяльності, складова частина особистості. Одночасно, вона має самостійне значення в житті людини; емоції, почуття, переживання – надзвичайно важливі сторони повноцінного людського існування. Їхня нерозвиненість, пригніченість, невдоволеність негативно відображається на розвитку людини, на характері взаємовідносин із навколишнім середовищем, суспільством.

Гармонія сприйняття – основа стійкого емоціонального відношення до різних явищ у житті – формується під дією системи різних видів мистецтва. Специфіка мистецтва полягає у складній взаємодії його видів, жанрів, стилів, виразних засобів – можливостей впливу на духовний світ особистості. Аналізуючи віковий розвиток людини, С.Т. Шацький вважав, що, відчуття ритму знімає напругу як емоційну, так і фізичну; способом вираження внутрішніх переживань є малювання; розвитку смаку у людини будуть сприяти відвідування концертів, музеїв, виставок. Різноманітні види мистецтва мають унікальні виховні властивості в той самий час нерозривно пов'язані між собою. Це підкреслює великі можливості для використання мистецтва в цілях отримання стійкого та довгострокового позитивного ефекту, застосовуючи його у виховних цілях, а також з метою загального оздоровлення і профілактики.

В кінці 70-х років в психолого-педагогічній літературі констатується факт недостатньої уваги до аналізу ряду творчих діяльностей, які характеризують вікові періоди розвитку особистості. В наш час ця задача залишається актуальною, а саме, вивчення факторів, в результаті впливу яких формується особистість. У цих пошуках психологічного і педагогічного підходів до

розвитку особистості, група психологів під керівництвом А.В.Петровського показала, що розвиток особистості обумовлюється не однією провідною діяльністю, а комплексом актуальних творчих форм діяльності. У зв'язку з цим стає необхідним забезпечувати не домінування одного виду діяльності, а обґрунтоване формування комплексу взаємозалежних видів діяльності. Взаємозв'язок різних видів творчої діяльності в педагогічному процесі є одним із важливіших факторів формування активності, гармонізації особистості, здатної до творчості у будь-якій сфері.

Поведінка людини насамперед залежить від її емоційно-ціннісного відношення до світу, від рівня естетичного сприйняття дійсності, від її моральних якостей. Тому перед освітою сьогодні стоїть задача виховувати особистість творчу, яка володіє естетичними і моральними якостями, яка готова до продуктивної творчої діяльності в умовах соціальних і економічних перетворень у суспільстві. Сучасна людина постійно знаходиться у потоці самої різноманітної інформації і вражень, у тому числі і естетичного характеру. Розібратися у цьому потоці, визначити головні орієнтири, уявити собі явища життя і мистецтва в порядку значимості допомагає естетичне виховання.

Архітектурний простір, як складова становлення особистості

Всі ці соціально важливі аспекти тісно пов'язані з архітектурою. Адже архітектура формує штучний простір навколо людини, який має неабиякий вплив на її розвиток. Як сукупність відчуттів образ середовища (форми) регулює поведінку людини. Архітектурна форма як результат архітектурної творчості і об'єкт чуттєвого сприйняття є організованою (упорядкованою) системою. Мірою організованості будь-якої системи є кількість інформації, що міститься в цій системі. Архітектурна форма в цілому і будь-яка її предметна, просторова, речовинна якість є носієм інформації. Естетика архітектурної форми повинна співвідноситися з функціональним змістом цієї форми. Краса – це водночас і засіб, і результат створення таких форм штучного предметного світу, завдяки яким сама життєдіяльність людини у всіх її проявах стає джерелом емоційної насолоди і духовного збагачення. (2)

Таким чином можна впевнитись, що все більш актуальними стають не окремі, а системні, органічно взаємопов'язані частки оточуючого людину соціального, природного і штучного середовища. Інакше кажучи, об'єктом нової підмножини наук є системне поєднання населення і середовища його життєдіяльності (природного і штучного). (3)

Вивчення даної проблеми дозволить більш чітко розуміти потреби людини, визначити фактори естетичного виховання, знайти нові підходи у вирішенні організації об'ємно – просторового середовища. Розробка принципів поетапного перетворення архітектурно-планувальних рішень під впливом гармонізації середовища дозволить визначити напрямки перспективного розвитку об'єктів проектування та принципи удосконалення архітектурно-художніх рішень.

Література

1. Борев Ю.Б. Естетика.- М: ИПЛ, 1969.-349с.
2. Мардер А.П. Теоретичні основи естетики архітектури: Конспект лекцій. – К.: КНУБА, 2002. – 88с.
3. Лаврик Г.І. Основи системного аналізу в архітектурних дослідженнях і проектуванні. – К.:КНУБА, 2002. – 140с.
4. Михайленко В.Е., Кашенко А.В. Природа – геометрия - архитектура. – К.:БУДІВЕЛЬНИК,1981. – 184с.
5. Витенко И.С., Пискун В.М. Основы общей и медицинской психологии. – К.: Вища школа,1984. – 176с.

Анотація

Досліджується проблема гармонійного розвитку особистості в умовах інтенсивного інформаційного впливу.

Аннотация

Исследуется проблема гармоничного развития личности в условиях интенсивного информационного воздействия.

УДК 72.01

П.Ю. Нагірний

ТИПОГРАФІКА У СИСТЕМАХ ОРІЄНТАЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Актуальність розробки систем орієнтаційної інформації та знакування населених пунктів суттєво зростає у міру розширення міжнародних зв'язків краю, підвищення туристичного інтересу, а особливо у руслі підготовки України до проведення футбольного чемпіонату Євро-2012. Однією із складових таких систем є типографіка та шрифтове вирішення візуальних комунікацій. При розробці стратегій розвитку населених пунктів важливою складовою є поняття іміджу міста, а це нерозривно пов'язано із стилем, для формування якого необхідно відповідно використовувати типографічні засоби.

На даний час стан систем орієнтаційної інформації, зокрема, шрифтового вирішення візуальних комунікацій є незадовільним. До уваги не беруться проблеми розробки шрифтів, які б відповідали вимогам до подачі такого роду інформації і передавали певні стильові особливості конкретної місцевості. У той самий час відомими є зарубіжні приклади шрифтових розробок такого рівня, наприклад британський транспортний шрифт [1] (рис. 1), та адаптація гуманістичних гротесків 60-х рр. до міських систем навігації [2].

ABCDEFGHIJKLMNO
PQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
1234567890

Рис. 1. Британський транспортний шрифт

Важливими задачами є систематизація орієнтаційної інформації, забезпечення високого рівня інформативності для вітчизняних і закордонних відвідувачів і відображення особливостей та стильових традицій конкретної місцевості чи населеного пункту.

Метою даної статті є формулювання вимог до типографіки в орієнтаційних системах та їх реалізація на прикладі розробки шрифтової гарнітури для системи орієнтаційної інформації Львова із урахуванням його історичних особливостей.

До основних вимог типографічного вирішення об'єктів орієнтаційної інформації (зокрема, вказівників та інформаційних таблиць) потрібно віднести наступні.

Читабельність - інформація, що розміщується на вказівниках та інших об'єктах повинна зчитуватись за максимально коротким проміжком часу і бути доступною для максимальної кількості людей, у тому числі із вадами зору. Це виключає використання висококонтрастних, стиснених і компресованих гарнітур та обмежує використання антикв. У оформленні орієнтаційних знаків доцільно використовувати гротескні шрифти, позбавлені декоративних елементів. Напис повинен бути виконаний із використанням великих та маленьких літер у реченні. Не рекомендується написання назв ключових об'єктів тільки заголовними літерами. Розмір шрифту повинен бути достатнім для безперешкодного прочитання тексту з відстані кількох метрів, а також, у випадках дорожніх вказівників, прочитання інформації при русі автомобіля.

Стилістична відповідність - шрифт повинен підкреслювати образ населеного пункту, який залишається в уяві відвідувача. Варто відрізнити шрифтові гарнітури для оформлення інформації у великому промисловому місті і невеликому туристичному населеному пункті.

Естетичність - шрифт повинен бути красивим і функціональним водночас. Не допускається використання розповсюджених шрифтів з низькими естетичними характеристиками, зокрема, MS Arial, Comic Sans та ін.

Ліцензійність - якісний шрифт є результатом кропіткої роботи професіоналів. Тому при виборі шрифтової гарнітури із набору вже існуючих, або їх адаптації для конкретних потреб, обов'язковим є збереження авторських прав розробника. Для підкреслення особливостей населеного пункту в процесі роботи над його стилем та іміджем, необхідна розробка унікального набору шрифтів, які б відповідали розширеним вимогам конкретного завдання.

Розглянемо реалізацію перелічених вимог на прикладі розробки шрифтової гарнітури для системи орієнтаційної інформації Львова.

Особливістю міста є його давня історія і наявність сформованих стильових традицій, які на даний час практично повністю ігноруються. З іншого боку Львів позиціонується як сучасний, доступний туристичний осередок під гаслом "Львів – відкритий для світу".

При розробці гарнітури для міських вказівників було проведено дослідження історичних джерел, які б вказували на традиції оформлення міського середовища Львова. Основним таким джерелом є підбірки історичних фотографій міста кінця XIX – поч. XX ст. У цей час, за панування Австро-Угорської монархії, місто перебувало на найвищому щаблі свого розвитку і саме у цей період було сформоване його архітектурне середовище. Вибір

естетичних засобів того часу є найбільш відповідним при формуванні сучасного гармонійного міського середовища. У результаті вивчення фотоматеріалів виокремлюється характерний гротескний шрифт, який використовували при оформленні вітрин та вказівників у Львові в той час (рис. 2–3). Очевидно, що цей шрифт не був виключно львівським чи галицьким. Імовірно він належить до ряду гротесків, що набули поширення в другій половині XIX ст. в усій Австро-Угорщині. Але історично та естетично він найбільше відповідає міському середовищу Львова.

Рис. 2. Оформлення вітрин львівських магазинів на вул. Карла-Людвіка (сучасний проспект Свободи). Поч. XX ст.

На фотоматеріалах помітно кілька різних накреслень цього шрифту, зокрема виділяється стиснуте, потовщене та розширене накреслення. За результатами комп'ютерного аналізу та пошуку у шрифтовій базі [3] було встановлено, що саме цей шрифт не має прямих аналогів серед сучасних та оцифрованих історичних шрифтових гарнітур. Адаптацію та перенесення його на кириличну основу ускладнювали відсутність зразків базового regular накреслення та практично повна відсутність у джерелах прикладів маленьких літер. Також потрібно враховувати наміри міста долучитися до сучасних європейських туристичних центрів, тому і гарнітурі необхідно надати сучасних, динамічних рис.

У результаті роботи були проаналізовані існуючі зразки шрифту, встановлено його характерні риси (рис. 5). При побудові шрифту за модуль прийнято товщину основного штриха (рис. 6). В результаті створено кілька накреслень сучасного геометричного гротеску. Базовий шрифт наведений на рис. 7).

Рис. 3. Вітрини пасажу Миколая (зараз не існує). Поч. XIX ст.

Рис. 4. Фрагмент настінного рекламного напису

Рис. 5. Характерні риси шрифту

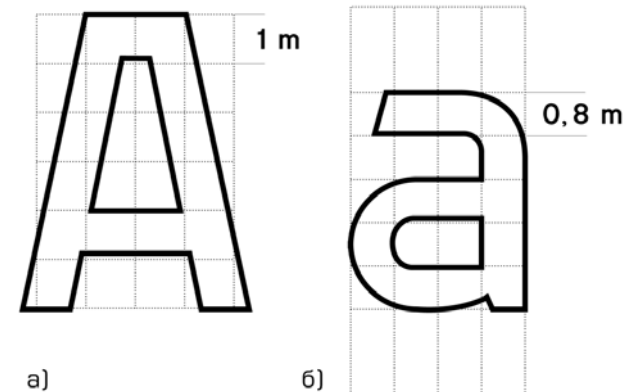

Рис. 6. Побудова літер по модулю

A B C D E F G H I J
 K L M N O P Q R S
 T U V W X Y Z
 a b c d e f g h i j
 k l m n o p q r s
 t u v w x y z

А Б В Г Д Е Є Ж З И І ІІ
 Й К Л М Н О П Р С Т У
 Ф Х Ц Ч Ш Щ Ю Я Ъ
 а б в г д е є ж з и і іі
 й к л м н о п р с т у
 ф х ц ч ш щ ю я ъ

Рис. 7. Базове накреслення львівського муніципального шрифту

На підставі базового шрифту розробляються інші накреслення, зокрема bold, condensed та extended.

При розробці системи орієнтаційної інформації Львова пропонується використати запропонований сучасний варіант львівського муніципального шрифту.

Подальші роботи проводяться у напрямку конкретизації змісту та варіантів стильового вирішення орієнтаційної інформації Львова.

Список використаних джерел

1. <http://www.cbrd.co.uk/roadsfaq/#36>
2. http://www.tbs-sct.gc.ca/fip-pcim/man_4_5_e.asp
3. www.whatthefont.com

Анотація

У статті сформульовано загальні вимоги до типографіки у системах орієнтаційної інформації та наведено приклад розробки шрифту для потреб міста.

Аннотация

В статье сформулированы общин требования к типографике в системах ориентационной информации и приведено пример разработки шрифта для нужд города.

УДК 747.012(045)

Е.В.Обуховська, В.Г.Чернявський

ФОРМУВАННЯ ХАРАКТЕРНИХ РИС ЗАСТОСУВАННЯ «СХІДНОГО СТИЛЮ» В ІНТЕР'ЄРАХ ГРОМАДСЬКИХ ТА ЖИТЛОВИХ ПРИМІЩЕНЬ

Стиль (у дизайні) — це художньо-пластична однорідність предметно-просторового середовища і його елементів, що виділяється в процесі сприйняття матеріальної й художньої культури як єдиного цілого.

Характерна ознака стилю - його відносна сталість. Важливим для дизайну є тісний зв'язок його проявів із суспільними й естетичними нормами епохи, а також ціннісний характер цих проявів. У дизайні стильове рішення часто носить концептуальний характер і виражає творчу платформу (наприклад, «хай-тек», «ретро», «Мемфіс» та ін.).

Серед традиційних стилів, до яких всі ми звикли (античний, готичний, класичний, модерн і т.д.), останнім часом почали додаватися такі, про які можна сказати, що вони створенні дещо штучно, так би мовити «псевдо-стилі». Як визначити, що віднести до лофт-стилю або до морського стилю, чим відрізняється інтер'єр у космічному стилі від інтер'єру у стилі кібернетичному (якщо це, взагалі, так можна назвати)?

Тут слід зазначити, що раніше життя та побут людей міг залишатися незмінним протягом століть. У ХХ столітті цей «потік життя» змінився. Технічний прогрес не лише спростив людям життя, але й викликав у них нові потреби. І не в останню чергу такі вимоги торкнулися умов проживання, роботи та відпочинку людини. В результаті чого інтенсивно почала розвиватися така сфера, яку ми звикли називати сферою послуг. Серед спеціальностей, які спроможні задовольнити потреби людини, окрему нішу зайняли творчі професії, де не останню роль грають спеціалісти в області архітектури, дизайну, декорування і т. д.

І тут слід згадати один з економічних законів: коли росте пропозиція зростає і попит. У креативній сфері цей закон має і зворотний характер: якщо росте попит, то зростає і пропозиція, тобто чим більше люди користуються послугами таких спеціалістів, тим повніше вони намагаються задовольнити їхні потреби. Але на певному етапі постала проблема: що і як створювати, якщо неможливо придумати щось нове, неординарне у рамках даної теми? Вихід: розширювати ці рамки. Якщо, наприклад, брати за основу стилі (і це стосується не тільки проектування, архітектури та дизайну, - хоча зараз ми говоримо якраз про них, - а й інших сфер мистецтва та творчості загалом), то тут чи не на перший план виходить синтез, поєднання і переплетення часто зовсім

несхожих, а інколи і протилежних елементів та цілих систем.

Так, інколи поєднують класику та модерн, готику та етно-стиль, східний стиль та мінімалізм. Саме таким чином почав своє існування сучасний східний стиль, який останнім часом став дуже популярним у сфері оформлення інтер'єрів: як житлових, так і громадських. Хоча, треба звернути увагу, що і тут присутня деяка різниця.

По-перше, слід зазначити, що як би там не було із синтезом, але при створенні «східного середовища» обов'язково треба дотримуватися чітких принципів. Це не той випадок, коли гарний результат досягається пів-мірами. Як відомо, чи не всі аспекти життя східних народів підкорені певній філософії, і оформлення інтер'єрів (і в першу чергу житла) ні в якому разі не є винятком.

І якщо вже ми говоримо, що східний стиль досить дисциплінований та строгий, то і більшою мірою підійде він для оформлення квартири чи будинку людям дисциплінованим, у яких достатньо терпіння та сили волі утримувати дім в ідеальному порядку. Навряд чи «схід» підійде великим сім'ям з маленькими дітьми. Справа в тому, що східний дизайн виключно особливий, з жорсткими директивами з приводу меблів, колористичної палітри, оформлення підлоги та стін, але, тим не менш, задає найлегший шлях з гарантією успіху. І що важливо, адаптується і навіть призначений майже до будь-якого типу приміщення: від лофт-просторів до хаус-тауна.

Отримавши натхнення в колористиці Сходу, колористичні рішення можна чітко поділити на дві палітри. Традиційний підхід – це яскрава, надмірна розкіш з царською гамою відкритих, контрастних відтінків, яка добре підходить для старих будинків. Тенденції східного сучасного – білі стіни, нейтральні тони і спокійні м'які пастельні відтінки – для більш лаконічних інтер'єрів.

Багаті та пишні традиційні китайські інтер'єри використовують для демонстрації розкоші, могутності, влади такі яскраві відтінки, як червоний лак та ультрамарин, або приємні поєднання – голубий з рожевим лотосом разом з багатством золота. Це гарний стиль для створення догматично правильного «церемоніального» інтер'єру. А для відтворення більш доступний традиційний японський декор з його скромною палітрою – білий і чорний з акцентами яскраво-червоної малини. Хоча це справа абсолютно індивідуального смаку. Комусь це може здатися занадто безкомпромісним варіантом для повсякденного життя.

Говорячи про колористичну гаму, яка характерна для сучасності, то можна сказати, що стримана і проста палітра охоплює великий діапазон кольорів. Вони легкі для копіювання і найбільш заспокоїливі для проживання. Білі або не зовсім білі стіни – це стандартний фон для ефектного контрасту з темним деревом меблів. Приглушений рожевий лотос і м'який зелений бамбук

ідеальні для атмосфери милої жіночності. Найбільш заспокійлива сучасна палітра з усіх – це поєднання сливово-кремового і кольору бежевого бамбука з контрастом срібного, сірого та зеленої шавлії.

Дві основні палітри кольору абсолютно по-різному ставляться до виразності фактури. В традиційних інтер'єрах сяють поліровані дерев'яні поверхні меблів та аксесуарів, а віддзеркалений в них колір – наче луна лакованих меблів. Навіть стіни можуть сяяти, як шовк, і цей ефект рефлексії світла – гарний спосіб, щоб не дозволити інтенсивним кольорам заповнити приміщення. Тим не менше, сучасні приміщення краще працюють з матовими поверхнями і фактурами, що легко мерехтять, з дерев'яними поверхнями, що покриті фарбами атласного типу.

Невід'ємною частиною інтер'єру в традиційному східному стилі вважаються стіни з пишним декором – позолота, відкриті кольори. Китайці не вішають на такі стіни багато прикрас, надаючи перевагу витонченим гравюрам. Інший традиційний варіант – не витіюваті листи каліграфії. Якщо надавати перевагу сучасному східному стилю, то стіни абсолютно спокійні, і, до речі, дешеві при обробці: біла емульсія. Такий підхід дозволяє експериментувати з малюнком, відкритим кольором, декором. Але не треба прагнути до сильних візуальних ефектів. У даному випадку, стіни – це «спокійний» фон для лаконічних меблів.

Ще однією скромною базою для всього начиння є підлога, головне в якій – простота. Ламінат, мармур чи плитка з природних матеріалів створюють враження повітря та простору. І чим більше в домі «природи», тим краще. В китайському та японському домі практично ніколи немає килимів. І ще один важливий аспект – треба обмежитися двома чи трьома варіантами підлоги на весь дім. Таким чином можна досягти потрібної стильової простоти і уникнути візуального дисонансу, який обов'язково виникає при сусідстві кімнат з різними покриттями.

Не дивлячись на те, що східний стиль лаконічний, це не означає, що не можна додати фактурності і малюнка за рахунок текстилю. Бамбук, птахи – взяті з природи і досить поширені мотиви, які здатні надати інтер'єру витонченість та вишуканість. Текстилі натуральних відтінків – рішення, яке є логічним і зрозумілим: небілений

Рис.1. Приклад застосування текстилю в спальні

льон, нечесана бавовна, об'ємна альпака срібно-сірого, слонової кості, білого та пісочного тонів завжди є актуальними та доцільними. Щоб поставати акценти можна додати рубців (що нагадують про бамбук) або нашити на подушку гудзиків. А от прибічники традиційного східного стилю можуть підібрати більш яскраві образи: переплетені гілки з квітками сакури, казкові птахи, пагода.

Що стосується оформлення інтер'єру, то треба згадати філософію інь та ян, створюючи максимально контрастне колористичне рішення з темряви та світла. Здебільшого обирають дуже темні або дуже світлі дерев'яні меблі найбільш спрощеного дизайну, кубоподібні аскетичні дивани та ліжка без узголів'я з мінімумом подушок, низькі дерев'яні чи ротангові столики, маленькі столики-кубики, підкреслено прості стільці. Також можуть бути присутні підлогові подушки, світильники «паперові ліхтарики», паперова ширма. Окремо слід звернути увагу на столовий фарфор, зазвичай білого, чорного та червоного кольорів та їх сполучень. Також можливі плетені з тростини підставки під столові прилади. Оформлення вікон досить лаконічне та просте: ротангові роликові штори, кремові римські штори чи прямі полотна тканини з «бретельками» наверху. Ще один характерний елемент для ванних кімнат – ванна обов'язково нижче рівня підлоги.

Рис.2. Типове рішення для ванної кімнати у східному стилі – ванна нижче рівня підлоги

Рис.3. Сучасний східний стиль в інтер'єрі ресторану «Тампо» у Києві

Отже, в житлових інтер'єрах сучасного східного стилю все підпорядковується простоті, лаконічності, функціональності, ненав'язливості, але, разом з тим, релаксації та комфорту.

Якщо говорити про громадські споруди, то слід сказати, що серед усіх найчастіше східний стиль використовується при оформленні ресторанів, кафе, суши-барів; в окремих випадках його можна побачити в

магазинах, на тематичних виставках, інколи в клубах, можливий варіант невеликого готелю чи театру. Але, загалом, це часткові випадки. І причиною цього є видима індивідуальність та винятковість стилю, який майже повністю виключає компроміс як засіб створення більш традиційного для пересічного клієнта образу. Це з одного боку. А з іншого – логічним є його застосування в місцях, призначених для відпочинку, оскільки Схід – це асоціація зі спокоєм, тишею, умиротворенням, простотою, філософією, роздумами та витонченою нетутешньою красою. В такій обстановці ніби потрапляєш у місце, де всі повсякденні проблеми відходять на другий план, тут можна поринути в атмосферу пошуку, самопізнання та самовдосконалення.

Що стосується оформлення інтер'єру, то загальні риси зберігаються так, як і для житлових приміщень: теплі пастельні кольори великих площин, прості за формою та функціональні меблі, переважно з прямими кутами, текстиль присутній у малій кількості. Але все ж деяка відмінність. Вона полягає в тому, що для громадських будівель характерний більш стриманий загальноприйнятий стиль, в ньому мінімум індивідуальних смакових уподобань. Показово, що застосовуються природні матеріали, в основному дерево всіх тонів: від майже молочного до практично чорного (це залежить від функціональної спрямованості того чи іншого закладу).

Але найбільшою відмінністю, на нашу думку, є те, що досить велика увага приділяється саме декоративній частині кожного конкретного проекту. Саме за допомогою цих характерних та яскравих з погляду стилістики деталей інтер'єр «грає». Якщо квартира сприймається як цілісний образ з тої точки зору, що всі складові інтер'єру відповідають вимогам стилю, вони продумані і упорядковані відповідно до смаків та уподобань мешканців, то у громадських приміщеннях все має бути максимально пристосовано до будь-якого пересічного споживача. Саме тому вирішальну роль тут грають деталі та декорування. Це не говорить про те, що їх повинно бути багато. Навпаки, для «сходу» характерне гасло – «Чим менше – тим краще». Тому деталі повинні бути характерними саме для цього закладу, вони мають ставити показові акценти так, щоб це запам'яталося кожному, хто прийде до даного закладу.

Загалом оформлення житлових інтер'єрів відрізняється від громадських тим, що в останніх все повинно бути підпорядковане функціональній спрямованості, яка, тим не менше, повинна органічно сполучатися з естетичним

Рис.4. Інтер'єр суши-бару «Кампай» у Києві

аспектом створення завершеного образу.

Палітра стилів, що використовуються у наш час при дизайні інтер'єру дуже багата (і з кожним днем зростає), і східний стиль займає серед них далеко не останнє місце. Він має багаті можливості для будь-якого вимогливого клієнта, який не проти неформального індивідуального мінімалізму, прагне світла, повітря та простору і хоче бачити виразний та простий за побудовою дизайн.

Література

1. Ваш дом. Стили интерьера / Керрин Харпер. – М.: «Кладезь-Букс», 2005. – 223с., ил.
2. Дизайн. Иллюстрированный словарь-справочник / Г.Б.Минервин, В.Т.Шимко, А.Ф.Ефимов и др.: Под общей редакцией Г.Б.Минервина и В.Т.Шимко. – М.: «Архитектура-С», 2004. - 288с., ил.
3. Жизнь замечательных интерьеров / Анна и Петр Владимирские. – К.: ВД «АФОН», 2005. – 175с., ил.

Анотація

Палітра стилів, що використовуються у наш час при дизайні інтер'єру дуже багата (і з кожним днем зростає), і східний стиль займає серед них далеко не останнє місце. Серед традиційних стилів, до яких всі ми звикли, останнім часом почали додаватися такі, про які можна сказати, що вони створенні дещо штучно, так би мовити «псевдо-стилі».

Аннотация

Палитра стилей, которые используются в наше время при дизайне интерьера очень богата (и с каждым днем возрастает), и восточный стиль занимает среди них далеко не последнее место. Среди традиционных стилей, к которым все мы привыкли, в последнее время начали прибавляться такие, о которых можно сказать, что они созданы несколько искусственно, так называемые "псевдо-стили".

УДК 72.01(045)

Л.В.Обуховська

МАЛІ АРХІТЕКТУРНІ ФОРМИ В ДИЗАЙНІ СЕРЕДОВИЩА: ЕВОЛЮЦІЯ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗАСТОСУВАННЯ

Малі архітектурні форми як елементи наповнення середовища мають яскраво виражене «архітектурне» походження. Це елементи середовища, які звичайно становлять частину будь-якого архітектурного ансамблю і проектуються з урахуванням його архітектурної структури й стилістики, проте володіють власним просторовим змістом. Але сьогодні їх роль і місце в архітектурі та дизайні середовища помітно змінилася і їх треба переглянути. Еволюція малих архітектурних форм стосується у рівному співвідношенні тематики, ідейного спрямування, образно-емоційної виразності, характеру розташування і використання, а також застосування будівельних матеріалів.

Об'єктом даного дослідження є малі архітектурні форми. Розглянемо їх вплив і значення у дизайні середовища, еволюцію і типологію, способи і тенденції їх застосування сьогодні. Мета полягає передусім у виявленні нових способів використання малих архітектурних форм. Дане питання безумовно зацікавить архітекторів і дизайнерів ландшафту, декораторів, діячів культури та мистецтва, мистецтвознавців сьогодення, оскільки актуальність даної проблеми підтверджується досить активною забудовою офісних і торговельних центрів (наприклад, супермаркети), житлово-релаксаційних (як зіркові готелі) та спортивно-розважальних (фітнес-центри, тренажерні зали) комплексів, зокрема поблизу води (наприклад, курорти, гідропарки, аквапарки), інших громадських місць відпочинку, де у оздобленні та наповненні середовища широко застосовують малі архітектурні форми: у зимових садах офіс-центрів і супермаркетів, вестибюлях закладів громадського харчування, холах адміністративних установ, залах очікування вокзалів, різних місцях і закладах релаксації, а подекуди для цього відведені спеціальні приміщення. Крім того – неопосередкованим чином це підтверджується розповсюдженням внесенням різного роду малих архітектурних форм у оздоблення заміської садиби (у зимовий сад або благоустрій прилеглої території).

Малі архітектурні форми відомі з незапам'ятних часів, їх зображення можна знайти і у прадавніх східних пергаментях, і у настінних розписах сакральних споруд Єгипту та Межиріччя. Кожна епоха додавала свої малі архітектурні форми. Так, у Стародавній Греції винайшли форуми – відкриті та закриті, у Римі – тріумфальні арки, колони і монументальні відкриті сходи. У Середньовіччі з'явилися різноманітні форми огорож, бесідок; в епоху Відродження свій розвиток отримали фонтани, садові містки, скульптура,

ліхтарі, підпірні стінки. У період класицизму з'явилися справжні архітектурно-ландшафтні ансамблі. Яскравий приклад цьому – Версаль. Тут використовували малі архітектурні форми для організації простору партерів і наповнення змістом акваторій, для виявлення основної композиційної вісі парку, фланкування алей чи оформлення анфілад. У період розвитку романтизму виник пейзажний парк, а з ним і такі форми, як руїни, імітації елементів природи: каскади, водопади, змієподібні струмки, гроти, споглядальні гірки і т.д. [1, с. 48-52]. XX-XXI ст. додали у дизайн середовища таке різноманіття малих архітектурних форм, що їх вже доцільно розрізняти як власне малі архітектурні форми, як твори монументально-декоративного мистецтва і як об'єкти інженерно-технічного обладнання міст, що носять дизайнерський характер [2]. Полярність цих понять стає зрозумілою, якщо підійти до них з ідейної точки зору. Монументально-декоративне мистецтво оцінюється, перш за все, за силою соціально-політичного впливу на людину, малі архітектурні форми – за своїм естетичним або ужитковим значенням, об'єкти інженерно-технічного обладнання – як елементи комфорту сучасного рівня життя.

Розглянемо цю типологію детально. Монументально-декоративне мистецтво, за П.П.Безродним [3, с. 84-85], визначається як галузь мистецтва, що включає художні твори, створені переважно для конкретного архітектурного середовища, зокрема декоративний живопис і скульптура на фасадах та в інтер'єрах будівель, скульптурні композиції, мозаїчні панно і вітражі. Це мистецтво бере активну участь у формуванні сучасних малих архітектурних форм, але у вигляді окремих монументально-декоративних елементів оформлення середовища (скульптурні, живописні, графічні), які своїм силуетом, пластикою, кольорами, малюнком надають зовсім нестандартного звучання навіть звичайним огорожам, лавам і парапетам, не кажучи вже про об'ємну скульптуру.

До числа власне малих архітектурних форм традиційно відносяться огорожі, лави, урни, балюстради, підпірні стінки й сходи, містки, фонтани, басейни, питні фонтанчики, ліхтарі, скульптура, декоративні вазы, садові меблі, навіси, перголи, кіоски, альтанки, ротонди, павільйони, трельяжі, барбекю та інші елементи середовища, які звичайно становлять частину будь-якого архітектурного ансамблю і проектуються з урахуванням його архітектурної структури й стилістики.

У наш час термін «малі архітектурні форми» близький до поняття «середовищний дизайн». Між тим, дизайн середовища – це уявлення про вигляд, стильові або образні характеристики середовищного об'єкта або системи, що синтезує в єдиному вираженні особливості просторової структури,

індивідуальних або «фірмових» деталей зовнішнього вигляду, способи функціонування і т.д., що формують середовище кожна по-своєму, але такими, що працюють на споживача разом, в комплексі [4, с. 54]. Саме тому в число малих архітектурних форм увійшло безліч власне дизайнерських об'єктів, об'єктів інженерно-технічного обладнання: інформаційні прилади й устаткування, телефонні будки, виносні вітрини магазинів, стаціонарні навіси й обладнання літніх кафе, комплекси торговельних автоматів, зупинки й навіси міського транспорту й інші елементи середовища, що беруть участь у її просторовій організації.

Таким чином, крім впровадження в структуру малих архітектурних форм різного роду технічних пристроїв або введення елементів монументально-декоративного мистецтва (наглядна схема приведена на рис.1), слід зазначити також їхній тісний зв'язок з ландшафтними (природними) формами середовища. До речі, існуючі здавна тісні зв'язки малих архітектурних форм і ландшафтної архітектури різко зросли з появою нових технічних можливостей ландшафтного дизайну.

Малі архітектурні форми мають вагомe значення у створенні ландшафтної композиції саду, парку, скверу, у благоустрої площі, вулиці, житлового масиву, прилеглих територій установ, підприємств, інших закладів, а також у загальноміському значенні, оскільки майже завжди, окрім основної концепції, вони задають стиль штучно створюваного ландшафту і завершують загальний образ останнього за допомогою свого власного стилю, форми, структури, композиційної лінії, малюнку, матеріалу. Але тут має значення правильне розташування малих архітектурних форм у середовищі. Вони повинні гармонійно увійти у той простір, де їм відведено місце – і це головне завдання архітектора-дизайнера. Малі архітектурні форми можуть увійти у загальний образ ландшафтного об'єкту на засадах контрасту, нюансу, можуть бути акцентом у всій композиції, головним елементом, як, приміром, фонтан у парку або скульптура у партері. Наприклад, така мала архітектурна форма, як монументальна ваза-квітник може фланкувати алею. Так само, як і вертикалі ліхтарів контрастують з горизонтальною лінією встановлених у ряд паркових лав. А це, у свою чергу, створює цікаву перспективу і додає композиції ритму. З іншої сторони, малі архітектурні форми можуть існувати і як окрема завершена композиція у середовищі, в залежності від того, де і з якою метою її встановлено. Наприклад, монумент на невеликій площі, банер вздовж траси. Основне у цій справі – яку роль відіграє (або яку функцію виконує) та чи інша мала архітектурна форма в організованій у одне художнє ціле ландшафтній композиції конкретного міського середовища, але не обов'язково міського: лісопарки, заповідники, курорти.

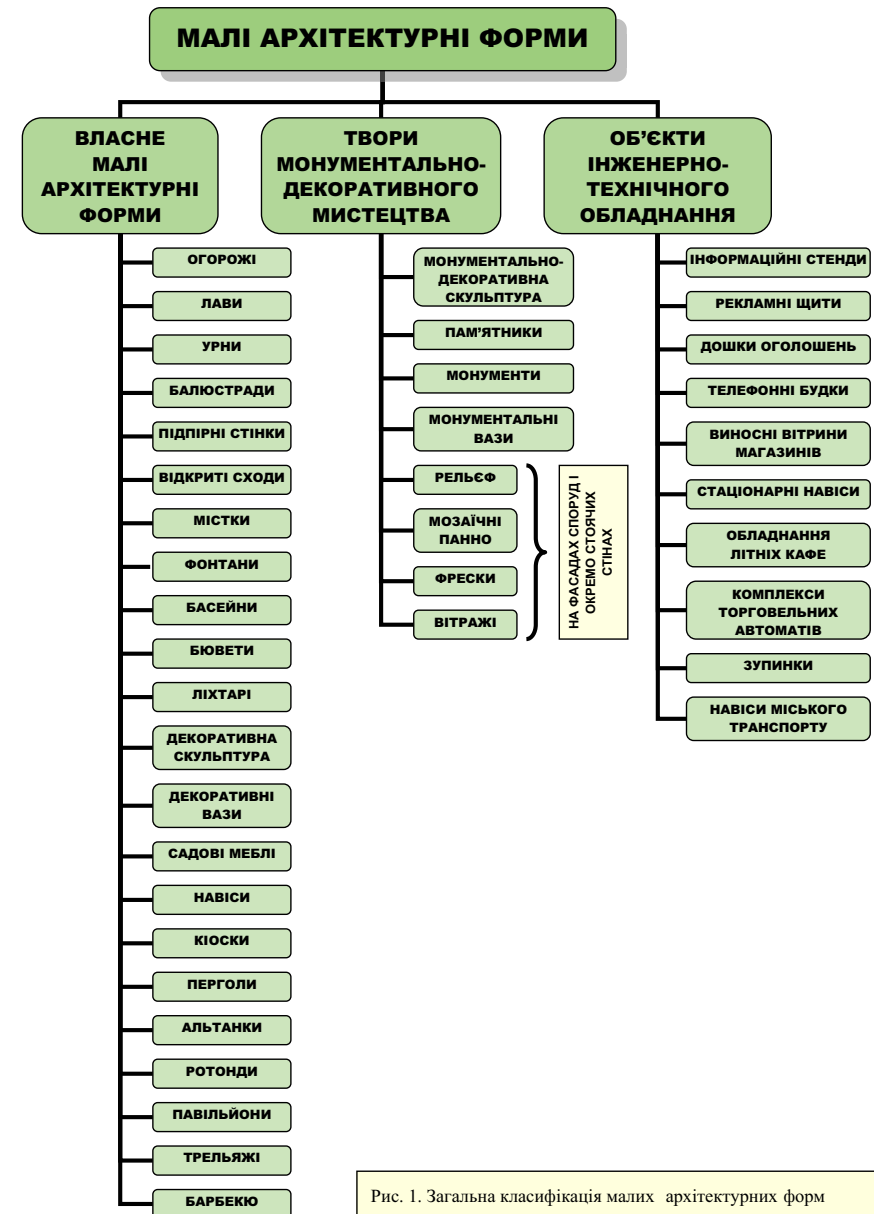

Рис. 1. Загальна класифікація малих архітектурних форм

Досить цікавим процесом став перехід малих архітектурних форм у інтер'єри. Так, спостерігається процес перетворення елементів побутового й технічного дизайну в малі архітектурні форми. У інтер'єрах з'являється гігантський «посуд», декоративні «печі», що розчленовують простір; меблі з мобільного обладнання перетворюються в стаціонарні яруси амфітеатру, прикрашені квітами; труби вентиляції й опалення створюють пластичні композиції – щось середнє між абстрактною скульптурою й альтанкою, т.зв. «інтер'єром в інтер'єрі».

Ця воля формотворчості, підкріплена нетрадиційними матеріалами й конструкціями (трубчасті каркаси, текстиль, пластики, надувні й тентові структури), незвичною колористикою і пластикою, робить сьогодні малі архітектурні форми надзвичайно потужним засобом створення будь-якого образного змісту в середовищних об'єктах і системах різного характеру, відтіснивши на задній план в багатьох випадках таку основну функцію малих архітектурних форм в історичних ансамблях, як розвивати в наближених до людини масштабах стильові характеристики «великої» архітектури, архітектурного середовища [4, с. 112-113].

Саме цим пояснюється велике поширення в сучасних ансамблях та інтер'єрах самостійних просторових композицій із малих архітектурних форм (предметний інтер'єр), ніби не пов'язаних з архітектурною основою, але такими, що формують потрібні людині «міні-простори», ізольовані куточки, оздоблення яких має своє обличчя, яке відповідає їхньому призначенню й утворене даним комплексом малих архітектурних форм. Так, на сьогоднішній день малі архітектурні форми завдяки нетрадиційним технологіям і фантазії дизайнерів може виступати цілком самостійним об'єктом у середовищному дизайні.

Рис. 2. Декоративна скульптура біля басейну у вестибулі

Виходячи з цього, у сучасній архітектурі спостерігається тенденція до перенесення малих архітектурних форм із зовнішнього середовища у інтер'єри. Яскравий приклад – проектування і будівництво комплексних споруд (як громадських, так і житлових), де не обходиться без великопробльотних приміщень (у них поєднуються кілька функцій), а їх оформлення – це вже плацдарм для польоту фантазії дизайнера (див. рис. 2, 3). У таких будівлях в атриумах або інших, в основному, транзитних приміщеннях (як вестибулі, холи, фойє) або навпаки, у затишних куточках, якими є зимові сади – розповсюджене явище у сучасних багатоповерхівках – встановлюються такі малі архітектурні форми: скульптура, інші об'ємні композиції, фонтани, каскади, басейни, бювети, лави, огорожі, балюстради, ліхтарі, інші садові меблі, декоративні вази, квітники, перголи, арки, колони, монументальні сходи, інформаційні табло, павільйони, кіоски, навіси тощо. Така практика вже давно широко поширена в Західній Європі, американському континенті та південноазійському регіоні. В Україні вона набула розповсюдження відносно недавно – в останнє десятиліття, проте поки зосереджена тільки у великих населених пунктах: Києві, Харкові, Львові, Одесі, Дніпропетровську та ін.

Рис. 3. Малі архітектурні форми в атриумі житлового комплексу

Розглядаючи дану тему, слід зазначити, що з огляду на багатовікову історію розвитку малих архітектурних форм і різноманіття аналогів сучасним дизайнерам іноді буває важко вгадати, створити щось нове, цікаве, варте уваги. У цьому випадку ми пропонуємо робити ставку на функціональності малих архітектурних форм, тобто поєднанні двох різних (навіть протилежних) функцій, а то і трьох – це навіть цікавіше й оригінальніше. Наприклад, поєднання в одному об'єкті фонтану і дитячої гірки, фонтану і алеї для відпочинку, лави і квітника, лав і дошок оголошень; приклад трьох функцій – квітник, лава, бювет або інший – лава, ліхтар, урна, або – колона, ліхтар, лава. Зрозуміло, що у створенні таких малих архітектурних форм не останнє місце будуть займати і нові технології, тобто можливості об'єднання різних функцій, їх доцільності, вивчення питання ергономічності нових об'єктів, розгляд і

підбір для кожного окремого випадку його інженерного оснащення. Але при цьому не можна забувати про естетичний аспект: гармонійність поєднання стилів (якщо це еклектика чи синтез, заснований на контрасті), форми, матеріалу, структури, композиційної лінії, малюнку, пластики, загального силуету, призначення, місця розташування.

Отже, малі архітектурні форми займають своє особливе і вагоме місце у ландшафтній архітектурі і будівництві в цілому, в організації та оздобленні внутрішніх просторів великопробольотних споруд, громадських інтер'єрів. На даний момент при їх створенні перспективно буде робити акцент на поєднанні естетики їх зовнішнього вигляду, новітніх технологій і функціональності. Без них сьогодні ніде було б грати дітям чи усамітнитися закоханим, без них було б не так цікаво і приємно прогулюватися вулицями і скверами або проводити час у закладах релаксації. Це ті елементи благоустрою навколишнього середовища, які на кожному кроці супроводжують наше повсякденне життя, без яких воно не було б таким комфортним і прекрасним. Вони несуть культуру, естетику та комфорт у суспільство.

Література

1. *Обуховська Л. В.* Принципи просторового вирішення та оформлення пейзажного стилю садово-паркового середовища. – Мистецтво дизайну та дизайн мистецтва – пошуки нової мови // Всеукраїнська студентська наукова конференція, м. Харків, 5-6 квітня 2006 року. – Харків: ХДАДМ, 2006. – 196с.
2. Большие возможности малых форм // Благоустройство территорий: Всеукраинский журнал-каталог. – 2006. – № 10-11. – С. 26-35.
3. *Івашко Ю.В.* Монументально-декоративне мистецтво стилю модерн // Засоби монументально-декоративного мистецтва та дизайну у міському середовищі: Збірник наукових праць / Під заг. ред. В.В.Кучевича. – К.: Український зональний науково-дослідний і проектний інститут по цивільному будівництву, 2006. – 150 с.
4. Дизайн. Иллюстрированный словарь-справочник / Г.Б.Минервин, В.Т.Шимко, А.В.Ефимов и др. – М.: «Архитектура-С», 2004. – 288 с.

Анотація

Малі архітектурні форми відомі з незапам'ятних часів. Кожна історична епоха додавали свої види в загальний їх перелік, який сьогодні треба переглянути і класифікувати. Крім того, роль і місце малих архітектурних форм в архітектурі та дизайні середовища помітно змінилася, а їх виробництво збільшується і урізноманітнюється.

Аннотация

Малые архитектурные формы известны нам с незапамятных времен. Каждая историческая эпоха привносила свои виды в общий их перечень, который сегодня нужно пересмотреть и классифицировать. Кроме того, их роль и место в архитектуре и дизайне среды существенно изменилась, их производство увеличилось и делается разнообразным.

УДК 721.011.8

Г.Н. Ушаков

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНТЕР'ЄРУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПРИНЦИПІВ БУДОВИ ВНУТРІШНЬОЇ ПРОСТОРОВОЇ СТРУКТУРИ ОСИНИХ ГНІЗД

В цій статті пропонується аналіз структури внутрішнього простору об'єктів, створених суспільними комахами з метою виявлення принципів, прийомів та властивостей просторової організації, які можливо застосувати при проектуванні архітектурних об'єктів. На прикладі осиних гнізд доводиться ступінь досконалості внутрішніх просторових структур, що проходили оптимізацію протягом надзвичайно тривалого часу. Дослідження подібних об'єктів дозволить скористатися цим “архітектурним” досвідом природи.

Архітектурна біоніка як галузь теорії архітектури вивчає досвід природи у формуванні просторових структур. Дослідники цього напрямку: О.І. Лазарев, Ю.С. Лебедев [1,3], В.Є. Михайленко [4], О.В. Кашенко [4] та ін. Принципи формування є універсальними і можуть переноситись (в адаптованому вигляді) з природних об'єктів на архітектурні. Заслужують на докладне вивчення композиційні принципи як органічної так і неорганічної природи. Просторові структури, породжені біологічною еволюцією, часто є досконалими не лише з точки зору функціональної доцільності, але й з точки зору естетики. Ю.С. Лебедев з цього приводу зазначає, що “властивості, які ми спостерігаємо в живій природі вражають естетичні відчуття: простір, що вільно розвивається з його багатоплановістю та прозорістю, що сприяє його цілісному сприйняттю; структуризація простору – чергування різноманітних форм, структур, мас і простору з поступовими переходами [3, с. 182]”. Чи не ті самі властивості ми виявляємо в інтер'єрі найсучасніших будівель? При цьому особливо цікаво, що вказані властивості не суперечать біологічній необхідності економити як речовини, так і простір. За висловом Ю.С. Лебедева: “В живій природі разом зі структурністю (диференційованістю) простору діє й принцип компактності

його окремих елементів [3, с. 217]". Взаємозв'язок цих принципів на прикладах природних об'єктів є одним з предметів архітектурної біоніки. Виходить, що складність та візуальна проникність просторової організації – це не розкіш, а необхідні умови доцільного формування об'єктів.

Однак величезна кількість природних просторових структур залишається недослідженою з точки зору використання принципів їхньої будови в сучасній архітектурі. І гнізда суспільних комах (термітів, мурах, ос) серед потенційно корисних для архітекторів природних утворень досліджені ще недостатньо. Більшість наукових робіт архітектурної біоніки були спрямовані на вивчення конструктивних та морфологічних особливостей. В даній роботі акцент ставиться саме на принципи організації внутрішнього простору природних об'єктів, які за складністю не поступаються сучасним будівлям.

Для співставлення особливостей просторової організації природних об'єктів та архітектурних слід також спиратись на результати досліджень прогресивних сучасних будівель з точки зору внутрішньої організації [2, 5, 6, 8, 9].

Вихідним джерелом для проведення аналізу будови осиних гнізд була книга М. Фрейде, де здійснене узагальнення різноманітних об'єктів природного "будівництва" та наведені відповідні приклади [10].

В природі є досить багато об'єктів зі складною організацією. І, хоча вони часто не відповідають масштабам середовища людини, принципи формування цих структур, що удосконалювались протягом мільйонів років, можуть бути корисні і в сучасній архітектурі.

Прикладом потенційно прогресивної внутрішньої просторової структури органічного походження, що заслуговує на вивчення, є пориста внутрішня просторова організація, яка властива губкам (морським безхребетним). Для цієї структури характерна максимальна розгалуженість зв'язків, що поширюються від кожної просторової одиниці на всі боки. Комунікаційні властивості подібних структур передбачають можливість переміщення між різними частинами по найкоротшій відстані.

Також надзвичайною доцільністю відзначається внутрішня організація гнізд термітів. Внутрішній простір термітника має дуже розвинені прохідні зв'язки, що дозволяє переміщуватись всередині у будь-якому напрямку. Це забезпечує переміщення з однієї точки внутрішнього простору до будь-якої іншої майже по прямій, чого не скажеш про більшість архітектурних об'єктів [7].

Також заслуговують на увагу просторові структури, які створюють різні види суспільних комах. Досконала каркасна конструкція із застосуванням тонкостінних оболонки дозволила осам будувати гнізда зі складними

внутрішніми просторовими структурами та раціональним розташуванням зв'язків (табл. 1).

На основі аналізу будови осиних гнізд, пропонуємо перелік основних виявлених властивостей внутрішньої просторової організації, що вже мають місце в прогресивних будівлях або можуть бути застосовані в сучасній архітектурі.

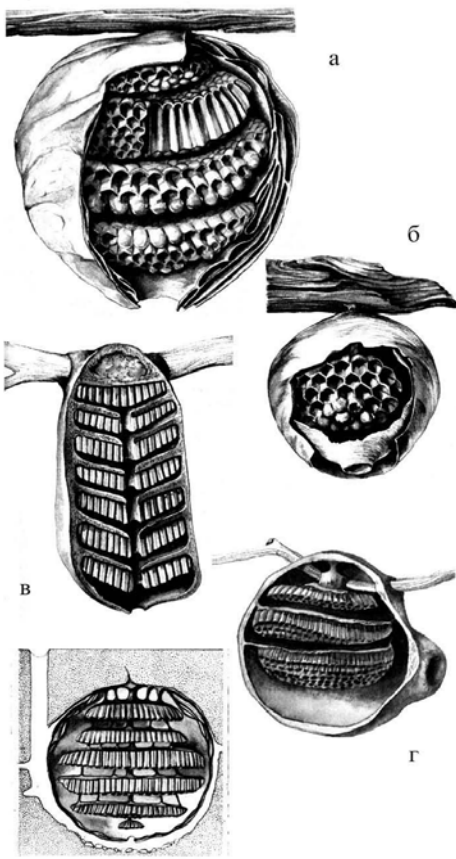
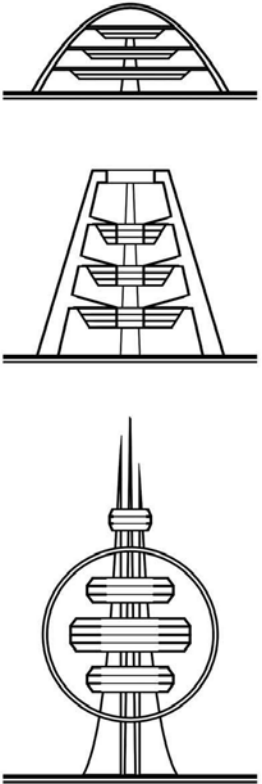
1. Наявність комунікаційного простору розгалуженої форми, який охоплює всю сукупність просторових чарунок.
2. Зовнішні огороження об'єкта вирішені у вигляді оболонки, яку від згрупованих просторових чарунок відокремлює комунікаційний простір.
3. Система комунікацій не двовимірна, утворена комбінацією вертикальних та горизонтальних комунікацій, а просторова, безперервна та багатоваріантна.
4. Багаторівнева сукупність просторових чарунок не суцільна, а утворена чергуванням рівнів: через один чи два суцільних рівня чарунок проходить відкритий комунікаційний рівень, через який і забезпечується доступ до чарунок знизу та зверху. По периметру ці відкриті рівні виходять до загального комунікаційного простору (захищеного від негоди зовнішньою оболонкою), звідки влаштовані виходи назовні.

Сучасний рівень розвитку будівельних технологій дозволяє створити внутрішні просторові структури, де велика кількість просторових одиниць об'єднуються комунікаційним простором, що або охоплює їх, або знаходиться всередині їхньої сукупності. У загальному вигляді, це – атріум, що містить розгалужені переходи. Крім того, треба відійти від стереотипних планувальних схем минулого, де проблема зв'язків розв'язувалась на площині. Хоча будівля мала багато рівнів, кожен з них вирішувався як окрема площина. Тільки вертикальні комунікації поєднували ці рівні разом. Але зараз цілком можливе просторове розв'язання цієї проблеми, коли ми не розподіляємо будівлю на окремі рівні, а об'єдуємо групи просторових одиниць суцільним комунікаційним простором, вирішуючи зв'язки не у двох вимірах, а просторово, аналогічно до принципу будови осиних гнізд. Також ми маємо вирішити ще дві проблеми. Треба забезпечити не тільки зручні зв'язки, але й можливість легкої орієнтації всередині складного інтер'єру, та естетичну виразність внутрішнього простору. Одночасно досягти легкості орієнтації та покращення естетичних якостей можна шляхом підвищення рівня візуальної проникності внутрішнього простору. Але візуальні зв'язки мають бути організовані відповідно до закономірностей сприйняття та усвідомлення. Тобто, має бути ієрархічна структура візуальних зв'язків, яка легко усвідомлюється, навіть, якщо не спостерігається одночасно. Проведена експериментальна архітектурна інтерпретація внутрішнього простору осиних гнізд свідчить про можливість

застосування виявлених в природі принципів при створенні архітектурних об'єктів (див. табл. 1).

Таблиця 1

ПРИРОДНІ ВНУТРІШНІ ПРОСТОРОВІ СТРУКТУРИ НА ПРИКЛАДІ ОСИНИХ ГНІЗД ТА ЇХ АРХІТЕКТУРНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

<p>ВНУТРІШНІ ПРОСТОРОВІ СТРУКТУРИ ОСИНИХ ГНІЗД: а, б - ГНІЗДА САКСОНСЬКОЇ ОСИ; в - ГНІЗДО ОСИ РОДУ CHARTERGUS; г - ГНІЗДО ОСИ РОДУ POLYBIA; д - ГНІЗДО ОСИ РОДУ VESPA. (ЗА М. ФРОЙДЕ)</p>	<p>АРХІТЕКТУРНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО ПРОСТОРУ ОСИНИХ ГНІЗД</p>
	

Таким чином, виявлені у статті структурні особливості внутрішнього простору осиних гнізд можуть стати у нагоді при проектуванні великих громадських та житлових комплексів зі складною внутрішньою просторовою структурою, а також при подальших дослідженнях просторової будови гнізд суспільних комах з метою застосування досвіду природи в сучасній архітектурі.

Подальші дослідження особливостей просторових структур, породжених органічною або неорганічною природою – це одне з перспективних завдань архітектурної біоніки на сучасному етапі.

Література

1. Архитектурная бионика / Ю.С. Лебедев и др.; Под ред. Ю.С. Лебедева. – М.: Стройиздат, 1990. – 268 с.
2. Ежов В.И., Ежов С.В., Ежов Д.В. Архитектура общественных зданий и комплексов / Под общ. ред. д-ра архит., проф. В.И. Ежова. – К.: ВИСТКА, 2006. – 380 с.
3. Лебедев Ю.С. Архитектура и бионика. – М.: Стройиздат, 1977. – 221 с.
4. Михайленко В.Е., Кащенко А.В. Природа – геометрия – архитектура. – К.: Будівельник, 1988. – 176 с.
5. Саксон Р. Атриумные здания: Пер. с англ. А.Г. Раппапорта; Под ред. В.Л. Хайта. – М.: Стройиздат, 1987. – 138 с.
6. Ушаков Г.Н. Візуальна проникність внутрішніх просторових структур архітектурних об'єктів // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – К.: КНУБА, 2004. – Вип. 13. – С. 73 – 77.
7. Ушаков Г.Н. Пористі просторові структури як принцип організації архітектурних об'єктів // Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини. – К.: Фенікс, 2007. – Вип. 4. – С. 363 – 370.
8. Ушаков Г.Н. Принципи організації внутрішніх просторових структур архітектурних об'єктів // Перспективні напрямки проектування житлових та громадських будівель: Соціальні напрямки розвитку архітектури та будівництва. – К.: КиївЗНДІЕП, 2005. – С. 125 – 129.
9. Ушаков Г.Н. Складні візуально-проникні внутрішні просторові структури цивільних будівель // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Науково-технічний збірник. – К.: КНУБА, 2003. – Вип. 11 – 12. – С. 311 – 320.
10. Фройд М. Животные строят: Пер. с нем. – М.: Мир, 1986. – 216 с.

Анотація

У статті виявлені структурні особливості внутрішнього простору осиних гнізд, які можуть бути впроваджені при проектуванні великих громадських та житлових комплексів зі складною внутрішньою просторовою структурою, а також при подальших дослідженнях просторової будови гнізд суспільних комах з метою застосування досвіду природи в сучасній архітектурі.

Основні властивості просторової організації осиних гнізд, що можуть бути застосовані в сучасній архітектурі, такі: комунікаційний простір розгалуженої форми охоплює всю сукупність просторових чарунок; зовнішня оболонка відокремлена від згрупованих просторових чарунок комунікаційним простором; система комунікацій – просторова, безперервна та багатоваріантна; через один чи два суцільних рівня чарунок проходить відкритий комунікаційний рівень, через який забезпечується доступ до чарунок знизу та зверху; по периметру ці відкриті рівні виходять до загального комунікаційного простору.

Аннотация

В статье выявлены структурные особенности внутреннего пространства осиных гнёзд, которые могут быть использованы при проектировании крупных общественных и жилых комплексов со сложной внутренней пространственной структурой, а также при дальнейших исследованиях пространственного строения гнёзд общественных насекомых с целью применения опыта природы в современной архитектуре.

Основные свойства пространственной организации осиных гнёзд, которые могут быть использованы в современной архитектуре, такие: коммуникационное пространство разветвлённой формы охватывает всю совокупность пространственных ячеек; внешняя оболочка отделена от сгруппированных пространственных ячеек коммуникационным пространством; система коммуникаций – пространственная, непрерывная и многовариантная; через один или два сплошных уровня ячеек проходит открытый коммуникационный уровень, через который осуществляется доступ к ячейкам снизу и сверху; по периметру эти открытые уровни выходят в общее коммуникационное пространство.

УДК 725.8-72.01

В.И. Кравец, С.А. Пыхтин

**ФЛОРИСТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ
В ОРГАНИЧЕСКОЙ АРХИТЕКТУРЕ
(СИММЕТРИЯ В ПРИРОДЕ И АРХИТЕКТУРЕ)**

Актуальность заявленной темы обусловлена резко изменившимися условиями в социокультурном развитии современной цивилизации, в которой мощное развитие индустриальных средств производства, – в том числе и строительства, – породило глобальную унифицированность среды жизнедеятельности. Но эта же мощь – позволила обратиться к новым, культурно-профессиональным «операторам» во многих сферах культуры и искусства (архитектура – в том числе и искусство...), позволяющим находить альтернативные средства, которые помогают отказаться от «глобалистской аскетичной унифицированности»...

Процесс этот – реализуется в рамках многообразной «палитры средств», характеризующей нашу эпоху постмодернизма. Именно в эту эпоху возникло *новое течение* в развитии архитектурного процесса – *органическая архитектура*. Глубокому аналитическому исследованию этого феномена, – особенно в рамках «флористического направления», – она не подвергалась...

Многочисленные статьи, описывающие отдельные архитектурные артефакты носят описательный характер; и в целом – картина хаотична... Поэтому – глубокий системный анализ этого феномена вполне актуален.

Целью данной работы – является построение системы композиционных средств формообразования в органической архитектуре, а задачами – анализ и систематизация композиционных средств формообразования в живой растительной природе.

Методика исследования – предполагает математический анализ закономерностей формообразований в природных растительных образцах (вызывающих «извечное восхищение человека»...), а также выявление пластических аналогов в архитектурных – как исторических, так и современных – объектах.

Изложение основного материала. Выдающийся немецкий математик и физик Герман Вейль, анализируя строгие закономерности в конструкциях живых природных объектов, в которых наблюдалось повторение некоторых пластических свойств (метрических и ритмических...), называл эти закономерности «симметрией», рассматривая при этом различные ее варианты: переносная, зеркальная, осевая симметрия... – и связанные с ней варианты (проявленные как в двухмерном, так и трехмерном пространстве...).

С его точки зрения (совпадающей с позицией и мнениями огромного числа исследователей природы и искусства...), необходимые для самосохранения *состояния*: гомеостаза, устойчивости, равновесия и т.п. – *могут полностью реализоваться* лишь в структуре «симметрии». Исследования Вейля – касались сложнейших вопросов математики и ее фундаментальных приложений.

Интересы выдающегося ученого – коснулись так же: как корреляции симметрических законов образования живых организмов, так и закономерностей формообразования в искусстве.

В этом смысле – идея симметрии никоим образом не ограничивается пространственными объектами; ее синоним «гармония» – в гораздо большей степени указывает на акустические и музыкальные приложения идеи симметрии, чем на геометрические.

«Симметрия – в широком или узком смысле (в зависимости от того, как вы определите значение этого понятия), – является той идеей, посредством которой человек на протяжении веков пытался постичь и создать порядок, красоту и совершенство. Таким образом, *порядок* симметрии – соответствует *произволу* асимметрии, закон – случайности...; с другой стороны – скованность соответствует свободе, а окостенение – жизни. В этом – диалектика гармонических систем, образцом которых есть жизнь...

Если бы все в природе было закономерно, то в каждом явлении находила бы отражение полная симметрия таких всеобщих законов природы, как те, которые формулируются общей теорией относительности. Уже сам факт, что дело обстоит совсем не так – доказывает, что случайность является существенной особенностью нашего мира» [2., с.67.]

Для того чтобы, аргументировано проанализировать композиционные особенности архитектуры, связанной с *флористическими мотивами*, совершенно естественно – (и необходимо!) вначале проанализировать композиционные особенности [наиболее характерных] *самых* флористических объектов, всегда отличающихся неисчерпаемым разнообразием и необыкновенной выразительностью, всегда «вызывающих восхищение человека»...

Композиционный анализ объектов – обязывает подвергать их следующим шагам-этапам исследования: анализ композиционной пластики (фактуры, текстуры, коры...), анализ пластической конструкции [ствола, ветвей...], анализ общего силуэта (растительных объектов и их естественных ансамблей...), композиционный анализ (листьев, бутонов, цветков...) и т.д.

Анализ этот предполагает рассмотрение в каждом из объектов *объективных композиционных свойств и* [примененных природой или Творцом...] методов

гармонизации ... – то есть всех тех формально-композиционных свойств и приемов, что являются сутью подлинно композиционного мастерства...

Это значит, что должно быть рассмотрено функционирование – в природных артефактах – общепринятых композиционных категорий-операторов эстетической организации формы: метрических и ритмических рядов, симметрии и асимметрии, пропорционирования, параметров природных объектов (в частности, соизмеряемых в тождественных, нюансных или контрастных соотношениях) и т.д.

Анализ перечисленных композиционных свойств и приемов – обязан выявить и результирующие интегральные их действия в процессе формирования общего эмоционально-художественного образного впечатления.

Кроме того, для дальнейших прагматических шагов [которые помогут *практическому* внедрению полученных – формализованных – выводов...] – должно быть проведено математическое моделирование этих результатов, предполагающее целенаправленное исследование соотношений: между строгими закономерностями «*симметрического*» формообразования природных «артефактов» – и степенью нарушения этой «*строгости*»...

Флористический мотив проходит «красной нитью» через всю историю архитектуры [например: как декоративный элемент, как отделочный материал, как конструктивный элемент, как строительный материал...] – от первобытного строя, архитектуры востока, готики ... – и до модерна, до Сиднейской оперы.

Внесение в мертвую искусственную среду живой природной темы – было постоянным фактом (и движущим фактором!) в развитии архитектуры.

...И сегодня провинциальная бабушка, переселяясь в квартиру современного железобетонного спального района – сразу же развешивает шторы и рушники, расписанные цветами и растительными мотивами, выставляя на подоконники живые цветы...

На протяжении всей истории эстетики, что сопровождает историю искусства, происходит нескончаемый спор между *пытающимися* в сокровищницах шедевров раскопать тайные законы красоты – и *сторонниками* (порожденного стихийным непостижимым таинством...) *творчества гениев*. Достаточно вспомнить, например, Моцарта и Сольери [Пушкина]. Данное исследование – занимает «позицию Сольери», пытаясь «поверить алгеброй гармонию»...

...Итак, одними из первых объектов, которые мы начинаем рассматривать – это *стилы пород* деревьев (дуб, клен, липа, сосна...). Композиционный анализ показал, что рисунок *стилов* указанных пород – образует «семейство концентрических окружностей» [с ритмически плавным нарастанием их диаметров], формирующее в своей совокупности – узоры, похожие на

«дифракционные волны», расходящиеся по поверхности воды (в которую, например, бросили камень или ветку, что существенно влияет на конфигурацию контура...). Идеальная центрическая симметрия спилов – нарушается *случайным разбросом* нарушений «кривизны окружностей», а также – некоторым *изменением шага* нарастания величины диаметров (и различиями этих характеристик: в зависимости от пород исследуемых образцов древесины – «деформации» укладываются в величину «среднеквадратичного отклонения»...).

...Отклонения – подчиняются закону случайных чисел. Симметрия «концентрических колец» используется в качестве композиционного приема – как в планировочных, так и в декоративных решениях многих архитектурных объектов.

Анализ рисунка *пластики поверхности* коры различных пород деревьев – дает нам уникальные образцы «декоративной изобретательности» природы...

Фактура коры дуба – образует на его поверхности семейство «синусоидальных кривых» (с очень маленькой амплитудой), визуально напоминающих «волну», распространяющуюся в вертикальном направлении [амплитуда кривой составляет 1/6 ее длины, а расстояния между кривыми «семейства синусоидальных кривых» – в четыре раза больше амплитуды...].

Общий ритм кривых, образованных трещинами на коре, – создает подобие каннелюр «колонны ствола дуба», которая устремляется «стремительной ракетой» к небу... Незначительные нарушения *строгости* периодов и амплитуд «семейства синусоидальных кривых» – укладывается в «среднеквадратичные отклонения» (относительно идеализированной математической формализации рассмотренного «семейства кривых»...).

Масштаб членения коры – по отношению к ширине ствола – позволяет воспринимать ствол как некую достаточно *строгую тектоническую систему*, «архитектура» которой – выражает основную пластическую динамику стремительного «вздымания» вверх.

В стройные метрические ряды коры дуба (взрывая строгость метрики...) – «вклиниваются» отделяющиеся от ствола ветви, образуя вокруг себя [в трещинах фактуры] семейства «обтекающих кривых»...

Кора сосны, – в сравнении с корой дуба, – образует гораздо более хаотическое фактурное покрытие «несущей вертикали» (ствола) сосны, которая в условиях густой посадки – растет почти строго вертикально {...а в свободном пространстве – даже позволяет себе «непредсказуемые» движения ствола, своевольно «следя» своими поворотами за движением солнца...}.

Сравнительно тонкая шелуха молодых стволов – образует хаотическое «броуновское» *движение контуров, сформированных* («лопающейся»

непредсказуемыми абрисами...) *пленкой молодой коры* – с образованием относительно равновеликих «фрагментов».

В более зрелых деревьях (в нижней части ствола) – формируются трещины, что по своей «графике» напоминают кривые, являющиеся «итогом суммы» двух семейств кривых «синусоидальных функций», наложенных друг на друга со случайным сдвигом.

Интереснейший пример сложной симметрии, воплощенной в гениальных прозрениях художника Эшера, – обнаруживает рисунок коры нашей родной березы... У самой земли – трещины на ее белой коре напоминают по силуэту (вытянувшуюся по вертикали) морскую волну, «подхваченную» резким, неожиданным бризом...

Острые изломы контуров трещин – образуются стыками (вогнутых в середину) трещин «дуг кривых». Белая кора – едва заметными вибрирующими полосками – «пульсирует» между серыми пятнами трещин...

По мере удаления от земли – контур трещин сужается, на некоторой протяженности сохраняя «вертикальную вытянутость» и характер абриса; при этом – белые участки коры становятся все более подобными форме и контуру нижних трещин. Трещины и кора – как бы «обмениваются» знаками кривизны; картина в целом – «математически повторяет» экзерсисы Эшера...

Еще выше от земли – контуры трещин укорачиваются, «всплески» волн удлиняются, а амплитуды контуров – увеличиваются перпендикулярно стволу (постепенно переходя в почти горизонтальные темные разомкнутые кольца, что на белом фоне – образуют характерный «знакомый» всем узор, «символизирующий» березу)...

Следующим объектом композиционного анализа – стало такое важнейшее свойство растительного материала (особенно широко используемого в архитектуре и строительстве) как текстура среза древесины различных пород...

Анализ показал, что *текстура* в своем декоративном *срезе* {по всей поверхности} – образует графическое изображение «семейства кривых» – «графиков функций» конических сечений, дающих плавный переход от «графиков семейств окружностей» – к семейству «графиков эллипсов», постепенно переходящих в семейство «графиков парабол и гипербол»...

В целом вся поверхность среза декоративного облицовочного или паркетного элемента – образует стройную картину ритмически организованных кривых, реализующих нарастание отличий *динамики* ритма от *статики* «концентрических окружностей».

Сами по себе [выразительные в своей пластичной динамике] ритмы – ассоциативно напоминают изображение «марша волн» наступающего прибоя или «гряды» клубящихся облаков, что *значительно увеличивает*

выразительность декоративных свойств дерева – как элемента «палитры архитектурной композиции» – своими почти изобразительными мотивами. Метрические и ритмические ряды «графиков линий» текстуры – нарушаются (опять таки!) в дозах, не превышающих «среднеквадратичного отклонения»...

В некоторых породах древесины – кривые, отражающие слоистую природу срезов древесины, образуют «семейство прямых и кривых» (эллипсов, окружностей, конических сечений, парабол и гипербол) – с наложением на них графиков «функций Дирихле», разрушающих целостность и плавность линий.

Фактически все рисунки текстур, различных пород – представляют собой графическое воплощение переходов строгих метроритмических закономерностей «графиков функций»: конических сечений (плавно переходящих друг в друга) и «функций Дирихле», что в целом отражает синергетические переходы от «строгой предсказуемости» аналитических закономерностей – к дозированному «хаотическому беспределу» непредсказуемости...

Интересные результаты композиционного анализа и листьев растений различных пород...

Так, сложный пяти-лепестковый лист каштана – представляет собой идеальный образец зеркальной симметрии, ось которой рассекает пополам и центральный лепесток, и основной стержень (веточку), где крепятся все пять лепестков. Крайние точки силуэта листа, являющиеся остриями каждого из лепестков, – в идеальном виде описывают окружность, диаметр которой совпадает с зеркальной осью, а в точке прикрепления всех лепестков к стеблю – имеет место членение этого диаметра в «золотом сечении».

Оси лепестков – образуют между собой углы (между первым, третьим и четвертым лепестками) по 120 градусов, а между вторым и четвертым – 90°. Каждый лепесток (практически) в идеальном варианте – описывается графиком «тангенциальной кривой» функции tg угла оси лепестка по отношению к оси зеркальной симметрии.

В структуре каждого лепестка – прожилки образуют метрический ряд «семейства прямых». Кончик лепестка – описывается сопряженным графиком функции $Y=2/3x$, где «Y» – является осью симметрии лепестка, а «x» – касательной (к описанной выше окружности) в точке заострения лепестка.

Общekomпозиционное построение изумительного по красоте каштанового листа – образует динамический силуэт многократно повторяющихся разветвлений, фрактально повторяющих пластическую идею *подобия* многократного разветвления, т.к. плоский силуэт листа со своей основной «зеркальной» симметрией (и в лепестках – остальными зеркальными осями, и далее – прожилками...) – повторяет общий силуэт дерева [с основной осью

ствола и разветвлениями ветвей – уже в осевой трехмерной симметрии].

Эмоциональная оценка восприятия силуэта каштанового листа – как и всего дерева – характеризуется некой «свадебной» праздничностью (в сравнении с более «скромными» силуэтами липы и осины).

В силуэте листа (в общем контексте) – часто выявляется праздничная декоративность...; наращивание силуэтной массы каждого лепестка «от центра к концу» – создает впечатление *динамики движения* массы наружу (как в ночном небе – вспышка фейерверка...).

Аналогичный характер композиционной выразительности – прослеживается и в структуре листа клена. Особую динамику восприятию силуэта листа клена – придают изломы контура (на «стыках») описанных выше кривых.

В таких точках, где фактически нарушается непрерывность функции соответствующих графиков кривых, нельзя взять однозначную производную (производная будет иметь два значения). В этих точках – концентрируется информативность общего силуэта.

В синергетической парадигме – этим точкам соответствуют бифуркации, «возмущения», что придает выразительности силуэта некоторую драматичность. Кстати, в контурах ствола и ветвей – при общей целостной гармоничности – мы увидим ту же «нервную» остроту *изломов* и неожиданных *поворотов* кривизны...

Ель – имеет треугольный силуэт, в котором соотношение основания к высоте обычно составляет 1:2 – 1:3 (для обычных пород) и 1:1,5 [для декоративных пород]. Ствол ели – четко по вертикали – *стремящийся* в высь; ветви (у верхушки) – отходят от ствола с небольшим наклоном вверх, примерно под углом 15 – 20 градусов.

Эта направленность – может *сохраняться* по всей протяженности ствола к низу, а может – *и меняться* (то есть плавно переходить через «перпендикулярность» к стволу – к некой «устремленности к земле», примерно с тем же углом наклона 15-20 градусов, но – в обратном направлении).

Ствол ели – в силуэте – можно считать треугольным, но только очень вытянутым по высоте, где соотношение основания (диаметр ствола у земли) к высоте (к верхушке ствола) – составляет примерно 1:40 - 1:50, т.е. в десятки раз эти *соотношения активнее*, чем в общем силуэте.

Если рассматривать ель как трехмерную геометрическую фигуру – то она более всего напоминает конус. При рассмотрении *отдельно* взятых ветвей ели – можно пронаблюдать некое их сходство с общим силуэтом т.к. они по своему абрису так же близки к треугольнику (примерно с тем же соотношением).

Эти пропорции – во многом зависят от густоты деревьев на грунте: когда «соседям тесно» – они «на перегонки» стремятся к солнцу [что сразу дает более

вытянутый силуэт, все более и более четко приближающийся к равнобедренному треугольнику – со все более и более острым углом при вершине...]. В свободном пространстве – ветви более развесистые, угол при вершине – больше, а боковые стороны треугольника – постепенно приобретают кривизну гиперболы...

Ветки, отходящие от ствола, крепятся к нему в точках, которые образуют «на вертикали» ритмический ряд (в сечении по плоскости «х» - «у»), определяя *начала* «семейств прямых» на самих ветвях.

Ответвления – так же образуют ритмические ряды, повторяя указанные закономерности. Уже на самих ответвлениях – иглы точно так же образуют ритмодинамику аналогичных «семейств прямых» (но – уже на новых осях самих ответвлений).

Если рассмотреть «архитектурный ансамбль» целой рощи (силуэты елей на фоне неба, силуэты ветвей, ответвлений и даже самих игл...), то мы увидим четыре инварианта *пластического преобразования* природной формы, которая – в силу своей повторяемости – образует так называемые *фракталы*...

Примеры «фрактального творчества» природы и «архитектурного творчества» человека – реализуют принцип «*подобия деталей к целому*», который является *одним из ведущих* в архитектурной композиции.

Он (принцип) – может проявляться как в подобии визуального образа *деталей и целого*, так и в *скрытой форме* этого подобия, реализуемого числовой закономерностью пропорционирования, которая воплощает равенство отношений: золотого сечения, ряда Фибоначчи, ряда Люка и др. (являющихся «подобием»).

Эмоциональное впечатление, производимое созерцанием ели, может быть выражено архитектурно-композиционными категориями: динамичности, острой выразительности, «колючести» острых силуэтов [«впивающихся в небо» вершин елей и их веток...], а вблизи – даже физической (не только «визуальной»!) колючести их иголок... Взмывающие вверх ветви – создают ощущение легкости и динамичности полета. Взаимопроникновение силуэта дерева и фона неба – создает ощущение гармонической связи легкой ажурной массы дерева и пространства. Об этом очень тонко и глубоко говорил Габричевский – крупнейший теоретик архитектуры...

Пластика анализируемого *флористического объекта* – аналогична характерным приемам пластики *готики*, в которой силуэты готических острых треугольников средневекового городского силуэта – напоминают силуэт елового леса, а шпили готических храмов – напоминают «ракетные силуэты» елей... Все это – так же является проявлением фрактальности...

Аналогичные пластические приемы мы можем увидеть не только в готике:

так, например, гениальные *создания* А. Гауди – «устремляют в небо» стрелы своих пинаклей и башен, что ассоциируются не только с елями, но и с кипарисами... Колонны внутри собора Саграда Де Фамилия (того же Гауди) – абсолютно недвусмысленно повторяет живые формы стволов тополя и кипариса, что расчленяются «пучками веток» – в сплетения, образуя легкие «парящие своды». Треугольный силуэт собора св. Вита (в пражском Граде), рассеченный многочисленными пиками остроконечных башен и пинаклей – напоминает все те же, устремленные к небу, силуэты кипарисов...; и т.д.

...Композиционная выразительность *цветка одуванчика* – представляет собой практически *идеальную сферу*, образованную радиально расходящимися (от основного сферического ядра) конусами усиков, стрелочек и т.п. Прекрасным аналогом такой пластической формы в архитектуре – может являться двухслойная сфера геодезического купола Фуллера...

Совершенная центральная симметрия *флористической сферической конструкции* – представляет собой образец идеального тела в античной эллинистической культуре, считавшей сферу *самым прекрасным* и совершенным телом...

...Абсолютная симметрия кристаллов, воплощая собой *победу* (провозглашенную еще греками) *абсолютного порядка над хаосом*, создала «шедевры» – природные артефакты – «кристаллы», магически воплощающие в своей совершенной красоте идею *идеальной гармонии* [идеальной симметрии].

Однако этот идеально безукоризненный мир холодной красоты совершенства – благодаря своей безукоризненности – не способен к самосовершенствованию, как того требует принцип *Ле Шателье*...

Принцип (*Ле Шателье*) – предполагает способность **внутренних** изменений под **внешним** воздействием (для самосохранения, для изменения во имя сохранения и т.п.). Роль этих *изменений* в устойчивом механизме *гомеостазиса* – выполняют *мутации*, которые в «удачном случае» совершенствуют (пытающуюся «устоять» и «самосохраниться») живую систему. Они (мутации) – является следующим шагом диалектического развития идеального (но не совершенствующегося!) мира кристаллов...

Таким образом – работает триадный принцип Гегеля: «тезис – антитезис – синтез» (от хаоса – к порядку...; от порядка – к гармонии...), объединяющей оба противоположных начала... Этот триадный принцип полностью воплощается не только в живых организмах (флоре и фауне), но и проявляется в самых совершенных творениях искусства – артефактах, создатели которых [осознанно или неосознанно...] воплощали в них *всепроницающие*, – пронизывающие *все* мироздание, – *законы гармонии*, которые провозглашают «единство в многообразии» и победу «космоса над хаосом»... Подлинные

шедевры архитектуры – недвусмысленно проявляют в структуре своей художественной формы те же принципы. Развитие пластического языка архитектуры – на протяжении всей многовековой истории – демонстрировало постоянные изменения соотношений *упорядоченности* [симметрии] и *динамичности* (способной привести к хаосу)...

Чем более разнообразным, динамичным и активным был язык архитектурной эпохи – тем более строгим, аскетичным становился язык следующей эпохи, демонстрируя таким образом постоянную диалектическую *борьбу противоположностей*, проявляющуюся не только в отдельном артефакте, но и в целом процессе «жизни» архитектуры – как некой целостной гармонической «подсистемы» (в системе всей истории социума)...

Воплощая принципы динамической симметрии, развитие архитектуры реализует постоянное чередование – либо динамики, либо симметрии...

Так, после невероятно динамического (трепетного пульсирующего...) языка *готики* – зодчество обращается к спокойным, гармоничным и уравновешенным формам *ренессанса*, который сменяется бурной динамикой страстного *барокко* [[одновременно: территориально противопоставляя пламенной Италии строгую симметрию порядка *классицизма* (в противовес *барокко*), наводит «порядок» северный сосед – абсолютистская Франция...]].

Оба стиля – сменяются игривым и фривольным *рококо*... Динамическая «симметрия во времени» – четко проявила себя в смене пластичного разнообразия перетекающих форм *модерна* и пышного величия *неоклассицизма*, господства (на десятилетия!) холодной рациональности *модернизма* и ... **«проявившихся»** немислимым по масштабам однообразия – но «честных» в своей примитивной простоте и конструктивной правде) – **«миллионов параллелепипедов»**, наследовавших чистоту прямолинейности гениальных зодчих *модернизма*...

Масштабы «клонирования параллелепипедов», олицетворявших абсолютную симметрию кристалла (поваренной соли), привели к такому «сенсорному голоду» массы потребителей архитектурно-строительной индустрии, что на профессиональном архитектурном горизонте появились «спасательные» маяки *динамики* – творения постмодернизма... Крайние формы постмодернизма, отражая демократическую сущность либеральной идеологии постмодернизма, явились проявлением *снятия любых ограничителей* творческой воли, т.е. удалению малейших признаков упорядоченности – симметрии... Иногда функциональные требования к архитектурному объекту и наличие больших средств (при разнообразии – не всегда требовательных – вкусов заказчика) – приводят к одновременному появлению *обоих* полярных проявлений «динамики» и «симметрии» – *«динамической симметрии»* – в архитектурной

композиции...

Бывает, что «динамика» и «симметрия» – оказываются в соседствующих архитектурных объектах, но ... *не срастаются* в каждом из них в единое гармоническое целое: рядом, например, может оказаться [сверкающий сталью и стеклом...] огромный и холодный «кристалл небоскреба», олицетворяющий полное торжество абсолютной симметрии – кипящий «всплеском динамической пластики» образец *декомпозиции*, проповедующей господство «хаоса над порядком», полное отсутствие симметрии...

И насколько *первое* выражает «несокрушимую монолитность» монотонного однообразия, настолько *второе* – декларирует «разрушение» (как принцип выразительности). На этом фоне – появление образцов *органической архитектуры*, следующей принципам подлинной *динамической симметрии*, является попыткой создания гармонической среды, отвечающей природным принципам формообразования. Эти принципы – воплощают подлинный ***синтез динамики и симметрии***, находящихся в *особых соотношениях* в совершеннейших образцах природы и архитектуры... Поиск этих соотношений – является важной задачей для современной архитектуры!..

Краткие выводы. Фактически – одним из основных теоретических выводов может являться гипотеза о том, что соотношения «симметрических» закономерностей и «мутационных отклонений» (внутри архитектурной формы) – должно быть аналогично закономерностям соотношения устойчивых «гомеостазных штампов» и «мутаций» природных объектов, имеющих индивидуальное отличие и вместе с тем – *не разрушающих* ими (этими отличиями) *генотип*. Превышение отклонений от «нормы» – приводит генотип к «вырождению», а архитектурную форму – к визуальному, психологическому и даже физическому разрушению...

Полученные – в результате анализа природных объектов – закономерности «единства неукоснительной симметрии» (в различных ее видах и «дозированных» нарушениях) – позволяют не только считать симметрию «проявлением *устойчивости и статики*», а ее мутации – «проявлением *динамики*», но и дают основания определять «визуальные явления» как ***феномен***, соответствующий понятию «*динамической симметрии*»...

Фактически – все природные формы построены на каком-либо виде симметрии. Известные законы природы – не определяют единственным образом тот мир, который действительно существует (даже если допустить, что два мира получаются один из другого путем автоморфного преобразования)...

...В архитектуре – явно проявляются три блока: «аскетичность», «хаос» и «шедевры» (в последних – большая информативность, но... за счет строгой организованности, порядка и симметрии...). Кстати, в большинстве *шедевров*

зодчества – не только композиционно воплощены законы гармонии природы [«единство в многообразии» и «многообразие в единстве»...], но и – как изложено выше – природные «флористические мотивы и темы», что воплощаются практически во всех композиционных проявлениях...

Шедевры конструктивизма и функционализма, аскетически лишённые элементов различия и многообразия, – вместе с тем воспринимались *сами по себе* как огромная «новизна», как огромная «доза разнообразия» – именно за счёт своей аскетичности...; и только «тиражирование» смогло – «убить в глазах зрителя (потребителя)» эту аскетическую новизну...

Актуален поиск *не банального* цитирования природных форм, а глубинный анализ и системные исследования, позволяющие производить системные преобразования в «архитектурных рамках».

...Смена «научных парадигм» развития прогресса – даёт «толчки»..., а научные исследования – устанавливают нормы человеческого восприятия... [Так, например, снятие «ограничения кода» при передаче информации – приводит к такому количеству «помех», что способствует превращению упорядоченной «системы сигнала» – в хаотические «шумовые образования», теряющие *адекватность* передаваемой информации...; и т.д. и т.п.]...

Основная новизна работы: рассмотрен (впервые!..) и проанализирован – с композиционной и художественной точек зрения – феномен нового явления в профессиональной архитектуре: «*органическая архитектура*»... Если конструктивные возможности бионических принципов формообразования ранее рассматривались, то глубокий композиционный анализ принципов формообразования в «*органической архитектуре*» – не проводился...; более того – в работе проведен *композиционный анализ* по всем композиционным категориям «живых» прототипов органической архитектуры...

В частности, выявлены математические закономерности природного формообразования *ярких образцов флоры*, прослежены аналоги композиционного формообразования *природных прототипов* в ярчайших образцах архитектурного творчества – как прошлого, так и настоящего (естественно, в русле течения и развития «органической архитектуры»...).

Кроме того – в работе рассматриваются варианты рекомендаций по использованию *композиционного языка* природного «творчества» в профессиональной архитектурно-строительной практике...

Литература

1. Тиц А.А. и др. Основы архитектурной композиции и проектирования. – Харьков, Издательское объединение «Вища школа», 1976 – 256с.
2. Вейль Г. Симметрия. – М.: Наука, 1968. – 188с.
3. Фремpton К. Современная архитектура: Критический взгляд на историю развития. (Пер. с англ. Е.А.Дубченко; под ред. В.Л.Хайта.). – М.: Стройиздат, 1990. – 535с.
4. Михаленко В.Е., Кашенко А.В. Природа-геометрия-архитектура. 2-е изд. перераб. и доп. – К.: Будівельник, 1986. – 176с.
5. Лебедев Ю.С., Рабинович В.И., Полежаев Е.Д. и др. Архитектурная бионика. – М.: Стройиздат, 1990. – 269с.
6. Шевелев И.Ш., Марутаев М.А., Шмелев И.П. Золотое сечение: Три взгляда на природу гармонии. – М.: Стройиздат 1990. – 343с.
7. Кравец В.И. Колористическое формообразование в архитектуре. – Харьков: Вища школа, 1987. – 132с.
8. Фоменко О.А. Морфологическая информативность архитектурного образа. – Харьков: «Торгсинг», 2002. – 316с.
9. Плакснев Ю.А. Некоторые принципы использования природного морфогенеза в архитектуре. – Автореферат дисс. ... кандидата архитектуры: 18.00.01. – Москва, 1979. – 19с.

Аннотация

Фактически – все природные формы построены на каком-либо виде симметрии. Известные законы природы не определяют единственным образом тот мир, который действительно существует – даже если допустить, что два мира получаются один из другого путем автоморфного преобразования...

Анотація

Фактично – всі природні форми побудовані на якому-небудь виді симетрії. Відомі закони природи не визначають єдиним образом той світ, що дійсно існує – навіть якщо допустити, що два світи виходять один з іншого шляхом автоморфного перетворення...

The summary

Actually all natural forms are constructed on any kind of symmetry. Known laws of a nature do not determine uniquely that world which really exists – even if to admit, that two worlds turn out one of another by isomorphic transformation...

УДК 725.8 – 711.4.011 (075.8)

М.В.Сисойлов

**ЗЕМНА ДЕМОЕКОСИСТЕМА:
ПЕРШІ ДВІ СТАДІЇ ГЛОБАЛЬНОГО РУЙНУВАННЯ
 (АБО – ДВА ПЕРШИХ ВЕРШНИКИ АПОКАЛІПСИСА)**

•••
 «...Закон свят, и заповедь свята и праведна и добра»...
 Рим. 7,12
 «Я знаю свою душу немощную и слабую; знаю важность
 этого служения и великую трудность этого дела»...
 Иоанн Златоуст
 «...когда достигнув совершенства, ты все же
 вынужден уйти...».
 Б. Окуджава
 «...И когда они взобрались на «вершину», то с
 удивлением обнаружили, что здесь уже давно побывали
 богословы ...».
 Докт. арх., проф. Лаврик Г.И.
 Из доклада на аспирантском семинаре ПГАСА
 «Стародубовские чтения – 2005»
 •••

Виходячи з Універсального принципу існування штучної екологічної системи населення (будь-якого її ієрархічного рівня, підрівня, супідрядної структури, під-структури, системи або підсистеми і т.п.), вичленюються три колапсичні стани [1-КСД^{±N}], [2-КСД^{±N}], [3-КСД^{±N}] демоекосистеми, що є природним обмежником її (демоекосистеми) функціонування і розвитку (див. дві попередні статті автора у збірниках 17-18 цього видання).

Зокрема, виходячи з ймовірної можливості одночасного комбінаторного прояву [1-КСД^{±N}], [2-КСД^{±N}], [3-КСД^{±N}], виділяються сім можливих варіантів ієрархічного прояву аномальних колапсических станів демоекосистем [КСД^{±N}]. Так, на рівні земної демоекосистеми ЗДЕС – вони (7 варіантів) вичленюються як сім послідовних ієрархічних стадій прояву Апокаліпсиса в рамках структури ЗДЕС...

Використовуючи Таблиці 5-6 відповідного матеріалу (див. попередню статтю автора “Земна демоекосистема: точна формула Апокаліпсиса” – у збірнику 18 цього видання), не важко призвести ідентифікацію канонічних образів... Зокрема, в цій роботі – з огляду на лімітований обсяг видання – розглянуто [згідно точних математичних формул (1a-1b) – див. попередню статтю автора] зазначену “ідентифікацію” в рамках перших двох стадій (1-2 ступіней) глобального руйнування земної демоекосистеми ЗДЕС... Так, першій стадії Апокаліпсиса – відповідає канонічний Біблійний текст (рос. транскр.):

⇓⇓⇓
 [П]. «1 И я увидел, что Агнец снял первую из семи печатей, и я услышал одно из четырех животных, говорящее как бы громовым голосом: иди и смотри.

2 Я взглянул, и вот, конь белый, и на нем всадник, имеющий лук, и дан был ему венец; и вышел он как победоносный, и чтобы победить» (Апокалипсис: 6, 1-2).

Рис.1. Вершники Апокаліпсиса (із книги Соліса “Біблійні фігури”)

•••
 1. Отже – констатуємо: процесу зняття першої печаті – відповідає процес зняття заборони на “реалізацію” першого колапсичного стану детермінантної демоекосистеми [1-КСД^{±N}], тобто встановлюється однозначна ідентифікація між елементами [П] та [А] (див. Табл. 5-6 попередньої статті автора – у зб.18).

На рівні ілюстративного образу це означає, що першому колапсичному стану – відповідає перший виїзд вершника на коні. Таким чином, маємо однозначну відповідність між яскраво-імпульсивним ілюстративним образом (вершник на білому коні) і строгим математичним рівнянням:

«...и вот, конь белый, и на нем всадник, имеющий лук...»

$$\{D^{\pm N}\}_H = \{D^{\pm N}\}_C \quad (1a)$$

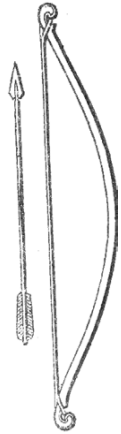

Рис.2. Лук та стріла – стародавня зброя багатьох народів і цивілізацій... Зрівняйте геометричну форму стріли з графічною позначкою “вектора” в сучасній геометрії та математиці...

• • •

...Підключіть уявлення – і побачте (!) за строгим [«сухим»] математичним рівнянням – живий, яскравий та імпульсивний ілюстративний образ першого вершника-лучника на білому коні...

...У даному разі:

- перший “вершник $V_{лч.}$ ” – лучник (як представник “Населення H ” демоекосистеми, тобто маємо: “ $V_{лч.} \in H$ ”) виступає у ролі узагальненого образу “Населення H ” розглянутого ($\pm N$)-го рівня ієрархії [за кольором масті коня – умовно назвемо цей рівень як “білий”; або – ієрархічний рівень “зони впливу вершника-лучника на білому коні”, тобто розглядається населення $H_{лч.}$ “білого” рівня ієрархії, чи – що теж саме – населення $H_{лч.}$ зони впливу першого вершника-лучника на білому коні...];
- білий “кінь $K_{лч.}$ ”, що під першим вершником-лучником (як представник “Середовища C ” демоекосистеми, тобто “ $K_{лч.} \in C$ ”) виступає у ролі узагальненого образу “Середовища C ” розглянутого ($\pm N$)-го рівня ієрархії [тобто умовного «білого» рівня ієрархії; отже – розглядається середовище $C_{лч.}$ зони впливу першого вершника-лучника на білому коні...].

Рис.3. Перший вершник Апокаліпсиса (вершник-лучник, фрагмент рис.1): «... и вот, конь белый, и на нем всадник, имеющий лук...» (Апокаліпсис: 6, 1-2; рос. транскрипція)...

• • •

...Таким чином, фраза «вершник-лучник, що

сидить на білому коні»

$$V_{лч.} = K_{лч.}, \quad (1b)$$

$$\text{де } V_{лч.} = (V_{лч.} \in H_{лч.}), \quad K_{лч.} = (K_{лч.} \in C_{лч.}) \quad (1c)$$

$$\text{означає тотожність: } H_{лч.} = C_{лч.}, \quad (1d)$$

оскільки з перших двох рівнянь випливає [підставте: (1c) у (1b)]:

$$(V_{лч.} \in H_{лч.}) = (K_{лч.} \in C_{лч.}), \quad (1e)$$

відкіля маємо (1d).

...Іншими словами, населення $H_{лч.}$ **ототожнюється** зі своїм середовищем $C_{лч.}$ в рамках розглянутого рівня ієрархії,

- тобто **ототожнюється** в межах “білого” рівня – або на рівні зони впливу першого вершника-лучника на білому коні (нагадаємо: це – узагальнена умова “запуску” першого колапсичного стану демоекосистеми типу “Населення H – Середовище C ”, див. попередню статтю автора, зб.18 цього видання “Земна демоекосистема: точна формула Апокаліпсиса”...);
- у даному разі – це означає, що “реалізується” перший колапсичний стан демоекосистеми на “білому” рівні (чи в межах ієрархічної підструктури, що підпадає під зону впливу вершника-лучника $H_{лч.}$ на білому коні...).

• • •

Більш точно формулювання зазначеного вище “**ототожнення**” (більш строгі – з математичної точки зору) – часний градієнт швидкості розвитку демоекосистеми $D^{\pm N}$ під впливом населення $H_{лч.}$ [тобто узагальнено: вектор $\{D^{\pm N}\}_H$] співпадає з часним градієнтом швидкості розвитку демоекосистеми під впливом Середовища $C_{лч.}$ [узагальнено: співпадає з вектором $\{D^{\pm N}\}_C$], що підтверджується відповідним рівнянням (1a): $\{D^{\pm N}\}_H = \{D^{\pm N}\}_C$.

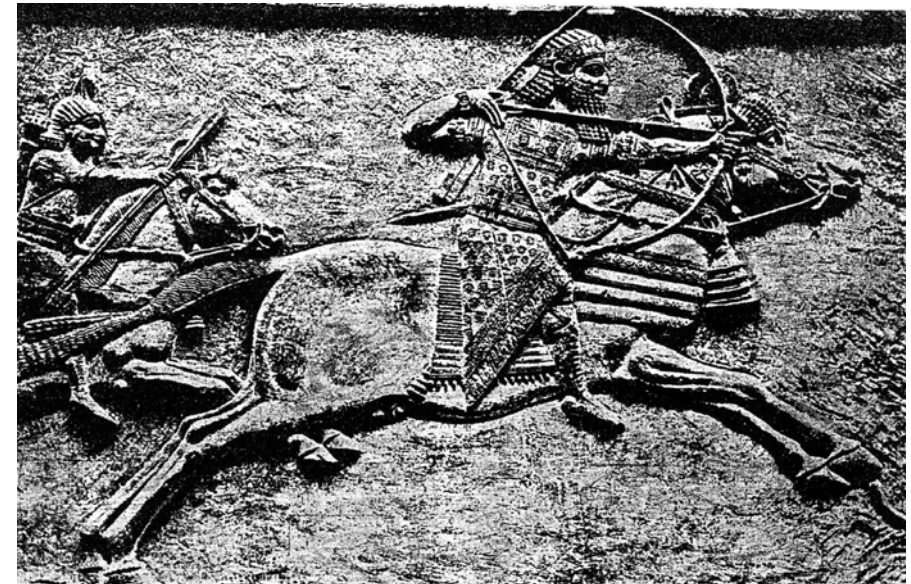

Рис.4: «... и на нем всадник, имеющий лук ...» (Апокаліпсис: 6, 1-2; рос. транскрипція). Архітектура Ассирії (VII ст. до н.е.). Ортогат палацу в Куюнджикі “Ашурбаніпал на полюванні”...

Помітимо також, що:

- знак тотожності “=” у даному разі означає факт *збігу* розглянутих градієнтів: вершник-лучник *сидить* на білому коні...; (нагадаємо також: “градієнт” – це “вектор”, або “направлений відрізок”), причому

- уточнююча фраза “... всадник, имеющий лук ...” (рос. транскрипція) – означає, що у даному разі розглядаються *векторні* величини, оскільки з поняттям “лук” тісно взаємопов’язані поняття “стріла, стріли” [взагалі, вони можуть бути і в сагайдаку (в “колчане” – рос. транскр.), але це – обов’язковий “предмет” кожного лучника!], а “стріла” – або зменшено: “стрілка” – і в сучасній математиці є позначкою вектора (див. рис.2)!..

... ∩ ∩ ∩ ...

[II]. «3 И когда Он снял вторую печать, я услышал второе животное, говорящее: иди и смотри.

4 И вышел другой конь, рыжий; и сидящему на нем дано взять мир с земли, и чтобы убивали друг друга; и дан ему большой меч» (Апокалипсис: 6, 3-4).

∩ ∩ ∩

2. Процесу *зняття другої печаті* – відповідає процес *зняття заборони* на “реалізацію” першого та *другого* колапсичних станів демоекосистеми (тобто – [1-КСД^{±N}]∩[2-КСД^{±N}]); цим встановлюється однозначна ідентифікація між елементами [II] та [D] (див. Табл. 5-6 попередньої статті автора – у зб.18)...

Рис.5. Другий вершник Апокаліпсиса (вершник-мечник, фрагмент рис.1): «... И вышел другой конь, рыжий; и сидящему на нем дано взять мир с земли, и чтобы убивали друг друга...» [(Апокаліпсис: 6, 3-4), рос. транскрипція]...

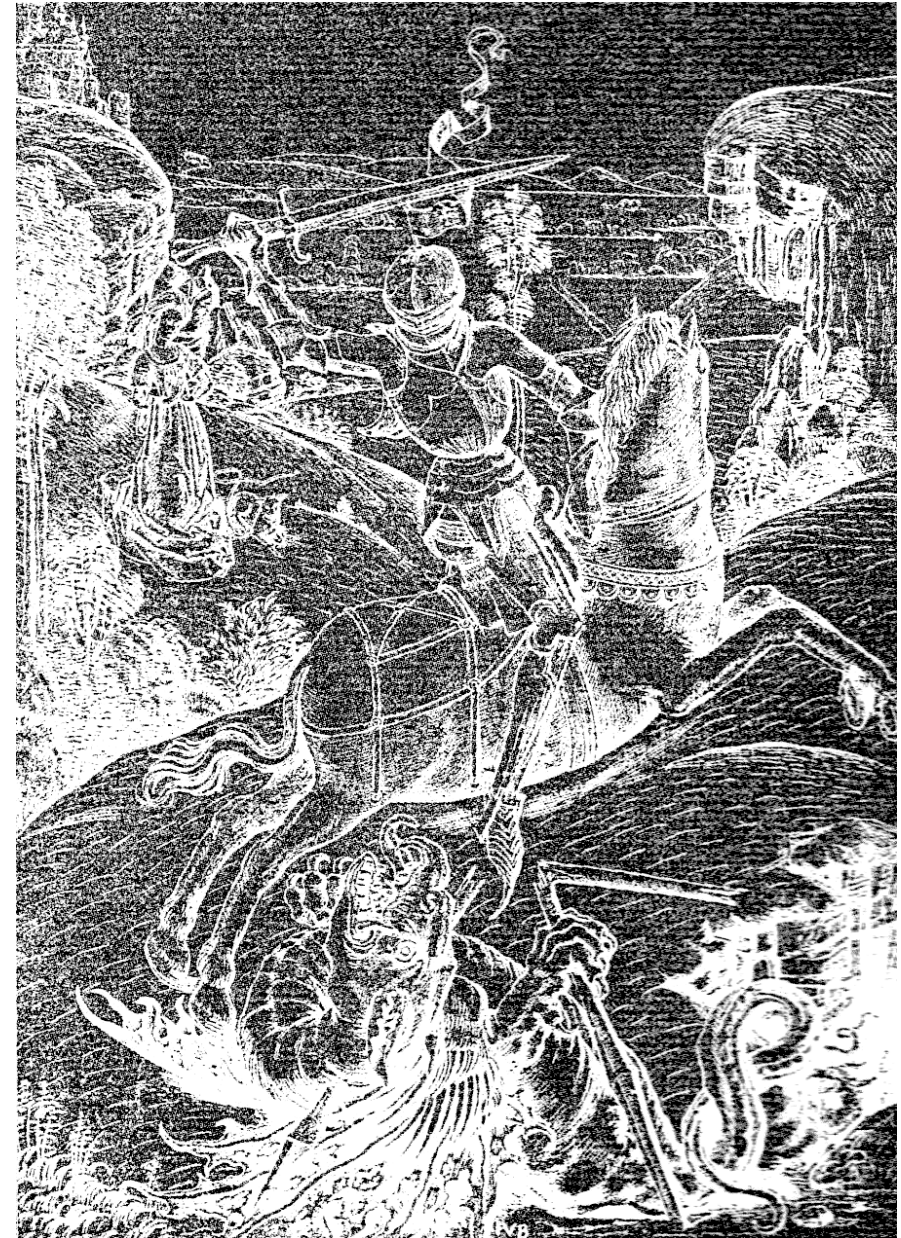
...На рівні ілюстративного образу це означає, що об’єднаному розгляду першого та *другого* колапсичних станів демоекосистем – відповідає *другий* виїзд вершника на коні. Таким чином, маємо однозначну відповідність між яскраво-імпульсивним ілюстративним образом (вершник на рижому коні) і строгими математичними рівняннями:

«... И вышел другой конь, рыжий; и сидящему на нем дано взять мир с земли ...

$$\{D^{\pm N}\}_H = \{D^{\pm N}\}_C \quad (2a)$$

... и чтобы убивали друг друга; и дан ему большой меч...»

$$\{D^{\pm N}\}_H = 0 \quad (2b)$$

“...и дан ему большой меч...” [(Апок. 6, 3-4), рос. транскрипція]...

Рис.6. Майстер FVB: “Святой Георгий”, гравюра XVIст. (негатив)...

“.. И вышел другой конь, рыжий; и сидящему на нем дано взять мир с земли, .. чтобы убивали друг друга; и дан ему большой меч...” [(Апок. 6, 3-4), рос. транскр.]...

Рис.7. Альбрехт Дюрер «Лицар, Смерть і ...», гравюра 1513р.

“...и дан ему большой меч...” [(Апок. 6, 3-4), рос. транскр.]...

Рис.8. Г.Бургмайер Старший “Імператор Максиміліан на коні”, 1518р.

Підключіть уявлення – і побачте (!) за строгими [«сухими»] математичними рівняннями – живий, яскравий та імпульсивний ілюстративний образ другого вершника-мечника на рижому коні... У даному разі:

- другий “вершник $B_{меч.}$ ”–мечник (як представник “Населення H ” демоекосистеми, тобто масмо: “ $B_{меч.} \in H$ ”) виступає у ролі узагальненого образу “Населення H ” розглянутого ($\pm N$)-го рівня ієрархії [за кольором масті коня – умовно назвемо цей рівень як “рижий”; або – ієрархічний рівень “зони впливу вершника-мечника на рижому коні”, тобто розглядається населення $H_{меч.}$ “рижого” рівня ієрархії, чи – що теж саме – населення $H_{меч.}$ зони впливу другого вершника-мечника на рижому коні];

- рижий “кінь $K_{меч.}$ ”, що під другим вершником-мечником (як представник “Середовища C ” демоекосистеми, тобто “ $K_{меч.} \in C$ ”) виступає у ролі узагальненого образу “Середовища C ” розглянутого ($\pm N$)-го рівня ієрархії [тобто умовного «рижого» рівня ієрархії; отже – розглядається середовище $C_{меч.}$ зони впливу другого вершника-мечника на рижому коні]...

Таким чином, фраза «вершник-мечник, що сидить на рижому коні»

$$B_{меч.} = K_{меч.}, \quad (2c)$$

$$\text{де } B_{меч.} = (B_{меч.} \in H_{меч.}), \quad K_{меч.} = (K_{меч.} \in C_{меч.}) \quad (2d)$$

означає тотожність

$$H_{меч.} = C_{меч.}, \quad (2e)$$

оскільки [підставте !]

$$(B_{меч.} \in H_{меч.}) = (K_{меч.} \in C_{меч.}), \quad (2f)$$

відкіля витікає (2e).

Іншими словами, населення $H_{меч.}$ **ототожнюється** зі своїм середовищем $C_{меч.}$ в рамках розглянутого рівня ієрархії демоекосистеми,

- тобто **ототожнюється** в межах “рижого” рівня – або на рівні зони впливу другого вершника-мечника на рижому коні (нагадаємо: це – узагальнена умова “запуску” першого колапсичного стану демоекосистеми типу “Населення H – Середовище C ”, див. 2 попередні статті автора у зб. 17-18 цього видання);

- у даному разі – це означає, що “реалізується” перший колапсичний стан демоекосистеми на “рижому” рівні, чи в межах ієрархічної під-структури, що підпадає під зону впливу другого вершника-мечника $H_{меч.}$ на рижому коні...

Більш точно формулювання зазначеного вище “**ототожнення**” (більш строге – з математичної точки зору) – часний градієнт швидкості розвитку демоекосистеми $D^{\pm N}$ під впливом населення $H_{меч.}$ [тобто узагальнено: вектор $\{D^{\pm N}\}_H$] співпадає з часним градієнтом швидкості розвитку демоекосистеми під впливом Середовища $C_{меч.}$ [узагальнено: співпадає з вектором $\{D^{\pm N}\}_C$], що підтверджується рівнянням (2a), тобто: $\{D^{\pm N}\}_H = \{D^{\pm N}\}_C$.

Рис.9. Перші два вершники Апокаліпсиса “вершник-лучник” (справа) та “вершник-мечник” (поруч)... З ілюстрації Василя Кореня “Чотири вершники” (Апокаліпсиса)... Лист 22 із Біблії, 1692 – 1696рр. (дерев’яна дощечка, фрагмент)

•••

Помітимо також, що

- знак тотожності “=” у даному – як і в попередньому! – разі означає факт *збігу* розглянутих градієнтів, (вершник-мечник *сидить* на рижому коні);

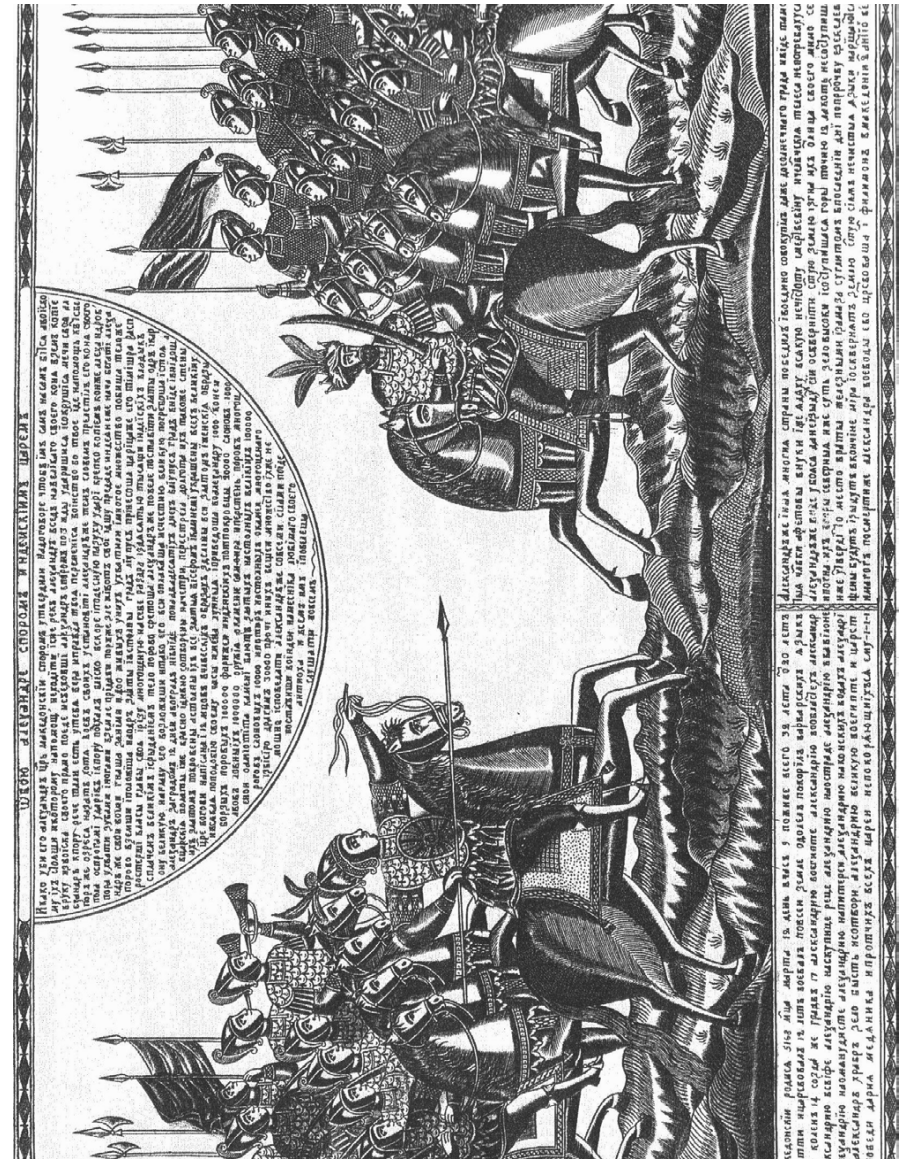
- (нагадаємо також: “градієнт” – це “вектор”, або “направлений відрізок”),

- причому уточнююча фраза “... **и дан ему большой меч** ...” (рос. транскр.), означає, що у даному разі розглядається також *векторна* величина, оскільки з поняттям “меч” тісно взаємопов’язане поняття “направленого відрізка; (читай буквально: меч – як направлений “відрізок” із загостреним кінцем у вигляді стрілки; або – у вигляді риски: зауважимо, що і в сучасній математиці існує позначення векторних величин тільки верхньою рискою, без стрілки)!..

...Але – “знищити населення” означає, що ця частина населення $H_{меч.}$ повністю вилучається зі структури земної демоекосистеми, тобто її (частини населення $H_{меч.}$, що знищується) загальний вплив на сталий розвиток земної демоекосистеми ЗДЕС – дорівнює нулеві: $\{D^{\pm N}\}_H = 0$.

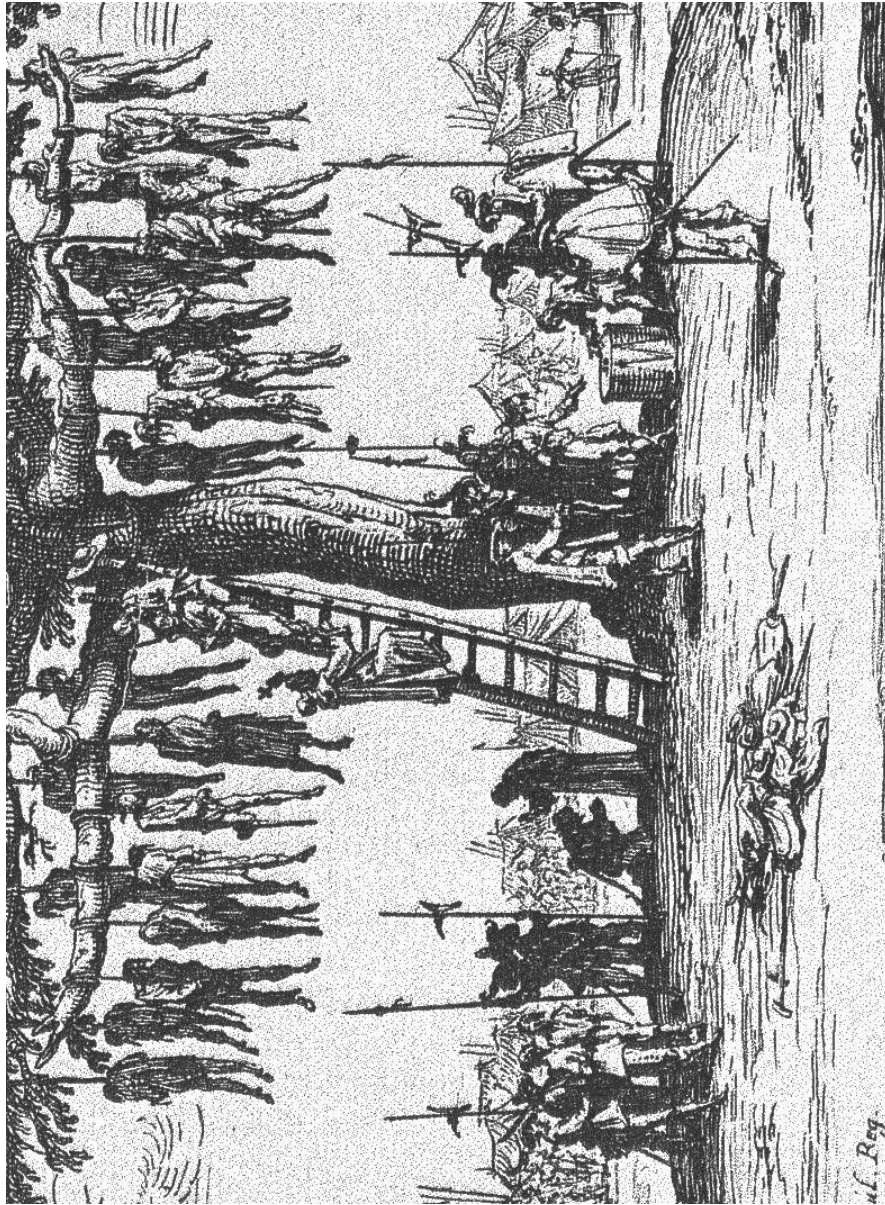

Рис.10. Два перших вершники Апокаліпсиса: “вершник-лучник” (справа) та “вершник-мечник” (поруч). [А.Дюрер “Чотири апокаліпсичних вершники” (1498р.), фрагмент гравюри]...

“.. И вышел другой конь, рыжий; и сидящему на нем дано взять мир с земли, и чтобы убивали друг друга; и дан ему большой меч...” [(Апок. 6, 3-4), рос. транскр.]...

Рис.11. Славне побійще царя Олександра Македонського з Пором, царем індійським; руське лубочне видання, 1830-і роки...

“И... дано взятъ миръ с земли, и чтобы убивали друг друга...” [Апок. 6, 3-4), рос. транскр.]...

Рис.12. Ж.Калло “Страта через повішання” (“Великі нещастя війни”), 1633р.

Рис.13. “И чтобы убивали друг друга...”, (Апок. 6, 3-4), рос. транскрипція [другий колапсичний стан демоекосистеми 2-КСД: $\{D^{\pm N}\}_H=0$].
...
А.Поллайоло [близько 1475р.] “Битва десяти...”, фрагмент...

Іншими словами, величина часного градієнта $\{D^{\pm N}\}_H$ швидкості розвитку демоекосистеми $D^{\pm N}$ під впливом населення $H_{меч.}$, що остаточно виключене з “обороту” (“...чтобы убивали друг друга...”), – *дорівнює нулеві*, що і підтверджується формулою (2b), тобто остаточно маємо: $\{D^{\pm N}\}_H = 0$.

Рис.14. А.Поллайоло [близько 1475р.] “Битва десяти...”, фрагмент: “...И чтобы убивали друг друга” (Апок. 6, 3-4; рос. транск.) [другий колапсичний стан демоекосистеми 2-КСД: $\{D^{\pm N}\}_H=0$]...

...
До речі, цього ж висновку можна дістатись не тільки інтуїтивно-логічним, але й формально-аналітичним шляхом...

Дійсно, розглядаючи демоекосистемну ієрархічну підсистему типу “Населення $H_{меч.}$ – Середовище $C_{меч.}$ ” як просту 2-параметричну вектор-функцію $D = D(H_{меч.}; C_{меч.})$ [[див. дві попередні статті автора у зб.17-18, де у визначених формулах замість $(\pm N)$ -го рівня ієрархії необхідно вставити

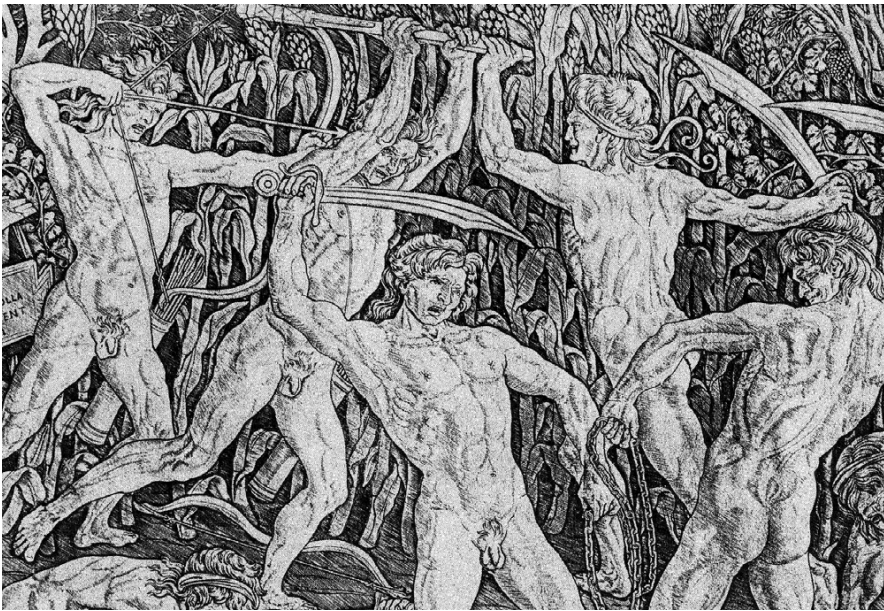
абревіатуру “меч.” (“мечник”)] зі структуроутворюючими незалежними та невзаємозамінними параметрами $H_{меч.}$ та $C_{меч.}$, визначимо, що часний диференціал $\{D\}_H$ такої вектор-функції по параметру $H_{меч.}$ буде дорівнювати нулеві, якщо цей параметр визначається або як *константа*, або – зрівнюється з нулем (“0” – часний випадок константи); тобто:

$$\{D^{\pm N}\}_H = 0 \text{ при } H_{меч.} = Const \text{ або } H_{меч.} = 0, \quad (2g)$$

оскільки при цих умовах визначення часної похідної по параметру $H_{меч.}$ – *все* рівняння (2g) розглядається як єдина *узагальнена* константа:

- так, параметр $C_{меч.}$ є *об’єктивною* константою, що витікає із об’єктивних якостей “взяття” часної похідної (розглядається часна похідна першого порядку по параметру $H_{меч.}$),
- а параметр $H_{меч.}$ є *суб’єктивною* - *призначеною* константою $H_{меч.} = 0$, бо знищується населення $H_{меч.} = 0$ в рамках зазначеного “рижого” рівня ієрархії, тобто в межах зони впливу другого вершника-мечника на рижому коні; тобто – взагалі маємо $\{D^{\pm N}\}_H = 0$, що і підтверджується (2с).

•••

“...И чтобы убивали друг друга...” [(Апок. 6, 3-4), рос. транскр.]...

Рис.15. А. Поллайоло [близько 1475р.] “Битва десяти...”, фрагмент гравюри

“...и дан ему большой меч...” [(Апок. 6, 3-4), рос. транскр.]...
«...и вышел он как победоносный, и чтобы победить...” (Апок. 6, 1-2)

Рис.16. Дж. Сколари “Св. Георгій”..., гравюра ХVІст.

•••

Стислі висновки. Точна формула Апокаліпсиса земної демоекосистеми ЗДЕС нараховує 7 стадій свого структурного проявлення (розглядаються *перші дві* з них), які на образно-ілюстративному рівні знайшли своє точне та послідовне (відповідно до точної математичної формули) відображення в Біблії, застерігаючи та попереджуючи Людство про наслідки його “нерозумної” діяльності ... Продовження – див. у наступних випусках цього видання...

•••

Література

1. Гріманова І.О., Сисойлов М.В. Історія архітектури та містобудування Стародавнього світу. – Дніпропетровськ: “Свідлер”, 2006. – 200с.
2. Гріманова І.О., Гріманов А.О., Сисойлов М.В. Історія архітектури та містобудування Античного світу. – Дніпропетровськ: “Свідлер”, 2007. – 254с.

Анотація

Наводиться ідентифікація канонічних образів (в рамках *перших двох* стадій) *точної формули* Апокаліпсиса ЗДЕС, *знання та усвідомлення* Людством *змісту* якої – перший шаг до запобігання руйнівних процесів: як на будь-якому ієрархічному рівні окремих функціонально-планувальних структур, так і на глобальному рівні всієї земної детермінантної демоекосистеми ЗДЕС...

Аннотация

Приводится идентификация канонических образов (в рамках *первых двух* стадий), *точной формулы* Апокаліпсиса ЗДЕС, *знание и осознание* Человечеством *содержания* которой – первый шаг к предотвращению разрушительных процессов: как на любом без исключения иерархическом уровне отдельных функционально-планировочных структур, так и на глобальном уровне всей земной детерминантной демоекосистемы ЗДЕС...

The summary

Identification of initial images (is resulted within the framework of first two stages), the exact formula of Apocalypse TDES, knowledge and comprehension by which Mankind of the contents – a first step in prevention of destructive processes: as on anyone without exception a hierarchical level of separate functional - town-planning structures, and at a global level of all terrestrial determinant demoeological system TDES...

УДК 725.835(477)

М.М. Ясінський

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ ДІМ. ПОШУК АРХІТЕКТУРНОГО ОБРАЗУ. ОЛЕКСАНДР ЛУШПИНСЬКИЙ

Програма відбудови, котру розпочали українські національно-культурні та кооперативно-господарчі товариства після перемоги українського війська в 1916 році під Бережанами [1], передбачала розвиток мережі крамниць, кредитно-фінансових установ, читалень культурно-клубних закладів та відбудову житлових будинків і храмів. За ініціативою „Технічної комісії” при товаристві „Сільський господар” (м. Львів) було видано три серії альбомів проектних робіт відомого українського архітектора Олександра Лушпинського під загальною назвою „Відбудова знищених осель в Східній Галичині”. Третій альбом був присвячений будівництву приходств* та читалень і надрукований у Відні 1916 року фірмою Lith. Anst. Th. Bannwarth. [2]

В третьому альбомі „Відбудови” було розміщено, разом з проектами приходств, три проекти сільських громадських клубних будівель національно-культурного призначення, а сам альбом отримав виразну назву „Українська загорода”. Загородою від чужоземної експансії повинні були стати на думку видавців, меценатів і, звичайно, автора альбому, читальні „Просвіти”, українські кооперативи, щадничі та позичкові каси** тощо.

Олександр Лушпинський перед 1916 роком був не тільки автором альбомів „Відбудова знищених осель в Східній Галичині”, але й відомим архітектором, що вже проектував в українському стилі Народні Доми в Кам’янці Струмиловій, Львові на Клепарові та ряд інших. [3] Зрозуміло, що в тісних рамках одного альбому не можливо було виявити всі грані таланту, проте архітектору вдалося втілити найголовніше – викласти доступну на той час концепцію власного бачення архітектури Українського Народного Дому.

Проекти були призначені для відновлення етнічно-культурних закладів в містечках і селах Галичини. Автор вживає до своїх будівель назву „читальня”, як таку, що завдяки розвитку мережі читалень Товариства „Просвіта” набула найбільшого поширення перед 1914 роком. Проте разом з нею в кресленнях фігурує і загальнозживана на той час в Європі назва „Народний Дім”.

„Проект читальні 1” – це переданий високохудожньою графікою архітектурний образ Дому як народного храму. Центральною частиною будівлі є зала, подібна до тих, які були основою українських церков. Розміри зали 6,60 на 11,60 метрів є достатніми для комфортного розміщення в них сцени та

* Приходство – будівля, що її надавало священику церковне братство.

** Щадничі і позичкові каси – фінансово-кредитні установи.

близько 50 стільців. Зала на 50 місць була найбільш поширеною при будівництві сільських Народних Домів до 1914 року. Такі ж зали мали читальні „Просвіти” і в повітових містах. До зали з однієї сторони примикали каса та читальня, з іншої – крамниця з магазином для зберігання товарів. Вхід зі сцени вів до читальні, приміщення якої служило рівночасно гардеробом, бібліотекою, приміщенням громадських організацій тощо. Ще один вхід вів з читальні до зали. Остання деталь засвідчує про проектування зали як поліфункціонального приміщення в якому проходили театральні дійства, вечорниці з музикою і танцями, зібрання громади тощо в той час, коли читальня ставала гримерною, кімнатою для нарад, місцем для зберігання музичних інструментів. Можливо також, що читальня при підчас роботи глядацької зали повинна була служити вестибулом, через те, що площа приміщення, названого О. Лушпинським „Вхід” була явно замалою для перебування в ній частини глядачів під час антракту чи до початку театраль-но-концертного дійства. З глядацької зали був передбачений також другий вихід через сходову клітку з лівої сторони будівлі перед приміщенням крамниці. Параметри зали забезпечували необхідний комфорт для глядачів. Натомість торговельний заклад корисною площею близько тридцяти квадратних метрів не мав магазину*** і був не досить комфортний. Зокрема для зберігання продуктів були передбачені холодні підвальні приміщення – пивниці, що були розташовані під крамницею. Тридільна в плані будівля з високим центральним приміщенням та дещо нижчими бічними (3.2 м. до низу конструкції), хрестоподібна форма плану робили Народний Дім подібним до будівель сакральної архітектури. Це враження підсилювали також високий наметовий двоярусний дах (висота над залом 8.0 м), розташування на центральному ризаліті трьох витягнутих віконних прорізів та високий шпиль, що його верх мав знаходитися на п'ятнадцятиметровій висоті. Використання широкої палітри архітектурних елементів і деталей: витих колон, різьблених стовпів та декоративних кронштейнів робили будівлю домінуючою в містобудівельному середовищі. На фасаді центрального ризаліту зліва і справа від тридільного віконного прорізу глядацької зали автор проекту розмістив напис „Читальня Просвіти”. Багатство оздоблювальних матеріалів, серед яких тесаний камінь, цегла, тиньк, дерево, ніби підтверджували особливу функцію цієї будівлі. Різноколірна черепиця та вже традиційні для української архітектури (після будівництва Земського Дому в Полтаві архітектора В. Кричевського) [4] майолікові вставки над вікнами центрального ризаліту надавали будівлі Народного Дому не буденний, монументальний, святковий вигляд. Використання різьблених дерев'яних

*** *Магазин* – приміщення для зберігання товарів, склад.

деталей на напівфронтах причілкових фасадів та ганках уподібнювало будівлю пам'яткам дерев'яного народного зодчества.

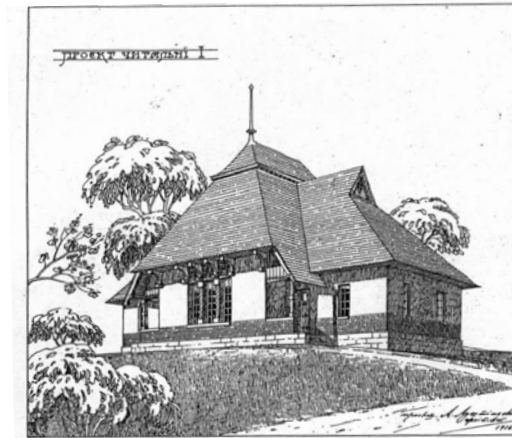

Рис. 1. О. Лушпинський. Проект читальні 1. Перспектива.

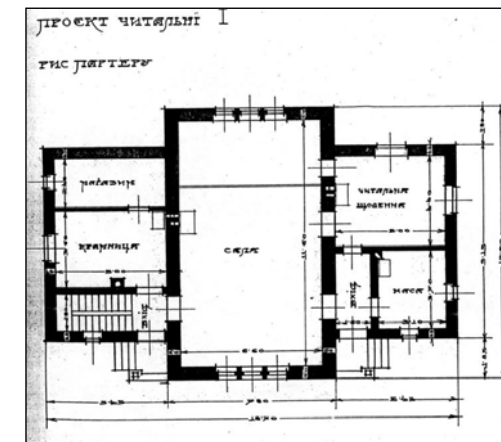

Рис. 2. О. Лушпинський. Проект читальні 1
План першого поверху.

Архітектуру Народного Дому ототожнювала з народною, зокрема, бойківською архітектурою багатобікова традиція влаштування багатоярусних наметових дахів при будівництві церков та влаштування піддашків, ганків, галерей тощо.

Графічне виконання проекту вражає глибиною та детальністю опрацювання, якістю графічної техніки. Виконані архітектором перспективні зображення будівель були надруковані на окремих аркушах альбому. Вони мають цінність вже самі по собі як графічні мистецькі роботи. Крім того й самі альбоми, виконані на великоформатному папері віденською друкарською фірмою Lith. Anst. Th. Bannwarth, справляють позитивне враження. Їх перевидання в наш час могло б бути цінним для колекціонерів, корисним для архітекторів та студентів і необхідним для фахівців з історії архітектури, мистецтва та культури.

„Проект читальні 2” являв собою уособлення концепції Народного Дому як універсальної будівлі окремої етнічної громади. В цьому Народному Домі мали розміщуватися читальня, багатофункціональна зала, щаднича або позичкова каса та крамниця з магазином для зберігання товарів, а також на другому поверсі – дві кімнати для помешкання крамаря. Універсальне зальне приміщення на 100 місць (при перерахунку на сучасні нормативи) зі сценою, що була піднята на 80 см. над рівнем підлоги зали, галереями на першому та другому поверхах та двома входами в читальню (зі сцени та глядацької зали) було достатньо комфортним та просторим. Тут, як і в першому проекті, читальня була одночасно і гардеробом, і приміщенням громадських організацій, і фойє, та ще кімнатою для відпочинку. Висота будівлі зі шпилем мала становити близько двадцяти метрів. Для типового галицького села початку 20 століття з його невисокими й дещо схожими одна на одну хатами така будівля Українського Народного Дому мала бути однозначно домінантною – такою що перевершувала б інші будівлі своїми розмірами, виглядом, функцією тощо.

Для Олександра Лушпинського взагалі був характерним спосіб формування фасадів, як частини зовнішнього простору, через вияв функції будівлі та її внутрішнього простору. У цьому ж проекті внутрішній простір зали для громадських зібрань, масових видовищ тощо був виявлений зовні домінуванням пірамідального даху з баштою та годинником. Поява годинника на громадській будівлі мала як практичне значення через відсутність годинників у більшості населення, так і символічне: годинник був хронометром життя місцевої громади та засобом контролю подій в часових вимірах. Таке ж символічне значення мав годинник на вежах міських ратуш. Символічний хронометр на вежах Народних Домів після О. Лушпинського використовували у своїх творах відомі українські архітектори Л. Левинський та Р. Грицай, що також працювали в Галичині. [5], [6]

Рис. 3. О. Лушпинський. Проект читальні 2. Перспектива.

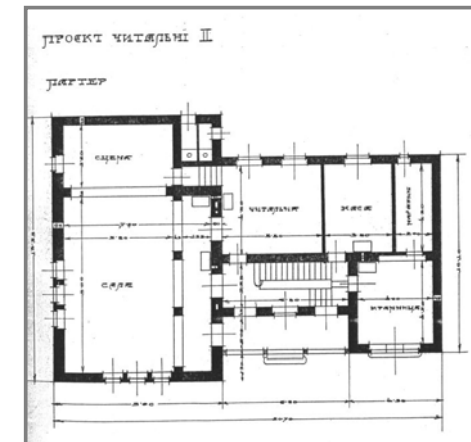

Рис. 4. О. Лушпинський. Проект читальні 2. План першого поверху.

„Проект читальні 3” став уособленням новаторського мислення Олександра Лушпинського при використанні вікових традицій народного житлового будівництва. В прямокутній на плані, незмінній протягом тисячоліть хаті, Олександр Лушпинський побачив матеріал для новаторських пошуків, багатство та розмаїття складових національної архітектурної мови. Будівля мала традиційне тридільне планування. В сінях були розташовані сходи, що вели до пивниць та кімнати на другому поверсі. Натомість на першому поверсі розташовувалися читальня площею 47 м², крамниця та каса. Висота приміщень

3.6 м. та незначні розміри будівлі (14.8 x 9.4 м.) не дозволяли запроєктувати тут сцену для виступів та театральних дійств. Запасний вихід в сіни позаду сходів мала також читальня, що було викликано необхідністю зонування приміщення читальні на глядацьку і акторську частини при використанні читальні в якості театально-концертної зали. Імовірно, що приміщення читальні виконувало

Рис. 5. О. Лушпинський. Проект читальні 3. Перспектива.

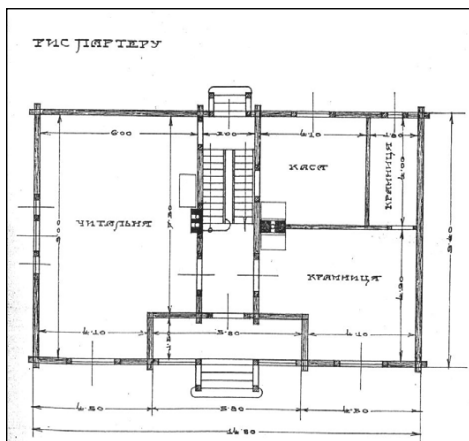

Рис. 6. О. Лушпинський. Проект читальні 3.
План першого поверху

також роль зали, приміщення для відпочинку, бібліотеки та канцелярії. Попри свої незначні розміри читальня могла бути використана при потребі як

концертна зала з комфортним розташуванням у ній близько 50 осіб при умові вивільнення приміщення від книжкових шаф, столів.

Образ даної будівлі значно відрізнявся від двох попередніх: своїми обрисами вона нагадувала житловий будинок, не відрізнялася від останнього ані розмірами плану, ні висотою. Разом з тим, ця будівля не була лише повторенням української хатньої архітектури.

На чільному фасаді виявлено поділ будівлі на три частини, а виступи зрубів творять своєрідний декор будівлі. Значних розмірів трапецієвидний портал, цей характерний для українського архітектурного модерну елемент, надавав будівлі пластичної виразності, а дерев'яні різьблені деталі – легкості, декоративності та колориту. Великі дерев'яні кронштейни утримували чимале опасання. Горіщне вікно над порталом головного входу чимось нагадувало мереживо та візерунки опільських вишивок. Вікно причілкового фасаду, що повинно було освітлювати найбільше приміщення будівлі, мало тридільний проріз. Кілька десятків невеличких шибок мали освітлювати центральну частину приміщення та вносити певний ефект багатоманітності і впорядкованості простору. Фундаменти, що мали бути викладені з природного колотого каменю, значної товщини дерев'яні колоди та дрібна хвиляста черепиця творили розмаїття текстур, поверхонь, кольорів.

Третій проект був орієнтований на звеличення народних архітектурних традицій і максимально виявив їх розмаїття, багатство, пластику. В новаторському використанні традиційної архітектурної мови О. Лушпинський побачив невичерпне джерело розвитку української архітектури.

Три проекти Українських Народних Домів, що їх автор через тогочасну стилістичну невизначеність терміну „Народний Дім” називає також читальнями та читальнями „Просвіти”, відобразили пошук закономірностей та шляхів розвитку української архітектури. Багатство та спорідненість морфологічних елементів українського архітектурного модерну засвідчують глибинність пошуків та цілісність творчого бачення митця. Прояв духовних начал українського етносу, історична роль процесу державотворення та вияв традицій як основ самобутності нації стали основою концепції Народного Дому Олександра Лушпинського. Як високоосвічена і висококультурна людина О. Лушпинський не міг не бачити прагнення українського народу до самобутності, як талановитий митець він зобразив ці прагнення у своїх творах.

Недостатньо бачити в архітектурі лише пластичність абстрагованого простору - читаючи архітектурні твори як вияви тлумачення буття, ми зможемо спробувати зрозуміти світ. І цьому доказом три згадані твори Олександра Лушпинського, розроблені на зорі 20-го століття.

Література

1. Бережанщина у спогадах емігрантів. Тернопіль: книжково-журнальне видавництво „Тернопіль”, 1993. - 392 с.
2. Відбудова знищених осель в Східній Галичині. Часть III. Українська загорода. Проекти приходств і читалень. Опрацював арх. А. Лушпинський. Львів: видавництво технічної комісії при „Краєвім тов-господарскім „Сільский господар” у Львові. 1916.
3. Чепелик В. Пошук національної своєрідності в архітектурі Прикарпаття початку ХХ ст. // Народна творчість та етнографія. 1990. №1. –С. 21-30.
4. Чепелик В. Український архітектурний модерн./ Упорядник З.В. Мойсеєнко-Чепелик –К.: КНУБА, 2000. -378 с.
5. Архів Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини і Покуття ім. Йосафата Кобринського, м. Коломия.
6. Приватний архів Андрія Грицяца, м. Львів.

Анотація

Архитектор Александр Лушпинский (1886-1944) был одним из тех украинских архитекторов, которые первыми в угнетаемой Австро-Венгрией Галиции поставили вопрос о необходимости развития национально ориентированной архитектуры. Выпускник Львовской политехники А. Лушпинский приложил много усилий для развития украинского модерна. Архитектор искренне верил, что украинцы будут иметь возможность развивать собственные культурные ценности. Возрождению украинской культуры и были посвящены творческие работы автора, появившиеся в 1916 году.

Анотація

Архітектор Олександр Лушпинський (1886-1944) був одним з тих українських митців, котрі першими в поневоленій австрійцями Галичині поставили питання про необхідність розвитку національно орієнтованої архітектури. Романтик і патріот, випускник Львівської політехніки, О. Лушпинський багато зусиль приклав для розвитку українського модерну. Архітектор щиро вірив, що після поразки російських військ на горі Лисоні під Бережанами українці матимуть змогу плекати власні культурні цінності та розвивати власну духовність. Відродженню української культури і були присвячені творчі роботи автора, котрі з'явилися у 1916 році.

УДК 72.01

О.В. Кривенко

ПРО ОСОБЛИВОСТІ ВРАХУВАННЯ ВІТРОВИХ НАВАНТАЖЕНЬ У СУЧАСНОМУ АРХІТЕКТУРНОМУ ПРОЕКТУВАННІ

Постановка проблеми. У сучасному міському середовищі часто зводяться об'єкти з особливими аеродинамічними якостями. Це об'єкти, які характеризуються підвищеною поверховістю, складною геометричною формою, значною щільністю забудови. Для них в [1] не наводиться розрахунок значень аеродинамічних коефіцієнтів для визначення діючих на несучі та огорожуючі конструкції вітрових навантажень. Хоча саме робота архітектора з аеродинамічними параметрами дає можливість: формувати аераційний режим забудови, регулювати теплофізичні характеристики огорожуючих конструкцій будівлі, а також міцнісні – несучих конструкцій. Тому подальші дослідження щодо впливів вітрових навантажень в сучасній міській забудові залишаються актуальними та важливими.

Аналіз основних досліджень. Історія досліджень щодо вітрових навантажень та впливів на будівельні споруди викладено в підручниках з архітектурно-будівельної аеродинаміки, такими відомим науковцями, як Э.Симиу, Р. Сканлан, Л.І. Седова, Т.А. Афанасьєва-Еренферст, А. Гухман, Е.І. Петер, Ф.Л. Серебровський та інші. Наведені в дослідженнях розробки мають значну практичну цінність, але не дають відповіді на питання, що постають перед архітектором при виборі раціональної щодо аеродинаміки форми будівель підвищеної поверховості в умовах щільної забудови сучасного міста.

Постановка завдання. Сформулювати нові аспекти врахування вітрових навантажень та впливів в сучасному архітектурному проектуванні.

Виклад основного матеріалу. До основних факторів, які визначають взаємодію вітру з будівлями чи спорудами відносяться:

- 1) розрахункова величина швидкості (модуля швидкості) повітряного потоку, сумарні аеродинамічних навантажень, які впливають на будівлю при різних напрямках вітру;
- 2) розподіл місцевих та нестационарних навантажень, що впливають на будівлю, яка обдувається вітром (резонансні явища, галоупування, дивергенція (відхилення), флатер (вібрація)), обтічність різноманітних конструкцій, що розташовані на будівлях та спорудах;
- 3) екологічні показники, які виникають при обтіканні вітром будівлі (допустимі швидкості вітру в районі пішоходних зон, що розташовані поблизу будівель; допустиме прискорення верхніх поверхів будівлі при коливаннях під

впливом вітру; утворення звукових низькочастотних коливань, що виникають при обтіканні вітром окремих зовнішніх фрагментів будівлі; розташування на поверхні будівлі вентиляційних отворів для забору та викидів повітря, інші).

Більшість із вказаних факторів слід враховувати при проектуванні будівель будь-якої форми та поверховості. Якщо ж проаналізувати роботу архітектора щодо аеродинаміки в сучасній забудові, то виникають нові аспекти, які слід відзначити.

Так, існуюча на сьогодні в містах України п'ятиповерхова забудова, яка потребує реконструкції без знесення, формує аераційний режим на мезорівні (рис.1)[2]. Підвищення поверховості при реконструкції п'ятиповерхової

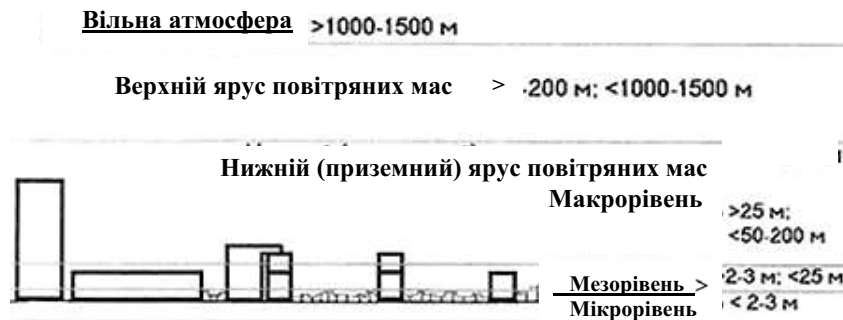

Рис. 1

збудови потребує додаткового аналізу аераційного режиму на макрорівні (висота від 25 м). Перехід до збільшення висотності будівель призводить до того, що навантаження (зміна вітрового напору, температури зовнішнього повітря, перепадів тиску та інше) в зонах будівлі вище 25 поверхів (> 75 м) значно переважають ті, що діють в нижніх рівнях будівлі і тому фактори аеродинаміки значно змінюються та стають визначальними як з точки зору міцності самої будівлі так і створення умов їх експлуатації. Для прикладу, на рис.2 представлений вертикальний профіль зміни в міських умовах швидкості вітру з висотою [3]. Так, якщо на висоті 1 м швидкість вітру є 2 м/с (така швидкість лише відчувається шкірою обличчя), то на висоті 100м, швидкість дорівнюватиме 7 м/с (вітер

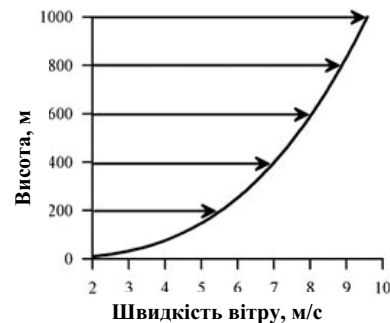

Рис. 2

такої сили може збити людину з ніг).

Тенденція до збільшення щільності міської забудови, зміни функціонального призначення територій впливає на аераційний режим переважно на мікрорівні (див.рис.1) – рівні озеленення та благоустрою територій, що впливає на екологічну ситуацію. Крім того, зміна повітряних потоків на прилеглій до будівель територій може викликати ряд негативних явищ: появу зон підвищеної швидкості та поривчастості вітру (ефект «аеродинамічної труби»), чи навпаки зон застійних та непродувних з надмірною загазованістю. У випадку прийняття вдалих містобудівних рішень щодо розташування об'єктів, є можливість навіть покращити стан повітряного середовища на прилеглій території (врахування орієнтації будівлі до напрямів переважаючих вітрів дозволяє знизити швидкість вітру біля забудови на 50-70 %). Слід відзначити також цікавий досвід з питань аеродинаміки, який з'явився в світовій практиці при проектуванні та зведенні енергоефективних будівель та хмарочосів, коли потреба підвищення опірності будинків до вітрових навантажень стає додатковим поштовхом до створення неординарних архітектурних рішень.

Висновки. Інтенсивний розвиток висотної міської забудови став поштовхом до виникнення нових завдань в будівельній аеродинаміці та для пошуку методів їх рішення.

Література

1. ДБН В.1.2-2:2006. Система забезпечення надійності та безпеки будівельних об'єктів. Навантаження і впливи. Норми проектування. Мінбуд України, К. 2006
2. Алексеев Ю. В., Дуничкин И.В. Аэродинамические особенности пятиэтажной застройки.//Жилищное строительство.-2004г. - №12. – с.30-35.
3. Мягков М.С. Если рядом автомагистраль. Воздух за окном.// ЭКОREAL. - 2007г. - №8. – с.20 – 28.

Анотація

В статті розглянуті деякі загальні аспекти щодо ролі вітрових навантажень в сучасній міській забудові, які показують важливість їх врахування вже на початковій стадії проектного пошуку архітектурних форм і планувальних рішень, місцезоташування та орієнтації забудови.

Аннотация

В статье рассмотрены некоторые аспекты, касающиеся роли ветровых нагрузок в современной городской среде, показывающие необходимость их учёта уже в начальной стадии проектного поиска архитектурных форм, планировочных решений, месторасположения и ориентации застройки.

УДК7.021.7(477)(043)

В.Г. Чернявський, І.М. Понайда

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РІЗЬБИ ПО ДЕРЕВУ В УКРАЇНІ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗАСТОСУВАННЯ В ІНТЕР'ЄРІ

Народне мистецтво України являє цілий пласт української культури, пов'язаний з відтворенням світосприйняття народу, його психології, естетичних прагнень. Український народ зберіг своє існування завдяки культурному надбанню, в яке включається і народне мистецтво. Культура України є синтезом української національної культури з іншими етнокультурними народами, які історично об'єдналися територіально і духовно, що в свою чергу призвело до тісної співпраці і взаємо запозичення особливостей оздоблення, орнаментування, техніки обробки матеріалу і створення виробів народного мистецтва. Народне мистецтво – це загально визнаний золотий фонд української культури, що створювався протягом тривалого часу і поповнюється новими виробами, які виготовляють «народні майстри»[1].

У розмаїті українського декоративного мистецтва художня різьба по дереву посіла в житті народних умільців одне з провідних місць. Різьбою орнаментувалися меблі, знаряддя праці, різноманітні дерев'яні посудини, церковні та обрядові предмети, зображувалися тварини. Однією з важливих галузей художньої деревообробки в українців було виготовлення музичних інструментів: ударних, духових, струнних. Окремі види народних музичних інструментів побутували на певній території України, наприклад, бандура – переважно в Центральних районах і на Півдні, на Гуцульщині шанувалась трембіта. З розвитком художньої обробки дерева ускладнювався як інструментарій, так і прийоми декорування, а також різноманітність оздоблювальних предметів. Велике значення надається поєднанню форми виробу з декором.

Різьба по дереву в усіх історико - етнографічних регіонах України формувалась і розвивалась по різному. У Центральній та Східній Україні здавна було розвинуте різьбярство народної скульптури 17 – 19 ст., яке збереглося у досить малій кількості. Переважно майстри виготовляли вироби побутового призначення, окремі деталі яких можна віднести до народної скульптури - це закінчення черпаків, ложок, стовпців воріт. Зображення цих виробів були дуже узагальненні, без зайвих деталей. Скрині прикрашались рослинним орнаментом. На початку 18 – 19 ст. різьблення на Україні досягло найвищого рівня. Різьбленням оздоблювали деталі будівель - одвірки, сволюки, балки, наличники, піддашні дошки, горішні вікна. В інтер'єрі житла різьбленням прикрашали віконниці, полички, мисники. Щедро оздоблювали різьбленням

предмети побутового і господарського призначення, а саме скрині, столи, ліжка, миски, тарілки. На Полтавщині в кінці 19 - поч.20 ст. використовувались різноманітні прийоми різьблення - контурне, профільне, нігтьове, наскрізне. Народні майстри своїм витворам надавали довершеності, витонченості. Також оформлялись орнаментальними мотивами декоративної різьби архітектурні елементи (кронштейни, виносні балки, стовпчики,) які підтримували стріху. Типовими елементами декору в інтер'єрі полтавського житла були різноманітні декоровані профільним різьбленням кронштейни, які підтримували полички, розташовані над вікнами і над дверми. Для кронштейнів характерною була обрана форма кінської голови і мала назву «коники». На Слобожанщині в кінці 19 - поч. 20 ст. було поширено підстришні бруси мережити різьбленою лиштвою, випуски балок та верхні вінці зрубу прикрашали профільним різьбленням, віконниці, різьблене обрамлення вікон «наличники». Для районів Волинського Полісся кінця 20 ст. застосовувалося в оздобленні багато мотивів контурного різьблення дворових або вертикальних звершень, декоративні фронти двосхилих дахів житла. В 18 – 19 ст. сформувались центри народного мистецтва – народні художні промисли (Полтавщина, Київщина, Гуцульщина, Поділля, Лемківщина, де формується своя стилістика оформлення, характер орнаменту, прийоми, виконання). В архітектурно-меблевому виробництві різьбленням прикрашають столи, лави, стовпці, скрині, балки-сволюки у Західних областях України. Стилiзованими рослинами і геометричними візерунками прикрашали вази, мисники, лави та інші предмети домашнього вжитку і меблі.

Для виробів гуцульських майстрів характерний чіткий і системний порядок розміщення декоративних елементів, застосування інкрустації.

Цікаві за своєю формою, композицією і декором дерев'яні букові скрині. Гуцульські майстри-різьбярі геометричним орнаментом прикрашали стінки, ніжки скринь, для кольору використовували сажу. На Поділлі і Галичині існували ремісничі майстерні різьбярів. З кінця 19 ст. традиційна об'ємна культова скульптура витісняється виробництвом різьблених речей сувенірного характеру, декорованих плоскою різьбою, інкрустацією [2]. З розвитком туризму на Прикарпатті паралельно розвивається виробництво сувенірів. Карпати завжди славились своїми майстрами, а особливо гуцули, у яких найпоширенішим видом народної творчості є художня різьба по дереву. Вона широко використовується як декоративна прикраса на предметах домашнього вжитку - на скринях, столах, мисниках, полицях, лавах, сундуках, декоративних тарелях, ліжках, барильцях, ложках, топірцях, підсвічниках, палицях, на деталях житлової архітектури – сволюках, лицевій стороні дверей, воротах, наличниках вікон і дверей, пам'ятних спорудах. Різьба використовується в

інтер'єрах гуцульських церков і на церковних речах. На Гуцульщині окрім геометрично-площинної різьби, також застосовується скульптурна і об'ємна. Для робіт майстри використовували деревину груші, явора, сливи, буку, черешні. Починаючи з 20 ст. майстри почали підписуватись на своїх виробках. Особливе місце посідали в історії розвитку різьби по дереву Ю. Шкрібляк і його сини. Майстер творчо підходив до справи, його орнаментальні мотиви відрізняються чіткістю, якістю і простотою, він створював завершену орнаментальну композицію. Його твори експонувались на господарсько-промислових виставках у Відні, Львові, Станіславі, Коломиї. На кінець 19 ст. припадає період удосконалення обробки дерева. Довершуються мотиви плоскої різьби, вводиться інкрустація різноколірним деревом, рогом, перламутром, металом, бісером. В цей період працює ціла плеяда майстрів плоскої різьби Іван, Петро і Юрій Гондуряки, онуки Ю. Шкрібляка Юрій і Семен Корпанюки продовжували справу діда і розвинули технологічні прийоми яворівської різьби по дереву. Створюються центри гуцульського різьблення: Косів, села Яворів, Річка, Брустури. Їхні витвори привертають увагу чистим кольором деревини і грою світлотіней на різьбленій поверхні, виблискуванням відполірованих випуклих форм, своєрідним колоритом, інкрустацією різними матеріалами.

М. Миرونюк – майстер інкрустації, оздоблює свої вироби деревом природного кольору, що надає творам пастельного, майже непомітного переходу барв з одного мотиву до іншого. Виготовляє жіночі прикраси, шкатулки, тарілки, цукерниці і вази. Співставлення плоского різьблення та інкрустації у виразних орнаментальних композиціях домінує в мистецтві таких різьбярів, як заслужений майстер народної творчості Дмитро Танюк, Танасій Баранюк, Франц Тимків та інші. Майстри третього покоління - Микола Танасійчук, Іван і Богдан Гавриші, Євген Лучук з м. Косова та Сергій Сандюк, Роман Миклашук з м. Івано-Франківськ надають перевагу більш рельєфним і крупним мотивам орнаменту, які виконуються контурним, тригранно виямчастим та нігтевидним різьбленням. У виробках Василя Піддубного, Мирослава Присяжного з Косова та Івана Воронича, Ореста Савчука з Івано-Франківська окрім геометричного орнаменту зустрічається рослинно-геометризований. Це стилізовані зображення вазонів і квітів. Твори майстрів с. Брустурів Косовського р-ну, які виконані у техніці інкрустації різноколірним деревом, перламутром, металом, бісером нагадують мозаїчні орнаментальні композиції – представлено в роботах Катерини Гасюк та інших майстрів [3].

Декоративне різьблення – це яскравий феномен української культури, який розвивався на теренах України з відмінними орнаментальними особливостями, але в той же час мав багато спільних рис [3]. Найбільшу популярність декоративна різьба здобула на території етнографічного регіону,

що розташований у східних Карпатах і охоплює частину Прикарпаття, Буковина, Закарпаття. Це пов'язано з тим, що по-перше - так склалося, що саме в цьому регіоні розвивались і розвиваються народні ремесла, в тому числі різьблення по дереву; по-друге - в зв'язку з розвитком туризму, лікувально-оздоровчих закладів поширюється виробництво сувенірів, в яких відображається «дух» і загадковість Карпат. Різьбярі завдяки таланту досягли високої майстерності в обробці місцевих порід дерева (явора, груші, тиса, кедра та інших). Майстрами опановано різні технології деревообробки, одна з них різьблення - найвиразніша техніка декорування виробів з дерева. Створюються виставки на яких пересічні відвідувачі можуть познайомитись з творчістю майстрів різьбярів, побачити різні вироби, на яких відображаються найпоширеніші види оздоблення цього регіону, створюється попит і стильові ознаки предметів. Сучасні майстри володіючи широким естетичним кругозором, достатньою підготовкою з легкістю інтерпретують традиції народного мистецтва і створюють нові витвори. Експонати різноманітні за тематикою і призначенням. Майстри виготовляють окрім традиційних форм посуду – шкатулки, скриньки, цукерниці, пляшки, письмове приладдя та інше. Вироби мають ускладнені форми, густо орнаментовані, також предмети, що раніше мали ужиткове значення з часом втрачають початкову функцію і стають декоративними або сувенірними елементами. Оздоблення виробів має геометричний характер, орнамент складається з хрестів, трикутників, прямокутників, квадратів, ромбів, розет, зубців, кіл або стилізованих рослинних мотивів. Типовим прийомом побудови композиції орнаменту є застосування поділу площини твору на менші поля, які в свою чергу заповнені узором, побудовані за принципом симетрії або ритмічного чергування окремих елементів. Найчастіше інтерпретовані новостворені вироби з деревини можна зустріти в оздоблені інтер'єрів кафе, ресторанів приватних садиб, в будинках колекціонерів. В ресторанах, кафе різьба по дереву використовується в оздоблені столів, стільців, лавок, які виготовляються з натурального, екологічного матеріалу, що наближає кожного до природи. Також, натуральна сировина використовується при конструюванні барної стійки з подальшим нанесенням різьби, інкрустацією, виготовлення шаф, полицок, декоративного оздоблення стін, стелі, вікон, дверей, створення світильників, бра та інших предметів. З дерева виготовляють декоративні панно, статуетки на різноманітну тематику, жартівливого чи серйозного характеру, побутові сценки. Гармонічно поєднавши різні речі можна створити цілісний художній образ, для якого характерні спадкоємність, постійний розвиток і пошук нових форм. Створення інтер'єру будь-якого приміщення залежить від функцій та практичного призначення предметів, що наповнюють простір. Даному виду мистецтва

притаманний ще і принцип стильового підбору, що зумовлює рівновагу предметів, поєднання старих і нових форм, створення ансамблю – першого кроку на шляху до створення певного образу.

Ознайомлення широкого загалу з колекціями художнього дерева Гуцульщини має наукове значення, популяризаційне і виховне. Кожен регіон докладає значних зусиль по відродженню, а найчастіше по збереженню і подальшому розвитку осередків народної творчості. Виставки долучають глядачів до вивчення, зацікавлення історією та культурою українського народу. Формування сучасного традиційного і аматорського декоративно-ужиткового мистецтва України – процес складний, але в подальшому розвитку народного мистецтва приховується велика рушійна сила української культури в утвердженні національної ідеї. За сучасних умов народне мистецтво залежить від аудиторії, на яку розрахований, воно набуває різних рівнів якості – від високохудожньої, що розкриває і збагачує його зміст, до поп культури, де художні вироби втрачають історичну і архаїчну глибину. Для популяризації народного мистецтва повинні діяти і впроваджуватись різні спеціальні програми підтримки, розвитку і розповсюдження культурного багатства серед молодого покоління.

Фрагмент різьби в інтер'єрі

Декоративний елемент «Гусак»

«Сімейні ярмарки»

Література

1. Ткач М. Таїна народних традицій.// Наука і культура. Україна. — Вип. 24— К.,1990.
2. Словник декоративно-ужиткового мистецтва. , 2-х т. - Львів, 2000.
3. Культура і побут населення України. - Київ: «Либідь», 1991.

Анотація

Народне мистецтво створювалось протягом тривалого часу майстрами, які досконало володіли художньою технікою обробки дерева. Різблення в різних регіонах і в різні періоди розвивалось по-різному, змінювались і вдосконалювались технології, ускладнювалась орнаментика. З розвитком мистецтва різьби з'являються імена майстрів, що стали символом, початком нового етапу сучасного різблення.

Анотация

Народное искусство творилось на протяжении длительного времени мастерами, которые искусно владели техникой обработки дерева. Резьба в разных регионах и в разные периоды развивалась по-разному, изменялись и совершенствовались технологии, усложнялся орнамент. С развитием искусства резьбы появляются имена мастеров, которые стали символом, началом нового этапа современной работы с деревом.

УДК 72.011

Т. В. Булгакова

ЗАСОБИ ОПИСУ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Сучасний етап розвитку архітектури характеризується особливим відношенням до міста. Архітектурна складова міста сприймається у нерозривному зв'язку з усіма соціальними процесами, що відбуваються в ньому, з економічним, культурним, психологічним станом суспільства, на передній план висунута задача оцінки оточення, розкриття його образних характеристик. Але нове розуміння принесло і серйозні труднощі під час роботи з таким об'єктом як місто. Межі поняття "міське середовище" досить розмиті, не відпрацьовані й чіткі механізми роботи з цим поняттям. Яким чином сьогодні будувати нові об'єкти, щоб було можливо створювати повноцінне середовище в нових районах і щоб не зруйнувати його в старих? Відсутні, по-перше, засоби опису самого архітектурного середовища, тобто

характеристики, які необхідно врахувати, з яких необхідно виходити при роботі з ним.

Неефективність композиційних академічних прийомів проектування та опису, що на них базується, для сучасної організації проектування вже очевидна. Цей підхід відповідає уявленню про місто, як про закінчене цілісне творіння єдиного вольового початку. Такий підхід відходить в минуле.

У професійній літературі були спроби роздивитись місто з точки зору закономірностей сприйняття, враховуючи усі психофізіологічні властивості суб'єкту, або вивчити саму забудову (як правило, історичну), виявляючи закономірності її організації. Але вимірювання необхідної інтенсивності зміни зорових кадрів, визначення їх структури і ступеня насиченості, як і розгляд окремо забудови з усіма її особливостями, не можуть цілком задовольнити сьогоднішніх практиків архітектурного середовища через складність таких підходів, які крім того, дають фрагментарне уявлення про середовище.

Сьогодні необхідні такі засоби опису міста, якими можна було б оперувати при роботі як з фрагментами, так і з архітектурним середовищем в цілому. Для вирішення цієї задачі автор пропонує три основні характеристики архітектурного оточення, співвідношення яких дає ключ до розуміння загальних закономірностей його організації. Це такі поняття як щільність, складність та насиченість.

Щільність - сила візуального взаємозв'язку між окремо збудованими спорудами, будівлями та іншими елементами забудови (1). Для вулиці її величина залежить від кута зору, під яким сприймається фронт забудови: <45' - високий рівень щільності; <27' - середній (оптимальний); <18' - низький; <14' - відсутність щільності (4,5).

Складність - характеристика, що відбиває можливість прочитання як структури простору, так і самих архітектурних об'єктів (об'ємна композиція, силует і т.п.). Просторова складність залежить від наповненості зорової картини різними елементами оточення і формами їх співвідношень. До цих елементів можна внести: вуличний коридор, дворовий простір, площу, сквер; панораму міста; ділянки природного ландшафту.

Насиченість - характеристика, що відбиває кількісні параметри наповненості середовищних одиниць композиційними елементами.

Розглянемо взаємозв'язки цих характеристик на прикладі однієї з історичних вулиць Києва - Ярослава Вала. Ця вулиця в основному зберегла загальну цілісність середовища, що історично склалася. У просторовій організації вулиці прочитується чітка схема: початок - розвиток - кульмінація - завершення, в якій відбита її функція - вести від Львівської площі до "Золотих воріт", виводити на одну із значимих та функціонально акцентованих ліній

міста - вул. Володимирську. Ця функціональна задача обіграється естетично відповідно організованим архітектурним середовищем Ярослава Вала.

Щільність - поступово збільшується в заданому напрямку. На початку - це 3-ох та 4-ох поверхова забудова з розривами, далі розриви зникають, забудова змикається, підвищується її поверховість. До моменту кульмінації щільність досягає максимального значення для цієї вулиці.

Складність, відносно однорідна на протязі вулиці, якщо не враховувати її природне збільшення на перехрестях, підвищується на кульмінаційній ділянці, коли різко послаблюється щільність, виникає контрастний, композиційно складний об'єм особняка барона Штейнгеля та види на площу, що наближається. Найбільш складна - завершальна ділянка з "Золотими воротами". В цьому місці об'єднуються чотири вулиці: Ярославів Вал, Лисенка, Прорізна та Володимирська. Складності просторовій відповідає складність силуетна та пластична, що надає риси унікальності цій вузловій точці міста, що сприяє її запам'ятовуванню і полегшує орієнтування. (2)

Особливу роль грає насиченість архітектурного середовища. На ділянках з історичною забудовою (на відміну від сучасних районів) ця характеристика присутня постійно з більшим чи меншим значенням. В нашому прикладі, на вул. Ярославів Вал, насиченість досягає максимуму знову ж таки в місці кульмінації. Стає інтенсивнішим декор, з'являються складні об'ємно-пластичні елементи на фасадах (будинки №12,14, Будинок Актора, замок барона Штейнгеля) - все це підкреслює значимість цієї ділянки, а у поєднанні з іншими характеристиками робить її своєрідною "візитною карткою" вулиці, за якою вона безпомилково упізнається.

Як видно з прикладу, характеристики архітектурного середовища - складність, щільність, насиченість співвідносяться одна з одною певним чином. Результатом цього співвіднесення є цілісне, організоване середовище, яке відповідає як функціональним, так і естетичним вимогам. Воно сприяє формуванню образу оточення, а також його позитивній оцінці, створює передумови ідентифікації людини та середовища (3).

Тепер прослідкуємо, що відбувається, коли при реконструкції історичної забудови не беруться до уваги ці характеристики. Візьмемо як приклад, розташовані недалеко від Ярослава Вала вулиці Ірининську та Малопадвальну. Історична забудова невеликої вулиці Ірининської має два порівняно недавніх включення. Однорідна щільність вуличного простору майже цілком зникає в місці завершення вулиці. Це місце є найскладнішим. Сюди виходить вулиця Патержинського, відкривається панорама забудови, яка розташована унизу навкруги майдану Незалежності.

В таких місцях у пішохода загострюється увага, він готовий сприймати нову архітектурну інформацію, нові образи, запам'ятовувати орієнтири. В історичному середовищі такі місця завжди акцентувались. Складності просторовій відповідала складність архітектурна, з'являлись контрастні, незвичайної композиції будинки, підсилювалась насиченість архітектурною пластикою, ускладнювався силует. Але на Ірининський, будинок, який завершує вулицю, не відповідає вимогам місця, своїми характеристиками він руйнує історично створене архітектурне середовище. Прямокутний об'єм, що продовжує лінію карнизу попереднього будинку, гранично спрощує силует забудови, тоді як необхідне його ускладнення. Те ж саме і з насиченістю - вона практично відсутня порівняно з поруч розташованими історичними будівлями. Крім того, ця споруда могла б стати добрим орієнтиром, який був би помітним з розташованих унизу вулиць, але цього не сталося.

Аналогічно випадає з місця і порушує цілісність середовища і друга сучасна будівля ближче до початку вулиці Володимирської, яка руйнує однорідну насиченість вулиці, складність силуету забудови.

Подібне спостерігаємо і на вул. Малопідвальній. В результаті зносу значної частини історичної забудови і нового будівництва на її місці, архітектурне середовище вулиці виявилось розірваним на дві частини. Ділянка зі спуском на Хрещатинський провулок частково зберегла історичну забудову. При невеликій щільності, більша ступінь складності та насиченості, що відповідає такій живописній місцевості. З верхньої точки узвозу видно перспективу вулиці, яка йде вниз, злам Хрещатинського провулка, панораму забудови центра міста. Але і тут, білою пустою плямою в цю складність урізався будинок №8. Все той же спрощений, прямокутний силует, не насиченість фасаду деталями. Друга ж частина вулиці, яка проходить по узгір'ю до вул. Володимирської, втратила риси, які свідчать про те, що вона знаходиться в історичному центрі міста. Нову забудову по обом бокам вулиці характеризує простота та монотонність, відсутність натяку на розігрування будь-якого сюжету, а також зв'язку з попередньою історичною ділянкою. Ця частина вулиці стала спрощеною, нудною, її важко запам'ятати, у свідомості вона не поєднується зі спуском до Хрещатинського провулка, який контрастно відрізняється від неї.

В обох прикладах має місце порушення цілісності середовища внаслідок порушення його характеристик. На відміну від Ярославова Вала, тут людина не відчуває себе втягнутою у яесь організоване архітектурне дійство, яке веде його уздовж вулиці, наповнює емоційно забарвленими образами що запам'ятовуються.

Використовуючи характеристики складність, щільність, насиченість, ми розглянули окремі фрагменти архітектурного середовища. Але вже і на цих фрагментах проявляються деякі закономірності співвідношення цих характеристик одна з одною, наприклад: із зменшенням щільності збільшується просторова складність, в історичному середовищі в цих місцях збільшується складність архітектурна і міра насиченості, оскільки падіння щільності, як правило, відповідає підвищенню вагомості місця.

Історичне середовище для розгляду обране не випадково. Сьогодні воно являє зразок "правильного" архітектурного середовища, яке повернуто до людини. Використовуючи наведені характеристики та перейшовши від фрагментів до більш загального розгляду архітектурного середовища, можливо скласти своєрідну карту історичної частини міста, де будуть нанесені відносно більш чи менш насичені ділянки (райони) міста, також щільні та складні. Така карта дасть можливість виявити закономірності розподілу цих характеристик в історичному архітектурному середовищі міста, ритм чергування ділянок з переважанням тієї чи іншої з них. Можна буде побачити найбільш складні та насичені вузли міста та місця з більшою щільністю, але менш значимі. Карта може бути корисною як реставраторам і архітекторам, які працюють в історичному середовищі, так і проектувальникам нового архітектурного середовища. Таким чином, розгляд міста через названі характеристики є перспективним.

Список літератури

1. Арнхейм Р. Динамика архитектурных форм. / Пер. з англ. В.Л. Глазичева – М.: Стройиздат, 1984. – 191 с.: іл.
2. Линч К. Образ города. / Пер. с англ. под ред. А.В. Иконникова, пер. В.Л. Глазичева. – М.: Стройиздат, 1982. – 328 с.
3. Яргина З. Н. Эстетика города. – М.: Стройиздат, 1991. – 366 с.: іл. – Бібліогр: с. 360-365
4. Spreiregin P.D. Urban Design. The Architecture of Towns and Cities. – N-Y, 1965.
5. Maertens H. Kgl Baurath, Der Optische Mastab oder die Theorie und Praxis des aesthetischen Sehens in den Bildender Kuensten. – Berlin, 1884.

Анотація

Стаття піднімає проблему професійного опису архітектурного середовища міста. Відсутність чіткого механізму опису міста в рамках середовищного підходу утрудняє роботу сучасного проектувальника й реставратора. Сьогодні необхідні такі способи опису міста, які дають

можливість працювати як із фрагментом, так і з міським середовищем у цілому. Автором пропонуються для розгляду три характеристики міського оточення: щільність, складність, насиченість. Як і багато термінів композиції, ці характеристики є емоційними величинами, тобто, що проявляються з позицій сприймаючого суб'єкта. Співвідношення цих характеристик дає ключ до розуміння загальних закономірностей організації архітектурного середовища. Характеристики розглянуті на прикладі опису історичних вулиць Києва: Ярославів Вал, Ірининська, Малопідвальна. Використовуючи наведені характеристики, і перейшовши від фрагментів до загального розгляду архітектурного середовища, можна скласти своєрідну карту історичної частини міста, де будуть нанесені відносно більш-менш насичені ділянки (райони) міста, також щільні й складні. Така карта дасть можливість виявити закономірності розподілу цих характеристик в історичному архітектурному середовищі міста. Карта зможе послужити основою для роботи архітектора й реставратора в історичних районах міста і допомогти в роботі проектувальника нових.

Анотація

Статья поднимает проблему профессионального описания архитектурной среды города. Отсутствие четкого механизма описания города в рамках средового подхода затрудняет работу современного проектировщика и реставратора. Сегодня необходимы такие способы описания города, которые дают возможность работать как с фрагментом, так и с городской средой в целом. Автором предлагаются для рассмотрения три характеристики городского окружения: плотность, сложность, насыщенность. Как и многие термины композиции, эти характеристики являются эмоциональными величинами, т.е. проявляющимися с позиций воспринимающего субъекта. Соотношение этих характеристик дает ключ к пониманию общих закономерностей организации архитектурной среды. Характеристики рассмотрены на примере описания исторических улиц Киева: Ярославов Вал, Ирининская, Малоподвальная. Используя приведенные характеристики, и перейдя от фрагментов к общему рассмотрению архитектурной среды, можно составить своеобразную карту исторической части города, где будут нанесены относительно более или менее насыщенные участки (районы) города, также плотные и сложные. Такая карта даст возможность выявить закономерности распределения этих характеристик в исторической архитектурной среде города. Карта сможет послужить основой для работы архитектора и реставратора в исторических районах и помочь в работе проектировщика новых.

УДК 72.01/03

Г.В. Шевцова

ПРОЦЕСИ ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ БУДІВЕЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ ПОЛІТЕІСТИЧНИХ СВАТИЛИЩ В САКРАЛЬНИХ СПОРУДАХ МОНОТЕІСТИЧНИХ РЕЛІГІЙ (НА ПРИКЛАДІ РОЗВИТКУ ДЕРЕВ'ЯНОГО БУДІВНИЦТВА УКРАЇНИ І ЯПОНІЇ)

Тема віддзеркалення в архітектурі сакральних споруд латентних конструктивних та просторових особливостей святилищ прадавніх політеїстичних (пантеїстичних) релігій, є дуже мало вивченою. В історії світової архітектури маємо чимало прикладів як свідомого наслідування, так і неприйняття архітектурою культових споруд новітньої релігії досвіду сакрального будівництва прадавньої віри, що побутувала в межах даної країни на початкових етапах розвитку. Однак цікаво, що навіть у такому випадку, це «заперечення» не є повним, і за умови проведення ретельного історико-архітектурного аналізу сакральних споруд будь якої країни, ми все одне можемо виявити в їх структурі достатньо прихованих рис – відгуків архітектури прадавніх культур.

Особливо це твердження стосується споруд дерев'яної архітектури, оскільки, як відомо, вона в набагато більшій мірі ніж кам'яне зодчество, є витвором народної творчості, що відмічається консерватизмом та традиціями збереження одних і тих самих будівельних методів протягом сторіч.

Як показує досвід, вивчення процесів становлення дерев'яної архітектури Японії в змозі дати плідні результати на ниві дослідження дерев'яної архітектури України, зокрема і в першу чергу – її сакральної складової^{1, 2, 3}.

Ситуації в Японії і Україні є одночасно досить схожими і різними. А саме: в обох випадках маємо подібну історичну ситуацію і загалом однакові передумови: прадавня культура України, так само як і японська, належить до типу землеробних культур, автентичними релігіями яких були пантеїстичні вірування в духів природи, культу родючості, віра в «одухотвореність» природних сил, елементів ландшафту, звірів та рослин. Ритуали цих давніх вірувань в Україні та Японії також розвивалися схожим шляхом^{4, 5}. Культурно-архітектурні прояви цих двох світоглядних систем, а саме: наявність як святилищ під відкритим небом, так і дерев'яних святилищ закритого типу (тобто споруд, що мали розвинений внутрішній простір), наявність місцевих (родинних) та центральних святилищ, традиції встановлення кумирень (каплиць) в лісах та на гірських перевалах, над джерелами, водограями та бухтами, освячення та прикрашення стрічками могутніх валунів та старих дерев, також можна вважати ідентичними^{4, 5}.

Цікавою є також подібність і Україні та Японії процесів становлення примітивних форм святилищ шляхом віддзеркалення форми клунь (зерносховищ, рисосховищ)^{1, 3}, дослідження яких вже дало плідні результати щодо питань вивчення генези української дерев'яної церкви з заломом³.

Процеси подальшого розвитку та «осупільнення» прадавньої релігії в японському варіанті в IV-V сторіччях нашої ери призвели до укладання релігійного епосу та встановлення офіційної ієрархії божеств, пальма першості в якій була віддана богині сонця Амаатерасу, що являлася покровителькою імператорському клану⁴. Все це вельми нагадує суспільно-релігійні процеси, пов'язані з встановленнями верховного язичеського божества, що мали місце під час Київської Русі, і характеризувалися тим, що верховним божеством в пантеоні язичеських божеств всякий раз визнавалося божество-покровитель правлячого князівського клану (Перун був божеством-покровителем князів Київських)⁵.

Отже бачимо, що до моменту приходу новітньої монотеїстичної релігії, культово-історична ситуація в Японії і Україні була в цілому схожою. Звісно, якщо йдеться про архітектурно-просторові, або конструктивні особливості українських та японських культових та житлових споруд цього часу, то вони наряду із схожими рисами, мали й суттєві відмінності¹. Але якщо говоримо саме про процеси та тенденції розвитку дерев'яної архітектури – бачимо вражаючу подібність³.

Надалі, як на територію України, так і в Японію приходить новітня релігія. У випадку Японії, це сталося наприкінці VI - початку VII сторіччя, коли з Індії через Китай та Корею на японські острови поступово почав поширюватися буддизм. На території України така ж подія сталося трохи пізніше, наприкінці X сторіччя, коли Князь Володимир хрестив Русь.

Починаючи з цієї поворотної точки, суспільно-ідеологічна картина розвитку релігійного світогляду в Японії та Україні починають докорінно різнитися. Адже буддизм є релігією дуже толерантною, його тактика не «войовничість», а пристосування до існуючих умов та споконвічних релігій тих земель, на які він поширювався. Те й сталося в Японії, де буддизм не витіснив старовинну релігію, а утворив з нею симбіоз. Докладніше кажучи – Будда був сприйнятий давніми японцями як ще одне божество – одне з тих, що й так без ліку населяли природу навкруги, хіба що тільки могутніше, а тому й популярне. З боку ж буддизму місцеві божества стали трактуватися як захисники та наслідувачі вчення⁶. В історії Японії можемо спостерігати довгі періоди, коли релігійний культ буддизму та синтоїзму (тієї самої прадавньої японської релігії, яка отримала ім'я тільки після розповсюдження буддизму⁴) був єдиним, і його взагалі не можна було розрізнити на дві складові частини^{4, 6}. Та й по сьогодні в

кожному буддійському храмі обов'язково є синтоїстське святилище, а в кожному синтоїстському – буддійське.

В Україні маємо абсолютно іншу ситуацію, коли новітня релігія - «ортодоксальне» християнство, завойовує своє місце «вогнем і мечем». Як відомо з історії, прихід християнства на Русь ознаменувався «скиданням ідолів у Дніпр», руйнуванням капищ, заборонаю відправлень поганських культів і таке інше. Але старовинні релігійні обряди та культу все ж таки пристосовуються до нових умов і починають існувати на території Київської Русі (особливо на її малодоступних територіях) в прихованому вигляді, а згодом навіть частково входять до християнського культу. З плином часу, початковий смисл тих чи інших язичеських обрядів забувається, або теоретики християнства врешті решт знаходять ним біблейське пояснення. Якщо сьогодні загалом окинемо поглядом християнські традиції України, то побачимо їх досить істотну відмінність від «початкового зразка», своєрідний «місцевий колорит», який здебільшого і є прихованою пам'яттю язичеських культів, їх духовним відбитком у сучасності.

А як же подібні процеси позначилися в архітектурі культових споруд?

Буддизм привніс в Японію досконалі техніки китайського культового дерев'яного будівництва часів епохи Тан – періоду найбільш величного злету китайської культури. Разом з буддійськими монахами, в Японію добиралися і храмові будівничі (часто самі монахи ними й були), тому японська буддійська архітектура ранніх етапів достатньо близька до китайської. Інша річ, що пристосовуючись до інших сейсміко-кліматичних та культурних умов², іншої естетики та культурних вподобань, китайська архітектурна система в Японії поступово зазнала кардинальних змін⁷, які почали виразно проявлятися вже в найперших буддійських будовах на території Японії, і не останню роль у цьому перетворенні зіграли саме будівельні традиції синто² (рис. 1).

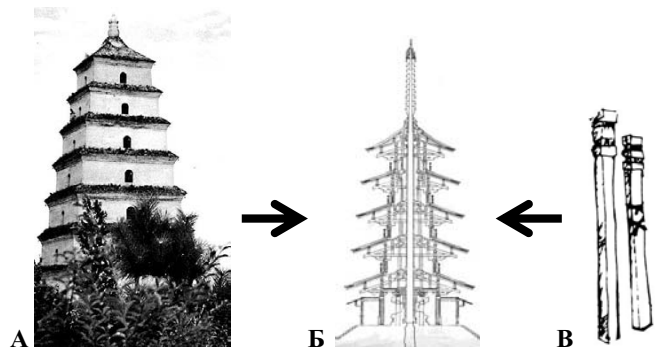

Рис. 1 Формування похідного типу японської буддійської пагоди на основі китайських форм та синтоїстської ідеї центрального небесного стовпа. А – пагода Даяньта в Сіані (Китай, 652-704 рр.); Б –пагода з центральним стовпом з храму Хорюджі в Асука (Японія, 708-714 рр., розріз за М. Фуджіта); В – небесний стовп з святилища синто (Японія, форма передається з доісторичних часів)

Одночасно з цим, розвиток буддійської архітектури став потужним каталізатором для розвитку синтоїстських святилищ. Якщо до моменту розповсюдження буддизму синтоїстські культові споруди відмічалися граничною простотою: святилища або імітували форму рисосховищ «такаюка»^{1,3}, або не будувалися зовсім – вважалося, що священним місцем молитви є сам той природний об'єкт, де існує (куди сходить з небес) божество (так зване божественне тіло⁴), яке в старовину здебільшого було об'єктом природи – незвичної форми скалою, джерелом, водограєм, морською бухтою, або просто достатньо примітною горою⁷. Перед таким об'єктом достатньо було лише встановити пам'ятні знаки (так звані «небесні стовпи», браму «торіі», прикраси з стрічок та гілок, тощо) або легкий молитовний павільйон, і святилище вважалося оформленим. Пишнота та досконалість буддійської архітектури дали різкий поштовх у розвитку архітектурної складової синтоїстських святилищ, і першим надбанням в цьому напрямку стала поява повноцінної споруди-святилища з чітко виявленою олтарною частиною, поза якою в священній скриньці почали зберігати невеликий артефакт, що перебрав на себе роль «божественного тіла»^{4,7}.

Але на всіх етапах розвитку, буддійська архітектура Японії в свою чергу відчувала вплив синтоїстських архітектурних прийомів, звичною справою також було і існування поєднаних синто-буддійських святилищ⁷. Звісно, що в рамках цієї статті немає сенсу докладно розбирати всі тонкощі та аспекти взаємних архітектурних запозичень в японських культових спорудах синтоїзму

та буддизму, важливо лише підкреслити, що такі запозичення мали місце в широких масштабах і з самого початку розповсюдження буддійської архітектури в Японії.

А тепер повернемося до українського варіанту розвитку. Якщо в японському варіанті ми одночасно розглядали два типи культових споруд – синтоїстські та буддійські, що відчували сильний взаємний вплив, а іноді навіть і поєднувалися в спільну архітектурну систему, то в Україні, де після приходу християнства не залишилося «офіційних» культових споруд язичества, його архітектурно-будівельні традиції тим не менше сильно вплинули на архітектуру культових дерев'яних споруд народного зодчества (конструктивна основа зрубного шатра відкритого в інтер'єрі споруди наслідувана з клунь та дохристиянських кумирень, тощо, рис. 2)^{3,8,9}.

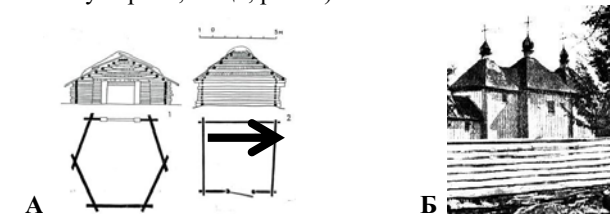

Рис. 2 Ідея формування української дерев'яної церкви шляхом поєднання трьох наметових каплиць (клунь). А – українські зрубні клуні з наметовим перекриттям (за С. Таранушенком та С. Верговським); Б – церква XVII ст. з села Гладишівка Волинської області, що складається з трьох зрубів під наметовими перекриттями (за П. Юрченко,)

Тим часом як культова кам'яна архітектура України творчо наслідувала закордонні зразки та в цілому розвивалася шляхами єдиними для всієї Східної Європи, українська дерев'яна церква зберегла автентичне надбання прадавніх часів. Збереження українською дерев'яною церквою прадавніх будівельних традицій поступово віддзеркалилося і в кам'яному сакральному зодчестві України, що створило передумови для формування самобутнього стилю «українське бароко»¹⁰.

Отже бачимо, що в Україні та Японії за умови однакового характеру автентичної політеїстичної релігії, прихід різних за типом новітніх монотеїстичних релігій (буддизму в Японії та православного християнства в Київській Русі), призвів до різних результатів. А саме: до формування культових споруд з різними традиціями «проявленості» рис архітектури прадавньої релігії в культових спорудах прийдешньої. Для релігійно-симбіотичної Японії характерне свідоме використання будівельних традицій

синтоїзму в буддійській архітектурі та взаємні стилістичні запозичення в архітектурі культових споруд обох релігій. А для України характерне приховане (латентне) існування рис язичеської культової архітектури в архітектурно-просторовій формі та конструкції народних дерев'яних церков.

Тим не менше, в обох випадках слід підкреслити виключно важливу (базову) роль подібних запозичень. Зокрема, в архітектурі української дерев'яної церкви з заломом, збережені риси культового будівництва дохристиянських часів є не просто «рудиментами», а скоріше – першоосновою об'ємно-просторової форми та конструкції.

Таким чином, на прикладі здавалося б таких далеких культур, як українська та японська, наочно бачимо не лише спорідненість загальних суспільно-історичних передумов виникнення та становлення дерев'яних культових споруд тих чи інших прадавніх типів, але й схожість шляхів розвитку архітектури, що призвели до формування розвинених культових споруд відносно недавнього часу. Це зовсім не означає, що в процесах розвитку деревної архітектури сусідніх з Україною країн (таких як Польща, Румунія, Росія, Білорусія, Литва, тощо) ми знайдемо менше спільних рис – врешті решт прадавній розвиток слов'янських територій взагалі відмічався єдністю культурно-історичного простору, але важливо підкреслити, що архітектурні паралелі українського дерев'яного зодчества можуть сягати набагато далі в східному напрямку, що дає вітчизняним вченим величезний матеріал для роздумів¹¹.

Література

1. Шевцова Г.В. Зрубна та каркасна конструктивні системи в дерев'яній архітектурі: витоки та взаємовпливи, змагання за першість. (На прикладі Японії і України) // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – К.: КНУБА. – 2006. - № 14.
2. Шевцова Г.В. Українська дерев'яна церква в контексті історії архітектури Сходу // Региональные проблемы архитектуры и строительства. – Одесса: Одесская Государственная Академия Строительства и Архитектуры. – 2007. - № 9-10. – С. 382-389.
3. Шевцова Г.В. Історичні процеси формування ранніх форм синтоїстського храму як можливий шлях до розуміння генези української дерев'яної церкви // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. – Харків: Харківська Державна Академія Дизайну і Мистецтва. – 2008. – № 1-2.
4. Накорчевский А.А. Синто. – СПб.: “Азбука-классика”; “Петербургское Востоковедение”, 2003. – 448 с. – (“Мир Востока”).

5. Баран В.Д. Давні слов'яни. – К., 1998.
6. Накорчевский А.А. Японский буддизм. – СПб.: “Азбука-классика”; “Петербургское Востоковедение”, 2003. – 448 с. – (“Мир Востока”).
7. 日本建築史 佐藤政次の発行者下—東京: オーム社、2003年—265 p. (Історія японської архітектури / за ред. Сато Масаджі. – Токіо: Охмша, 2003. – 265 с.)
8. Завада В.Т. О происхождении шатра в деревянных храмах украинского Полесья // Архитектурное Наследство. - 1996. - № 4.
9. Завада В.Т. Дерев'яні храми Полісся. – К: Техніка, 2001. - 167 с.
10. Шевцова Г. В. Випадки запозичень українською кам'яною церковною архітектурою XIV-XVI сторіч об'ємно-просторових особливостей українського народного дерев'яного культового зодчества як одна з передумов виникнення стилю українське бароко // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – К.: КНУБА. – 2007. - № 16.
11. Шевцова Г. В. Грані світу. Україна-Японія, дерев'яна архітектура – К.: Грані-Т, 2006. – 152 с.

Анотація

Статтю присвячено маловивченій проблемі віддзеркалення в архітектурі сакральних споруд монотеїстичних релігій латентних конструктивних та просторових особливостей святилиць прадавніх політеїстичних вірувань. На прикладах Японії та України проведено порівняльний аналіз культурно-історичних та суспільних передумов і початкових процесів формування культових споруд політеїстичних вірувань (кумирень, святилиць, капищ), порівняльний аналіз культурно-суспільних взаємовідносин новітнього монотеїстичного (буддизм в Японії та християнство в Україні) та автентичного культів і наприкінці – порівняльний аналіз проявів об'ємно-просторових та конструктивних рис святилиць автентичних культів в сакральній архітектурі новітніх релігій. На основі цього зроблено висновок про те, що вищезначені передумови та особливості розвитку призвели в Японії та Україні до формування культових споруд монотеїстичної релігії з різними традиціями «виявлення» рис архітектури святилиць прадавньої віри: свідоме наслідування (в Японії) та приховане існування (в Україні). Тим не менше, в обох випадках значення цих запозичень є основоположним для розуміння національного характеру архітектури культових споруд монотеїстичної релігії.

Аннотация

Статья посвящена малоизученной проблеме наличия в архитектуре культовых сооружений монотеистических религий латентных конструктивно-пространственных особенностей святилиць древних политеистических

верований. На прикладах Японії та України виконано порівняльний аналіз культурно-історических та соціальних передумов, початкових процесів формування культових об'єктів політеїстических веровань (кумирень, святилищ, капищ), порівняльний аналіз культурно-соціальних взаємостосунків новопришедшого монотеїстического (буддизм в Японії та християнство в Україні) та аутентичного культов, та в закінчення – порівняльний аналіз проявлень об'ємно-просторових та конструктивних характеристик святилищ аутентичних культов в сакральній архітектурі релігій-інтервентів. На основі цього зроблено висновок про те, що вищезазначені передумовки та особливості розвитку привели в Японії та Україні до формування культових споруджень монотеїстическої релігії з різними традиціями «проявленности» черт архітектури святилищ древньої вери: свідоме наслідування (в Японії) та приховане існування (в Україні). Тем не менше, в обох випадках значення подібних заїмствований є основопологаючим для розуміння національного характеру архітектури культових споруджень монотеїстическої релігії.

УДК 72.01

В.А. Абизов

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРНО-БУДІВЕЛЬНИХ СИСТЕМ

Термін архітектурно-будівельні системи (АБС) не новий у вітчизняній та зарубіжній проектно-будівельній практиці. Він досить широко використовується в директивних та нормативно-методических документах та різноманітних дослідженнях. Однак однозначного визначення цього терміна немає. Автор розуміє архітектурно-будівельну систему як сукупність взаємопов'язаних архітектурно-містобудівних, конструктивних та технологічних рішень, які ґрунтуються на єдиних методологічних принципах формування житлового середовища та забезпечують реалізацію комплексу естетических соціально-демографічних, середовищеских, функціонально-розпланувальних, технічних, технологічних, екологічних, економічних та інших вимог.

Застосування збірних виробів та елементів АБС відоме в спорудженні будівель з давніх часів. Формування ордерної системи у Стародавньому світі розпочалося в Єгипті. Спочатку це були стовпи квадратного перерізу, згодом – опори у вигляді циліндру з канелюрами. Пізніше з'явилися капітелі у вигляді абаки та бази – прямокутна або кругла плита. Для епохи формування античного грецького зодчества характерне будівництво з дерева та з блоків цегли-сирцю.

Наприкінці цього періоду з'являється дрібнозбірний елемент – випалена глиняна дахівка. З кінця VII ст. до н.е. ширше вживаються блоки каменю-вапняку, а згодом – мармурові. Саме в цей час формуються певні типи храмів та інших громадських будівель, а одночасно з ними – основні варіанти грецьких архітектурних ордерів (доричний, іонічний та коринфський). В V ст. до н.е. створено шедевр світового зодчества – комплекс будівель Афіньського Акрополя, при зведенні якого було використано досить обмежену номенклатуру стандартних будівельних елементів.

Запозичивши від античної Греції ордерну систему, зодчі Стародавнього Риму досягли нових вершин у розвитку світової архітектури. Крім стояково-балкової системи будівель та споруд з'являється удавана арка та удаване склепіння. До кінця III ст. до н.е. належить винайдення римського бетону, який відкрив величезні можливості в будівництві. Поєднання бетонної техніки та арочно-склепінчастих конструкцій справило величезний вплив на розвиток як римського, так і світового зодчества. Лише на основі подібної будівельної техніки стало можливим створення таких монументальних споруд, як римські акведуки, Колізей та Пантеон. Характерним для візантійської архітектури є склепіння та бані великого діаметру на тропках, запозичені з Близького Сходу, у поєднанні з традиційними римськими деталями. Одним з найвизначніших досягнень візантійської архітектури є нове конструктивне рішення переходу від квадратного плану приміщення або будівлі до напівсферичної бані за допомогою пандативів (парусів).

Перший самостійний архітектурний стиль середньовіччя, який одержав умовну назву “романський”, в різних країнах мав значні відмінності. Але незважаючи на це, вирішувались одні й ті ж конструктивні та художні завдання. Головним з них було створення оптимальної конструкції склепіння з кам'яних блоків над широкою та високою центральною навою храму та її освітлення.

Характерна риса готичної архітектури – перевага вертикальних елементів та удосконалення техніки зведення склепінь. Романські нервюрні масиви склепіння було перетворено на каркас, який вимагав лише заповнення легкими кам'яними плитами. Подальше вивчення взаємодії сил, які виникають в конструкції склепінь, призвело до застосування спочатку підвищеної арки, а згодом – гостролукої (стрілчастої), що дозволило збільшити прогін та висоту опорних вертикальних колон. Після удосконалення конструкцій аркбутанів та контрфорсів склалася струнка система каркасної будівлі, що, в свою чергу, сприяло створенню грандіозних храмів, які крім культової функції, виконували роль міських громадських споруд. При цьому в готичній архітектурі чітко відрізняються конструктивні елементи від заповнень.

Архітектурі бароко притаманні різкі контрасти об'ємів, динаміка композицій, пластичність фасадів, світлотіньові ефекти, утворені складною конфігурацією фасадів, застосуванням криволінійних архітектурних елементів а також подвоєння архітектурних деталей (колон, пілястр), "розірваність" фронтонів та карнизів. Вертикальна опора – колона – в архітектурі бароко часто перетворюється з активного конструктивного елементу на суто декоративний. Напівколони, утворюючи на фасадах та в інтер'єрі виразні композиції, несуть навантаження лише від масивного розкрепованого антаблементу, а рясний декор маскує структуру архітектурної форми.

Каркасна система досягла високої досконалості в дерев'яному будівництві епохи феодалізму в країнах Східної та Південно-східної Азії – в Китаї, Кореї, Японії.

Каркас із заповнення проміжків між опорами дерев'яними панелями при великих прольотах складався з кількох членувань. Невід'ємною частиною каркасної системи була особлива важка конструкція даху, яка з'єднувалась кронштейнами з опорами каркасу. Такі кронштейни з різноманітним декоруванням стали характерними конструктивними елементами китайських будівель. З поширенням буддизму в Китаї виник надзвичайно характерний для даного регіону, новий за призначенням та архітектурним образом тип храму – башта-пагода, основою якої є віртуозно вирішена складна каркасна конструкція. Давні дерев'яні пагоди Японії та буддиські монастирі повторювали загальну композицію та форми китайських будівель. Гранічна простота каркасної конструкції японського житлового будинку, стандартність деталей – опор, підлоги, розсувних зовнішніх та внутрішніх стін – панелей, зумовлені використанням певного модуля в цих будівлях. Принципи модульності та типізації, можливість трансформації приміщень привертають увагу до архітектури традиційного японського житла сучасних часів.

З другої половини XIX сторіччя та з початком масового будівництва в Європі та Північній Америці починають з'являтися та активно поширюються збірні конструкції з різних будівельних матеріалів. Здійснений автором аналіз еволюції архітектурно-будівельних систем дозволив виявити два основних напрями їх формування та розвитку:

- АБС, призначені для будівництва однієї чи кількох будівель на основі спеціально виготовлених архітектурно-будівельних елементів;
- АБС, призначені для будівництва масових будівель на основі серійного випуску уніфікованих архітектурно-будівельних виробів і деталей.

Розвиток житлово-цивільного будівництва показує, що з давніх давнин і до початку XX сторіччя перший напрям був переважаючим в історії еволюції АБС.

Другий напрям, включає в себе кілька історичних етапів еволюції АБС, ознаменований промисловою революцією з введенням на заміну ручної праці ремісника системи великого фабричного виробництва в Європі у другій половині XVIII століття. У цей початковий період індустріалізації виробництва залізо набуло нового значення в порівнянні з обмеженим використанням його у спорудах античності та епохи Відродження. Чавунні стояки були першим елементом будівельної конструкції, виготовленим новими індустріальними методами. У 1767 р. в Англії були відлиті перші чавунні рейки, а 10 років по тому був споруджений чавунний міст через р. Северн. Черговим кроком на шляху прогресу стало застосування чавунних рамних конструкцій мансард бавовнопрядильних фабрик в Англії. Протягом майже ста років чавунні колоні в усьому світі належала провідна роль у будівництві різноманітних будівель та споруд. Вона використовувалася в різноманітних архітектурних цілях протягом усього XIX століття. У Кристал Паласі, критих ринках, бібліотеках і навіть у перших хмарочосах, побудованих у Чикаго, чавунний стояк служив головною опорною колоною. Причинами того, що в XIX столітті чавун був пануючим матеріалом, є його вогнестійкість, дешевизна, простота виробництва та висока несуча здатність. З другої половини XIX століття набувають застосування в будівництві прокатні двотаврові балки завдяки винаходу обладнання для виробництва прокату та сталевих брусків.

У 80-х роках XIX століття з бурхливим поширенням сталевих конструкцій з'явився новий будівельний матеріал - залізобетон, вплив якого на архітектуру проявився винятково швидко. З початку XX століття залізобетон стали застосовувати майже повсюдно. За влучним виразом Зигфріда Гідіона залізобетон між 1910 і 1920 р. став символом архітектури. Не випадково перших архітекторів, що освоювали цей пластичний будівельний матеріал і черпали в ньому натхнення, називали архітекторами-конструкторами та архітекторами-інженерами. Поряд з цим продовжувалося подальше удосконалення й широке використання в архітектурі сталевих конструкцій.

Друга половина XX сторіччя ознаменувалася посиленням процесів урбанізації та бурхливим післявоєнним будівництвом, у тому числі індустріальним збірним домобудуванням з подальшим удосконаленням залізобетонних і металевих конструкцій. Епохальним явищем стало будівництво відомого оперного театру за проектом Уотсона в Сідней, який став символом міста.

Разом з цим в цей час розвиваються і впроваджуються різні полімерні та клеєні дерев'яні конструкції, об'ємно-блочне домобудування, різноманітні комбіновані архітектурно-будівельні системи.

У СРСР із 1955 р. відповідно до відомої Постанови ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР почався небачений розвиток індустріального великопанельного домобудування (ВПД) на основі багаторазового тиражування типових проектів, де пріоритетними були вимоги економіки й серійності виробництва. Результатами такого вирішення житлової проблеми стала існуюча в наш час одноманітна житлова забудова з певними недоліками у плануванні й експлуатації. Моральна та фізична деградація цих будинків є донині істотною проблемою для міст України.

Поряд із широким розповсюдженням двох основних повнозбірних систем індустріального домобудування - великопанельної і каркасно-панельної набуло певного розвитку повнозбірне будівництво цивільних будівель на основі об'ємно-блочних систем, для яких характерне значне укрупнення монтажних елементів і забезпечення їх високої заводської готовності. Істотний обсяг житло-цивільного будівництва (на другому місці після великопанельного) посідало будівництво традиційних блочно-стінових систем, у яких використовуються перекриття з круглопустотних залізобетонних панелей.

Аналізуючи зарубіжну проектно-будівельну практику формування й розвитку АБС, можна відзначити різноманітність застосовуваних систем і будівельних технологій. Значного розповсюдження набули монолітні та комбіновані збірно-монолітні каркасно-панельні й каркасно-ствольні будівельні системи, у яких несучі вертикальні конструкції виготовляються на будівельному майданчику, а зовнішні огороження та горизонтальні несучі конструкції - у заводських умовах. Для висотних цивільних будинків розповсюдженим типом архітектурно-будівельних систем є каркасно-ствольна збірно-монолітна система. При цьому ефективно використовується метод підйому перекриттів. У ряді зарубіжних країн успішно розвивається об'ємно-блочне домобудування як складова частина комбінованих систем (переважний напрямок), так і в чистому вигляді. В зарубіжній практиці будівництва житлових і громадських будинків різноманітного призначення особливого поширення набули легкі металеві конструкції з різними принципами формоутворення та ступенем збірності.

В той же час, в останні десятиліття в Україні здійснюється розробка й впровадження різноманітних зарубіжних будівельних технологій та нових вітчизняних архітектурно-будівельних систем. До таких можна віднести нові безригельні каркаси. Ведуться пошукові розробки та спорудження будівель на основі різних комбінованих систем з використанням монолітного залізобетону. Впроваджуються АБС з використанням зарубіжних технологій, у яких для монолітних стін і перекриттів використовується незнімна опалубка з піностирольних блоків. Нові архітектурно-будівельні системи мають низку

безперечних переваг у частині архітектурно-розпланувальних рішень і їх можливостей у порівнянні з традиційними великопанельними та каркасно-панельними системами. Доцільність їх застосування залежить від цільової функції та пріоритетності відповідних вимог, що висувуються до АБС, конкретних умов їх реалізації, а також можливостей місцевої будівельної бази.

Сьогодні вкрай необхідним є визначення методологічних принципів і методики формування та розвитку архітектурно-будівельних систем у сучасних умовах реформування житлової та містобудівної політики України. Але це тема окремої статті.

Література

1. Абизов В. А. Методологічні основи розвитку архітектурно-будівельних систем (в умовах реформування житлової та містобудівної політики України): Автореф. дис... д-ра архітектури: 18.00.01/КНУБА. – К.: 2001. – 32 с.
2. Абизов В. А. Перспективні напрями розвитку архітектури та містобудування // Теорія та історія архітектури і містобудування К.: НДІТІАМ, 2005.- Вип. 6. – С.19-21
3. Всеобщая история архитектуры в 12 тт. – М.: Стройиздат, 1970-1977.
4. Шуази О. История архитектуры: Пер. с фр.: В 2 т. - М.: Изд-во ВАА, 1935 – 1937.

Анотація

В статті наводиться короткий історичний екскурс розвитку архітектурно-будівельних систем та виявляються основні етапи їх еволюції. Надається визначення поняттю архітектурно-будівельна система.

Анотация

В статье приводится короткий исторический экскурс развития архитектурно-строительных систем и выявляются основные этапы их эволюции. Дается определение понятию архитектурно-строительная система.

УДК 625.8 – 72.03.-72.01

В. В. Товбич

**ДЕРМІНАНТНА ДЕМОЕКОСИСТЕМА: СИСТЕМНИЙ ПІДХІД
(АБО – ЧИ ПРИЗНАЄ ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ ІСНУВАННЯ
СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ?)**

Вийшла в світ друга книга (з цілої серії), серед яких автори: Гріманова І.О., Гріманов О.А., Сисойлов М.В. “Історія Архітектури і містобудування Античного світу” – загальним обсягом 254 стор. у видавництві “Свідлер” м.Дніпропетровськ (Нагадаємо: це друга книга із серії “Історія Всесвітньої Архітектури”; перша книга – вийшла в тому ж видавництві (загальним обсягом 202 стор. “Історія Архітектури і містобудування Стародавнього світу”, на яку ми – у свій час – давали позитивний відгук в одному з попередніх видань цієї серії і яка була присвячена питанням щодо поступового розвитку архітектури від її зародження в первісному суспільстві і подалі, в деспотіях Стародавнього Сходу, причому у якості позитивного моменту відзначалося, що всі зазначені аспекти розвитку архітектури і містобудування Давнього сходу – викладено з позицій сучасних поглядів на історію (зокрема, з точки зору системного підходу...), а на ілюстративних таблицях, змальовані в тексті у якості основного матеріалу, надані зображення основних архітектурних пам’яток даного періоду розвитку Людства.

Стосуючись цього видання (кінець 2006р – початок 2007р.) “Історія Архітектури і містобудування Античного світу”, перш за все, на наш погляд, підкреслюється думка, що історія Античності *дуже тісно пов’язана* з культурою, але не підпорядкована їй. Зокрема, доказується, що в чудових античних храмах естетичне начало переважає над містикою язичних культів (що – у свій час – дало свої плідотворні результати...).

Окрім того, в книзі акцентується, що Античний світ дає нам нові типи будівель і споруд, нові естетичні канони, що ґрунтуються на ордерній системі, арочних і купольних конструкціях, не тільки розроблених, але й доведених до досконалості...

Більш того, з цих позицій не викликає сумнівів й теза (в контексті викладення авторського матеріалу): саме тому антична архітектура була взята за зразок в епоху Відродження, стала основою розвитку будівництва Європи й Америки у XVI-XIX століттях тощо... У свій час філософ Ф. Енгельс писав (у своїй знаменитій праці “Анти-Дюрінг”): “... Без того фундаменту, який був закладений Грецією і Римом, не було б і сучасної Європи...”

Тому – і сьогодні, у XXI столітті, вивчення античного зодчества (та містобудування) – є відокремленою основою підготовки архітекторів, архітекторів-містобудівників та дизайнерів...

Окремим розділом (розділ III, стор. 126-202 “Системний підхід в дослідженні історичного архітектурного середовища”) йдеться про системний підхід до вивчення історичного архітектурного середовища, заснований на загальних принципах ЗТД (Загальної теорії систем Людвіга фон Берталанфі) та ЗТД (Загальної теорії демоекосистем доктора архітектури. дійсного члена УАА, професора Лаврика Геннадія Івановича, який є науковим консультантом одного з авторів монографії – Сисойлова Миколи Валентиновича).

Все це доказує, що в книзі закладено великий науковий потенціал: як на тлі розгляду історичного матеріалу, та і в рамках системного підходу, основи якого закладені – на початку 70рр. минулого ст. – Людвігом фон Берталанфі та доктором архітектури ,професором, дійсним членом УАА Лавриком Геннадієм Івановичем (а також цілою низкою його послідовників й учнів; серед останніх: Тімохін В.О., Товбич В.В., Сисойлов М.В. та ін.)...

Зауважимо також, що також – як і в попередній монографії – системний підхід до матеріалу викладається окремим розділом (див. розділ IV, стор. 173-254 “Демоекосистемний підхід в дослідженні узагальненого архітектурного середовища”), але у цілому складається враження єдності позицій та поглядів авторів на історичний (а наш погляд – неоднозначний!) матеріал. Це дає підставу говорити про єдність викладення матеріалу (хоча б з точки зору єдності позицій та поглядів авторів на “різнобарвний” історичний матеріал) в рамках різних підходів та методів...

У свій час один з рецензентів – зокрема, В.В. Товбич (як Вчений Секретар Спеціалізованої Ради щодо захисту кандидатських та докторських дисертацій з Архітектури) – у багатьох статтях (у тому разі – окремими підрозділом – в сумісній монографії В.В. Товбича, М.В. Сисойлова “Архітектура: Мистецтво та Наука. Т.І Становлення і розвиток основних процесів і явищ Архітектури”, 1022с.), підкреслюючи важливість тези, писав, що Історію Архітектури треба негайно повернути у лоно Архітектури. В “інших Спеціалізованих Радах” Історія Архітектури почуває себе – м’яко кажучи – незручно (майже “найманкою”...), а в своїй Спеціалізованій Раді – її просто не достачає...

І випущений у світ том Гріманової І.О., Гріманов О.А., Сисойлов М.В. “Історія Архітектури і містобудування Античного світу” – це майже буквальне підтвердження попереднього твердження!.. “Є ще порох в порохівницях!...”

Багато чому Сучасній Архітектурі – треба “повчитися” в Античній (Стародавній) архітектурі, і навпаки, нескінченно багато сучасного “наукового” матеріалу – можна почерпнути з Історії Архітектури.

Отже, сподіваємось, що Спеціалізована Рада 18.00.01 “Теорія архітектури. Реставрація пам’яток архітектури” дочекається свого “дитинця” і відсвяткує перемогу його “повернення”!. (Зокрема, зауважимо, що аналогічний “процес відторгнення” своєї Історія (в рамках окремо узяті дисципліни) проходив – майже паралельно “нашому, архітектурному”! – і в рамках багатьох суто технічних дисциплін: фізики, хімії, біології тощо... Але в “тих” Спеціалізованих Радах дуже швидко збагнули, що історія (різного рівня ієрархії: у тому разі – і історія дисципліни, і навіть історія окремої хвороби – є сталий остов подальшого розвитку: і окремої дисципліни, і навіть окремої хвороби....) – тому Історія зазначених дисциплін була “швидко” повернена в своє лоно. А що ж Історія Архітектури?. Вона незручно почувається у “чужій” Спец.Раді (так, теж “історичній”; там теж – історія, але розглядається зовсім інший її радієнт..., який майже не торкається архітектурної історії...), а у той же самий час – Історія Архітектури бракує у нашій Спец. Раді 18.00.01. “Теорія архітектури. Реставрація пам’яток архітектури”).

Це – стосуючись деякого “спеціалізованого” матеріалу. Те, що зазначено авторами в рамках розподілу матеріалу, то відзначимо: “взагалі” матеріал видання підготовлено доцентами архітектурного факультету ПДАБА та КНУБА, зокрема,

- розділи I-III написані кандидатом архітектури, доцентом Іриною Олексіївною Гріманою (в рамках розділів I-III – підрозділи “Громадські споруди” – є авторською роботою доцента ПДАБА Андрія Олексійовича Гріманова);
- розділ IV, присвячений дослідженню узагальненого архітектурного середовища з точки зору системного підходу та аналізу (в рамках НДРС) – підготовлено докторантом КНУБА (каф. Архітектурної кваліметрії) Миколою Валентиновичем Сисойловим.

Те, що стосується матеріалу “взагалі”, то треба відмітити, що Зодчество Риму і Греції з IX ст. до н.е. до V ст. н.е., – на відміну від архітектури інших держав Стародавнього світу, що розвивались на рабовласницькій основі, – одержало назву “античного”. Власне слово “античний” походить від латинського “Antiquus” і означає “давній”. Та цим поняттям прийнято виділяти суспільство – і його культуру – саме Греції та Риму, оскільки в цих країнах сформувались соціальні структури, що мали іншу – більш гуманістичну – спрямованість, ніж у теократичних деспотіях Сходу...

Зодчество в Античному світі відіграло провідну роль (зокрема, серед інших видів мистецтв...), воно вперше набуває градієнту “громадянськість”, що відповідав соціальному замовленню суспільства, політичною основою якого була рабовласницька демократія...

В монографії підкреслюється, що класична архітектура античності повернена до людини (як особистості), вона само-масштабна людині і закликає не придушувати її, не залякувати її, як це ми бачимо у східній архітектурі, а навпаки, створювати середовище, гідне вільної людини – громадянина поліса (примітьте: як це “сучасно” звучить в рамках розвитку детермінантно-демоєкосистемного підходу!), в рамках розвитку сучасних “віяній” системного підходу і т.п.).

Тому чудові споруди античної архітектури, перш за все, відзначаються життєствердуючим началом, глибоким реалізмом і гармонійною досконалістю: всі зазначені аспекти розвитку архітектури і містобудування викладені з позиції сучасних поглядів на історію; на ілюстративних таблицях – надані зображення основних архітектурних пам’яток Античного світу, змальованих в тексті якнайбільше...

Зокрема, в розділі IV (стор.126-254) викладається системний підхід до проблеми, зокрема, до вивчення узагальненого архітектурного середовища (оснований на принципах Загальної теорії демоєкосистем доктора архітектури. дійсного члена УАА, професора Лаврика Геннадія Івановича). Цей розділ рекомендується до вивчення в рамках науково-дослідної роботи, розвитку якої в КНУБА та ПДАБА приділяється особливе значення...

Література

1. Гріманов І.О, Сисойлов М.В. Історія архітектури Стародавнього світу. – Дніпропетровськ: Свідлер, 2006. – 202с.
2. Гріманов І.О, Гріманов А.О., Сисойлов М.В. Історія архітектури Античного світу. – Дніпропетровськ: Свідлер, 2007. – 254с.
3. Товбич В.В., Сисойлов М.В. Архітектура: Мистецтво та Наука. Т.I “Становлення і розвиток процесів і явищ Архітектури”. – Дніпропетровськ: Свідлер, 2007. – 1022с.

Аннотація

Дається стисла рецензія на монографію Гріманою І.О, Гріманова А.О., Сисойлова М.В. «Історія архітектури Античного світу» (Дніпропетровськ: Свідлер, 2007. – 254с.).

Аннотація

Дається краткая рецензія на монографію Гріманою І.А, Гріманова А.А., Сисойлова Н.В. «Історія архітектури Античного світу» (Днепрпетровск: Свидлер, 2007. – 254с.).

УДК. 718. 2

Т.О. Кашенко

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНОГО ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

В статті аналізується значення енерго- та ресурсозбереження в архітектурі для забезпечення сталого розвитку суспільства, передумови формування архітектурного середовища як енергоефективного, розглядаються основні підходи формування архітектурного енергоефективного архітектурного середовища.

Актуальність цієї теми полягає в досягненні значного економічного ефекту при формуванні архітектурного середовища на основі реалізації принципів енергозбереження, а також соціального ефекту завдяки підвищенню функціональних, екологічних та естетичних якостей архітектурного середовища, сформованого на засадах енергетичної раціональності.

Діяльність в сфері енергозбереження спирається на такі основні державні документи :Законом “Про енергозбереження”, Національну енергетичну програму України; Комплексну Державну програму енергозбереження України (КДПЕУ), Постанову Кабінету міністрів України “Про державну експертизу з енергозбереження”, Накази “Про першочергові заходи щодо підвищення громадсько-освітнього рівня у сфері енергозбереження” та “Про затвердження Програми освіти населення України з енергозбереження”, Державні стандарти енергозбереження та інші.

Впровадження основних положень концепції сталого розвитку на Україні має за мету забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку, раціональне використання матеріально-енергетичних ресурсів, покращення екологічної ситуації, досягнення високої якості життя населення.

Енергоефективне архітектурне середовища є складною системою, сформованою на основі оптимізації використання енергетичних та матеріальних ресурсів. Така система характеризується великою кількістю неоднорідних, нерівнозначних, складових , їх динамічною зміною та зміною їх зв'язків.

В історичному аспекті поняття енергозбереження в архітектурі розвивалось як складова технічного прогресу і характеризується переходом від емпіричних прийомів енергозаощадження до окремих способів, методів, прийомів, методик підвищення енергоефективності архітектурних об'єктів. Сучасний стан дослідження в галузі енергозбереження в архітектурі відзначається неоднорідністю підходів, відсутністю загальних методик,

зорієнтованістю переважно на удосконалення окремих архітектурних об'єктів, а не середовища в цілому.

Виходячі з цього, перспективні напрямки дослідження полягають у систематизації методів удосконалення архітектурного середовища за ознакою його енергоефективності, створенні наукової концепції енергоефективного архітектурного середовища, дослідженні його еволюції та траєкторій перспективного розвитку, розробці формалізованих моделей різних ієрархічних рівнів архітектурного середовища, розробці наукових методик архітектурного проектування енергоефективного архітектурного середовища в цілому та його складових зокрема.

Це зумовлює необхідність розглянути архітектурне середовище як складну енергоефективну систему, сформувати понятійний апарат, застосувати мультидисциплінарний підхід в дослідженні архітектурного середовища як енергоефективного.

Парадигма енергетичної раціональності в архітектурі та тенденції розвитку архітектурного середовища як енергетичної системи полягає у тотальному впливі принципів енергоефективного формування архітектурного середовища на всіх його ієрархічних рівнях.

Зважаючи на існуючу розрізненість вживаних визначень та термінів в галузі енергозбереження, необхідно сформувати єдиний понятійний апарат проблеми для забезпечення однозначності наукового лексикону проблеми.

Наукова база досліджень архітектурного середовища як енергетичного заснована на використанні історико – архітектурного, порівняльного, системного методів аналізу, методів структурно-логічного, математичного, оптимізаційного, прогностичного моделювання.

Мультидисциплінарний підхід в дослідженні архітектурного середовища як енергоефективного спираються на такі науки та дисципліни як: філософія, культурологія, естетика, правознавство, законодавство, економіка, екологія, урбоекологія, теорія архітектури та містобудування, дизайн середовища, геометрія, будівельна фізика, математика, матеріалознавство, конструкції, інформаційні технології та інші.

Інформаційний підхід в формуванні енергоефективного архітектурного середовища передбачає наукове вивчення «генетичних зв'язків» об'єктів та процесів природного та штучного середовища в часі і просторі – еволюцію кількісно – якісних характеристик архітектурного середовища.

Концепція енергетичної єдності архітектурно-природного середовища передбачає розробку узагальнюючої теорії формування енергоефективного архітектурного середовища (територія, об'єкт, елемент), створення моделі енергоефективного архітектурного середовища, дослідження енергетичних

процесів в архітектурі, розробки нових типологічних класифікацій в визначенні основних цільових характеристик енергоефективних архітектурних об'єктів та технологій їх проектування.

Узагальнена гіпотетичний модель енергоефективного архітектурного середовища складається з елементів архітектурно-природного середовища та їх взаємозв'язків з можливим досягненням ефекту синергетичної взаємодії.

На основі цього можна сформулювати поняття енерготектоніки, яке узагальнює виникнення основи естетичного сприйняття всіх елементів архітектурного простору як матеріально означених енергетичних зв'язків, енергетичних взаємодій та взаємовпливів на різних рівнях (енергія сприйняття, енергетична основа існування та функціонування архітектурної форми як фізичного об'єкта, силові поля, що досліджуються новим науковим напрямком – еніологією).

Енерготектонічні властивості архітектурних форм є однією з найважливіших констант формоутворення в архітектурі і природі. Енергетична раціональність форми досягається на основі оптимізації енергетичного стану об'єкта в певному середовищі

Для досягнення поставленої мети дослідження передбачається:

- дослідити еволюційну динаміку та прогностичні тенденції енергоефективного архітектурного середовища;
- встановити енергетичні рівні організації архітектурного середовища;
- визначити константи формоутворення енергоефективних архітектурних об'єктів;
- дослідити енерготектоніку архітектурної форми в контексті виявлення енергетичної сутності естетики архітектури;
- сформулювати концепцію організації енергоефективного середовища як континуального;
- розробити формалізовану модель енергоефективного архітектурного середовища;
- запропонувати методи моделювання енергоефективного архітектурного середовища;
- Розробити методики проектування енергоефективних архітектурних об'єктів, як складових енергоефективного архітектурного середовища.

Практична цінність результатів дослідження полягає у створенні можливості підвищення енергоефективності архітектурного середовища шляхом визначення його загальних характеристик та параметрів його локальних складових.

Впровадження даних наукових досліджень в сфері практичної архітектурної діяльності забезпечує формування архітектурного середовища нового типу, що органічно поєднує економічну доцільність, естетичну довершеність, екологічну безпеку, логічність архітектурної об'ємно просторової побудови, контекстуальну єдність з природним середовищем.

Окремою актуальною задачею досліджень є вдосконалення нормативної бази проектування архітектурних об'єктів та впровадження методик проектування енергоефективної забудови, енергоефективних житлових та нежитлових будівель і споруд, методики реконструкції архітектурних об'єктів з підвищенням їх енергоефективності.

Впровадження наукових досліджень в сфері архітектурної освіти пропонується здійснити в програмах загально – освітніх установ, теоретичних основ аналізу і розробки енергоефективного архітектурного середовища в навчальні програми спеціальностей напрямів „Архітектура”, „Будівництво”, „Дизайн”, програм підвищення кваліфікації з теоретичних та практичних засад енергозбереження в архітектурі для фахівців архітектурно – будівельної галузі.

Поглиблене вивчення питань енергозбереження в архітектурі потребує створення відповідної спеціалізації та програм підвищення кваліфікації для фахівців з вищою архітектурною освітою.

Послідовне впровадження в навчальні програми архітектурних факультетів може бути здійснено шляхом реалізації програмних одиниць, таких як: лекція, дисципліна, цикл, міждисциплінарний цикл, спецкурс, спеціалізація, проблемні лекції, проектування з елементами енергозбереження (курсове, дипломне), конкурсне проектування (концептуальне), студентська наукова робота (магістри), роботи аспірантів і докторантів, літні школи, конференції, майстер-класи.

Ідеологія функціонування енергоефективного середовища має впливати на формування соціально значущих орієнтирів при формуванні світогляду сучасної людини.

Література

1. Закон України “Про енергозбереження”
2. Основні напрямки стратегії житлового будівництва. - Міністерство регіонального розвитку та будівництва України. -2007 р.
3. Рябушин А., Дворжак К.. Прогностика в архитектуре и градостроительстве.- М.:Стройиздат,1983.-184с.
4. Маркус Т.А., Моррис Э.Н.Здания, климат и энергия.-Л.:Гидрометеиздат ЭВ.-543с

5. Кашенко Т.О. Энергозбереження і прогностика в архітектурі. - Вісник Державного університету "Львівська політехніка". Архітектура. - Львів:2006
6. Кашенко Т.О. Энергозбереження і інформація в архітектурі. Збірник наукових праць Київського національного університету технологій та дизайну, 2005-с. 314-31.
7. Daniels K. The Tecnology of Ecological Building.-Basel, Boston, Berlin: Birkhauser,1997 – 302p.
8. Clima Design. Gerhard Hausladen, Michael de Salndanha, Petra Liedl, Cristina Sager. – Callwey Verlag Munhen. – 2004 – 208p.

Анотація

В статті розглядаються передумови формування теоретичних засад створення архітектурного середовища як енергоефективного, визначені основні напрямки та задачі дослідження. Енергоефективне архітектурне середовища розглядається як складна система, що сформована на основі оптимізації використання енергетичних та матеріальних ресурсів.

Аннотация

В статье рассматриваются предпосылки формирования теоретических основ создания энергоэффективной архитектурной среды, определены основные направления и задачи исследования. Энергоэффективная архитектурная среда рассматривается как сложная система, сформированная на основе оптимизации использования энергетических и материальных ресурсов.

Abstract

Premises of the theoretical basics of energy efficient architectural environment formation are considered, main directions and tasks of research are determined. Energy efficient architectural environment is considered as an complex system created and the base of energy and material sources optimization.

УДК 72.01/03

О.С. Бойко

ВПЛИВ ОСНОВНИХ СВІТОВИХ РЕЛІГІЙ НА СПЕЦИФІКУ КУЛЬТОВОЇ АРХІТЕКТУРИ

Темою дослідження даної публікації є три світових релігії: християнство, буддизм та іслам. Кожна з цих релігій має свої особливості, які безпосередньо впливають на культову архітектуру. Цьому питанню було присвячено багато наукових джерел, зокрема роботи Моде Х. (5), Виноградової Н.А., Ніколаєвої Н.С. (4).

Буддизм є однією з найдавніших світових релігій, яка зіграла важливу роль в культурно-історичному розвитку людської цивілізації. Виникла вона в Індії, а згодом була перенесена до Китаю, Кореї, Японії, Таїланду, Монголії та інших країн. На відміну від християнства, де в основі всього є Бог як творець світу, в буддизмі таким божественним першоджерелом є Всесвіт, і основною задачею людини є злиття свого буття із Всесвітом шляхом пізнання духовних істин. В буддизмі існує кілька різновидів, одним з яких в дзен-буддизм, який відкидав складні релігійні ритуали і вимагав пізнання істини через самовдосконалення і практики медитації. Ця релігія принесла в мистецтво невідоме в минулому споглядаюче світосприйняття, нову концепцію взаємовідносин людини і природи. Тут еталоном і мірою всього стала сама природа, а не людина.

Існує кілька варіантів буддиської храмової архітектури. В Індії, в ранні періоди розвитку, втіленням філософії буддизму стали так звані ступи. Вони являли собою куполоподібну споруду, що не мала всередині полого простору. Паломники, зазвичай, обходять навколо ступи, залишаючи пожертвування в спеціальних сосудах.

Іншою культовою спорудою був храм. Буддиські храми різних країн, були споруджені у відповідності з місцевими архітектурними традиціями. Розглядаючи особливості храмової архітектури в Китаї та Японії, можна сказати, що вони призначалися для пишних обрядів, стверджуючи всієї своєю структурою порядок речей і явищ в оточуючому світі. Монастирські комплекси будувалися достатньо великих розмірів з підкреслено симетричною планувальною схемою, що відтворювала основи ієрархічного устрою міста. Неможливо не згадати про дахи кожного комплексу з їх плавно вигнутими доверху кутами, вони не тільки захищали будівлю від негоди, а й відтворювали своїми обрисами силуети навколишніх дерев і пагорбів (наприклад храмовий ансамбль Хорюдзі в місті Нара). Якщо зазирнути всередину храму, то ми опинимось у великій залі, в глибині якої на вівтарних постаментах стоять статуї

позолочених і розписаних фарбами буддійських божеств (наприклад ансамбль монастиря Фогуансі провінції Шаньсі, 857р.).

Важливу роль при храмах грали пагоди. Ці могутні вежі, побудовані із великогабаритної, міцної світлої цегли, стверджували ідею вічності і стали невід'ємною частиною місцевого ансамблю.

Згадуючи про символіку — важливу частину буддистського вірування та оздоблення всіх буддистських храмів — можна зауважити, що вона пов'язана з рослинними та тваринними мотивами. Так, прекрасною “квіткою Будди” є лотос — символ чистоти, духовного просвітлення і співчуття. Символом буддизму є і дерево бодхи, оскільки вважається, що досягнути просвітлення можна тільки під таким деревом, і міфічні змії та дракони, які охороняють “священні тексти” і передають їх людям. Над дверима буддистських храмів часто зображають колесо дхарми між двома газелями. Газелі були серед перших слухачів проповідей Гаутами і шануються як священні тварини.

Докорінна відмінність християнства, корені якого знаходяться в іудаїзмі і Старому Завіті, від буддизму полягає в наявності Бога як творця всього живого і неживого. На відміну від буддизму, який проповідував пасивне спостереження за світом, християнство пропагувало активні дії любові до ближнього.

Дуже значним є внесок Візантії у світову християнську архітектуру. Вже у V-VI ст. візантійські зодчі переходять до нового планування міста, яке стає характерним для середньовічної Європи. В центрі міста розташовується головна площа із собором, від якої у різні боки розходяться вулиці. З цього часу з'являються багатоповерхові будинки, а з часом — резиденції знатних, багатих громадян.

Ранньохристиянські храми споруджувалися переважно у формі базиліки — витягнутої в довжину споруди, центральна частина якої (нерідко поділена на три чи п'ять нав) завершалася розташованою у східній частині апсидою, де знаходився вівтар з престолом. У другій половині IX ст. з'являється новий тип храму — хрестово-купольний. В ньому зникає базилікальна витягнутість, простір ніби концентрується під куполом, який спирається на чотири опори. З чотирьох сторін до копула приєднуються напівциліндричні частини, створюючи в плані “грецький хрест”. Купол символізує небо як сфера буття Бога.

Вся система декору храму втілювала ідею зв'язку землі і неба. Храм виступав моделлю світотворення, включаючи в себе весь простір Всесвіту — небо, землю, рай і пекло: від моменту світотворення до майбутнього страшного суду. Шедевром візантійської архітектури є собор святої Софії у Константинополі, спроектований під керівництвом малоазійських архітекторів

Анфімія і Ісідора, в 537 р. Храм перекритий величезним куполом діаметром 31,7 м.

Християнське мистецтво було глибоко символічним. Символізм заснований на поєднанні в одному образі двох його значень — земного (предметного, матеріального) і божественного (ідеального, духовного). Таким є символізм іконопису. Мистецтво спиралося на релігійні канони і традиції, головною особливістю якого була його барвистість, пишність, святковість — в поєднанні з витонченою духовністю і християнським спіритуалізмом.

Як і християнство, іслам також передбачає в основі буття творця — Аллаха, і навіть деякі християнські святі та пророки згадуються в мусульманстві - але з зміненними до арабських традицій іменами. На відміну від християнства, іслам не припускав навіть думки про можливість зовнішньої схожості Аллаха з людиною або будь-якою іншою земною істотою. Вважалося, що зображати людину або тварину — прямиий шлях до ідолопоклонства. У Корані прямо говориться, що вирізати ідоли і вирізьблювати образ людини — справа диявола. У переказах про життя пророка Мухаммеда стверджується, що лихо чекає на того, хто посміє зображати живу істоту.

У зв'язку з цими уявленнями, на відміну від Європи, не зображення і не скульптура, а слово, зокрема художньо оформлене у вигляді напису або графічного символу, стало головним носієм релігійної ідеї ісламу. Орнаментальний розпис стін, порталів громадських будівель, рослинний орнамент килимів, виробів художнього ремесла досягли незвичайної досконалості. Ці орнаменти, як правило, поєднувалися зі стилізованими узорними написами — цитатами з Корану. Такі написи, які поєднувалися з геометричними, зірчастими і рослинними орнаментами, отримали в Європі назву арабесок.

Будівельна справа та архітектура в халіфаті досягли дуже високого рівня. Створюються нові, до того часу невідомі типи будівель: мечеті (храми), мінарети (вежі для закликів мусульман до молитви), медресе (богословські школи різного рівня) та інші споруди. Вони ж удосконалили вже відомі типи палаців і житлових будівель. Існує три культових комплекси мусульман «Благородне свягилище» (перший — храм Кааба в Мекці, другий — могила пророка Мухаммада в Медіні, третій — мечеттю аль-Акса та мечеть Куббат ас-Сахра).

Таким чином, порівняння трьох релігій надає більш повну уяву про характер впливу релігії на архітектуру, в усі часи релігія вважалася головною рушійною силою у культурному розвитку суспільства. Культовим спорудам завжди приділялась найбільша увага, виділялось найбільше коштів з

національної казни та залучались найталановитіші майстри-архітектори. Тому саме культова архітектура залишила потомкам багату культурну спадщину.

Література

1. Писманик М.Г., Вертинский А.В., Демьяненко С.П. и др. Религия в истории и культуре: Учебник для вузов. Под ред. проф. Писманика М.Г. М.: Культура и спорт, ЮНИТИ, 1998. - 430 с.
2. Черній А.М. Релігієзнавство: Навчальний посібник. К.: «Академвидав», 2005. — 352 с. (Альма-матер)
3. Івашко Ю.В. Дерев'яне церковне зодчество Київщини: навчальний посібник для студентів архітектурного факультету. К.: «Гопак»; Київ, 2003. — 148с.
4. Виноградова Н.А., Николаева Н.С. Малая история искусств: искусство стран дальнего востока. К.: «Искусство»; Москва, 1979. — 356с.
5. Моде Х. Малая история искусств: искусство южной и юго-восточной Азии. К.: «Искусство»; Москва, 1978. — 372с.

Анотація

В статті розглянуто три основні світові релігії: буддизм, християнство та іслам, їх безпосередній вплив на розвиток культової архітектури та мистецтва в цілому. Простежено взаємозв'язок символіки різних релігій з оздобленням та організацією культової споруди.

Аннотация

В статье рассмотрены три основных мировых религии: буддизм, христианство и ислам, их непосредственное влияние на развитие культовой архитектуры и искусства в целом. Прослежена взаимосвязь символики разных религий с отделкой и организацией культового сооружения.

УДК 72.03 (569.3)

О.В. Бачинська

ОСОБЛИВОСТІ ЕКЛЕКТИЗМУ В ЛІВАНСЬКІЙ АРХІТЕКТУРІ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

Територія Лівану з глибокої давнини знаходилася під владою різних держав, тому періоди його історії називають відповідно до тих країн та народів, що підкорювали його: 1) ханаанітський – період незалежного розвитку; 2) єгипетський; 3) фінікійський; 4) асирійський; 5) греко-римський; 7) візантійський; 8) арабський; 9) хрестоносцький; 10) вплив Венеції на протязі декількох епох; 11) мамлюкський; 12) османський; 13) період Французького Мандата; 14) сучасний – незалежність Лівану від інших держав. Для цієї країни характерно поєднання в архітектурі досвіду різноманітної архітектурної спадщини. В першій половині 20 ст. на території Лівану сформувався стилістичний напрямок, який являв собою творчий синтез декількох архітектурних традицій. Він проіснував в країні з 1922 по 1945 рр. і дав світові надзвичайні зразки тогочасної ліванської архітектури. Після отримання повної незалежності Ліваном надбання першої половини 20 ст. були відкинуті, як колоніальна архітектура, яка не потрібна незалежній державі і набутий досвід в подальшому не використовувався, за виключенням деяких окремих ідей. Ліванські архітектори пішли шляхом тогочасних європейських тенденцій, що зробило архітектуру країни занадто лаконічною, навіть примітивною і такою, що не відповідала різнобарвній історії Лівану. Внаслідок подальших війн і значних руйнувань від архітектури першої половини 20 ст. мало що залишилося.

Цей стилістичний напрямок являє собою унікальне явище в світовій архітектурі. Ліванські зодчі, створюючи архітектуру, що відбивала життя суспільства на той час, віднайшли неповторні творчі методи і прийоми. Їх потрібно вивчати не як частину світової культурної спадщини, а як надзвичайний досвід, ідеями та принципами якого можна поповнити скарбницю світової архітектури.

Цей унікальний досвід Лівану стає актуальним в наш час, коли сучасні тенденції глобалізації світу створюють занадто універсальну архітектуру. В її зовнішньому вигляді не відбивається історія окремої країни та народів, що в ній проживають. Архітектурні тенденції поділяють світ лише на великі регіони, риси національної самобутності держави, відтвореної в спорудах, поступово зникають. Неповторність кожного клаптика світу ще прочитується за історичною архітектурою, але зовсім не вгадується у сучасній. Тому проблема

своєрідності архітектури, особливо на національному ґрунті, є актуальною для усього сучасного світу.

В Україні це питання стоїть дуже гостро: на протязі останніх декількох сотень років архітектура нашої країни, бувшою у складі інших держав, піддавалася впливу їх архітектурних тенденцій; вона мала періоди незалежності, розквіту державності і культури з давніх часів, які породили своєрідність архітектурних споруд, але, яке б захоплення ми не відчували при спогляданні будівель Київської Русі чи епохи бароко, їх форми і образи є характерними для тогочасного суспільства і через це не відбивають сьогодинішній ритм життя та не можуть бути уживаними в теперішній архітектурі. Сучасна українська архітектура не зв'язана з минулим країни. Цілісний стильовий напрямок формується занадто болісно для суспільства, рівню його розвитку, самосвідомості, стилю життя якого не відповідають нинішні архітектурні тенденції. Особливо це помітно у Києві – столиці України. Тому все, що пов'язано зі зміною стилів, з пошуком національної самобутності можливо стане у нагоді і нашій державі.

У 1998 р. в Бейруті вийшла з друку англомовна книга Салиба Р. про архітектуру першої половини 20 ст. цього міста (1). В ній автор зібрав та систематизував інформацію та графічні матеріали і цим фактично відкрив ліванський архітектурний феномен світові. В статті Рамадана У. і Бачинської О.В. (2) були наведені характерні риси композиції фасадів житлових будинків в Бейруті, які дозволили ліванську еkleктику визнати ліванським архітектурним стилем першої половини 20 ст.

Метою дослідження є специфічні риси еkleктики в ліванській архітектурі першої половини 20 ст. на прикладі Бейруту.

Поява ліванського стилю першої половини 20 ст. пов'язана з багатьма чинниками. На кінець 19 – початок 20 ст. відбулося накопичення досвіду, принесеного з різних країн і континентів. У цей час Ліван знаходився у володінні Османської Турції, архітектурі якої були притаманні риси еkleктизму під впливом тенденцій тодішньої Європи. Крім того, на Ліван з 18 ст. сильно впливала Франція зі своєю культурою. Але на цей час в ліванській архітектурі все ж таки переважав східний стиль. Коли у 1918 р. держава була передана під Французький Мандат і піддалася прямому впливу Франції, традиційні для Сходу форми змішалися з французькою архітектурою того часу, а також з її історичним надбанням. В будівництві почали використовувати найсучасніші на той період в Європі будівельні матеріали і конструкції з них – бетон і сталь. Все це стало основою для створення "архітектурного експерименту" в архітектурі Лівану, як було названо цей незвичайний стиль в книзі Салиба Р.

Зразки ліванського стилю першої половини 20 ст. в Бейруті, що збереглися до сьогодні, отримали назву еkleптики з негативним відтінком. Цей стиль характеризується, як "унікальний феномен, але убогий архітектурними формами і такий, що не виробив єдиної моделі". "Еkleктизм Бейруту відобразив культурну подвійність міста, його провінційний політичний статус та дрібнобуржуазну комерційну перспективу. Останній імпорт тенденцій відродження від неокласичного до неотурецького та Арт Нуво, придатних за характером, був відформований у бетоні, вільно змінений місцевими будівельниками та доданий в традиційних будівлях із центральним залом" (1, 2). Потім вказано, що ця занадто критична оцінка й можливо єдина вірна тенденція, яка може відбивати структуру ліванського суспільства і взаємовідносини, що склалися в ньому.

І хоча вже наведені певні докази того, що ліванський феномен є цілісною стилістичною течією (2), для подальших роздумів на цю тему необхідно охарактеризувати сучасне розуміння таких понять, як "стиль" та "еклектика".

Стиль в архітектурі, як "відносно стійка, історично складена спільність способів матеріальної та художньої організації простору і засобів естетичної виразності" (3), формувався під впливом відносин у суспільстві, економічного ладу, політики, потреб населення і т. ін. В якійсь мірі будівельні матеріали та технології диктували формотворення в архітектурі. Все це створювало неповторні художні образи в архітектурі, які легко впізнаються через тисячоліття. Через великий часовий проміжок ми можемо відтворити життя тогочасного суспільства за виглядом архітектурних споруд, які, як у дзеркалі, відбивали його. В стилі присутня обмежена кількість прийомів і методів, він проходить період зародження; розвитку; найвищої точки свого розвитку – розквіту, в якому методи стилю набувають досконалості, перевершити котру неможливо в подальшому; занепаду, який стає народженням нового стилістичного напрямку і все це паралельно зі змінами суспільства.

В сучасній архітектурі поняттю "**стиль**" протиставлене поняття "**еклектики**". Еkleктика характеризується як "1) формальне, механічне поєднання різних стилів, різноманітних художніх елементів; 2) відсутність єдності, цілісності, послідовності в теоріях, переконаннях; 3) в архітектурі та образотворчому мистецтві сполучення різнорідних стильових елементів або довільний вибір стилістичного оформлення для будівель або художніх виробів, що мають якісно інші зміст та призначення" (4). Але чи є еkleктика саме такою, як її визначають? Вже у 19 ст. цей термін не мав негативного відтінку.

Поява еkleптики, як явища в світовій архітектурі, пов'язана з певними тенденціями в суспільстві. Загалом еkleктика, як творчий метод потребує детального вивчення, можливо аналіз ідей, закладених в неї, дасть архітектурі в

моменти кризи новий поштовх. Але на цей час не існує фундаментальних праць, де був би поданий одночасно аналіз цього явища і накопичений сторіччями світовий досвід. Тож для порівняльного аналізу звернемося до праці Пунина А.Л., в якій зібрані, детально проаналізовані матеріали з архітектури Петербургу середини 19 ст. і розглядаються особливості цього стилю у Росії (3). Географічно територія формування Петербурзької еkleктики віддалена від Лівану, але по-перше, час виникнення стилю близький (19 ст. у Росії та 20 ст. у Лівані), тож обидві країни одночасно піддавалися впливу світових тенденцій; по-друге, еkleктика формується у певних умовах і оперує певними методами, тому є можливим порівняльний аналіз географічно віддалених територій. Тому праця Пунина А.Л. постає у нагоді при вивченні явища еkleктики в архітектурі Лівану.

Поява еkleктики в архітектурі Росії у 19 ст. пов'язана з такими чинниками: 1) зміни устрою суспільства вплинули на життя соціуму – з'явилися нові потреби, життя прискорилося, змінився його стиль; у зв'язку з цим виникла необхідність вдосконалення функціональних схем існуючих типів будівель, розробки нових, аналогів яким не було; 2) заміна піднесених художніх ідеалів на більш життєві підштовхнула до відмови від монументальних стилів на користь практичних задач, важливою частиною яких стало відбиття в спорудах індивідуальності та національної самобутності замовника; 3) нові матеріали і технології потребували апробації в будівництві, тому що їх можливості були невідомі. Архітектори не змогли вирішити поставлені перед ними завдання існуючими на той час методами (класицизм, як стиль, дійшов до логічного завершення свого існування) і тому цілеспрямовано звернулися до світової спадщини. Прийоми "ретроспективного стилізаторства" постали у нагоді, було проголошено відбір найкращих історичних прототипів та стилістичних напрямків відповідно до нових завдань. Спектр використання історичних стилів та творчої переробки від копіювання до переосмислення зробив художню мову архітектури різноманітною, пристосованою до нових умов. Функціональне призначення будівлі розкривалося у зовнішньому вигляді за допомогою конкретного історичного стилю, до якого зверталися. Виникли стійкі зв'язки між певними напрямками стилізаторства та типами будівель. Характерною рисою російської еkleктики було застосування єдиного стилю в оформленні екстер'єру чи інтер'єру, тому і поняття "стиль" в той час співвідноситься з декором, а не прийомами організації простору, які майже не використовували з будь-яких історичних прототипів. За характером декорування російську еkleктику розбивають на окремі напрямки: неогрек, помпейський стиль, мавританський, русько-візантійський, фольклорний (руська архітектура допетровської епохи 16–17 ст.), стиль фортець, неоготика, неоренесанс,

необароко, стиль Растреллі, Людовіка XIV (французька палацова архітектура кін. 17–поч. 18 ст.), Людовіка XV (рококо 1720–1740-х рр.), Людовіка XVI (ранній класицизм 1750–1760-х рр.), а la Помпадур та інші. Розвиток конструкцій з металу, прояв в об'ємно-просторовій композиції будівель функціональних елементів (еркерів, вікон-вітрин, бань домових церков, башт-вишок та башт для годинників та ін.) та багато інших чинників призвели до формування єдиного стилістичного напрямку. Оскільки в стилі російської еkleктики працювали великі майстри архітектури, такі як Тон К.А., Бенуа, Н.Л., Штакеншнейдер А.І., Боссе Г.А., Таманський П.І., та багато інших митців, цей період залишив наступним поколінням споруди, виконані з "високою професійною майстерністю і витонченим відчуттям стилю" (3). Спільні закономірності та ознаки російської еkleктики дозволили визнати її архітектурним стилем: "В архітектурі середини 19 ст., при всій її багатолітності, утворювався деякий новий стиль, що мав певну єдність, з чітко вираженими художніми особливостями. У відповідності з терміном, запропонованим сучасниками і творцями цього нового стилю, ми можемо визначити його словом "еклектика" (3).

Таким чином, російська еkleктика має певні характерні риси: 1) вона була порядком, коли був нагально потрібний новий стиль, але він не встиг сформуватися за короткий час; 2) в більшості прикладів для російської еkleктики характерне звернення до історичної спадщини Європи, яка впливала на Росію в багатьох галузях на протязі віків, та до свого коріння, тобто до найбільш рідних архітектурних форм; 3) звернення до одного стилю в декоруванні будівлі; 4) подекуди виникнення стійких зв'язків між функцією споруди та історичним стилістичним напрямком; 5) використання історичного стилізаторства на фасадах, але не в об'ємно-просторовому рішенні споруди, яке визначалося потребами часу; 6) звертання до історичної спадщини та її творча обробка дали можливість вирішити поставлені перед архітекторами завдання і підштовхнули до формування нового архітектурного стилю.

Тепер проаналізуємо особливості ліванського стилю першої половини 20 ст. у порівнянні з російською еkleктикою. Він також виник при схожих умовах: різка зміна устрою суспільства (країна вийшла з під влади мусульманської Турції і попала під вплив європейської Франції), поява нових матеріалів і технологій, можливості яких не були вивчені до кінця. Переміни в суспільстві відбилися у зміні художніх ідеалів, які продемонстрував новий стиль. В ньому використовували здебільшого історичну спадщину Лівану та країн, з якими він поділяв свою історію у 19 – першій половині 20 ст. (рис. 1). Для ліванського стилю першої половини 20 ст., як і для російської еkleктики, характерний дещо рекламний характер архітектури – використання запозиченого декору на

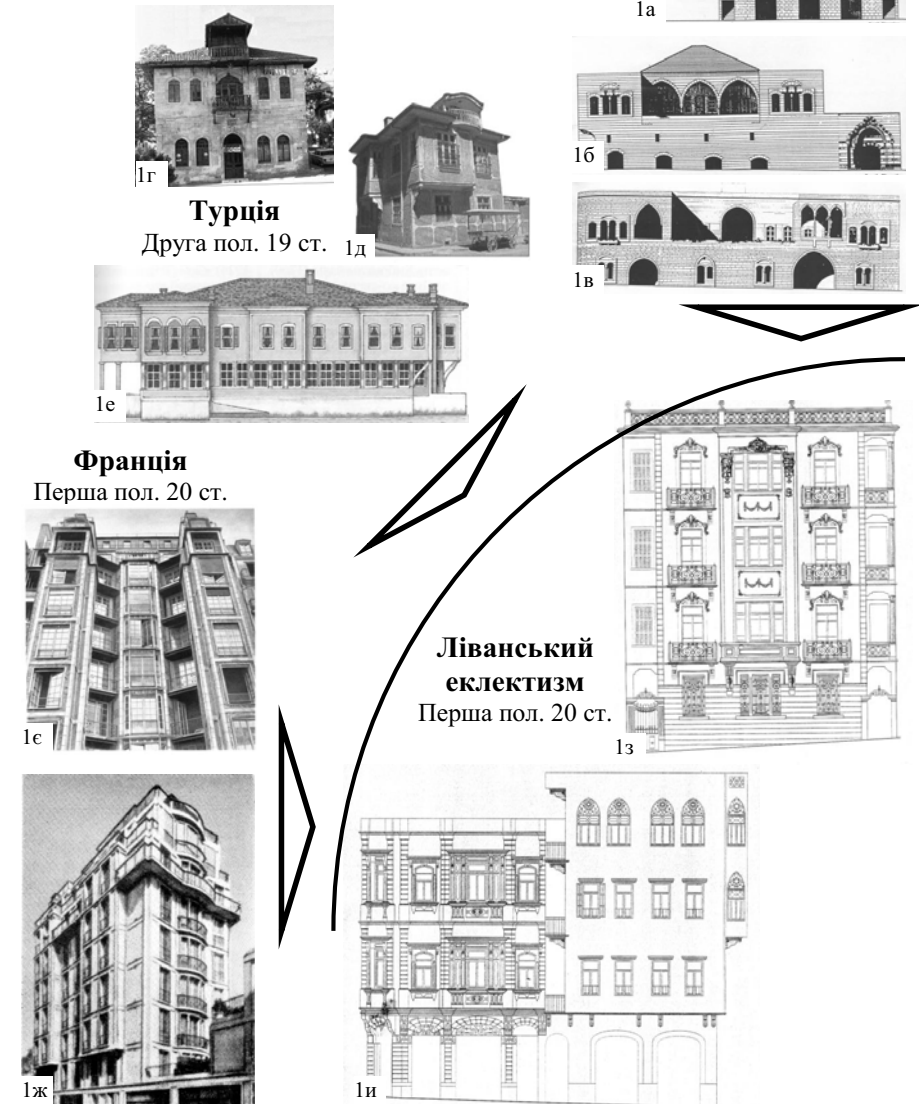
фасадах, але не в об'ємно-просторовому вирішенні, яке відповідало запитам епохи. На відмінність від Росії цей стиль у подальшому був знехтуваний. Можливо з часом до його ідей і знахідок ще звернуться зодчі Лівану у пошуках національної самобутності.

Яскравою рисою ліванського стилю першої половини 20 ст. є відносна цілісність стилістичного напрямку, синтез окремих історико-архітектурних традицій, які переплелися у єдину композиційну спільність на фасадах будівель (рис. 1). При порівняльному аналізі зовнішнього вигляду житлових будинків Лівану та Турції 19 ст. (до появи ліванського стилю) та будинків середньої поверховості у Бейруті і Парижі першої половини 20 ст. (на момент розвитку ліванського стилю), можна виявити витоки унікального прояву еклектичності у фасадах житлових будівель Бейруту у першій половині 20 ст. (рис. 1)¹.

Ліванські житлові будинки 19 ст. являли собою кінцевий етап синтезу традицій багатьох народів та місцевих умов. М'який клімат, що дозволяє знаходитися назовні майже цілий рік, відносно вільний статус жінок у домі (можливість відкривати обличчя, приймати участь у спілкуванні з чоловіками), створили умови для використання великої кількості відкритих прибудинкових приміщень – частково чи повністю експлуатовану покрівлю, багато лоджій, веранд, терас. Це вплинуло на загальну композицію фасаду – вона мала явно виражений горизонтальний характер з плоскими покрівлями. Для будівництва застосовували цеглу або камінь, якого у скелястій частині Лівану вдосталь, що подекуди створювало значну товщину стіни, великі масиви її на фасаді і використання деталей відповідно до тектоніки стіни. Фасад будинку не мав окремих декоративних елементів, його прикрашали лише велика кількість різноманітних за формою і розмірами функціонально обумовлених прорізів. Прорізи – дверні, віконні, маленькі для провітрювання, здебільшого арочні відповідно до тектоніки кам'яної чи цегляної стіни, хоча є і прямокутні форми. На одному фасаді сумішалися арки різних форм і розмірів, частіше прості, хоча подекуди траплялися і як декоративні деталі, складної конфігурації. Арочні конструкції використовували для затінення і збереження від перегріву влітку відкритих приміщень, декількома арками з тих же міркувань оформлювали вхід на зразок готичних перспективних порталів. За потребою для перекриття великих прольотів використовували більші за розміром арки чи ряди однакових арок.

Таким чином, фасади ліванських будинків 19 ст. мали в цілому видовжений у горизонтальному напрямку характер, масивні стіни були прорізані великою кількістю отворів різних форм та розмірів, вільно

Рис. 1. Сутність ліванського еклектизму у зовнішньому вигляді житлових будинків. Ліван: 1а) житловий будинок, Бейрут; 1б) житловий будинок, Мукхтара; 1в) житловий будинок, Аабей. Турція: 1г) особняк, Угрюп; 1д) особняк, Конья; 1е) йала на Босфорі. Франція: 1є, 1ж) житлові будинки середньої поверховості, Париж. Ліванський еклектизм: 1з, 1и) житлові будинки середньої поверховості, Бейрут.

¹ Ілюстрації взято з книг Ragette F. (5); Турция (6); Стамбул (7); Ёдике Ю. (8); Saliba R. (1).

розташованих в загальній композиції фасаду.

Для Турції 19 ст. характерний вплив європейських стилів, але в цілому вони не змінили вигляд житла, який сформувався на протязі століть місцевими традиціями, будівельною технікою та кліматом. Достатньо суворі кліматичні умови із спекотним літом та холодною зимою, за виключенням місцевості біля моря; мусульманські закони, що забороняли спілкування жінок зі сторонніми чоловіками вдома, не вбраними в традиційний одяг; цегла чи камінь, як основні будівельні матеріали – все це вплинуло на структуру і зовнішній вигляд будинків: загальна композиція фасадів близька до квадрату, який завершувався скатними покрівлями. Літніх приміщень не було, їх замінили характерні для турецької архітектури виносні еркери другого поверху. Вікна невеличкі, арочні простої форми чи прямокутні, закриті жалюзі підкреслювали тектоніку кам'яної чи цегляної стіни. На фасаді були присутні функціональні елементи, які урізноманітнювали його вигляд – решітки на вікнах, кронштейни еркерів, невеличкий балкон на останньому поверсі та конструктивні деталі стіни, які одночасно відігравали роль оздоблення. Лише тип вілла-яли – житловий будинок, розташований в більш комфортних кліматичних умовах на березі моря чи протоки Босфор, дещо відрізнявся за зовнішнім виглядом. Його функціональне призначення – відпочинок влітку, і тому внутрішній простір розкривався на морські краєвиди, плескіт хвиль та прохолоду. Положення яли вздовж берегової смуги сформувало горизонтальну композицію фасаду зі скатними дахами. Перший поверх утворювався майже цілком з віконних прорізів, які чергувалися з кронштейнами, що підтримували верхній ярус, або мав балкон, прикрашений різними арками. Другий поверх з виносними еркерами над водою виглядав більш традиційно, але все ж таки кількість вікон і розмір прорізів були більшими, ніж в звичайному будинку, форми різноманітнішими.

Таким чином, в Турції 19 ст. сформувався тип будинку, що мав достатньо суворий вигляд і нагадував фортецю: масивний, близький до квадрату фасад зі скатними дахами мав підкреслену невеличкими вікнами простих арочних чи прямокутних форм тектоніку стіни. Його вид урізноманітнювали тільки виносні еркери та функціональні деталі. Лише вілла-яли мала горизонтальну композицію за рахунок розташування на морському березі та полегшений великою кількістю віконних прорізів фасад.

Європа в кінці 19 – на початку 20 ст. в порівнянні із Турцією та Ліваном знаходилася далеко попереду в усіх відношеннях. Розвиток промисловості, науки змінив повсякденне життя людей, сприйняття світу, ціннісні орієнтації. В цілому людина в Європі стала почувати себе більш вільною, незалежною від примх природи, як господар, на відміну від традиційності Сходу, релігійної

покірності, додержування правил і стереотипів поведінки в суспільстві. Архітектори Франції в той час експериментували зі зовсім новими матеріалами в галузі будівництва – сталлю та залізобетоном. Були створені перші каркасні конструкції – спочатку з заліза, потім з залізобетону, які дозволили звільнити внутрішній простір від несучих стін, зробити його гнучким. Залізобетонні конструкції були менш масивні, ніж цегляні або кам'яні, проміжки між ними заповнювалися склом, що дозволило освітлювати інтер'єри великою кількістю денного світла. Одним з видатніших архітекторів Франції на той час був Перре О. - вчитель Ле Корбюзьє, який першим створив форми, характерні для залізобетону. Французькі житлові будинки тоді були середньої поверховості, з підкресленими у зовнішньому вигляді вертикальними та горизонтальними лініями залізобетонного каркасу, з ламаною поверхнею фасаду і ступінчастою побудовою об'єму останніх поверхів. Будинок майже не мав глухих стін, кожний фрагмент між вертикальними і горизонтальними тягами заповнювався склом. Поверховість та видовжені параметри прямокутних вікон формували в композиції споруди вертикальну динаміку. Широко використовувалися еркери і французькі балкончики, маленькі за площею, основною функцією яких була належна безпека при розкритті дверей приміщення. Виразність споруди могла бути досягнута введенням криволінійних форм, виносом балконів, карнизів.

Таким чином, у французьких житлових будинках першої половини 20 ст. оспівувалася геометрія архітектурних об'ємів, досягнута за допомогою новітніх матеріалів. Порівняно з досвідом Лівану та Турції їх вирізняла середня поверховість, прояв каркасу на фасаді, велика кількість скла. Виразність досягалася опрацюванням геометричних форм та функціональних елементів.

В ліванській архітектурі першої половини 20 ст. сплелися воедино різні традиції. Загальна композиція фасаду під впливом видовжених в горизонтальному чи вертикальному напрямку будинків, стала більш наближена до квадрату з горизонтальною чи вертикальною динамікою об'єму, чому також сприяло підвищення поверховості від двох–трьох поверхів до чотирьох–п'яти. Будинок завершувався плоскими покрівлями, але подекуди мав скатний дах. Застосування залізобетону на зразок французького досвіду дозволило створити ажурну стіну цілком з прорізів та арочних форм, і лише місцями використовувалися принципи тектоніки, що склалася історично, масивної чи полегшеної конструкції. Широко уживані еркери, експлуатована покрівля, літні приміщення найрізноманітніших розмірів та конфігурацій, загалом зібрані з трьох країн. В розміщенні прорізів перемішалися французький принцип великої кількості скла у проміжках між залізобетонними конструкціями та ліванська вільна композиція. Внаслідок цього прорізи та арочні форми розміщувалися на фасаді за системою каркасу будинку, заповнюючи майже всю стіну, але

вирізнялися вільною різноманітністю форм без певної упорядкованості, кожний новий блок вікон чи літніх приміщень міг мати індивідуальну конфігурацію. Засобами виразності ставав не органічний вид функціональних елементів, як у попередньому досвіді Лівану та споріднених країн, а їх творча декоративна обробка. Від функціонального залізобетонного каркасу Франції залишилися вертикальні та горизонтальні членування. Витримана геометрія ламаного фасаду, ступінчастого об'єму стала довільною, функціональні еркери, балкони, решітки, кронштейни, зібрані з різних традицій, набули зовні декоративного характеру. Основним елементом виразності, відповідно до ліванських традицій, ставали блоки віконних прорізів та літніх приміщень з занадто багатим облямуванням, внаслідок чого для декорування самої стіни вже просто не залишалося місця, але подекуди можна знайти і його на зовсім невеличких проміжках. Багато декоровані частини фасаду перемижувалися більш лаконічними фрагментами, в яких вгадуються традиції Турції – тектонічна стінова конструкція з невеличкими простими вікнами. Можливості бетону, як будівельного матеріалу, дозволили нове формоутворення відомих в архітектурі елементів: конфігурації ліванських арок, облямувань вікон, капітелей, декоративні маленькі еркери більше ніде не зустрічаються в світі.

Таким чином, в ліванській житловій архітектурі першої половини 20 ст. була присутня різноманітність фасадних композицій, в якій дивовижним чином сплелися традиції Лівану, Турції та Франції того часу. Фасади будинків мали не дуже яскраву вертикальну чи горизонтальну динаміку, з розробленою пластикою фасаду, різноманітними завершеннями, в яких використовували скатні, плоскі чи змішані форми дахів. Типовий вигляд каркасних конструкцій поєднувався з тектонікою стіни. Основним елементом, що створював фасадну композицію, був блок прорізів з облямуванням. До характерних неповторних рис цього стилю треба віднести: велику кількість прорізів та літніх приміщень, вільну композицію розташування фасадних елементів, занадто багате декорування, декоративну обробку функціональних елементів, нове формотворення.

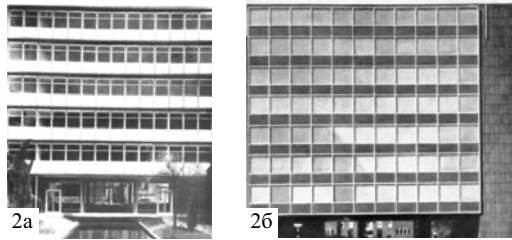
Різнманітність ліванського стилю стає актуальною в наш час з появою нових досліджень в галузі зорового сприйняття людиною світу. У 19 ст. з розвитком промисловості, прискоренням ритму життя виникає нова галузь медицини, яку згодом назвуть "відеоєкологія" (9). Спочатку вона вивчає порушення зору та дискомфортні стани психіки у шахтарів та полярників. Згодом спираючись на проведені досліді, вчені дійдуть до висновку, що це пов'язано з однорідністю зримого середовища, в якому знаходяться люди на робочому місці. Очі людини створені так, що їм потрібний великий обсяг візуальної інформації, яка наявна в природі. В однорідному зримому полі

людському оку немає де зачепитися, нехарактерні рухи очей викликають напруження зорового апарату, що негативно впливає на психіку. Штучне середовище для збереження зору та комфортного психологічного стану також повинно бути насичено деталями. Філін В.А., що досліджує відеоєкологію (9), виділяє в оточенні людини види полів, що діють на її зір негативно: однорідне – "гомогенне" та поле з великою кількістю виражених яскравих однакових елементів – "агресивне".

В архітектурі 20 ст., коли функціоналізм був доведений до найвищої точки свого розвитку, міста заповнили споруди чистих форм з одноманітним оформленням. Городяни, що проживають в таких умовах постійно, змушені спостерігати лаконічну за формою та пластикою архітектуру, наповнену гомогенними та агресивними полями, навіть якщо це найкращі зразки стилю (рис. 2)². Все це негативно впливає на очі та психіку людини, викликаючи погіршення її зору та стану організму в цілому – роздратування, депресію, пригніченість. В цьому аспекті знахідки ліванської архітектури першої половини 20 ст. стають актуальними, через те що в ліванському стилі за фасадною структурою, великою кількістю деталей не залишилося місця агресивним чи гомогенним полям. За допомогою неймовірної різноманітності загальних композицій і деталей була досягнута неповторність кожного будинку, що створило комфортне візуальне середовище Бейруту (рис 2).

Таким чином, ліванська еkleктика першої половини 20 ст., яку визнано цілісним стильовим напрямком, має певні риси, що стануть в нагоді досвіду світової архітектури: 1) еkleктичність ліванського стилю поміж інших подібних напрямків відрізняється цілісністю та певними закономірностями; 2) стиль сформований багатьма течіями, як спроба відобразити в архітектурі неповторну історію країни; 3) в ньому явно виражений творчо перероблений синтез трьох традицій; 4) декоративність в оформленні зовнішнього вигляду будинків відповідає вимогам комфортного візуального середовища; 5) в результаті творчих експериментів відбулося утворення нових архітектурних форм. Вивчення та розвиток ідей, закладених в цей стиль, необхідні не тільки для Лівану, а й всьому світу. Знахідки ліванських зодчих допоможуть удосконалити тенденції еkleктики в сучасній архітектурі багатьох країн, можливо подолати їх заради створення нового цілісного напрямку, підкажуть варіанти пошуку національної самобутності в умовах складної історії, методи візуального поліпшення архітектури композиційними прийомами, збагатять її мову новими елементами.

² Ілюстрації взято з книг Ёдике Ю. (8) та Saliba R. (1).

2a

2б

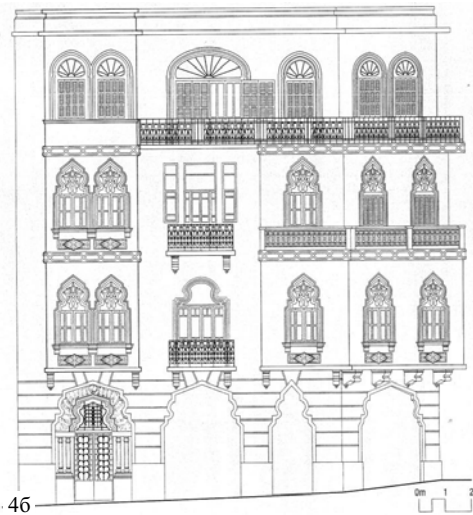
3a

3б

3в

4а

4а

Рис. 2. Типові приклади гомогенних полів в архітектурі – 2а) національний союз будівельників, Париж; 2б) конторська будівля, Копенгаген. Рис. 3. Крайні зразки архітектури 20 ст. з гомогенними полями у зовнішньому вигляді – 3а) Лєвер Хаус, Нью-Йорк; 3б) житлові хмарочоси, Чикаго; 3в) Міністерство освіти, Ріо-де-Жанейро. Рис. 4. Приклади ліванської архітектури першої пол. 20 ст., яка насичена декоративними елементами, що сприятливо впливають на зір людини – 4а, 4б) житлові будинки, Бейрут.

Література

1. Saliba R. Beirut 1920–1940. Domestic Architecture Between Tradition and Modernity. – Beirut: The Order of Engineers and Architects, 1998. – 129 p.
2. Рамадан У., Бачинская О.В. О специфике формирования архитектурного стиля в Ливане в первой половине XX столетия // Вісник Донбаської державної Академії будівництва і архітектури: Проблеми містобудування та архітектури. – Макіївка: ДДАБА, 2002. – 6(37). – С. 45–48.
3. Пунин А.Л. Архитектура Петербурга середины XIX века. – Л.: Лениздат, 1990.
4. Архитектурно-реставрационные термины: Методическое пособие; Под общей ред. И.А. Игнаткина. – К.: УСХА, 1990. – 152 с.
5. Ragette F. Architecture in Lebanon: The Lebanese House During the 18th and 19th Centuries. – Delmar, New York: Caravan Books, 1993. – 214 с.
6. Турция: Пер. с англ. – М.: АСТ, Астрель, 2004. – 408 с.
7. Стамбул: Пер. с англ. – М.: АСТ, Астрель, 2005. – 272 с.
8. Ёдике Ю. История современной архитектуры: Пер. с нем. – М.: Искусство, 1972. – 248 с.
9. Филин В.А. Видеоэкология. – М.: Видеоэкология, 2006. – 512 с.

Анотація

В статті розглядається формування особливостей ліванського стилю першої половини 20 ст. на основі архітектурної спадщини трьох країн Лівану і Турції 19 ст. та Франції 20 ст. в контексті сучасних понять архітектури "стиль" та "еклектика" в порівнянні зі стилем еклектики 19 ст. в Росії; актуальність ліванського досвіду в сучасному світі, особливо у співвідношенні до функціональної архітектури, що, як показує досвід відповідної галузі медицини – відеоекології, негативно впливає на стан зору та здоров'я людини.

Аннотация

В статье рассматривается формирование особенностей ливанского стиля первой половины 20 в. на базе архитектурного наследия трех стран Ливана и Турции 19 в. и Франции 20 в. в контексте современных понятий архитектуры "стиль" и "эклектика" в сравнении со стилем эклектики 19 в. в России; актуальность ливанского опыта в современном мире, особенно относительно функциональной архитектуры, которая, как показывает опыт соответствующей области медицины – видеоэкологии, негативно влияет на состояние зрения и здоровья человека.

УДК 72.003.12

Хараборська Ю.О

ПЕРЕДУМОВИ ОДЕРЖАННЯ ОБ'ЄКТИВНОГО РЕЗУЛЬТАТУ ПРИ ПОРІВНЯННІ ЦІЛІСНИХ ЖИТЛОВИХ УТВОРЕНЬ

Приведення до зіставлюваності є необхідне при порівнянні різних цілісних житлових утворень. Він ідентичний і у випадку використання системної оцінки, і у випадку методики вартісної оцінки. Основні положення зіставлюваності проектних рішень в разі економічних досліджень житла були викладені у дисертації Яблонської Г. Д., тому стосовно цілісних житлових утворень (далі скорочено ЦЖУ) є необхідність розкрити та обґрунтувати специфіку зіставлюваності цих об'єктів у процесі архітектурного проектування та дослідження, а також розробити і обґрунтувати систему коефіцієнтів вартісної вагомості системного методу та систему вартісних множників вартісного методу.

При порівняльному аналізі варіантів рішень ЦЖУ, - при дослідженнях чи варіантному архітектурному проектуванні, - з функціонально-планувальної точки зору провідне значення мають такі характеристики:

1. функціональна однорідність (“ідентичність”);
2. ієрархічна однорівневість;
3. нормативні показники функціональної організації житлового та ін. середовища ЦЖУ (комфортність);
4. склад і рівень інженерної підготовки території.

В залежності від характеру завдання, зведеного вище складу характеристик зіставлюваності повинні бути відібрані лише ті, які відповідають конкретній меті аналізу. Так, наприклад, коли потрібно порівняти варіанти проектного рішення, що виконані за одним технічним завданням та для одних і тих же містобудівельних умов, - приведення до зіставлюваності фактично непотрібне, тому що основні характеристики (за умовами завдання) в них повинні бути однакові. Коли ж необхідно оцінити як мінімум два ЦЖУ, що розроблялись за різними технічними завданнями (чи для різних містобудівельних умов), то в цьому випадку необхідно приведення до зіставлюваного виду за перерахованими вище характеристиками. У зв'язку з тим, що для вирішення підрахунку вартості визначаються питомі показники (м²/чол.- для озеленення, благоустрою, комунікацій та ін.), такі характеристики ЦЖУ, як їх територія (площа) та кількість населення, не мають особливого значення з точки зору зіставлюваності

Характеристика “функціональна однорідність” відображає основні функціональні процеси, які проходять у середовищі цілісного житлового

утворення, а також наявність (чи відсутність) промислових підприємств, рекреаційних, адміністративних та інших об'єктів, що належать до більш високого рівня містобудівельної ієрархії і повинні враховуватись при оцінці.

Характеристика “ієрархічна однорівневість” відображає розташування та роль, яку відіграє ЦЖУ у функціональній структурі міста - центральне чи периферійне, загальноміського, районного чи місцевого значення та таке інше.

Характеристика “комфортність” відображає матеріальний, речовинний аспект - середню житлову забезпеченість населення, що мешкає у даному житловому утворенні (м²/чол.) - і має одне з провідних значень при приведенні до зіставлюваності.

При порівнянні різних ЦЖУ, необхідно зрівняти показники житлової забезпеченості, тобто, щоб у всіх об'єктах, які порівнюються, вони були однаковими. Але виконання цієї процедури тягне за собою зміну по кожному з оцінюваних об'єктів такого їх показника як кількість жителів. Для визначення коефіцієнту приведення до зіставлюваності за еталонне обирається найбільше значення середньої житлової забезпеченості (Р) серед усіх ЦЖУ, що порівнюються. Після зміни по всіх цих об'єктах значень середньої житлової забезпеченості необхідно відповідно до неї перерахувати в них кількість жителів. Для цього треба скористатись формулою:

$$N_i = S_i / P_i, \quad (1)$$

де N_i - кількість жителів (чол.) i -го варіанта ЦЖУ ($i=1,2,\dots,n$)

S_i - загальна житлова площа (м²)

P_i - середня житлова забезпеченість на одного жителя (м²/чол.).

Ці кількісні дані є дуже важливими для проведення аналізу на зіставлюваність різних ЦЖУ. А також їх використовують при підрахунку вартості ЦЖУ.

Характеристика “склад і рівень інженерної підготовки території” відображає оцінку території та заходів її інженерної підготовки, - наприклад, на основі ДБН 360-92* “Містобудування”. В цьому документі дана така класифікація природних факторів:

- 1) сприятливі для будівництва;
- 2) малосприятливі для будівництва;
- 3) несприятливі для будівництва.

До природних факторів відносяться:

- схил рельєфу, інженерна геологія, ґрунти;
- затоплюваність;
- ґрунтові води;
- заболоченість;
- зсуви;

- карст;
- яри та балки;
- просадка ґрунтів;
- гірські виробки;
- порушення території;
- селі (у горах);
- сейсмічність.

Приведені до зіставлюваності ЦЖУ повинні мати приблизно однакову (ідентичну) характеристику територіальних природних факторів, оскільки ця характеристика суттєво впливає на вартість об'єктів будівництва та ЦЖУ в цілому. Наприклад, на підробляемих територіях на Україні зводиться до 8 - 10% від загального об'єму житла (Донецьк, Макіївка, Горлівка, Луганськ). Збільшення вартості 1м² загальної площі на таких територіях досягає 10 - 20% й більше. Забудова на просадочних територіях, які займають до 65% її площі, ведеться в Запоріжжі, Одесі, Миколаєві, Херсоні та інших містах. Вартість 1 м² загальної площі збільшується на 3 - 30% і більше в порівнянні з звичайними умовами. Існує три типи підробляемих територій [58, с. 168]:

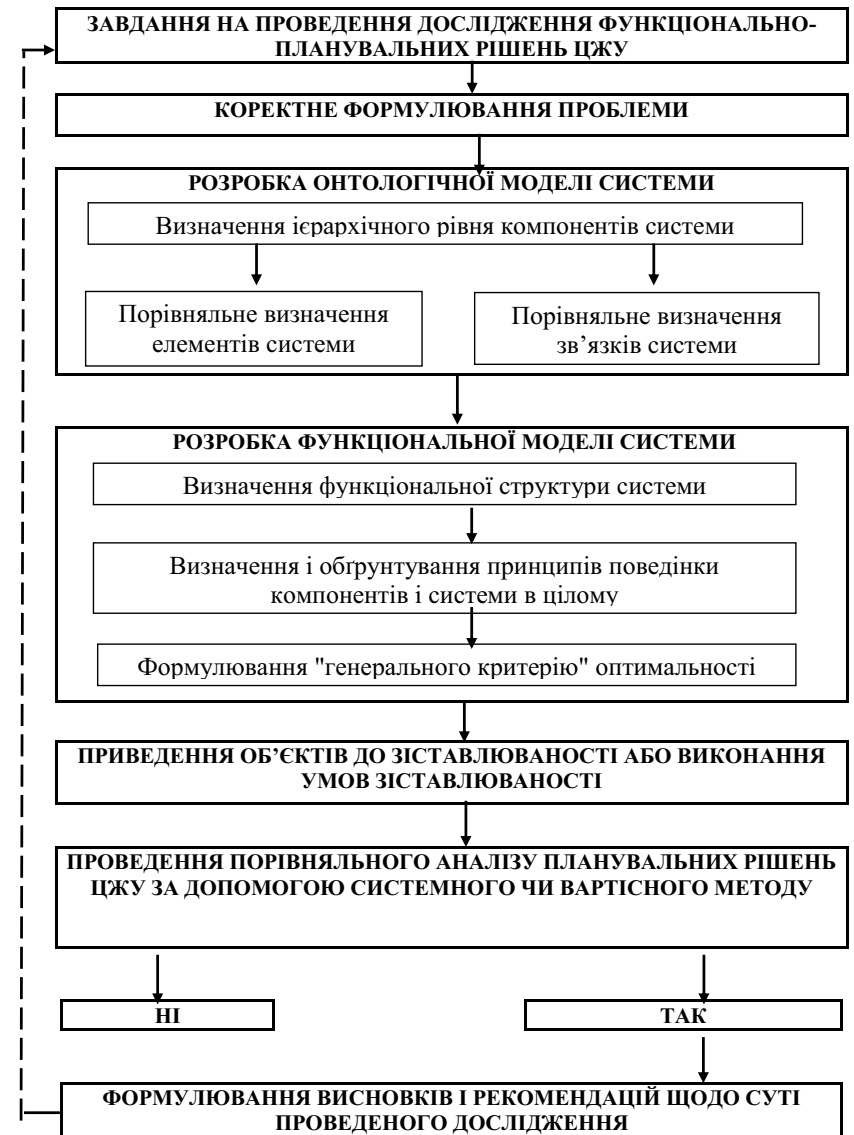
1) підробляемі території (IV; III; IV_к; П_{ік}), на яких вартість конструктивних способів захисту складає 3-5% від загальної вартості будівництва, відносяться до придатних до забудови;

2) підробляемі території (П; П_к; I; I_к), на яких вартість будівництва збільшується на 10 - 12%, відносяться до обмежено придатних;

3) підробляемі території з тектонічними порушеннями відносяться до непридатних під будівництво. Їх забудова запускається у виняткових випадках на основі спеціального техніко-економічного обґрунтування.

Можливі ситуації, коли порівнювані об'єкти в силу специфіки своїх рішень чи територіальних умов не можуть бути приведені до зіставлюваності за рядом показників. В такому випадку необхідне відповідне допроекування, або введення так званих "коефіцієнтів зіставлюваності". Коли ж це неможливо, то такі об'єкти слід вважати не зіставлюваними і вони виключаються з оцінки.

На схемі (мал. 1.) представлена послідовність процедур оцінки, виконання яких забезпечує проведення оцінки та вибір кращого з варіантів проектних рішень на об'єктивній основі. Спочатку необхідно визначитись з завданням на проведення дослідження функціонально-планувальних рішень ЦЖУ. Потім проблема дістає конкретне формулювання.

→ Напрямок послідовності виконання етапів

← - Зворотній зв'язок – у разі невідповідності результатів.

Мал.1. Основні етапи процедури оцінки ЦЖУ

Наступна процедура – це розробка онтологічної моделі системи. На даному етапі визначається ієрархічний рівень компонентів системи: елементів та зв'язків.

Далі проходить розробка вже функціональної моделі системи. Тут визначається функціональна структура системи, обґрунтовуються принципи поведінки системи та формулюється "генеральний критерій" оптимальності.

Процедури "Приведення до зіставлюваності або виконання умов зіставлюваності" доповнюють одна одну. Вони необхідні лише при порівнянні різних за ієрархією цілісних житлових утворень.

Процедура "Проведення порівняльного аналізу планувальних рішень ЦЖУ за допомогою системного чи вартісного методу" містить певний математичний апарат з необхідною нормативною базою, за допомогою якого можна визначити характеристики об'єктів. В цій процедурі формується оціночний метод.

Процедура "Формулювання висновків та рекомендацій щодо суті проведеного дослідження" містить розробку рекомендацій для покращення, удосконалення функціонально-планувальної структури. У випадку, якщо попередня процедура пройшла добре.

Література

1. ДБН 360–92* "Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень". – К. Держбуд України 2002.-108с.
2. Лаврик Г.И. Качество проектирования жилища. - К.: Будівельник, 1976.-145с.
3. Нагинская В.С. Основы и методы вариантного проектирования пром. зданий. Автореф. дис... д-ра тех. наук.18.00.02. - М., 1983.- 18с.
4. Фомін І.О. Основы теории містобудування. – К.: Наукова думка, 1997. – 187с.
5. Яблонская А. Д. Анализ архитектурно-планировочной структуры жилых зданий и их элементов на основе стоимостной сопоставимой оценки. Дис... канд. арх.18.00.02 / К., 1980.-135с.

Анотація

В статті "Передумови одержання об'єктивних результатів при порівнянні цілісних житлових утворень" йдеться про важливість приведення до зіставлюваного виду тих ЦЖУ, що порівнюються.

Анотация

В статье "Условия получения объективных результатов при сравнении целостных жилых образований" речь идет про важность приведения к сопоставимому виду сравниваемых ЦЖО.

УДК 72.01

Н.Н.Скурихина

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ УРБАНИЗИРОВАННЫХ ТЕРРИТОРИЙ С ПОЗИЦИИ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА

Динамика развития этнических систем проявлена в создаваемой этносом цивилизацией, исторически вмещающей в себя продукты культурной жизни этноса: характерное искусство, техногенные составляющие материальной базы, рациональные научные выкладки и мифологемы, формирующие картину мира, распространенную в качестве «официальной версии» общепризнанных представлений об устройстве миропорядка. Картина мира, как составляющая человеческой продуктивной деятельности, представляется детерминантной по отношению к формированию жизненного пространства.

...Пространства не «вообще», а как функционально сформированной субстанции.

Слово «пространство» слишком геометризовано и абстрактно, лишено витальности, безразлично к человеку и его жизненным ситуациям. По знаковой насыщенности оно, конечно, вызывает появление образа отгороженной от окружения пустоты, предназначенной для чего-либо, но на этом, пожалуй, смысловой ряд заканчивается. Слово «среда» слишком многозначно. **Поэтому представляется более уместным об «искусственной среде жизнедеятельности человека»¹ говорить в значении функционально сформированной жизненной субстанции.** Условимся термин «жизненная функциональная субстанция» применять к любой населенной людьми территории, независимо от размеров и качества (урбанизированный ли это ландшафт крупнейшего города или деревня).

Эта субстанция может занимать локальные территории, растворенные в исходной природной среде. Такое состояние мы наблюдаем в исторической ретроспективе современных развитых этносов (в истоках праславянских этносов в частности), в настоящем времени наблюдаем в поселениях, так называемых примитивных народов, и в территориально периферийных населенных пунктах, существование которых почти автономно и весьма скудно поддерживается административной системой власти.

Как правило, с развитием материально-технической структуры, жизненная функциональная субстанция увеличивается в размерах, занимая все большие территории, изредка переходя на новые. Экспансия европейской цивилизации на австралийский, африканский и американские материки явилась

максимальным проявлением такого силового свойства этносов. С течением исторического времени, *этносы накапливают свою культурную продукцию и, территории, которые они занимают, из «вмещающих природных ландшафтов»* (см. труды Льва Гумилева) *превращаются в урбанизированный ландшафт*, который в XX столетии становится все более универсальным, утрачивая стилевые и технические разрывы. *Геометрия объемов зданий разных стран в XX веке больше сходна друг с другом, чем с этническими предшественниками*, и такое сходство присутствует хоть на севере, хоть на юге, как на западе, так и на востоке. Еще с XIX века стилевая «одинаковость» распространялась из Европы в колонии. *Технологичность и рациональность, а также системность и глобализм - ключевые характеристики XX века* - объясняют, почему направление развития было именно таким.

Потребительский перегрев, пронизавший буквально все сферы бытия современной цивилизации, *вызвал появление* новой культурной доминанты – *постмодернизм*, которая выступала в виде одного из силовых полей. Явление, порожденное «западом», лучше всего и представлено западными критиками: «характерная черта постмодерна – стирание фундаментальной границы между «высокой» и, так называемой массовой (или коммерческой) культурами... Постмодерн в архитектуре открыто провозгласил себя сторонником эстетического популизма... *Представители постмодернизма нашли достоинство и очарование во всем, что раньше считалось примером деградации, китчем и халтурой*»². Не вдаваясь в проблемы постмодерна, можно увидеть, что «массовая культура» современного украинского «медиаобщества», с расцветом информационных технологий, превратилась в источник распространения даже не вульгарных ценностей люмпенов, а в идеализированную *Антикультуру* шансона и порнографии. Действие Антикультуры распространяется через ментальное поле разнородного социума в материальную среду городских территорий. И если героем XIX в была интеллигенция, то сейчас можно написать «Быдлаиду».

«Постмодернизм есть некое силовое поле, в котором вынуждены прокладывать себе дорогу весьма разнородные культурные импульсы – «остаточные» или «неожиданные» ...увы, если нам не удастся договориться по поводу наличия некой общей культурной доминанты, мы просто скатимся к представлению о современности как о неподдающемся истолкованию многообразии, игре случайных различий и не связанных между собой сил, ведущей к непредсказуемым последствиям»². Мне представляется невозможным доминирование одного направления в силу разнородности исходных культурных и национальных сред.

Согласно Гумилеву, гипертрофированные этносы ожидает деградация и распад, и перемешивание разных народов в одно безликое население Земли невозможно, но я не этнограф и не буду развивать эту тему. Даже если в будущем будет происходить усиление смешения в этнических системах, цепочка зависимости

картина мира ↔ культура ↔ политика, экономика ↔ жизненная функциональная субстанция

сохраняет свое действие в реальности и как закономерность является универсальной. Поэтому предлагается в качестве выносимого к обсуждению тезиса.

Архитектура, как одно из явлений культуры порождающего этноса, находится в рамках системных связей с другими сферами продуктивной деятельности людей и в структуре вмещающей надсистемы – Природы.

объектные области	объекты	
<i>Объемлющая бесконечная Природа, сущность которой неизвестна, непознаваема и абсолютна</i>	требуют специализированного знания	
	1. тончайшие	2. тонкие
	<i>границы существующего материального мира, а также зоны перехода между живым и неживым</i>	<i>вселенная биосфера ландшафт</i>
	доступны непосредственному восприятию	
	3. плотные	4. грубые
<i>Психические функции человека</i>	требуют специализированного знания	
	1. объемлющие (тончайшие)	2. (тонкие)
	<i>сознание, трансценденция рефлексия</i>	<i>интуиция</i>
	доступны непосредственному восприятию	
	3. плотные	4. первичные (грубые)
<i>Специфические человеческие производные</i>	требуют специализированного знания	
	1. тончайшие	2. тонкие
	<i>идеальное само в себе, как отражение в сознании объемлющей Природы: философия, искусство, фундаментальная наука</i>	<i>абстрагированное: искусство и наука в прикладных аспектах</i>
	доступны непосредственному восприятию	
	3. плотные	4. грубые-
<i>идеальное в материальном: ремесло</i>	<i>собственно материальное: продукция, бытовые процессы</i>	

Терминологически слова «грубые», «плотные», «тонкие», «тончайшие» использованы условно, не как конкретные категории, а как позволяющие дифференцировать объектные области.

Феномен искусства и науки как социального мыследействия	требуют специализированного знания	
	1. тончайшие	2. тонкие
	1. искусство: мировосприятие, самопознание, стиль жизни, 2. наука: накопление и классификация знаний	1. уровни субкультур настоящего времени в различных суперэтносох 2. уровни субкультур прошедшего времени
	доступны непосредственному восприятию	
	3. плотные	4. грубые
	1. Стилиевые характеристики 2. Памятники культуры как наследие цивилизаций; 3. Технологии и методы производств.	Материальные производные человеческой деятельности.

Процессы антропосферы	1. тончайшие	2. тонкие
	антропосфера в составе биосферы,	этногенез, взаимодействие суперэтносов
	3. плотные	4. грубые
уровень отдельных этносов: 1. национально-исторические традиции; 2. экономико-географические условия;	уровень индивидуальной жизни: 1. консорции – группы, в которых действует каждый человек 2. конъюнкции – часть населения страны со сходным способом бытового обустройства 3. социальный слой	

Социосфера	1. тончайшие	2. тонкие
	Картина мира	Культура
	3. плотные	4. грубые
Политика Экономика	Жизненная функциональная субстанция	
Архитектурные объекты	1. тончайшие	2. тонкие
	жизненная функциональная субстанция	урбанизированная среда
	3. плотные	4. грубые
здания и сооружения	подсистемы, образующие здания и сооружения	

Семантически слова «грубые», «плотные», «тонкие», «тончайшие» означают:

- 1) разные уровни доступности объектов от простой фиксации их органами чувств до необходимости использования дополнительного оборудования;
- 2) эволюционную последовательность появления психических функций как инструментария живых организмов в отношении к их сознанию;
- 3) результаты разноплановой продуктивной и познавательной деятельности, свойственной только человеческим существам;
- 4) феноменологию искусства и науки в развитии, в рефлексивном отражении и в материальной фиксации (в артефактах, документах, в системах передачи знаний);
- 5) формы существования в пределах биологического вида Homo sapiens;
- 6) общественные формы деятельности и их производные;
- 7) «встроенность» материальных архитектурных объектов в объемлющую систему.

Классификационная схема как методический прием изложения теоретического материала и представления его в структурированной форме, не упрощает системные характеристики объекта, а, наоборот, позволяет выявить ранее скрытые связи и зависимости, казалось, удаленных и не связанных составляющих, а также открывает возможность предопределения путей дальнейшего развития системы. Собственно, форма подачи не имеет значения. Модель должна отражать структурные связи системы достаточно верно и быть приложимой к любым другим системам такого типа. В таком случае можно говорить об универсальности модели.

Системный подход есть методологический прием, который предполагает рассмотрение объекта в составе вмещающей или объемлющей надсистемы.³ Связи внешнего взаимодействия интегрируют объект в систему. Природа/биосфера как надсистема, ↔ человек – субъект познания, ↔ способный к коллективным действиям, ↔ в результате, меняющий окружающую среду, и... картина мира как *рама*, ограничивающая развитие. Что движет историей цивилизаций? Кто-то утверждает, что «подкладкой культуры являются утраченные, кровь, пытки, смерть»². «Музыка, застывшая в камне», становится надгробием её создателей, «автонекрологом» (по Гумилёву).

Очень мрачная картина. Но, может быть, мы пришли к *свойству саморазвивающихся систем «сбрасывать лишнее», что является необходимой трансформацией⁴ для адаптации к меняющимся условиям внешней среды или...волевым актом.^{5?}*

Литература

1. Лаврик Г.И. К дискуссии о природе и сущности архитектуры, Строительство, материаловедение, машиностроение. Серия: «Стародубовские чтения», Сб. научн. трудов. Вып.27, ч. 3, - Дн-вск, ПГАСА, 2004. – с. 3-13.
2. Джемисон Ф. Культурная логика позднего капитализма, Проектinternational Ukraine, 14, Киев, Издат. дом А+С, - с.188-196
3. Юдин Э.Г. Системный подход и принцип деятельности. Методологические проблемы современной науки. М., Наука, 1975 г., С.530
4. Скурихина Н.Н. Взгляд на архитектуру как на системообразующий фактор в развитии человечества. «Сучасні проблеми архітектури та містобудування». Наук.-техн. зб. Вип.18., Київ, КНУБА, 2007, с. 130-142.
5. Скурихина Н.Н. Интеллектуальный творческий страх и волевой аспект как взаимодополняющие константы творческого пути. «Сучасні проблеми архітектури та містобудування». Наук.-техн. зб. Вип.17., Київ, КНУБА, 2007, с. 65-71.

Аннотация

В статье архитектура рассмотрена как явление культуры порождающего этноса в рамках системных связей с другими сферами продуктивной деятельности людей и в структуре вмещающей надсистемы – Природы. Цепочка зависимости картина мира ↔ культура ↔ политика, экономика ↔ жизненная функциональная субстанция как закономерность является универсальной, и предлагается в качестве выносимого к обсуждению тезиса.

Анотация

В статті архітектурі розглядається як явище культури, що породжена етносом, у системних зв'язках з іншими сферами продуктивної діяльності людей, та в структурі над системи – Природи. Ланцюгова залежність уява всесвіту ↔ культура ↔ політика, економіка ↔ життєва функціональна субстанція як закономірність є універсальною та пропонується в якості наданої до розгляду тези.

МІСТОБУДУВАННЯ

УДК 72.01

В.В.Товбич

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗРОБКИ ПРОГРАМИ ДОСТУПНОГО ЖИТЛА ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Появу публікації зокрема та дослідження теми взагалі викликало різке загострення ситуації у житловій сфері Київської області у останні 5-6 років. Не зважаючи на те, що будівельна індустрія в м. Києві, на відміну від інших регіонів України, є досить потужною і стабільно працюючою галуззю, з точки зору забезпечення доступності достойних соціально-житлових умов населення Київської області, ситуація значно погіршилась. Серед факторів такого погіршення можна назвати: скорочення населення області, особливо за рахунок молодих, працездатних людей; зростання долі соціально незахищених верст населення та зменшення можливостей реальної допомоги їм; зменшення кількості привабливих робочих місць у районах області; перевантаження шляхів сполучення, якими щоденно пересуваються сотні тисяч жителів передмість на роботу у Київ; розлад соціально-побутової сфери та культурного середовища області, освіти та медичного обслуговування.

Все це призвело до погіршення якості життя більшої частини населення області. Як результат цих процесів: скорочення населення; соціальна апатія та поширення соціально-негативних явищ; занепад значної частини сіл і міст регіону.

Населення області турбує комплекс проблем, пов'язаних із станом та майбутнім регіону. Ключовою проблемою, особливо серед молоді, є питання житлового забезпечення та пов'язані з ним наявність високооплачуваної роботи на місцях, комунікацій соціального розвитку.

Вперше в історії склалася ситуація, коли 90% трудящих, навіть шляхом складання всіх сімейних накопичень, протягом життя не можуть побудувати собі житло. У світовій практиці існує стандарт: якщо вартість будинку чи великої сімейної квартири становить до 4 річних розміру доходу сім'ї, житло вважається доступним, якщо його вартість 5-7 річних заробітків членів сім'ї -

малодоступним, якщо 8 років і більше - практично недоступним. Не важко зрозуміти, яким є житло для жителів Київської області, якщо, за статистикою, родина, де є двоє працюючих заробляє 28 тис. грн. на рік, а мінімально вартість житла для такої сім'ї становить 750 тис. грн.

Причина цього - відсутність цілеспрямованої державної політики у столичному регіоні, який повинен був би стати взірцем того, як сучасна Україна засвоює світові принципи життя. На жаль ситуація на довгі роки була віддана у руки спекулянтів, які підняли нерухомості землі до астрономічних висот і орієнтують будівельну галузь лише на забезпечення найбільш багатой частини населення. Серед негативних результатів такого процесу можна бачити: «елітні» селища без будь-якої інфраструктури, які спрямовані лише на відпочинок працюючих у Києві і нічого не дають для розвитку області та є соціально-негативними навіть для самих жителів цих селищ; забудову рекреаційних і навіть заповідних територій, коли парканами перекривається навіть вільний доступ до водойм; перетворення на пустирі та сміттєзвалища будівельних та побутових відходів значних територій навколо хаотичних забудов.

Така ситуація є вкрай негативною для Київської області. Замість того, щоб близькість до найбільшого фінансового та культурного центру країни, зробила регіон заможним та процвітаючим, при існуючій політиці, вона дає зворотній ефект. Ситуація з Чорнобилем, який повинен був забезпечити електрикою київські підприємства показова. При збереженні існуючого споживацького підходу можливо передбачити багато Чорнобилів у екологічній, соціальній, культурній сфері.

Проте очевидно, що проблеми області не можливо відривати від потреб Києва. Має змінитись уявлення про допустимість ситуації, коли все стягується у захарашений хаотичною забудовою, ледь дихаючий від транспортних пробок індустріальний центр і бідну периферію звідки викачується продовольство, робітники, сировина і де городяни, у кращому разі можуть на кілька днів на рік побувати «на дачі».

Світовий досвід показує, що розвинені країни вже давно змінили такий підхід на модель розподіленого життя. В США, Західній Європі, Австралії жителі мегаполісів, в основній своїй масі, вже давно виїхали у затишні будиночки у передмістях, куди також, у відповідні зони, перемістились головні підприємства промисловості, сервісу, торгівлі тощо. Це загальносвітова тенденція для постіндустріальних країн, коли новітні лінії комунікацій та швидкісні транспортні засоби дозволяють людям мати можливість жити у індивідуальному житлі, на лоні природи ні відриваючись від можливостей, які надає сучасна цивілізація. Якщо Україна дійсно обрала інноваційний шлях

розвитку до сучасного світу, їй треба вчасно змінити існуючі підходи в регіональній політиці. Розбудови Київської області може бути в цьому плані показовою.

Якщо взяти за базові розрахункові показники що валовий внутрішній продукт області збільшиться у 2,5-3 рази, то у разі наявності політичної волі, протягом найближчих 4 років за рахунок спрямованої державної політики завдяки реалізації розробленої програми можливо: забезпечити всіх жителів області, які бажають поліпшити свої житлові умови по цінах не вище встановлених державою (у 2007 р. максимальна вартість спорудження житла по Київській області становить 3273 грн.); створити у районах області додатково близько 600 тис. робочих місць; побудувати новітню транспортну та комунальну інфраструктуру; відродити існуючі районні міста та створити нові поселення за світовими стандартами життя та високоякісною інфраструктурою, яка забезпечує все необхідне для повноцінного життя.

Вже у наступному десятилітті все це зробить передмістя Києва більш привабливими для постійного проживання та роботи не тільки для жителів області, але й для корінних киян, а також сотень тисяч мігрантів, які зараз нелегально проживають на Київщині. Такий розвиток ситуації не є фантастичним. Він ґрунтується на глибокому аналізі ситуації, знанні світового досвіду у цій сфері, попередніми домовленостями з фінансовими лідерами країни та закордонними інвесторами.

Головна ідея полягає в розумінні того, що без рішення проблеми забезпечення населення якісним житлом, не можливо зупинити процес скорочення чисельності та деградації населення. Люди, які не мають прийнятних для життя умов, вже не можуть турбуватись за процвітання своєї держави. Ситуація, коли на фоні хмарочосів та вілл 40% житлових будинків області немає водопроводу, у 60% - на має каналізації, а 55% працездатного населення області не можуть знайти роботу в своєму районі - не може викликати нічого крім апатії та озлоблення.

Очевидно, що вирішити житлову проблему можливо лише у тісному взаємозв'язку з ключовими аспектами забезпечення життя людей - наявністю на місцях цікавої роботи з достойною оплатою, розвиненим сервісом, умовами для розвитку особистості, чистим та приємним для життя оточуючим середовищем.

Тому цю програму, яку необхідно розробити, при загальному спрямуванні на житлову проблему, треба розглядати, як комплексну, оскільки її реалізація дає можливість вирішити низку взаємопов'язаних проблем.

Ключовими елементами такої програми можуть стати: *створення нових та розвиток існуючих поселень на сучасних принципах містобудування; створення*

сучасної комунікативної мережі; забезпечення населення робочими місцями у районах області; створення та розвиток центрів соціального синтезу.

Одним з **елементів** такої програми може стати створення нових та реконструкція існуючих поселень, що має наступні складові: *комплексне житлове будівництво; впровадження модульного будівництва; підвищення якості оточуючого природного середовища.*

Комплексне житлове будівництво існуючих та побудова нових поселень у житлових зонах передмість передбачає паралельне здійснення житлового будівництва в області для всіх категорій населення в одних і тих самих територіальних одиницях. Це пов'язано з тим, що доказано - побудова окремих зон скупчення будівель виключно для найбідніших верств населення і відокремлених «елітних» поселень для заможних громадян призводить до появи вкрай негативних соціальних явищ.

У кожному місті чи селищі повинні бути місця для контактів представників різних прошарків населення, умови для рівного розвитку дітей із сімей з різним статком. Більша частина житла взагалі повинна будуватись для представників «середнього класу» під яким розуміються громадяни, які працюють за середню для даного часу зарплату. Розгалуження допустиме лише на стільки, щоб стиль життя одних соціальних груп не заважав іншим.

Крім того, за рахунок держави повинні будуватись сучасні комфортні будинки (за принципом однокімнатних кондомініумів) для одиноких пристарілих громадян, яким потрібно спілкування та медичний нагляд. Плату за проживання у цих будинках значна частина проживаючих в них повинна в змозі сплатити із своєї пенсії, або грошей, отриманих від оренди своїх власних жител або депозитів на вклади грошей, отриманих від продажу своїх будинків/квартир.

Такими ж орендованими на пільгових умовах можуть бути дитячі будинки сімейного типу та інші види соціального житла.

Впровадження модульного будівництва - це реальний шлях додержання чітких державних нормативів у вартості будівництва житла, які зараз повсякчасно порушуються. Відомо, що для київської області у 2007 р. допустимий максимум вартості будівництва будинку «під ключ» - 3273 грн./м². Це «стеля» навіть для найбільш елітного житла. Реальна середня вартість будівництва становить близько 1500 грн./м², але це не позначається на вартості житла, яке навіть у примітивних залізобетонних коробках перевищило нині позначку в 12000 грн./м².

Тому Програмою заплановане широке впровадження на будівництва домів для «середнього класу», соціального житла та будівель громадського призначення на основі легких «сендич»-панелей та збірних модулів, які

дозволяють збудувати практично будь-який стандартний будинок за 1-2 тижня. Ці будинки є більш комфортними для життя, ніж залізобетонні чи цегляні і виглядають більш сучасними і красивими за рахунок зовнішнього оздоблення. Вартість таких будинків становить від 800 грн./м², а в цілому будинок на сім'ю в 100 грн./м² з гаражем, під'їзними шляхами та всіма комунікаціями буде коштувати 125-140 тис. грн., тобто буде доступним для сім'ї з середнім достатком по Україні.

В разі збільшення чисельності родини такий будинок легко добудовується додатковими модулями або згодом легко розбирається і замінюється на новий, більш сучасний.

Таким же чином, із готових заводських конструкцій будуються школі, дитсадки, поліклініки, клуби, адміністративні та технологічні будівлі тощо. Це загальносвітова практика і у нас в країні вже є підприємства, які готові реалізувати завдання масового модульного будівництва із легких панелей.

За розрахунками, в разі виділення землі і масового запуску в виробництво «сендич»-панельних конструкцій, до 2012 р. можливо забезпечити житлом світового класу всіх бажаючих отримати житло європейського класу у Київській області.

Щоб не виникло ситуації із масовим скуповуванням та спекуляцією житла пропонується встановити юридичну відповідальність за продаж житла по ціні, яка перевищує 25% від собівартості будівництва.

Підвищення якості оточуючого природного середовища - болюча проблема для українського суспільства, яке не звикло цінувати величезні багатства власної землі. У разі масового створення нових житлових та промислових зон у Київській області навантаження на екосистеми збільшиться, якщо не прийняти рішучі заходи природозбережувального напрямку.

Другим **елементом** програми може стати створення сучасної комунікативної мережі. Більш детально про цей елемент в іншій публікації.

Третій **елемент** програми - забезпечення населення високооплачуваними робочими місцями, складається із заходів, які вирішують проблему, що вимушує їхати у Київ більше половини працездатного населення області та сотні тисяч нелегальних мігрантів зі всієї України. Основними складовими цього елемента є: винесення низки великих підприємств за межі Києва; створення індустріальних парків у районах області; побудова центрів обслуговуючої та соціальної інфраструктури у передмістях.

Відносно виносу підприємств, річ іде, перш за все, про малозавантажені нині гіганти радянської індустрії, які займають значну долю міської землі. Економічна основа для такого переїзду є. Більше того - це світова практика.

Вже зараз потенційні забудовники цих величезних площ у центрі міста та поблизу станцій метро готові побудувати не тільки не тільки сучасні заводські корпуси для цих підприємств у передмістях Києва, але й житло і інфраструктуру для його робітників. Одне це рішення зняло б проблему нестачі площ для розвитку міської інфраструктури.

З іншого боку, десятки тисяч робітників цих заводів, які живуть здебільш у амортизованих будинках побудови 60-70-х років, отримують можливість виїхати у більш пристойні житла. Таким чином, цей процес дасть можливість знести чи реконструювати «хрущоби», які теж займають значну частину території міста.

Під більшість проектів вже є реальні інвестори та зацікавлені компанії, готові їх реалізувати. Питання лише за дозволом властей все це створити в Київській області. Реалізація таких проектів дозволить забезпечити цікавою і добре оплачуваною роботою десятки тисяч людей у районах.

Четвертий **елемент** програми - створення та розвиток центрів соціального синтезу є мабуть найбільш важливими з точки зору розвитку людини. Нажаль у переломний період розвитку суспільства ця частинна суспільного життя найбільше занепала. Практично зникли навіть примітивні радянські клуби. Але без розвитку людини як творчої та громадсько-активної особистості годі і думати стати сучасною європейською нацією.

Тому частину коштів отримані від реалізації програми (а практично всі її складові є прибутковими як для інвесторів, так і для держави) пропонується направити на створення сучасної інфраструктури, яка буде розвивати населення області. Серед елементів соціального синтезу, які планується створити: місцеві дома художньої творчості з клубною атмосферою; сучасні комп'ютеризовані бібліотеки; районні навчальні музеї; громадські спортивні центри з полями для різних видів ігор; музично-танцювальні центри тощо.

Реально створити ситуацію, коли жителі кожного району, невеликого міста, села будуть бачити особистість своєї малої Батьківщини, гордились її особливою атмосферою, аналогічно тому, як гордяться своїми містечками жителі Західної Європи чи Америки, організуючі особливі свята, проводячи місцеві фестивалі, приваблюючи туристів дивними спорудами, унікальними садами, незвичними зібраннями колекцій, особливою місцевою кухнею тощо.

Позитивною стороною такої програми має стати те, що хоча всі її складові взаємопов'язані є можливість, бачачи загальну картину попереду, створювати і розвивати її окремі складові в залежності від індивідуальних графіків роботи окремих інвесторів чи будівельних фірм, що створюватимуть ті чи інші об'єкти.

При підготовці публікації автор використовував дані статистичної звітності по матеріалах щорічних Програм соціально-економічного розвитку

Київській області, схеми планування території Київської області Інституту містобудування, соціологічних дослідженнях Інституту архітектурного менеджменту та маркетингових дослідженнях Центру експертних технологій.

Література

1. Товбич В.В. Анализ потребительского рынка индивидуального жилья — потенциальной базы сборного домостроения. // Региональные проблемы архитектуры и градостроительства.- №7-8.- Одесса, 2005.- С. 39-44.
2. Белоконь Ю.Н. Региональное планирование (теория и практика)/Под ред. И.А.Фомина. -К.: Логос, 2003.-С.259.
3. Демин Н.М. Управление развитием градостроительных систем. - К.: Будівельник, 1991.-С.184.

Анотація

Запропоновані основні елементи формування програми доступного житла на прикладі Київської області.

Аннотация

Представлены основные элементы формирования программы доступного жилья на примере Киевской области.

УДК 725.13

В.В. Первалова

РОЗМІЩЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ БУДІВЕЛЬ В СТРУКТУРІ МІСТ

Розміщення адміністративного комплексу нерідко є центральним в організації містобудівної ситуації. В сучасному містобудівному плануванні характерним є те, що не тільки функція впливає на ситуацію, але іде процес зворотного впливу.

Організація місцеположення адміністративно-представницького комплексу може бути вирішена чотирма способами:

1. *Розвиток існуючого центру (реконструкція та нове будівництво).*
2. *Дисперсне розміщення представницьких будівель по території міста*
3. *Винесення урядового центру на територію окремого району (другий центр).*
4. *Перенесення столиці в інше місто.*

Розглянемо кожний з варіантів вирішення можливого розташування адміністративно-представницького комплексу державного значення.

Першим варіантом – є *розвиток існуючого центру* (реконструкція та нове будівництво). Звернімося до історії. З давніх-давен головне місто держави - столиця, була не тільки адміністративним (урядовим) центром або резиденцією Правителя. Столиця держави - не просто місце роботи головних органів державного правління. Це мозок, серце та обличчя (образ) держави, матеріальне та зрине втілення державності, її змісту та ідеї. Їй завжди надавали сакральне, якщо не містичне або магічне значення. Заснування давніх столиць або боротьба за них огорталася міфами, та легендами. Традиційно сакралізувалась і резиденція Правителя. Однак, вже в давнину зміна влади або правлячої династії не раз відмічалась переносом столиці в нове місце, або переїздом правителя та його двору в інше місто чи поселення. Сам вислів "головне місто", яке походить в романських та германських мовах від "голова", як і російське "столиця" від "стіл" ("престол"), говорить про символічну значимість місцеперебування правителя та уряду, тим більше, що історично її розташування доповнюється і в кінці кінців сакралізується сумісництвом з центром релігійного поклоніння, з резиденцією першосвященника або його високого представника. Якщо подивитись на старі столиці з сучасної точки зору – їм потрібна реконструкція задля того, щоб організація модернізованої владної структури мала функціонувати вільно. Простір, забудова та постійне або тимчасово-ситуаційне оформлення всякого міста є своєрідною декорацією буднього або святкового (церемоніально-триумфального) масового дійства. В

столичному місті ця специфіка та відповідні задачі формування ускладнюють його ідеологічною змістовністю.

Центральна частина столичних міст, де найчастіше розміщувались адміністративно-представницькі центри урядового значення – є дуже складним простором для реконструювання з точки зору транспортних розв'язок, розподілення людських потоків, а також часткового привнесення нової функції або навпаки її перенесення в інше місце. Тому є два варіанти, які показали себе у дії – традиціоналізм або принципово сучасний підхід. Перший працює на нюансному вирішенні містобудівної задачі – додавання до вже існуючих ансамблів додаткових елементів у тій ж стилістиці, що і оточуюче середовище. Такій підхід гарантує коректність по відношенню до простору. Другий спосіб – ґрунтується на контрастному поєднанні оригінальних форм минулого і принципово сучасними елементами та матеріалами. Наприклад комплекс Британського музею, а точніше його унікальний купол, що поєднує нерегулярний проміжок між читальною залом бібліотеки і фасадом внутрішнього простору, автором якого – є Норман Фостер. Таким чином двір набуває нового значення, як цікавої пішохідної площадки до музею. Прикладом також може стати місто Франкфурт-на-Майні. Це місто з великою історичною спадщиною, його центральна частина – переплетіння старовинної архітектури, місце туристичного відпочинку, в той же час – є центром міської влади. Питання по ефективному співіснуванню цих двох функцій було вирішено створенням у цьому місці великої пішохідної зони, що є – контрастом до вже існуючої території.

Наступним способом вирішення місцеположення адміністративно-представницького центру – *дисперсне розміщення* по території міста. Дисперсне розташування – один з можливих варіантів вирішення проблеми розширення апарату правління. Як приклад можна навести Київ, де саме таким чином намагаються вирішити це питання. Але, на наш погляд, таке рішення викликає багато проблем, з якими потрібно буде постійно стикатися. Наприклад, якщо звернутись до протоколів зустрічей на найвищому рівні, то ми бачимо, що при під'їзді до якоїсь установи, кортеж супроводжує декілька машин, або мотоциклів, дорога при цьому повинна бути вільна. В даному випадку установа, до якої рухається кортеж, буде знаходитись в оточенні будівель, різноманітних за призначенням, від офісних до житлових, в оточенні доріг, якими постійно користуються. Їх перекриття спричиняє великі затори та ДТП, що і так не є рідкістю у великих містах. Крім того дисперсне розміщення адміністративно-представницьких установ може здійснюватись в новобудовах, але частіше для цього використовуються старі будівлі, які ремонтуються і їх намагаються переобладнати під нову функцію. Такі будівлі у Києві у більшості

своїй обирають у центральній, найбільш презентабельній частині міста, що водночас – є історичною зоною. Але переобладнані старі будівлі не завжди є досить зручними як з точки зору адміністративно-представницької функції (мережі зв'язку, електропостачання, додаткові навантаження на мережі, що до цього не прилаштовані) так і з огляду на засоби безпеки. Проблему паркінгу тут майже не можливо вирішити раціонально, постійно не вистачає місця. Отже, дисперсне розміщення можливе як тимчасовий варіант, або як крайні міри.

Ще одним варіантом розміщення адміністративно-представницьких будівель – це *винесення їх в окремий район*. Таке розміщення має ряд переваг перед двома попередніми, що ми вже оглянули. Цей варіант стосується таких міст, де можна знайти район, що знаходиться подалі від центру, але пов'язаний з ним транспортним шляхом, якщо поряд є серйозна транспортна розв'язка, магістраль, а також зручний радіус доступності до аеропорту. Це вигідно тому, що шляхи проїзду у цьому випадку перекривати не потрібно, крім того, великі магістралі часто поєднуються, або мають прямий доступ до аеропорту. Недолік полягає у тому, що деякі адміністративні будівлі все одно лишаються у центрі міста, і до них, у разі робочої необхідності, прийдеться добиратися (такі наприклад, як посольства, які найчастіше розташовуються у центральній частині міста, займаючи невеликі окремі будівлі). Але район можливо від початку спроектувати таким, що він буде зручним у будь-яких випадках. Як приклад такого району можна навести район Дефанс La Defanse, який займає округ Courbevoie, Puteaux та Nanterre, знаходиться на відстані 2,5км від центру Парижа). Він є – найважливішим приміським районом Парижу, одним з найбільших ділових центрів світу. Його забудова складається з хмарочосів, банків, державних установ, що побудовані навколо центральної вулиці. В цьому районі завдяки мережі еспланад вирішена проблема вуличних заторів. Дефанс подовжує історичну вісь, що проходить крізь Єлисейські поля у західному напрямку. Його забудова була ініційована французькою владою у 1958р., зараз він містить понад 3,5млн. м кв. офісних площ, що робить його першим у світі першим у світі із спеціально побудованих бізнес-центрів. Містобудівна історія Парижу була пов'язана зі створенням вісі міста, яка починалася від Головного тронного залу Лувра і іде на Захід, паралельно Сине, вона поєднує Велику Арку Єдності, з площею Зірки. Ідея створення історичної вісі стала основною концепцією регулярного планування Парижу, як вираз безкінечної влади французького абсолютизму. Барон Осман проклав по цій вісі Єлисейські поля і вона стала основною композиційною віссю району Дефанс.

Наступним варіантом містобудівної ситуації адміністративно-представницьких комплексів – є *винесення столиці в окреме місто*, або місто-супутник. Якщо звернутися до історії, то ми побачимо, що створенню нових

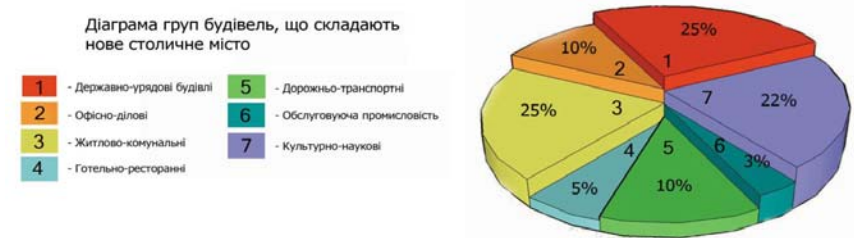
столиць передувала зміна влади. Перенос столиці завжди відмічає зміну правителя (династії) або значне оновлення форми державного устрою, причому саме це відновлення фіксується та оформлюється як релігійно-символічний акт. Будівництво нових столиць як приклад і знак оновлення в багато чому визначає містобудівництво нового часу. Це приклади саме вольового авторитарного містобудування. Напроти ж, багаточисельні важливі та змістовні приклади розвитку благоустрою та реконструкції традиційних столиць проводяться в руслі місцевої політики урбанізації. Планування нових столиць завжди будується на принципах геометризма, демонструючи ідеї порядку, конструктивної волі, перемоги над простором, стихією та хаосом. В будівництві нових столиць реалізується просвітньо-регулятивна утопія, вони створюються як "ідеальні", "раціонально" сплановані міста з правильною ортогональною сіткою вулиць (серед рідких виключень Карлсруе з правильною радіально-циркулярним плануванням, 1715) та з представницькими асамблеями площ. Дуже важливо, що створення нових столиць завжди замислюється як символічний, програмно-державний акт, а в їх розміщення, структуру, розміщення доміант і навіть реалізується продумана відповідно репрезентативна (часто викладена в вербальній формі) програма. Ця традиція залишається незмінною протягом тисячоліть.

В умовах сучасного розвитку міст з'являється додатковий фактор, що впливає на рішення перенесення столиці. Таке рішення – є виходом із ситуації, коли місто перетворюється на велику агломерацію, структура його ускладнюється і в такому випадку деякі його функції простіше перенести у інше, більш спокійне місто. Як приклад можна навести перенесення столиці США з Нью-Йорку (1789р) до Філадельфії (1791р), а потім у м. Вашингтон (1800р). План Вашингтона був складений в 1790-1793 французьким інженером П.Ш. Ланфаном за участю просвітителя і державного діяча Т.Джефферсона: прямокутна сітка вулиць (стріт) доповнюється діагональними проспектами (авеню), зокрема променями, що сходяться до будівлі конгресу — Капітолія (1793-1865, архітектори У. Торнтон, Би. Латроб, Т. Уолтер). До широкої паркової магістралі Молл, ведучій від Капітолія до р. Потомак, примикає парк з Білим домом (1792-1829, архітектори Дж. Хобан, Б. Латроб). У архітектурі урядових будівель, посольств, місій і ін., зосереджених в північно-західному районі, переважають впливи європейського класицизму. Висота будівель до Вашингтона обмежена (вони не мають бути вище за Капітолій). Вашингтон — одна із столиць світу, що найбільш озеленені (площа парків близько 2800 га). Найважливіші пам'ятки: Дж. Вашингтону (1848-1884, архітектор Р. Міллс), А. Лінкольну (1914-1922, архітектор Р. Бекон), Т.Джефферсону (1939-1941, архітектор Дж.Р. Поуп, О.Р. Еггерс, Д.П.Хиггинс). На Ю.-З. міста — річковий

порт, склади, на З.-Вашингтон і Ю.Вашингтон— міські трущоби, де живуть, головним чином, бідні верстви населення, в основному афроамериканці. У передмістях — багаті вілли і котеджі. У Арлінгтоні, на правому березі р. Потомак, — Пентагон і Національне кладовище з могилою Невідомого солдата. У останні десятиліття побудовані житлові райони у Джорджтауні і на Ю.-З., урядові і ділові будівлі (Податковий суд США, 1967, архітектор Ланді); Управління житлового і міського будівництва, 1968, архітектор М. Брейер, Х. Бекхард), театральний центр ім. Дж. Кеннеді та інш.; за межами Вашингтон в штаті Вірджінія — міжнародний аеропорт ім. Даллеса в Шантійі (1958-1962, архітектор Еро Саарінен) і город-спутник Рестон (1963-1965, архітектор. Уїтлеї і Конклін). Промисловість, за винятком поліграфічної, незначна і обмежена галузями, безпосередньо обслуговуючими населення міста (хлібопечення, кондитерська, молочна і так далі); у передмістях розвивається радіоелектронна промисловість, зв'язана, головним чином, з науковими дослідженнями. У Вашингтоні розміщені крупні державні друкарні, морський арсенал, монетний двір. Економічно активне населення (у тис. чол., 1968, оцінка; у дужках — дані по федеральному округу) складає 1055 (670), зокрема зайнятих на державній службі 410 (355), в оптовій і роздрібній торгівлі 200 (85), сфері обслуговування 220 (128, головним чином афроамериканці), фінансах 63 (33), на транспорті і в зв'язку 58(30), в будівництві 60(20), в оброблювальній промисловості 44(21). Вашингтон (столиця США) — крупний транспортний центр, в якому сходяться 5 магістралей залізниць і десятки авіаліній; річковий порт.

У Вашингтоні знаходяться резиденції президента і конгресу, а також основні урядові установи (у 1800 переведені з Філадельфії), що направляють внутрішню і зовнішню політику США. У Вашингтоні неодноразово проходили міжнародні конференції (у їх числі Вашингтонська конференція 1921—1922). У 1960-і рр. Вашингтон став ареною крупних демонстрацій прихильників миру і молоді, а також виступів афро-американського населення в захист цивільних прав.

Отже, ми бачимо, що при формуванні нового столичного міста складається дві групи забудови – містоутворююча та обслуговуюча групи. *Містоутворююча група* – це безпосередньо державно-урядові установи. *Обслуговуюча група* – офісно-ділова, ресторанно-готельна, житлово-комунальна, культурно-наукова, дорожньо-транспортна, обслуговуюча промисловість.(Діаграма.1)

Діаграма. 1. Діаграма оптимального відношення груп будівель, що складають столичне місто.

Ми роздивились основні варіанти вирішення містобудівної організації урядових комплексів та їх адміністративно-представницьких будівель. Тепер можна скласти систему сучасних містобудівних умов, що впливають на їх розміщення.

В першу чергу, місце розташування повинно бути *крупним транспортним центром*, в якому сходяться декілька магістралей залізниць, автомагістралей, аеропортів, а також бажано, річковий порт. Або знаходиться в зручному радіусі доступності від них. Що вирішує такі питання: зручний доступ до внутрішніх міжурядових структур (посольства наприклад. Автомагістралі та шляхи); зручний доступ до адміністративно-урядового комплексу для міжнародних делегацій та робочих візитів, а також у зворотньому напрямку (найчастіше аеропорт та залізниця); можливість створення умов для різноманітних протокольних зустрічей (річковий транспорт).

По-друге, повинна бути добре *розвинена ресторанно-готельна інфраструктура*. Якщо в місті вона існує, то до готелів, що приймають гостей на найвищому рівні повинні бути зручні під'їзди. Також можливе на території адміністративно-урядового комплексу створення невеликого готелю. Якщо ресторанно-готельної інфраструктури в місті не має, або вона не відповідає міжнародним стандартам, то можливе: створення дипломатичного містечка неподалік від адміністративно-урядового комплексу; спорудження нових готельних комплексів; реконструкція старих готельних комплексів; при організації адміністративно-урядового комплексу включити такі установи до нього.

По-третє, повинні бути *контекстуальні підстави розташування* таких важливих для країни установ: історичні, семантичні, релігійно-філософські, політичні, дуже вигідне географічне положення

По-четверте, *вдале географічне положення*, що включає: наявність водних ресурсів; можливість створення великих паркових зон; продивляємість, або закритість зовні території з точки зору безпеки; відсутність шкідливих факторів (промисловість, велика вірогідність природних катастроф, тощо); більш центральне положення на мапі країни; точка сходження багатьох транспортних шляхів загальнодержавного значення.

Не важливо при якому зі згаданих вище варіантів будуть розташовуватись адміністративно-урядові установи, приведені вище умови повинні враховуватись завжди.

Ми переглянули переваги і недоліки розташування адміністративно-представницьких центрів, виявили умови для зручного розташування. Розвиток Києву набирає величезних обертів, тому питання про адміністративно-представницький центр за його межами, або у його структурі, вже не за горами.

Література:

1. Административные здания. Серия «Архитектору-проектировщику». Н.Е.Григовская А.Я Розен Стройиздат 1975.
2. СНіП2.09.04-87 “Административные и бытовые здания”
3. Париж. “Архитектурные ансамбли города“ Д. Аркин Изд. Всесоюзная академия архитектуры, 1937.
4. “Зодчество мира” журнал: № 1,2000; № 3, 1999; № 1,1999; № 2,1998.

Анотація

У статті розглядаються декілька варіантів розміщення адміністративно-представницьких комплексів в структурі, а також за межами міста. Також виявляються переваги та недоліки їх розміщення, які обумовлюють систему, приведену в статті, сучасних містобудівних умов, що впливають на їх розміщення.

Аннотация

В статье рассматривается несколько вариантов размещения административно-представительских зданий как в структуре, так и за пределами города. Так же здесь выявляются положительные и отрицательные стороны различных типов размещения, являющихся обуславливающими для системы современных градостроительных критериев размещения административно-представительских зданий.

УДК 711.582.

М.В.Герасимчук

ОБ'ЄМНО-ПРОСТОРОВІ СЦЕНАРІЇ ЗАПОВНЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО КВАРТАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Актуальність пропонованого наукового дослідження обумовлюється тим, що настійливі пошуки нових архітектурних форм останнім часом дедалі частіше призводять до абсурдних пропозицій і рішень. Тарілочки, огірки, мобільні телефони – в хід іде все, аби привернути щонайбільшу увагу до форми будівлі (чи, радше, через неї до своїх формотворчих «заощаджень»). У багатьох випадках щодо сучасної забудови можна констатувати той факт, що архітектуру заводять у глухий кут, вихід з якого вбачається лише через залучення до архітектурного проблемного поля суміжних наук і мистецтв, як то – реконструкція, реставрація, дизайн, поліграфія тощо. Але важливо, щоб архітектура залишалася самостійним видом мистецтва, здійснювала власні, притаманні їй функції, передовсім просторові, а не перетворювалася б на концептуальний продукт у вигляді інсталяції, скульптури, реклами тощо, а то навіть на предмет побуту (наприклад, на дзеркало). Для повернення архітектурному об'єкту першопричини його існування – бути сакральним, освоєним і засвоєним простором життєвого світу людини, потрібно якнайшвидше перехворіти “модерним” етапом «самозамилування» і піднятися на інший щабель розуміння філософії архітектури: пригадати, що основним матеріалом архітектури є простір в його багатьох модусних смислах, – і докорінним чином змінити до нього своє ставлення. Сприймати простір не тільки як архітектурну форму, часто навіть як беззмістовну оболонку цієї архітектурної форми, а як власне буттєву субстанцію, як змістовний простір – олюднений і, що особливо важливо, одухотворений і одушевлений: архітектурного простору потребує людина, а не споруда, яка є лише мистецьким засобом, інструментом створення такого простору. «Простір – це те, що є спільним для усіх переживань, яке виникає завдяки відчуттям... Крім можливості бути заповненим, простір не має жодної іншої властивості; якщо ж абстрагуватися від установлення окремого місця і його наповнення, він є пустим і мертвим ніщо»(Metzger. Psychologie, 1941)[1,c.369-370].

Мета статті – змоделювати декілька варіантів одного інваріанту, одного простору з тим, щоб освоїти і показати можливості і якості квартального середовища не тільки як пустоти для подальшого заповнення невідомо якими інтерпретаціями, а як самостійної, базисної субстанції, що від самого початку може мати власний устрій, структуру, стан і формулу.

Вивчення проблеми архітектурного простору дедалі інтенсифікується. Багато дослідників заповнює лакуни у дослідженні цієї проблеми через аналіз філософії простору, різних його іпостасей: “мовчання”, прогалини (“пробіли”), пустота. Зокрема, архітектор Бернард Чумі розробив власну концепцію осмислення простору, за якою «архітектурний проект не повинен засвідчувати жодної «абсолютної істини», бо кожне значення є лише його власною інтерпретацією. Він потребує пустої форми, а не заповненої»[2]; інший автор – Пітер Айземан розглядає архітектуру як текст, для якого важить інтерпретація, домінуючим методом у своїй проектній діяльності він використовує поняття прогалини (“пробілу”), читання поміж рядками. Група Кооп Хіммельблау формулює в архітектурі поняття люфт-будови. «Величезні пусті павільйони без призначення... вони повинні бути насамперед нейтральними і мати багато можливостей щодо використання і реконструкції для майбутніх користувачів. Павільйони мають впорядковуватися активністю користувачів, а не задумом архітектора»[2].

Якщо в живописі, аналізуючи композицію картини, ми говоримо про техніку, колір, малюнок – двовимірні, площинні категорії, за допомогою яких митець створює окремий візуальний простір, то в архітектурі середовище кварталу постає багатовимірним простором, геометричні межі якого, на відміну від окантування живописної роботи, є в переважній більшості випадків візуальною субстанцією. Тому усталення меж архітектурного простору квартальної одиниці – процес доволі складний. В архітектурній практиці поширене поняття: план кварталу. Що з плану можна дізнатися про архітектурний простір кварталу? План кварталу є його горизонтальною площиною, він містить інформацію про площу, конфігурацію, надає можливість визначитися із двома математичними одиницями виміру кварталу – абсцисою (шириною) і ординатою (довжиною). Інтерпретації верхньої і нижньої межі неоднозначні і дещо складніші для визначення і осмислення. Для початкового аналізу верхню площину квартального простору проведемо через найвищу точку кварталу (якою будемо вважати дах найвищої будівлі в кварталі) горизонтально. Щодо нижньої межі, то тут є декілька варіантів стосовно того, а що ж, власне, вважати “підмурівком”, що брати за основу квартального візуального простору. За відповіддю можна звернутися до археології і прийняти за нуль архітектурного простору кварталу рівень його найнижчого культурного шару, (або найціннішого з усіх культурних нашарувань); можна визначити межу за геологічними розрізами, вибравши за основу прошарок ґрунту; можна відбити конструктивний мінімум, провівши межу через найнижчу точку палевого чи будь-якого іншого виду фундаменту. Крім названих варіантів, визначення меж нижньої експериментальної

квартальної площини існує безліч інших, зокрема, юридичних, які ґрунтуються на понятті – маса земельної ділянки. Отже, і неозброєним оком видно, що питання потребує пильного окремого вивчення. Ми ж для зручності і прозорішого унаочнення ситуації за нижню межу приймемо площину, що є віддзеркаленою копією верхньої межі відносно рівня землі (Рис.1). Як результат отримуємо просторову фігуру, яку в подальшому називатимемо прямокутний паралелепіпед. Якщо план кварталу має пласку фігуру багатокутника, то його просторовою моделлю буде призма; замінивши у визначенні призми багатокутник на коло, отримаємо циліндр. Якщо за основу

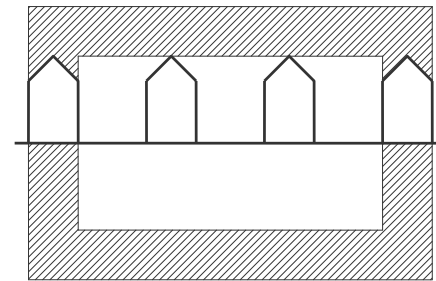

Рис.1. Розріз просторового тіла кварталу (квартал на Сирці, обмежений вулицями Берлінського, Грекова, Подвойського і Котовського).

взяти довільну пласку фігуру, надати їй висоту, отримаємо узагальнений циліндр, приватними випадками якого є циліндр і призма.

Просторова замкнена оболонка, поверхня що складається із шести прямокутників – двох основ – нижньої і верхньої, і чотирьох бокових граней – прямокутників, побудованих на відповідних сторонах основи – ця фігура є основою захисного шару кварталу, який надалі ми спробуємо перетворити на більш

змістовний матеріальний прошарок квартального організму. Наступний крок – перетворення поверхні на тіло, для чого потрібно створити внутрішню область оболонки – набір точок (у стереометрії), які знаходяться всередині поверхні і не належать їй. Перекладаючи умови стереометричної задачі на архітектурну мову, слід заповнити пустий вакуум поверхні архітектурним, тобто функціональним, конструктивним і естетичним простором. Але спочатку потрібно створити візуальну модель цього простору, база для неї вже підготовлена: є забудова кварталу, його просторові межі, варіанти модуля, пропорції тощо.

Периметр кварталу можна порівняти із зовнішньою лінією рами картини. Периметральна забудова виконує роль «рами (багета)» – елемента декоративно-прикладного мистецтва, який для живопису служить перехідним ланцюгом між інтер'єром (стіною, фоном) і полотном, що його ця рама окантовує. В архітектурному середовищі рама кварталу обмежує внутрішній (малий) квартальний простір з одного боку, і зв'язує цей простір із зовнішнім (великим) міським простором – з другого. План також показує конфігурацію і ширину «рами» кварталу, яка найчастіше є полілінією, тобто смугою зі змінною

шириною, – зміна ширини відбувається (чи не відбувається) на торцях будинків. Тобто можна сказати, що рама кварталу виготовлюється з різних шматочків різного багету – різної ширини (наприклад, найуживаніша – 12, 13, 14, останнім часом 18 метрів) і довжини (тут маємо гнучкіший арсенал для вибору – від блокованого будинку (18 метрів) до багатопід'їздного житлового монстра в 140 і навіть понад метрів). Отже, раму кварталу в площинах визначає периметральна забудова. Слушно з цього приводу зауважує Р. Арнхейм: «Функція картинної рами також пов'язана з психологічними закономірностями, що властиві відношенню «фігура-фон»... вона еволюціонує від фасадної конструкції перемичок вікон і дверей і пілястр, які оточують вітвар» [3, с.230]. Далі дослідник продовжує свою думку в напрямку осмислення процесу “розокремлення” простору кімнати і простору картини, які до цього склали єдине ціле (коли стіни приміщення сприймалися як полотно для розписів). Внаслідок процесу “розокремлення” картина набула власного фізичного оприявлення, а рама стала вікном, «через яке глядач зазирає до зовнішнього світу, стиснутого кордонами рами, але не обмежений нею» [3, с.231].

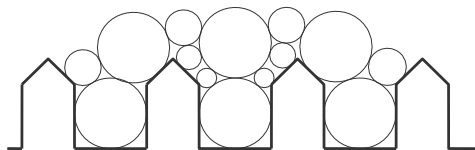

Рис.2. «Пісочний» сценарій заповнення квартального простору в розрізі.

Будь-який організм – це складна система, що складається із багатьох функціональних компонентів, кожний з яких відіграє і захисну роль. Структура дерева (горизонтальний перетин) має три функціональні шари – кору, стовбур, серцевину; гірська

лижа – серцевину, полімерний захист, канти; тіло людини – волосся, шкіру, підшкірний шар, м'язи тощо. Кожна життєдайна система має багат шаровий композитний переріз, потрібний для забезпечення існування в різноманітних ситуаціях. Житло людини також має функціональні захисні оболонки. Якщо говорити про окремих тип містобудівного середовища – квартал та його ідеальний прототип – феодальний замок, то захисна оболонка останнього – це, звичайно ж, мур, складна фортифікаційна, інженерна споруда, яка при цьому також має багат шаровий переріз і складається із зовнішньої кладки, засипки, внутрішніх приміщень, вбудованих веж, переходів, бійниць тощо. Феодальні фортеці намагалися захиститися численними кільцями укріплень. Перше оточувало поселення поблизу замку, друге звідусіль огинало сам замок, а останнім оплотом слугувала головна вежа. Мур замку захищав його феодала у горизонтальній площині, по периметру. Але якщо подивитися на ситуацію з точки зору презентизму, з погляду сучасного стану речей, і припустити, що вороже налаштовані сусіди феодала могли б мати у своєму арсеналі

дельтаплани чи повітряні кулі, то замки найшвидше нагадували б бункер, роль якого в середньовіччі відводилося дон-жону чи вежі-фортеці. Сучасні захисні споруди – бомбосховища, бункери, військові ангари, протиповітряні системи деякою мірою можна назвати правонаступниками середньовічного феодального замку. «Бункер як архітектура найбільш адекватна сьогоднішньому розшматованому і перевернутому світу. Земля віднині перестала бути укриттям і являє простір загибельний, ненадійний, аморфний і безмежний, подібний до плеса океану. Коли вся поверхня землі стає ворожою, необхідна архітектура виживання – бункер, його минуле – це захисні рви, бастиони, вежі, каземати» [4, с.18, 20]. Але якщо феодальний замок був мультиплексом – комплексом, що включає в себе всі можливі функції життєзабезпечення, то сьогодні ці функції «розпоршилися» територіально, змінило своє місцезнаходження – житло стало прерогативою міста, промисловість закоренилася в регіонах, торгівля – на біржах, військо – на полігонах тощо. Функції професійної людської діяльності “оформилися” територіально, але функції охоронні, архітектурні, конструктивні – і надалі in cogro залишаються захисною програмою людського середовища, пронизують усі сфери людської діяльності.

Для вивчення простору внутрішнього середовища кварталу в заданій нами парадигмі пропонується створити декілька варіантів моделі цього простору, який постає своєрідним інваріантом (архітектурною константою, до якої сходять усі варіанти). З метою унаочнення і легшої логіки сприйняття оперуватимемо в нашому аналізі моделями об'єктів знаних, вивчених і

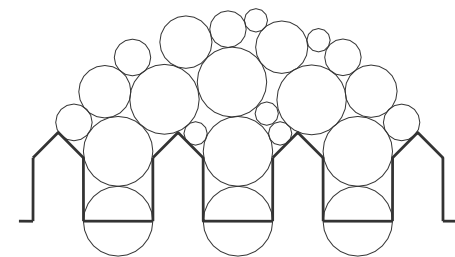

Рис.3. Сценарій «пивної піни» заповнення квартального простору в розрізі.

широковживаних. Відомо, що моделювання як метод у наукових розвідках використовується за різним призначенням. Модель слугує і безпосереднім засобом експериментального дослідження, і заміником об'єкта дослідження в разі недоступності останнього, інших можливих складнощів, що можуть виникати з ним. Приклади, що будуть наведені нижче,

допоможуть, як каталізатор, сформувати і, головне, зафіксувати проблемальне поле, на яке у процесі подальшого аналізу екстраполоватимуться всі питання, пов'язані з функціонуванням внутрішнього квартального простору.

Загалом, модель можна вважати вдалим зразком для аналізу чи прогнозування у дослідженні за двох умов. По-перше, “коли вона демонструє поведінку, подібну до поведінки об'єкта, що моделюється”, по-друге, “коли на

основі вивчення поведінки (функції) і структури цієї моделі можна віднайти нові, невідомі досі особливості чи якості оригіналу, що не містяться в ньому в явному вигляді» [5, с.61]. До названих вимог щодо обумовленості моделювання, можна додати і таку тезу, з якої висновується і третя умова, за якою кожний об'єкт гіпотетично має свій оптимальний засіб моделювання. У цьому переконуєшся, попрацювавши з різними численними типами моделювання об'єктів, що їх пропонують сучасні графічні редактори.

Отже, як зазначалося вище, периметральна забудова є тим захисним шаром квартального організму, що і мур фортеці. Продовжимо візуально захисну ідею “середньовічного муру” на всі площини квартального тіла і отримаємо замкнуту призму із захисною оболонкою шириною периметральної забудови (для спрощення нехай ця ширина дорівнює ширині, найуживанішій у периметральній забудові. – Рис.1). Спробуємо уявити квартальний простір як речовину, що цілком залежить від власної оболонки. Сприйняття простору залежить від самого простору, який в уяві того, що сприймає, може містити асоціативні властивості конкретних речовин. Як ми бачимо і відчуваємо знайомі об'єкти усталеними константами за формою, розміром, кольором і розташуванням у просторі, так і навпаки, сам простір може навіювати асоціації з конкретними, знайомими нам субстанціями – молоком, морозивом, цементом тощо. «Факторів, які б сприяли відчуттю площинності або глибини, доволі багато, і всі вони відрізняються один від одного. Але що є загальним для всіх них? Гібсон вважав, що тривимірний простір створюється перцептивними градієнтами. Що являють собою ці градієнти? І чому саме вони створюють простір?» [3, с.263].

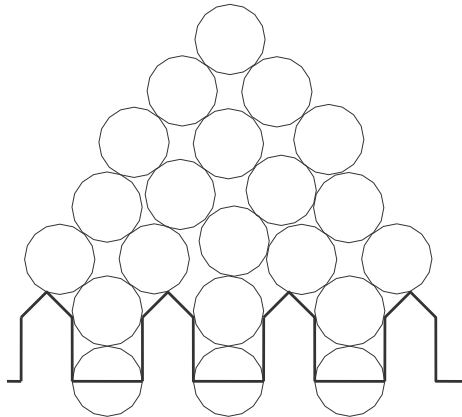

Рис.4. Сценарій «фріжком з морозивом» - кульки однакової величини.

Ще одним «сценарієм» визначення маси простору кварталу можуть бути повітряні кульки. Існуюча забудова заповнюється кульками, кінцевий об'єм яких може коливатися від мінімуму до максимуму, залежно від визначення межі квартального простору. На Рис.2 показаний варіант, коли кульки заповнюють простір за «пісочним» сценарієм – кульки в цьому варіанті можна порівняти з піском, яким завантажили самоскид – пісок не може

зайняти більший об'єм, ніж це дозволяють стінки кузова (межею квартального об'єму виступають площини внутрішніх стін).

На рис.3 наведений варіант із заповненням квартального простору за принципом «пивної піни», коли межею наповнення ємності виступає лекальна крива щільності пивної піни, вище якої піднятися неможливо. За цим сценарієм кульки заповнюють простір кварталу, спираючись на верхні «ребра» квартальної забудови. Різновидом «кулькового» сценарію може розглядатися варіант «з морозивом» (Рис.4). У конусний вафельний стаканчик кладуть три, п'ять або більше (залежно від стаканчика) кульок морозива з різними наповнювачами, кульки тримаються в стаканчику, спираючись на його стінки і на верхні грані. Але в цьому варіанті верхня межа вже вища, ніж у варіанті «пивна піна», розмір кульок більший, ємність заповнена з більшими пробілами, але об'єм заповнення більший за рахунок більших просторових характеристик матеріалу заповнення. Третій, екстремальний, варіант кулькового сценарію (для повноти уявлення) є варіант з повітряною кулею, де об'єм «квартального» простору (повітряна куля) набагато більший ніж його забудова (корзина) (Рис.5). Отже, варіант заповнення квартального простору з кульковим сценарієм має підваріанти – кульки можуть бути однакової величини (як кульки морозива чи тони піску) і різними (як пивна піна чи м'ячі для різних видів спорту вироблені із різного матеріалу в корзині в спортивному магазині); межею заповнення ємності може бути площина внутрішніх стінок (як у кухлі

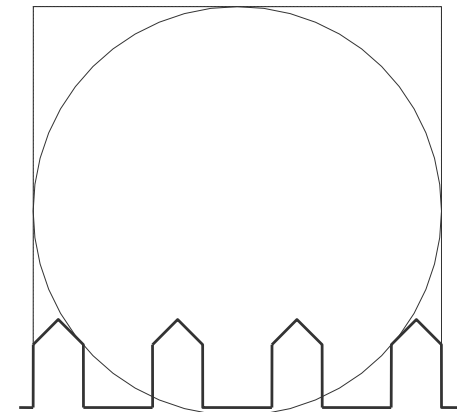

Рис.5. «Повітряна куля» квартального простору

пива) чи більша куля, що спирається на верхні ребра ємності (як з ріжком морозива), або взагалі, як із повітряною кулею, межею є взаємозв'язок між вагою вантажу (квартальної забудови) і об'ємом теплого повітря (внутрішнього квартального простору). Залежно від площі, функції, потреби величину кульок заповнення можна відкалібрувати – від величини молекули до величини кварталу, від стану рідини до великої повітряної кулі.

Третя модель заповнення середовища кварталу – з тілом наповнювача – циліндром, або більш широким поняттям цієї форми – призми, є операцією видавлення (extrude) плоскої фігури, що лежить у горизонтальній площині плану кварталу (Рис.6). Цей

варіант є об'ємною версією проєкційного, плаского рішення, константою в даному випадку є план заповнення, змінною величиною – висота кожного циліндра, яка може коливатися від мінімальної висоти забудови до візуальної висоти, що потребується.

«Квартал-квартальний простір» – відношення, що досліджується, має багато асоціативних синонімів, своєрідних логічних аналогій: від абсурдних – канал «Волга-Дон» чи «Дунай-Чорне море» до цілком схожих ситуацій, як, наприклад – «глиба мармуру-скульптура», коли статуя і відтіня маса разом утворювали єдине тіло, а окремо створюють відношення «фігура-фон». Це відношення має динамічний характер, і не тільки тому, що воно залежить від процесу сприйняття, яке має протяжний, темпоральний характер, але й тому що самі по собі ці два об'єкти змінюють свій фізичний стан, залежно від оточуючого навколишнього середовища. Масу «фону» можна розбити на складові – градації, які в перелічених прикладах створюють різні модульні системи, різні розмірні одиниці, за рахунок фізичних даних і хімічного складу надають нам багатий простір для творчості. Ще можна зазначити, що в усіх сценаріях простір кварталу прив'язується до квартальної забудови («Простір, оточуючий фігуру, неминуче сприймається не тільки як основа в смислі гештальтпсихології, але і як дещо, що належить тілу і надає йому нові якості. Естетичному погляду тіло, як і будь-який предмет, уявляється таким, що

Рис.6. Простір кварталу максимально заповнений циліндрами на висоту найвищої точки забудови.

включає в себе оточуючий його пустий простір як сферу свого існування. Ще більш явна участь пустоти, що оточує тіло в створенні знака – образа там де присутні декілька фігур; в цьому випадку проміжки між ними подібні проміжкам між реальними людськими фігурами, створюють певний ритм між тілами і пустотою і визивають ефекти близькості, вторгнення і усамітнення»[6,с.144-145]), проте об'єм віртуального простору кожного кварталу якщо не безмежний, то майже не сприйманий, а величина архітектурного простору кварталу залежить від знаковості його забудови, місця розташування і властивостей людського ока (сприйняття).

Наведені три моделі заповнення квартального простору, їх наступний аналіз і прив'язка до конкретного середовища нададуть можливість показати ще багато цікавих просторових сценаріїв, в яких кожний квартал виступає як унікальна просторова субстанція, кожний має свої особливості, і для кожного є свій власний (і не один) варіант сприйняття квартального простору. Що залишається константою для всіх випадків, так це фундаментальні основи – межа, площа, закони фізики, людська антропоміка тощо, моделі потребують більш уважного вивчення і обчислення, математичний аналіз надасть більш точну інформацію і підкаже, який варіант є зручнішим, який економніший, а який емоційніший. Розрахунки об'єму, маси, площі поверхні та інших атрибутів геометрії просторових тіл чекають подальшого дослідження.

Література

1. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 576с.
2. Веселова С.Б. Искусство пространства.
3. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие. – М.: «Архитектура-С», 2007. –392 с.
4. Вирилио П. Бункер. М.: Художественный журнал №9, 2006.
5. Архитектурная бионика. (Под ред. Ю.С.Лебедева).–М.:Стройиздат,1990.– 269с.
6. Семиотика и искусствоведение.-М.:Мир,1972. Шапиро Мейер. Некоторые проблемы семиотики визуального искусства. Пространство изображения и средства создания знака- образа.

Анотація

Запропоновано декілька варіантів визначення об'єму внутрішнього квартального простору. На думку багатьох вчених простір є субстанцією, залежною від середовища, від оболонки, ємності, в якій він знаходиться; представлені варіанти є асоціативними, взяті із побуту і перенесені на квартальні просторові розрізи.

Аннотация

Предложено несколько вариантов определения объема внутреннего квартального пространства. По мнению многих ученых пространство это субстанция, зависящая от среды, от оболочки, ёмкости, в которой оно находится; представленные варианты ассоциативны, взяты из быта и перенесены на квартальные пространственные разрезы.

УДК: 711.455"324"

Н.А.Вусатюк

КАТЕГОРИЗАЦІЯ ГІРСЬКОЛИЖНИХ КОМПЛЕКСІВ

У зв'язку з тим, що лижний вид спорту в Україні з кожним роком стає дедалі популярним, і як наслідок з'являються все нові і нові гірськолижні комплекси, стає питання про їх категоризацію. Необхідно зауважити, що загальної категоризації гірськолижних комплексів та курортів із списком конкретних вимог, подібно до готелів, ще ніде не зафіксовано. Для готелів в Європі вже давно було створено безліч класифікацій, найвідомішою з яких є французька п'ятизіркова класифікація, а в Україні досить нещодавно з'явилися стандарти згідно яких готелям присуджують відповідну категорію. Стосовно ж гірськолижних курортів прийнято говорити про традиційні альпійські курорти, гірськолижні курорти східної Європи тощо. При такій класифікації йдеться в першу чергу про місцезнаходження курорту, його традиції, комфортність. Існують курорти зі світовим ім'ям, такі як Куршавель, Мотаре – ці курорти прийнято вважати вищого класу, проте належної класифікації ніхто не проводив, а виключне положення цих курортів базується на їх "розкрутці" та історичній репутації.

Цікавою була ідея в Чехії і Швеції, де по аналогії з класифікацією готелів була створена п'ятизіркова класифікація гірськолижних курортів та комплексів. В даному випадку курорти класифікувалися по наступних ознаках:

- характеристики гір (відмітка підніжжя та вершини найвищої гори, довжина щонайдовшої траси, площа снігового покриву);
- діапазон трас (для початківців, середнього рівня, складні, для професіоналів, загальна площа придатна для створення трас);
- підйомники (їх кількість, різновиди);
- розважальна інфраструктура (для сім'ї, для молодіжних компаній, наявність розважальної інфраструктури на горі і біля підніжжя гори, наявність розважальних установ, що працюють цілодобово).

Однак необхідно зауважити, що дана класифікація є негласною, більше для самих відпочиваючих, щоб ті мали можливість визначитися з вибором підходящого місця відпочинку. Про присудження курорту офіційного статусу (категорії) тут не було і мови.

Найбільш ретельно до питання класифікації лижних курортів та комплексів підійшли в США. Правда, класифікація тут отримала два шляхи розвитку:

Перший - по характеристиках, які найбільш повно відображають сутність даної рекреаційної установи: курорти для всіх, для молодіжних компаній,

сімейні курорти, мальовничі курорти, для початківців лижників, для професіоналів тощо.

Найцікавішим виявився другий шлях класифікації – по екологічній спрямованості.

Необхідно зауважити, що саме за допомогою даної класифікації з'являється можливість оцінити діяльність гірськолижного комплексу, його забудову та більш-менш об'єктивно присудити відповідну категорію. Адже ж в цій класифікації мова іде вже не про вимоги до курортів з точки зору комфорту, а про вплив самих комплексів та курортів на довкілля.

Ніхто не замислюється, принаймні в Україні, про те, що при все більшому розширенні курортних зон страждає жива природа. Ліси, "легені" планети, вирубаються, в результаті постійного використання штучного снігу забруднюються водні ресурси, тощо.

Взагалі існує думка, яку до речі підтримує і вся індустрія гірськолижного спорту, що лижники є самою схильною групою до екологічно спрямованої політики. Саме ця група населення згідно соціологічного опитування вважає охорону навколишнього середовища першочерговою по пріоритетності.

Проте, на жаль, сама індустрія лижних курортів є поганим джерелом для отримання достовірної інформації про екологічну політику компаній, що задіяні в даній сфері. На підставі досліджень, проведених американським товариством з охорони довкілля, можна констатувати, що лижні зони мають істотний і неусвідомлений суспільством вплив на оточуюче середовище, який до речі постійно зростає. В процесі розвитку рекреаційних комплексів і, як наслідок, інтенсивного землекористування відбувається пряме втручання в живу природу, як, наприклад, вирубка лісу, ерозія від корекції рельєфу в гірській місцевості. Все це можна охарактеризувати, як шкоду, що наноситься екологічно важливим землям від будівництва і господарського управління.

До того ж в світовій практиці постійно спостерігається тенденція якісного переходу гірськолижних курортів від місцевих, або регіональних рекреаційних установ, до урбанізованих структур. Дані структури вже концентрують свою увагу в першу чергу не на рекреаційній функції, а на забудові та розростанні комплексів. Така забудова, як комерційною так і житловою нерухомістю в гірськолижних комплексах, збільшує негативний вплив на оточуюче середовище від забруднення внаслідок урбанізації та від самої лижної зони. Необхідно зауважити, що при такому розвитку курорту, в першу чергу страждають екологічно важливі землі, в природному середовищі починається активне дорожнє будівництво, під удар потрапляє вся досі недоторкана жива природа.

Стисло наведемо методику екологічної категоризації курортів.

Щоб присудити курорту ту або іншу категорію, був складений список критеріїв, кожний з яких має свою ваговість, залежно від сили впливу даного критерію на оточуюче середовище.

Бали підраховуються таким чином:

Бальна оцінка = $\frac{\text{Загальна сума балів}}{\text{Максимальна сума балів}} * 100\%$

Категорії, що присуджуються:

A = 70 - 100%

B = 65 - 69.9%

C = 50 - 64.9%

D = 40 - 49.9%

F = Менше 39.9%

Найбільша кількість балів в цій схемі означає, що даний курорт проводить екологічно шадну політику, охороняючи оточуюче середовище. При визначенні критеріїв були враховані всі можливі чинники, проте необхідно зауважити, що найістотніший вплив, який може здійснити гірськолижний курорт - це освоєння нових земель під розвиток курорту.

Методика оцінки:

№ критерію	Критерій	максимальна кількість балів	Вираження впливу критерію в балах	
			стисла характеристика	відповідні бали
1	2	3	4	5
1	Збереження курорту в існуючих межах	30	Немає розширення	30
			До 20 га	25
			20 – 40,5 га	20
			40,5 – 60,7 га	15
			60,7 – 80,93 га	10
			80,93 – 121,4 га	5
2	Захист цілинних земель від освоєння	31	Відсутність будівництва за межами існуючого курорту	20
			До 5 га	15
			5-10 га	10
			10-20 га	5
			Від 20 га	0
			Відсутність дорожнього будівництва	8
2б. Уникнення будівництва доріг на неосвоєній території		8	До 8 км	4
			8-15 км	2
			Від 15 км	0

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
2	2с. Збереження паркінгів і будівництво нових на вже освоєній під курорт території	3	Відсутність будівництва стоянок	3
			До 0,8 га	2
			0,8-2 га	1
3	Збереження і захист видів і їх природного оточення	22	Відсутність впливу на живу природу	22
			на один вид	21
			на два види	19
			на три види	17
			...	
			на десять видів	3
			на одинадцять видів	2
			на дванадцять видів	1
4	4а. Охорона/Збереження екологічно важливих територій	9	Відсутність освоєння даних територій	9
			До 0,2 га	6
			0,2-0,4 га	3
			0,4-0,8 га	1
			Від 0,8 га	0
	4б. Охорона/Збереження одвічного лісу	9	Відсутність вирубки	9
			Вирубка до 0,2 га лісу	6
			0,2-0,4 га	3
			0,4-0,8 га	1
	4с. Охорона/Збереження унікальних геологічних утворень	3	Відсутність геологічних трансформацій	3
			До 0,2 га	2
			0,2-0,4 га	1
	4д. Охорона/Збереження бездорожніх зон (уникнення будівництва в цих зон доріг)	9	Відсутність дорожнього будівництва	9
До 0,4 га			6	
0,4 – 4 га			3	
Від 4 га			0	
5	Охорона води і збереження енергії за умов мінімізації створення штучного снігу	20	Відсутність створення штучного снігу	20
			До 20 га	15
			20-40 га	10
			40-81 га	5
			Від 81 га	0
6	Охорона якості води	12	Немає порушень якості води	12
			Одне порушення	6
			Багаторазові порушення	0
Також бали нараховуються по наступних критеріях				
7	Впровадження природоохоронної політики			15 балів
8	Використання відновлюваних джерел енергії			17 балів
9	Ефективне використання води і електроенергії			18
10	Зведення використання екологічно забруднюючого транспорту до мінімуму			7 балів
11	Управління вивозом відходів і сміття, його складуванням і видаленням			9 балів
12	Управління закупівлями (бажано завозити всі товари в екологічних упаковках)			8 балів
13	Надання екологічної інформації			4 бали
14	Активність місцевої громади			2 бали

Загальна максимальна кількість балів дорівнює 225, що відповідає 100%

Безперечно, для України питання охорони та збереження природних ресурсів є надзвичайно важливим. В Карпатах гірськолижні курорти і комплекси розвиваються на даний момент зі скаженою швидкістю. Про екологічну сторону даної проблеми ніхто не замислюється. Головною метою в більшості випадків є максимальне захоплення землі і створення курортів фешенебельного класу. В західній Європі питання екологічної політики поставлено більш жорстко. Але необхідно зауважити, що від непродуманої політики, в Альпах досить довгий проміжок часу нищилось безліч гектарів лісу, відновлення яких потребує тривалого часу і дуже великих заощаджень

Для того, щоб підкреслити згубність подібної політики та уникнути повторення помилок, в першу чергу необхідно усвідомлювати дійсний стан речей. А у цьому зможе допомогти екологічна категоризація курорту, завдання якої саме і полягає в тому, щоб зробити екологічний фактор при проектуванні та забудові гірськолижних курортів та комплексів пріоритетним. Вже зараз прослідковуються основні екологічно направлені планувальні тенденції в світовій практиці проектування та забудови гірськолижних комплексів. Серед них можна виділити:

- *утримання гірськолижних комплексів в існуючих межах (при розвитку бажаним є ущільнення забудови, а не розростання площі комплексу);*
- *по можливості збереження рекреаційної функції і уникнення урбанізації території;*
- *уникнення створення паркінгів за територією існуючого гірськолижного комплексу, тощо*

Внаслідок аналізу існуючих методик класифікацій, пропонується нова методика класифікації, яка б могла враховувати як комфортабельність комплексу, так і його екологічну політику. При цьому комфортабельність оцінюється як і в готелях зірками (5 * - максимум), а екологічна складова – від А до F (А – екологічно спрямований курорт). В даному випадку курорт може, наприклад, мати максимальну оцінку по комфортабельності (5*) і при цьому найнижчу по екологічному впливу (F) – у такому разі курорту присуджується категорія 5*(F).

На комфортабельність перебування на курорті, окрім вже перерахованих на початку статті, в шведській методиці факторів пропонується додати також поліфункціональність набору форм відпочинку (різноманітність видів

відпочинку, яку може запропонувати курорт окрім катання на лижах), і спектр житла, який може запропонувати курорт для відпочиваючих.

Література

1. Lavery, P. (1991) Resorts and recreation. In P. Lavery (Ed.), *Recreational geography*. London: David&Charles, Ltd.
2. Люкшандерль, Л. “Спасите Альпы” Издательство: М.: Прогресс; 168 страниц; 1987 г.
3. Реймерс Н.Ф. “Экология”, М. – Журнал “Россия Молодая”, 1994 г.
4. Інформація з сайтів www.greennature.com та www.onthesnow.com

Анотація

У статті дається стислий опис проблеми категоризації гірськолижних комплексів та пропонується нова класифікація на основі закордонного досвіду в даній сфері.

Аннотация

В статье дается краткое описание проблемы категоризации горнолыжных комплексов и предлагается новая классификация на основании зарубежного опыта в данной области.

УДК 711.01.

В.В. Солодов, Е.Е. Ключниченко

ПЛАНИРОВОЧНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ТЕРРИТОРИИ ГОРОДА-РЕГИОНА

Севастополь - единственный в стране город, сохранивший структуру древнегреческих городов-полисов. В состав полиса входила сельскохозяйственная округа (хора). Типичным полисом в 5-6 веках до н.э. был Херсонес. И через столетия Севастополь унаследовал пригородную зону как земельную часть полиса. В административных границах Севастополя кроме г. Инкермана и п.г.т. Кача расположено 29 сел. Территория составляет 86,4 тыс. га в т.ч. собственно Севастополя 9,2 тыс.га, т.е. всего лишь 10,7%.

Это требует особого подхода к формированию планировочной структуры города-региона, организации транспорта, социальной и инженерной инфраструктуры.

Ранее разработанный КрымНИОпроектом – Генеральный план города (1983г.), был выполнен в пределах собственно г.Севастополя вместе с

обособленным районом Балаклава и примыкающим г. Инкерман. В основу планировки города был заложен принцип районирования его территории на самостоятельные структурные подразделения – планировочные районы, сформированные в границах сильно выраженных естественных и искусственных рубежей, которыми являются бухты, балки, линии железной дороги. Членением территории предусматривалось создание 7 городских планировочных районов, в которых, в свою очередь, были выделены жилые районы. В планировочных районах предусматривались места приложения труда и зоны отдыха, а также сеть учреждений общественного обслуживания, с организацией общественных центров и подцентров планировочных районов общегородского значения.

Такой подход является нормативным для больших и крупных городов, с населением 250-1000 тыс. чел. (Севастополь по численности населения относится к большим городам с населением 250-500 тыс. чел.), однако количество планировочных районов в предшествующем документе оказалось завышенным, а средняя численность населения в них заниженной против нормативной (хотя и допускается её уменьшать при пересечённой местности). Она должна составлять по ДБН 360-92** 100-300 тыс. чел., а составила по проекту в среднем 50-70 тыс. чел., за исключением Инкермана и Балаклавы, которые, имея население, соответственно, около 11 и 21 тыс. чел., не могут рассматриваться как полноценные планировочные районы. В связи с этим в новом генеральном плане, разработанном КиевНИИПградостроительства и КрымНИОпроектм на период до 2025 года, количество городских планировочных районов (в пределах собственно города) решено уменьшить до четырёх, не изменяя при этом сформировавшиеся границы жилых районов. Новый Генеральный план разработан на всю территорию города-региона Севастополя в пределах 86.4 тыс. га, включающего в свои административные единицы и другие населённые пункты, сельскохозяйственные территории, природно-ландшафтные комплексы. Поэтому принципы подхода к планировочному районированию такого большого и функционально-неоднородного территориального образования несколько отличаются от общепринятых для городов, сочетаясь с принципами районной планировки.

Проанализировав сложившееся и перспективное преимущественное функциональное назначение территорий, ландшафтные особенности, административно-территориальную структуру, а также географические, природно-климатические, исторические факторы предложена следующая структура планировочного районирования города-региона, соответствующая также предложенной системе расселения:

- Макроуровень – формирование крупных функционально-планировочных зон города в административных границах, развиваемого как открытая система, - на базе включения природного каркаса местности, сельскохозяйственных территорий, сельских населённых пунктов:
 - Центральная – зона городского расселения, с выделением Центрального урбанизованного ядра – собственно города (вместе с Инкерманом), с его функциями управления, обслуживания населения, основными местами приложения труда и зоны субурбанизации – посёлки с городским населением (преимущественно усадебный фонд), дачно-садовые территории, прибрежная рекреация, сельхозтерритории, аэропорты “Бельбек”, “Мыс Херсонес”;
 - Качинская – зона сельскохозяйственных территорий, прибрежной рекреации, аэропорт “Качинский”, преимущественно сельское расселение (в пгт Кача – городское);
 - Мекензиевская–зона создаваемого лесопарка, лесохозяйственные территории, сельскохозяйственные, предгорно-лесная рекреация, сельское расселение;
 - Орлиновская – зона создаваемого природного Национального парка, природоохранная деятельность, горно-лесная и прибрежная рекреация, хоззона парка с сельхозтерриториями, сельским расселением.
- Микроуровень – формирование 6 укрупнённых планировочных районов в Центральном урбанизованном ядре с жилыми районами, местами трудовой деятельности, общественными центрами, размещаемыми на основных архитектурно-планировочных осях города, основных магистралях; формирование укрупнённых функциональных зон: селитебных, промышленно-складских, спецтерриторий, рекреационно-курортных, зелёных насаждений, в т.ч. выделение территорий с преимущественно многоквартирным жилым фондом и усадебным, общегородского и других общественных центров.

Особенностями формирования функционально-планировочных зон являются:

 - Зона городской застройки – преимущественно урбанизированная территория на базе существующей, с учётом новых территорий для развития и резервных, в границах новой условной городской черты, в пределах которой создаются 4 структурные единицы собственно города – городские планировочные районы: Центральный, с подрайоном Балаклава, Херсонесский, Корабельный, Северный с подрайоном Инкерман.
 - Приморская курортно-рекреационная зона – предназначенная преимущественно для размещения рекреационно-оздоровительных учреждений (за пределами городской черты) – вдоль морского побережья шириной 1-2 км,

где формируются 4 приморских курортно-рекреационных планировочных района: Северный, Фиолентовский, Балаклавский, Южный.

- Сельскохозяйственная и горно-лесная ландшафтно-рекреационная зона – здесь формируется 5 сельских планировочных районов (на базе существующих границ сельских и лесных хозяйств и с учетом сложившегося и намечаемого членения на сельские советы): Качинско-Андреевский; Верхнесадовский; Терновский; Орлиновский; Сахарноголовский (на базе образуемого сельсовета, включающего поселения в ближнем пригороде, не имеющие собственного статуса).

В архитектурно-планировочной структуре курортно-рекреационной зоны выделяются:

- Городская рекреационная зона, преимущественно в приморской части зоны городской застройки;
- Приморская курортно-рекреационная зона (за пределами городской черты) с четырьмя курортно-рекреационными планировочными районами: Северным, Фиолентовским, Балаклавским, Южным;
- Горно-лесная рекреационная зона во внешнем зелёном поясе.

В составе курортно-рекреационных планировочных районов Приморской зоны, в свою очередь, выделяются курортно-рекреационные комплексы (или группы объектов). В каждом районе формируется курортный общественный центр: в Северном районе – в пгт Кача, подцентр – в Любимовке; в Фиолентовском – на месте городского стрельбища; в Балаклавском – на месте выносимого Балаклавского судоремонтного завода; в Южном – у бухты Ласпи. Свои локальные центры имеют курортные комплексы (группы объектов); в городской рекреационной зоне они совмещены с общегородским центром и центром Херсонского планировочного района; в горно-лесной зоне – с центрами сельских планировочных районов: Верхнесадовое, Терновка, Орлиное.

В курортно-рекреационной зоне формируются также зелёные насаждения общего пользования, территории для кратковременного отдыха. Вся приморская зона региона объединена зелёными пешеходными бульварами. В 100-метровой защитной полосе моря (50 м в условиях реконструкции) выделяется зона общего пользования – с пляжами, скверами, спортплощадками. При разработке транспортной схемы региона предусмотрена рекреационная улично-дорожная сеть с выделением общерекреационных автодорог (улиц), распределяющих транспортные потоки в зоны отдыха, и районных дорог (улиц), обслуживающих рекреационные зоны.

Планировочная организация региона и собственно города тесно связана с транспортной инфраструктурой: улицы и дороги обеспечивают

функциональные связи и одновременно играют роль основных и второстепенных архитектурно-планировочных осей, вдоль которых формируются населенные пункты региона и городские районы.

На региональном уровне их преимущественно играет внешняя (зональная) сеть автомобильных дорог.

Основной архитектурно-планировочной меридиональной осью всего региона, имеющего вытянутую форму в плане, является магистральная автодорога государственного значения, состоящая из Ялтинского шоссе – М-18 (Е-105) и Симферопольского – М-26, объединённых объездными дорогами вокруг собственно г. Севастополя и г. Инкермана.

В северной части региона её продолжает Евпаторийское шоссе, преобразуемое в региональную автодорогу. Вдоль основной оси региона и на её ответвлениях формируется большая часть населённых пунктов региона.

Имеется также ряд широтных архитектурно-планировочных осей региона. Главной из них служит участок поворачивающей в широтном направлении (у с. Фруктовое) Симферопольской дороги (М-26), которую продолжает в сторону моря территориальная дорога Т-2707. Севернее проходит территориальная дорога Т-2701, южнее – территориальная дорога Т-0105. В гористой южной части региона проходит криволинейная ось, представляющая собой вытянутое кольцо вокруг сёл Байдарской долины.

Указанные автомагистрали также являются главными архитектурно-планировочными осями сельских планировочных районов, формируемых в пригородной зоне.

В собственно г. Севастополе (с районом Балаклава и г. Инкерманом) – основными архитектурно-планировочными осями являются улицы и дороги внутригородской сети общегородского значения. Общая архитектурно-планировочная организация города определяется принятой схемой организации магистральной сети. В настоящее время она преимущественно радиальная, в дальнейшем должна получить развитие как радиально-полукольцевая. В перспективе (при наличии двух мостов через Севастопольскую бухту) схема приобретёт характер вытянутой радиально-кольцевой, обеспечив взаимосвязи.

Радиальные направления улиц, сходящихся к центру города, преимущественно имеют меридиональный характер, или близкий к нему, совпадающий с направлением балок и гребней холмов, ведущих к морю. Ведущие к морю основные меридиональные оси акцентируются застройкой более высокой этажности.

Главную меридиональную архитектурно-планировочную ось города формируют магистрали – пр. Ген. Острякова – ул. Гоголя; в центре города она

переходит в Городское кольцо улиц Б.Морская – пр. Нахимова – Ленина; на выходе из города – в Балаклавское шоссе; в Балаклаве – в ул. Новикова.

Другими основными меридиональными архитектурно-планировочными осями города являются: ул. Ген. Мечникова – ул. Багрия – ул. Брестская (переходит в Ялтинское шоссе); Фиолентовское шоссе (городская часть) – ул. Вакуленчука; ул. Горпищенко (ответвляется ул. Истомина); ул. Ген. Жидилова. На Северной стороне: ул. Челюскинцев (переходит в Качинское шоссе); Симферопольское шоссе (городская часть).

Важной проблемой является формирование общегородского центра и системы общественных центров. Исторически сложилось так, что управленческая, общественная, деловая, культурно-просветительская и культурно-зрелищная деятельность были сконцентрированы в районе Центрального холма, который является общегородским центром, удобно связанным улицами Городского кольца и отходящими от него тремя радиальными направлениями с другими районами города.

В настоящее время ёмкость общегородского центра практически исчерпалась, в связи с чем требуется его значительное расширение, связанное также с увеличением собственно городской территории и необходимостью обеспечения транспортной доступности.

Новый общегородской центр предусматривается в границах, включающих части территории всех городских планировочных районов, прилегающие к существующему центру: в Херсонесском планировочном районе – Национальный заповедник “Херсонес Таврический”, прибрежная часть района проспекта Гагарина; в Центральном (кроме Центрального холма с существующей частью центра) – прилегающий район до Карантинной бухты, район Горы Матюшенко, улицы Гоголя; в Корабельном районе – вся историческая Корабельная сторона с Малаховым курганом, парком “Ушакова балка”, Воронцовой горой, частью района Зелёной горки, улицы Горпищенко. На Северной стороне в состав центра войдёт прибрежный район от Инженерной бухты до ул. Симонка, соединяемый по проекту с Центральным районом понтонно-разводным мостом через Севастопольскую бухту. Объединяющим элементом всего общегородского центра станет парадный приморский пешеходный бульвар.

Роль ядра общегородского центра останется за Центральным холмом, однако его территория значительно расширится за счёт использования прилегающей спецтерритории – подлежащих выносу заводов №24 (ЖБИ) и №54 (Механический завод) Стройуправления ЧФРФ, других малоценных сооружений. Здесь сформируется так называемый “параллельный центр” вдоль пешеходной эспланады – от площади Восставших в сторону моря, и вдоль

нового Приморского бульвара, продолжающего исторический Приморский бульвар.

Кроме общегородского центра в центральной исторической части города, который получит значительное развитие за счёт прилегающих территорий, для обеспечения обслуживания населения предусмотрено также формирование зональных общественных центров (подцентров) городского центра в каждом планировочном районе. В курортно-рекреационной зоне они служат также курортными центрами с соответствующим набором медицинских и культурно-бытовых услуг; в сельскохозяйственной зоне – служат межхозяйственными центрами системы межселенного обслуживания.

К специализированным общественным центрам городского значения, размещаемым и в других районах города, относятся учебные (Севастопольский Национальный технический университет, Севастопольский институт ядерной энергетики и промышленности и др.); медицинские (развивающийся медгородок, городские больницы, проектный медицинский комплекс и Детдом у парковой зоны “Кальфа”), спортивные (комплекс им. 200-летия Севастополя и др.); торговые (торгово-развлекательный центр на базе “Соловьевских складов”, оптовый рынок “5-й км” и др.), выставочные (намечен в перспективе на спец- территории ниже Камышовой бухты).

В соответствии с принятой планировочной структурой города-региона, намечено формирование системы центров и подцентров планировочных районов - городских, курортно-рекреационных и сельских, относящихся к многофункциональным центрам общегородского значения. В Зоне городской застройки (собственно города) формируются следующие центры и подцентры городских планировочных районов: в Центральном – совмещён с ядром общегородского центра, свой подцентр в Балаклаве; в Северном – совмещён с ядром северной части общегородского центра – площадью Захарова, подцентр в Инкермане; в Херсонесском – у южной оконечности бухты Круглая (совмещён с центром городской рекреационной зоны “Омега”); в Корабельном – формируется как центр вдоль пр. Победы.

В каждом городском планировочном районе имеются также общественные центры жилых районов (линейного и ядерного типа); в крупных жилых районах имеются также общественные центры микрорайонов.

Предусмотрено также формирование транспортно-общественных центров (узлов) на въездах в город – для обслуживания жителей периферийных районов города, пригородной зоны и транзитного транспорта.

Литература

1. Закон України «Про генеральну схему планування території України». Відомості Верховної Ради – 2002.-№30-ст.204.
2. Білоконь Ю.М. Проблеми містобудівельного розвитку територій.-К. : Укрархбудінформ, 2001-80с.
3. Ключниченко Е., Солодов В., Мухин В., Добряк Н., Посыпайко Ж., Экополис: новый генплан Севастополя. Издательский дом А+С 3 2006, с.27-39.
4. Методические рекомендации по комплексной планировочной организации приморских территорий. –К. КиевНИИПградостроительства, 1978. 69 с.
5. Панченко Т., Куць Е. Особливості містобудівного розвитку Бердянська // Проблеми планування великих міст. Зб.наук. праць. – Вип.. 8, К. – Діпромісто, 2005. – с. 150-157.
6. Панченко Т.Ф., Онищенко В.М. Проблеми містобудівного розвитку приморських міст. // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Вип..18. К. : КНУБА, 2007 С.173-178.
7. Панченко Т.Ф., Шешукова Є.В. Проблеми організації громадського обслуговування в приморських курортно-рекреаційних зонах // Містобудування та територіальне планування. Вип. 28. – К. : КНУБА, 2007. С. 187-194.

Анотація

Викладені нові підходи до планувальної організації міста – регіона (на прикладі Севастополя), які поєднуються з принципами районного планування. Запропонована структура планувального районування на макрорівні, яка розвивається як відкрита система і на мікрорівні – формування укрупнених планувальних районів в урбанізованому ядрі з житловими районами, місцями трудової діяльності, громадськими центрами, що розташовуються на головних архітектурно-планувальних вісях міста.

Аннотация

Изложены новые подходы планировочной организации города – региона (на примере Севастополя), сочетающиеся с принципами районной планировки. Предложена структура планировочного районирования на макроуровне, развиваемого как открытая система и микроуровне – формирование укрупненных планировочных районов в урбанизированном ядре с жилыми районами, местами трудовой деятельности, общественными центрами, размещаемыми на основных архитектурно-планировочных осях города.

УДК 712.2

В.А. Щурова

КЛАСИФІКАЦІЯ І ТИПОЛОГІЯ МІСЬКИХ ЛАНДШАФТІВ

Потреба у класифікаціях міських ландшафтів пов'язана з необхідністю вирішення широких проблем поетапно і систематизовано. Впорядкування планувальних зон міста веде за собою відповідальне ставлення до кожної з досліджуваних ділянок та можливості контролю над експлуатацією і напрямками розвитку. Типологія дає можливість всебічно проаналізувати певну міську зону, внаслідок чого виявляються можливі шляхи її експлуатації, розвитку та вдосконалення

Типологія розробляється на основі класифікацій за різними ознаками і об'єднує в собі характерні риси, виявлені під час аналізу проблеми. Відомі два узагальнених типи міських ландшафтів: природний і антропогенний. Але якщо ці типи розглядати детальніше, з'являються класифікації за величиною, функціональним призначенням, формі та композиційним прийомом, виявляється ступінь їх взаємодії. Так природні ландшафти значні за розмірами, постійно змінюються у залежності від сезонів року, різноманітні і неповторні, вони впливають на образ міста, надають йому характерних рис. Антропогенні ландшафти створюються людиною, підкреслюють неповторність природних або закреслюють їх, винищують, надаючи переваги штучним просторам. На жаль, взаємодія природних і антропогенних ландшафтів, відбувається у напрямку постійного зменшення і знищення природних ландшафтів міських та позаміських територій при активному розростанні техногенного середовища. Контроль над цією проблемою можна здійснити при розробці класифікацій з визначенням критеріїв цінності та функціонального навантаження територій.

Типологію міських просторів також можна створити за допомогою наступних ознак: ландшафтно-генетичним походженням, функціональним призначенням, ієрархічністю [1]. Ландшафтно-генетичне походження передбачає вже задані природою умови існування міста. Це водно-зелені діаметри, наявність річки, її притоків, моря, лісів, гір. Природна структура ландшафтів виявляється як в образі міста, так і в планувальній схемі. Конфігурація річок, як головна природна вісь, є базовим стрижнем формування каркасної сітки міста – лінійної, центричної, радіальної, поліцентричної, змішаної. При формуванні головних функціональних зон міста природні утворення можуть вливатися до центрів відпочинку або заповідних територій. При ієрархічному впорядкуванні природних утворень передбачається розподіл на макро-, мезо- та мікрорівні. Макрорівні являють собою крупні зони відпочинку, які знаходяться на межі міста (Конча-Заспа, Пуща-Водиця). Це

обширні території природних ландшафтів генетичного походження. До мезорівня відносяться ландшафтні території, що входять до периферійних територій міста (етнографічні музеї під відкритим небом). Вони являють собою первинні природні ландшафти, впорядковані діяльністю людини, насичені символічними та історичними національними рисами. Мікрорівень включає сади, сквери, бульвари, вулиці, міські парки різного призначення і т.п.

Серед парків розрізняють: позаміські і міські парки поліфункціонального та спеціалізованого характеру. До поліфункціональних позаміських парків відносяться: центри відпочинку на межі міста, міжселенні центри відпочинку, лісопарки, лугопарки, природні парки (ділянки дикої природи), етнографічні парки, історичні. Міські та позаміські озеленені території поділяються на ділянки громадського призначення, обмеженого використання та спеціального призначення. До територій громадського призначення відносяться парки та малі міські озеленені території: міські сади, сади житлових районів, громадські центри, сквери, бульвари, набережні, пішохідні вулиці. Малими міськими озелененими територіями, або територіями обмеженого використання є житлові території, дитячі садки, школи, вузи, НДІ, лікувальні та спортивні заклади, промислові підприємства. Території спеціального призначення – це санітарно-захисні зони підприємств, водоохоронні та меліоративні території, квітково-оранжерейні господарства, комунікаційні коридори тощо. Міські спеціалізовані парки – це спортивні, дитячі, виставкові, меморіальні, ботанічні, зоологічні. Поліфункціональні парки можуть бути міськими, районними і сільськими [2].

Класифікувати міські ландшафти можна за конфігурацією, архітектурно-планувальній схемі, взаємодією природних ландшафтів зі штучними, тематикою і функціональному навантаженню, призначенням у житті міста, видом користування, композиційними характеристиками, ступенем замкненості, психічним впливом на людину та ін.

За конфігурацією ландшафтні утворення можна поділити на компактні (єдині масиви), лінійні (ті, що розвиваються вздовж річок та основних шляхів), кільцеві, клиноподібні, радіальні (при центричній планувальній системі міста).

За архітектурно-планувальною схемою: моноцентричні, поліцентричні, без виражених центрів, осьові різних окреслень.

За взаємодією природних із штучними: неперервні та багаторівневі. Неперервні зони природних ландшафтів являють собою ланцюг зелених зон різної величини і конфігурації, об'єднаних між собою зеленими коридорами. Явище багаторівневості можна прослідити при перетіканні природних ландшафтів генетичного походження у межі міста у вигляді районів дикої природи, обласованої людиною. Інший рівень – перехід на міський план, потім – районний. Ця взаємодія можлива, коли кожний з вищих рівнів містить у

собі нижчий. Тобто, якщо ділянки міських садів і парків пов'язані з зонами відпочинку периферійних зон міста, а ті, в свою чергу, – з позаміськими заповідними територіями.

За тематикою та функціональним призначенням ландшафтні утворення можна поділити на групи: поліфункціональні, спеціалізовані та історичні. На поліфункціональних територіях передбачаються процеси зонування та виділення превалюючих функцій. До таких територій можна віднести парки поліфункціонального значення, найчастіше це міські парки загального користування, відомі парки культури та відпочинку. Класичне рішення просторів таких територій частіше за все супроводжується типовими рішеннями благоустрою та малих архітектурних форм уніфікованого характеру.

До спеціалізованих територій відносяться тематичні парки, спортивні, дитячі, аквапарки, меморіальні комплекси, зоопарки, спеціалізовані виставкові території (ЕКСПО) та парки атракціонів. Ці території унікальні, побудова просторів підкорюється провідній ідеї, розробляються маршрути, візуальні вісі і точки огляду панорам та багатопланових перспектив. Історичні – заповідні території, відреставровані парки, палацові комплекси, зібрані експозиційні з природним та штучним етносередовищем.

За призначенням у функціонуванні міста ландшафти поділяються на санітарно-гігієнічні, містобудівні, естетичні. Містобудівні беруть участь у створенні ландшафтно-рекреаційних об'єктів, естетичні впливають на композицію просторів та формування ансамблів.

За композиційними характеристиками ландшафтні утворення відповідають розподілу міських територій на “шляхи”, “межі”, “райони”, “вузли” та “орієнтири”. “Шляхи” – це комунікативні зони: вулиці, бульвари. “Межі” – лінійні території: набережні, схили вздовж транспортних та пішохідних шляхів та ін. “Райони” – обмежені площі: двори, площі, оточені забудовою, парки. “Вузли” – території, на яких фокусуються важливі функції: місця зустрічі кількох ландшафтних напрямків або зон різного призначення. “Орієнтири” – доміанти, акценти середовища, які несуть в собі символічний або асоціативний аспект: ландшафти містоформуючого значення [3].

За ступенем замкненості (за А.М. Мірошніченко): закриті, напівзакриті, напіввідкриті, відкриті, якщо ведеться про обмеження архітектурними елементами ландшафтів або іншими обмежувачими площинами. Синонімічним рядом до таких характеристик є обмежені, ті, що перетікають, зливаються, безмежні.

За психічним впливом на людину: заспокійливі, дратуючі, надихаючі, відновлюючі та ін. Ці характеристики залежать від величини просторів, їх композиційного рішення, стильового спрямування. Слід відмітити також

сучасні прояви в області ландшафтного проектування. З'являються нові види штучних ландшафтів – “арт-ландшафти”, які радикально відрізняються від попередньо виявлених і є індивідуальними, місцевими, нагадують твори абстрактного мистецтва, інсталяції. Такі сади поділяються на штучні “дикі сади”, кінетичні, сади-артефакти, сади-інсталяції, сади із штучних елементів [4].

Всі класифікації діють за принципами виявлення ступеня цілісності та єдності людини і простору. Звертається увага на гуманізацію простору, співрозмірність до масштабу людини. Відмічається циклічність і плинність часу, з урахуванням природного ритму та змін людської життєдіяльності. Важливим принципом є критеріальність – урахування позитивних і негативних якостей ландшафтів, можливі наслідки їх впливу на безпечність, функціональні якості та естетику міста.

Література

1. Нефедов В.А. Ландшафтный дизайн и устойчивость среды. – Санкт-Петербург, 2002. – 295 с.
2. Ландшафтная архитектура / Под ред. И.Д. Родичкина – К.: Будівельник, 1990. – 334 с.
3. Тоталогічні образи ландшафту. Матеріали VI міжнародної конференції з постнекласичних методологій в природно-географічних науках / Науковий вісник. – К.: ДАКККіМ, 2006. Вип. 3. – 208 с.
4. Забелина Е.В. Поиск новых форм в ландшафтной архитектуре. Учебное пособие. – М.: Архитектура - С, 2005. – 160 с.

Анотація

Розглядається процес формування типології ландшафтів на основі розробки класифікацій за різними ознаками. Охарактеризовано види ландшафтних утворень, окреслено сучасні мистецькі пошуки формування штучних ландшафтів. Виявлено основні принципи впорядкування міського середовища.

Аннотация

Рассматривается процесс формирования типологии ландшафтов на основе разработки классификаций по разным признакам. Охарактеризованы виды ландшафтных образований, обозначены современные поиски формирования искусственных ландшафтов. Определены основные принципы упорядочивания городской среды.

УДК 711.122+711.13:504

І.І.Устінова

ДЕМОГРАФІЧНІ ОЗНАКИ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Досягнення умов екологічної безпеки та сталого розвитку набуло сьогодні ознак основного орієнтуру гуманітарної діяльності міжнародного співтовариства. Розв'язанню цієї проблеми присвячено конференції ООН (Стокгольм, 1972; Ріо-де-Жанейро, 1992; Стамбул, 1996; Йоганнесбург, 2002), міжнародні конгреси та симпозиуми, їх хартії, ухвали та постанови, доповіді Римському клубові (Д.Медоуз, М.Месарович, Я.Тінберген), програма ЮНЕСКО «Людина та біосфера». Проблема сталості екологічно безпечного розвитку актуальна в умовах України, депопуляція якої відбувається на тлі прискореного скорочення чисельності міського населення при подальшому зростанні території міст. У вирішенні означеної проблеми значне місце посідає науково обґрунтоване планування територій.

Сьогодні при екологічному обґрунтуванні проектних рішень у містобудівному та регіональному плануванні, як правило, використовується комплексна оцінка. Втім, з точки зору вирішення екологічних проблем, така оцінка має ряд істотних недоліків (вибірковість, сумарність, відносність, суб'єктивність результату [1]). Однак головною проблемою еколого-орієнтованих методів оцінки умов розвитку є зведення екологічної проблематики лише до проблеми забруднення середовища, а екологічних нормативів – до санітарно-гігієнічних норм (сьогодні їх існує більш ніж 1000 [2,с.4]). Проте не всі природні об'єкти можна нормувати за регламентами людини, оскільки порушення умов рівноваги, збідніння видового складу та цілісності екосистем на певних територіях також призводить до проблеми екологічної безпеки їхнього розвитку. У центрі уваги гігієнічних нормативів знаходяться прояви токсичності на рівні окремої людини та її наступних поколінь (ДСТ 12.1.003-88). При екологічній же регламентації об'єктом нормування повинні бути природні системи надорганізмового рангу – популяції та їхні співтовариства. Тому, при визначенні екологічних нормативів територіального розвитку мова йде не про більш жорсткі ГПК, а про зміну об'єкту нормування, теоретичного базису та методології регламентації антропогенного навантаження [2,с.5-6,11].

Безумовно, до надорганізмового рангу належать всі містобудівні об'єкти. Проте як повні екосистеми, в територіальних межах яких можливо забезпечити умови екологічної рівноваги [3,с.28,89], можуть розглядатися лише містобудівні об'єкти регіонального рівня. У регіональному плануванні

прийняття проектного рішення завжди базується на демографічній гіпотезі. Дотепер при демографічних розрахунках виходять з того, що визначальними для відтворення населення є соціально-економічні процеси. Проте в умовах погіршення якості середовища визначальними процесами стають екологічні. Це положення визнано сучасною демографічною теорією, відповідно до якої демографічний розвиток стає результатом змін внутрішніх факторів (відтворення та статево-вікової структури населення) та зовнішніх умов (соціальних, економічних, екологічних) [4, с. 51].

Згідно із екологічною теорією, демографічні зміни пов'язано зі структурою екологічного співтовариства, яке побудоване на принципі екологічної піраміди [3, с. 174; 5, с. 169]. Відповідно до цього принципу, на верхніх рівнях піраміди, за рахунок біотичного накопичення, концентруються не тільки енергія, але й токсичні речовини, які знаходяться в незначних дозах у забруднених компонентах середовища. Це робить представників верхніх рівнів універсальним індикатором стану середовища [3, с. 145, 165]. На верхів'ї однієї з пірамід знаходиться людина, отому стан її популяційного здоров'я відображає й стан довкілля. Сама ж структура співтовариства є однією з ланок у дії закономірності екосистемної саморегуляції [6].

Відповідно до цієї закономірності, кожна територія має певну демографічну ємність, резерв якої (недонаселеність території) зумовлює зростання, а її вичерпання (перенаселеність території) – скорочення чисельності населення. Метою розвитку екосистеми є досягнення стану рівноваги, у якому вона може умовно нескінченно у часі існувати на певній території за умови коливання чисельності у припустимому діапазоні сталості на рівні демографічної ємності та самовідновлення ресурсів середовища [3, с. 166, 192; 6; 7, с. 214, 216].

Метою дослідження було виявлення дії означеної закономірності у розвитку регіонів України як еколого-містобудівних систем та параметрів демографічних показників, які відповідають умовам сталості екологічно безпечного розвитку територій. Дослідження базувалося на аналізі поетапних змін показників демографічного розвитку (вікової структури, чисельності, смертності та народжуваності населення) країни за період із 1973 по 2007 рік (період майже двох поколінь – 35 років [6, с. 22] та більш ніж розрахунковий термін у регіональному плануванні – 25 років [8]). У якості «граничних» було визначено 1986 та 1993 роки, які зумовили різні етапи еко-демографічного розвитку: 1986 рік – чисельність населення України досягла вимірів демографічної ємності (розраховано за методикою автора), 1993 рік – чисельність почала скорочуватися. Аналізувалися зміни показників у продовж трьох послідовних етапів: із 1973 по 1986 рік – етап зростання чисельності в умовах запасу ємності, із 1986 по 1993 рік – етап інерційного зросту в умовах

вичерпання ємності, після 1993 року – етап депопуляції. Вплив демографічного потенціалу, який зумовлює рівень антропогенного навантаження на довкілля, загальний стан екосистеми та параметри демографічного розвитку, аналізувався на підставі графіків, на яких області розташовано у порядку зростання чисельності їх населення (станом на 1986 рік). Означений вплив виявляється нахилом апроксимуючої графік лінії.

Ознакою стабільності в екології є 10 % коливання чисельності на рівні ємності [7, с. 161, 188]. Проте для еколого-містобудівної оцінки умов розвитку цієї ознаки недостатньо, оскільки при зовнішній стабільності екосистеми, структура взаємин між її складовими постійно оновлюється. Це зумовлює сталість екосистеми, як цілого, та визначає мінливість популяцій, як її складових [3, м. 2, с. 22]. Означена мінливість виявляється зміною статево-вікової структури, показників народжуваності та смертності, швидкості зростання й щільності населення в ареалі розселення. Мінливість залежить від безлічі екологічних факторів – біотичних та абіотичних обмежень, які зумовлено ємністю середовища [3, м. 2, с. 22].

Щодо вікової структури, яка є показником етапу розвитку досліджуваної системи [5, с. 84], розрізняють прогресивний, стаціонарний та регресивний типи, як умови зростаючого, стабільного та населення, що скорочується [4, с. 64]. Відповідно до розрахунків, вікова структура населення України у 1973 році відносилася до стаціонарного типу – питома вага вікових груп у загальній чисельності населення становила: до 15 років – 25 %, від 15 до 49 років – 51 %, старше 50 років – 24 %; в 1993 та 2006 роках – вже до регресивного, відповідно: 21-47-32 % та 16-52-32 % [4, с. 64]. Зміна типу вікової структури зумовлена глибокими якісними перетвореннями в режимі відтворення населення [4, с. 52].

Відповідно до закономірності саморегуляції, ці перетворення зумовлені тим, що у розглянутий період чисельність населення країни перевищила рівень її демографічної ємності (у 1986 році за підрахунками), що й призвело до скорочення її населення (після 1993 року). На сьогодні (2007 рік – 46,6 млн. чол.) скорочення населення становить: 10,7% – від його максимального значення (1993 рік – 52,2 млн. чол.); 8,3% – від вимірів ємності 1986 року (50,8 млн. чол.) та 3,7% – від вимірів ємності 2001 року (48,4 млн. чол.). Означені відхилення є припустимими за умов стабільності в екології (менш ніж 10 %), що свідчить про існування об'єктивних передумов щодо сталості екологічно безпечного розвитку України в діапазоні її екологічної рівноваги.

Відповідно до класифікації ООН, ознакою розвиненості країни в демографічному плані є середньорічний приріст (скорочення) населення менш ніж на 1 % [3, с. 135]. Розвинені країни стабільні в своєму розвитку. Отже, цю демографічну ознаку можна прийняти у якості другої ознаки сталості, що

узгоджується із правилом 1 % в екології [7,с.192]. Середньорічний приріст населення України в період із 1973 по 1993 рік становив 0,4 %, його скорочення в період із 1993 по 2007 рік – 0,8 %. Себто, у припустимому діапазоні змін знаходиться й середньорічна динаміка чисельності населення. Проте, відповідно до закономірності уповільнення процесів, які йдуть у врівноважених екосистемах [5,с.124], дворазове прискорення середньорічного скорочення населення країни за останні 14 років, стосовно його середньорічного приросту за попередніх 20 років ($0,8 > 0,4$) свідчить про можливість виходу параметрів її демографічного розвитку зі стану рівноваги [3,м.2,с.26; 5,с.342].

Втім, для оцінки умов екологічно безпечного розвитку територій, демографічних ознак: тип вікової структури, загальна й середньорічна динаміки чисельності населення також замало, оскільки існує тимчасова затримка прояву екологічної реакції середовища на його якісні зміни. Вирізняють два види таких затримок: перша виявляється до початку скорочення чисельності у несприятливих умовах середовища, друга – до початку зростання у сприятливих [3,м.2,с.35]. Головне зусилля екосистеми, задля збереження її цілісності, спрямоване на підтримку стану екологічної рівноваги за рахунок стабілізації чисельності окремих популяцій на рівні, який є прийнятним для всієї біотичної співдружності [3,м.2,с.53]. Означена стабілізація здійснюється під регулюючим впливом системи екологічних факторів: зовнішніх – середовищних та внутрішніх – популяційних. Перші виявляються у жорсткій формі ультиматуму середовища, що підвищує смертність, другі – у згладженій формі попереджувального сигналу, що знижує народжуваність [6]. Жорстка форма регуляції, що викликає хвороби, голод, війни, виявляється накопиченням у компонентах середовища забруднень, падінням продуктивності та загибеллю цінних для життєдіяльності людини екосистем, зміною клімату та поширенням епідемій. Згладжена форма регуляції спрацьовує при зростанні щільності населення понад припустимий на конкретній території рівень [3,м.2,с.33; 5,с.79; 6], тобто такою, що пов'язана із процесом урбанізації.

Екологічна криза стає сьогодні глобальним явищем і депопуляція, як етап розвитку екосистеми «населення-середовище», – неминуча [3,м.2,с.238; 5,с.124; 9]. Тому питання пошуку засобів, які б згладжували умови депопуляції та стабілізували б демографічний розвиток, у тому числі й у галузі містобудування, є надзвичайно актуальним. В екологічній теорії процес урбанізації є порівняним зі стратегією утворення безпечних поселень, яка властива усім біологічним видам із соціальним типом поведінки [3,м.2,с.64]. Збирання у природному місті має для популяції свої переваги у вигляді підвищеної життєздатності групи, що зумовлено кооперацією; та свої недоліки у вигляді стресів, що спричинено переуцільненням місцеперебування,

посиленням конкуренції за ресурси середовища, його забрудненням та деградацією. Відповідно до принципу оптимальної щільності, недонаселеність простору існування так само шкідлива для стабільності й екологічної безпеки розвитку популяції, як і перенаселеність [3,м.2,с.62; 5,с.85]. Отже, урбанізація є екологічно сприятливою для населення лише у певних межах, визначення яких є надзвичайно важливим для планувального регулювання умов розвитку урбанізованих територій. Цей висновок узгоджується із законом екологічної оптимальності [3,м.2,с.65; 7,с.68].

Екологічні переваги і недоліки урбанізації відбито й концепцією демографічного переходу [3,м.2,с.20,37; 4,с.20]. Як вже зазначалось, існує послідовна зміна типів відтворення населення, яку зумовлено запасом-вичерпанням демографічної ємності. У першій фазі демографічного переходу спостерігається позитивний ефект урбанізації – підвищення виживання населення (зворотна величина смертності [3,м.2,с.13]), що сприяє зростанню його чисельності. У другій фазі цього переходу спостерігається негативний ефект – зниження народжуваності, що призводить до постаріння населення та зниження його чисельності [4,с.34]. У період, що розглянуто, в усіх областях України зафіксовано зниження показників виживання та народжуваності населення (рис.1). Проте останнім часом (після 2002 року) показники народжуваності почали зростати (рис.1.Б), що є проявом дії закономірності саморегульованого розвитку екосистем, для яких народжуваність є компенсаторним механізмом щодо рівня їх смертності (високого чи низького) [7,с.21].

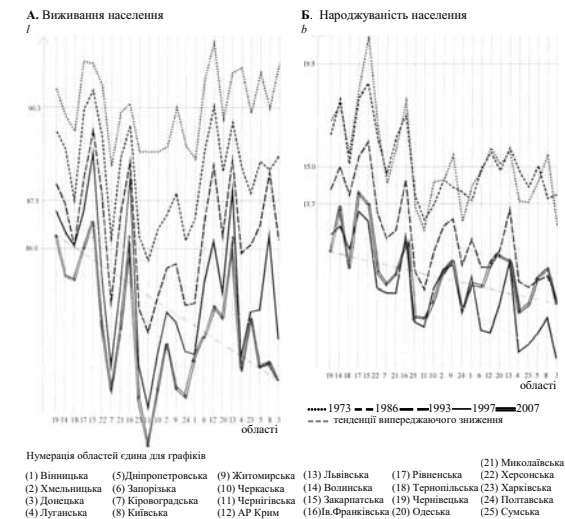

Рис.1. ЗНИЖЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ВИЖИВАННЯ (А) ТА НАРОДЖУВАНОСТІ (Б) НАСЕЛЕННЯ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ІЗ 1973 ПО 2007 РІК

У період, що розглянуто, стан довкілля й стан популяційного здоров'я населення погіршився з явною тенденцією до прискорення означеного процесу у міру зростання чисельності населення областей (див.рис.1). Означене узгоджується із законом оборотності біосфери П.Дансеро, відповідно до якого «...біосфера прагне до відновлення екологічної рівноваги тим сильніше, чим більше на неї тиск» [5,с.143].

З вищевикладеного постає, що урбанізацію, яка сприяє скороченню населення за рахунок зниження народжуваності у другій фазі демографічного переходу, можна розглядати як природний, щільнісно-залежний механізм згладженої форми саморегуляції екосистеми «населення-середовище», який забезпечує умови її екологічної рівноваги. Услід цього, «урбанізація» не протистоїть «екології», а є невід'ємною ланкою у дії її законів. Означене співпадає із висловленням В.Р.Дольника, за яким «...чим би ще не були міста для людей, для чого б вони ні з'являлись, мимохідь вони спрацьовують як регулюючий фактор» [6,с.21].

Література

1. Устінова І.І. Проблеми нормативно-методичного забезпечення еколого-орієнтованого планування території//Регион.пробл.арх. і гр-ва. –Одеса. ОГСА, 2005. –Вып.7-8. –С.98-104.
2. Базель В.С., Кряжимский Ф.В., Семериков Л.Ф., Смирнов Н.Г. Экологическое нормирование антропогенных нагрузок // Экология. - 1992. - № 6. - С. 3-12.
3. Одум Ю. Экология: В 2 т.: Пер. с англ. - М.: Мир, 1986. Т. 1. – 328 с.
4. Пирожков С.И. Демографические процессы и возрастная структура населения. - М.: Статистика, 1976. - 135 с.
5. Реймерс Н.Ф. Экология (теории, законы, правила, принципы и гипотезы). – М.: Журнал «Россия молодая», 1994. – 367 с.
6. Дольник В. Демографический взрыв - глазами биолога//Знание-сила. - 1990. - №3. - С. 16-23.
7. Белоконь Ю.Н. Региональное планирование (теория и практика) / Под редакцией И.А.Фомина: – К.:Логос, 2003. – 246 с.

Анотація

Проаналізовано дію закономірності саморегуляції у розвитку регіонів як еколого-містобудівних систем та виявлено демографічні ознаки екологічно безпечного розвитку.

Аннотация

Рассмотрено влияние закономерности саморегуляции на развитие регионов как эколого-градостроительных систем, выявлены демографические признаки экологически безопасного развития.

УДК 711.434:711.523

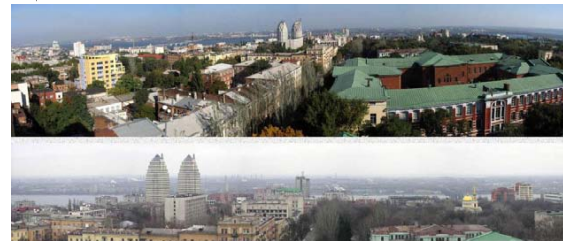
А.Г.Пестрикова

ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ВЕРТИКАЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ИСТОРИЧЕСКОГО ЦЕНТРА Г. ДНЕПРОПЕТРОВСКА

В процессе своего развития, исторический центр как наиболее освоенная и престижная часть городской территории, в значительной мере уже существует на пределе своих возможностей. Изменяется общая структура центра, расширяется его ядро, все ошутимее становится натиск нового на его историческую основу. К сожалению не всегда достаточно внимания уделяется архитектурному и градостроительному наследию в центральной части крупнейших городов. В некоторых городах происходит постепенный процесс перерождения и утраты исторической среды, исчезают архитектурные памятники, на их месте появляются современные высотные здания, в результате чего нарушаются исторически сложившиеся визуальные связи и доминанты. Все это свидетельствует о необходимости привлечения более пристального внимания к проблеме сохранения исторического наследия в городах Украины.

Особо важное значение приобретают вопросы формирования архитектурно-пространственной композиции центральной части крупнейших городов, которая является одним из основных аспектов архитектурно-планировочной организации городской среды. Ее формирование происходит под влиянием системы факторов, взаимосвязь, взаимозависимость и взаимообусловленность которых проявляется в структуре города.

Вертикальную организацию города следует рассматривать совместно с организацией ансамбля всего исторического центра (с его ведущими городскими доминантами, рельефом, главной экспозиционной осью и др.), с организацией ансамбля исторического ядра города, а также с организацией и взаимосвязью локальных участков и ансамблей, перекрёстков, микродоминант, вертикалей и акцентов.

Перспективные виды Днепропетровска

Для получения наиболее полной и детальной картины архитектурно-пространственной композиции города и его вертикальной организации проведены исследования в нескольких направлениях и уровнях:

- Анализ ландшафта центра города
- Система исторической ориентации и анализ исторических панорам и видов города, закономерности их построения
- Анализ вертикальной организации застройки исторического центра города (визуальные связи, система доминант)

Для всестороннего и качественного рассмотрения вертикальной организации особое значение приобретает зонирование территории по ландшафтными признакам. Прежде всего это важно при определении иерархии основных городских доминант.

От богатства и разнообразия ландшафта в значительной степени зависит образная характеристика города, его живописность и индивидуальность. Зонирование территории по ландшафтными признакам необходимо учитывать при проектировании и строительстве новых (особенно высотных объектов) в центральной части города.

Ландшафтное своеобразие исторического центра города Днепропетровска в первую очередь определяется двумя городскими холмами и обрамляемой склонами низинной частью, примыкающей к акватории р. Днепр.

Ландшафт города

Территория исторического ядра Днепропетровска разделена трассировкой проспекта К. Маркса на два участка: на 1- низинный («предполье») и 2 – участок пологого склона второго городского холма.

При детальном анализе, рельеф дифференцируется на зоны «инертного» и «контрастного» ландшафта. В зону «инертного» - то есть слабовыраженного, спокойного рельефа попадает вся «предпольная» часть ядра, а также участок расположенный в центре ландшафтной матрицы (ул. Кр. Площадь, ул. Красная, ул. Короленко) и горизонтальный участок ул. Комсомольской (между ул. Исполкомовской и Ленина).

Зона «контрастного» рельефа - в местах перепада высот, в местах бровок, водоразделов, балок, подполье холма. Такими являются зоны расположенные по ул. Исполкомовской, у бровки Красноповстанческой балки и зоны примыкающие к ул. Баррикадной - подножие 1-го городского холма.

Присутствие Днепра, как главной экспозиционной оси городской архитектурно-ландшафтной композиции (Большого Днепропетровского Ансамбля – БДА) указывается по направлению перпендикулярно расположенных к нему улиц (Ленина, Серова, Московская, Миронова, Коцюбинского, Литейной и др.). Все эти улицы имеют прямое раскрытие на акваторию реки Днепр, особенно с точек повышения рельефа и мест его перелома. Со стороны реки архитектурно-ландшафтная композиция воспринимается террасной, с некоторыми нарушениями принципов построения композиции городского силуэта. Наилучшее прочтение пространственных визуальных связей происходит с бровок центрального городского холма, частично со старого городского холма.

К сожалению, вновь строящиеся и проектируемые высотные объекты в центральной части не всегда учитывают особенности рельефа Днепропетровска, в результате чего нивелируются основные ландшафтные характеристики и исчезает неповторимое своеобразие панорамы ансамбля правобережной части города, что отражает смоделированная развертка перспективного развития центральной части на ближайшие годы.

Развертка 1913 г.

Развертка перспективная (2008 г.)

Хотелось бы отметить, что исторические вертикальные доминанты (которыми являлись культовые сооружения), всегда размещались максимально учитывая ландшафт города.

В рассмотрении системы исторической ориентации взят за основу тот образ города, который сложился к 1913 году, принимая его композицию

ансамбля как более или менее сложившуюся, и как итог долговременного развития всего города. Как видно из развертки, в конце 19 века центральная часть Екатеринослава, также как и весь город, имела довольно четкий принцип ландшафтного построения.

В результате ознакомления с архивными источниками и соотношения их с современной ситуацией проведен анализ системы исторической ориентации с подразделением вертикальных доминант на несколько категорий. Дифференцированы также зоны их композиционного влияния. Определены зоны нарушения связанности исторических ориентиров; зоны действия существующей бессистемной ориентации; часть слоя застройки, не соответствующей рельефу в высотном отношении; нарушенные визуальные связи исторических высотных объектов; визуальные связи современных высотных объектов (внепланировочные связи); утраченные исторические высотные ориентиры.

При более углубленном в пространственно-структурном изучении вопроса определены точки фиксации особо важных узлов – рельефа и планировочной структуры.

Панорама центральної частини г. Дніпропетровська

В результате проведенного анализа, сформулированы рекомендации по формированию архитектурно-пространственной композиции центральной части и Большого Днепропетровского Ансамбля города Днепропетровска, которые следует учитывать при проектировании новых объектов в исторически сложившейся центральной части города.

Необходима разработка обязательной концептуальной основы развития архитектурно-пространственной композиции. При работе над проектной документацией важно учитывать историко-культурный, природно-ландшафтный, композиционный потенциал города, а также действующий историко-архитектурный опорный план.

Кроме того важно учитывать преемственность в развитии архитектурно-пространственной композиции, основа которой была заложена еще в первых генеральных планах и исторически сложившихся на их основе визуальных связях и визуальных доминантах, подчеркивающих уникальный природно-ландшафтный и градостроительный потенциал Днепропетровска. Необходимо сохранение и выявление своеобразия общего архитектурно-художественного образа города, сохранение и восстановление исторического силуэта, реставрация и воссоздание градоформирующих доминант, снижение воздействия диссонирующих объектов, создание композиционных и визуальных связей прилегающих к центральной части районов с историческими центром города, совершенствование архитектурно - планировочной организации этих территорий.

Следует также подчеркнуть, что для решения вопросов сохранности исторически сложившейся городской среды с присущими ей характерными особенностями, пространственными и визуальными связями и доминантами, исторический центр должен рассматриваться как единый комплексный памятник градостроительства и архитектуры.

При проектировании высотных объектов необходимо учитывать особенности рельефа города. Анализ разверток по центральной части и особенно развертки перспективного развития города показал, что при размещении новых высотных объектов недостаточно учитывается рельеф города, что приводит к исчезновению ландшафтного своеобразия и, как следствие, к ухудшению архитектурно-пространственной композиции центральной части города, Большого Днепропетровского Ансамбля, а также к разрушению сложившихся ранее визуальных связей.

Требуется гармоничное сближение, органичное слияние двух, образующих ансамбль, мощных факторов – природной стихии и города, за счет точно найденных архитектурно-пространственных решений. Необходимо также учитывать оптимальные высотные габариты, от которых зависит это обязательное равновесие – превращение природного простора в монументальный городской ансамбль. Особенно важно при размещении новых объектов более тщательно анализировать, каким образом вновь проектируемые или строящиеся объекты в исторически сложившейся центральной части города будут влиять не только на отдельные исторически ценные здания, но и на

историческую среду, в которой предполагается их появление и которую необходимо сохранить.

Литература

1. Мирошниченко А.А. «Наш город вчера, сегодня, завтра». Днепропетровск. Сич, 1994. – 186 с.
2. Устенко Т.В. Методичні проблеми реконструкції забудови історичного міста на основі середовищного зонування території. НД ІТІАМ; Вип.2 -К., 1998. С.145-148
3. Водзинський Е.Е. Автентичний шлях подальшого розвитку структури і образу історичного центру Києва// Архітектурна спадщина України, НДІТІАМ; -К., 2002. С. 405-435
4. Водзинський Е.Е. Структура ландшафту Києва і його роль в образі міста // Проблеми захисту і охорони культурної спадщини –К., 1995. С. 7-9

Аннотація

В роботі виявляються і аналізуються фактори впливаючі на архітектурно-просторову композицію центральної частини г.Днепропетровська і даються рекомендації по її формуванню в історичному центрі.

Анотація

В статті розглядаються та аналізуються різноманітні фактори, що впливають на композицію центральної частини міста Дніпропетровську, а також додаються рекомендації до її формування у історичному центрі.

УДК 625.72

М.М.Осетрін, П.П.Чердніченко

ПРО ВУЛИЧНО-ДОРОЖНЮ МЕРЕЖУ МІСТ УКРАЇНИ (дискусія)

Для вирішення проблем ефективного транспортного обслуговування населення міст необхідна розвинута система вулично-дорожньої мережі, яка за темпами свого розвитку і реконструкції не відставала б від темпів зростання їх автомобілізації. Дослідження різних авторів [5,7] показують, що території міських вулиць уже займають значну територію міст, але на жаль за своїми темпами розвитку значно відстають від темпів росту автомобілізації.

Тому вирішуючи проблеми розвитку і реконструкції вулично-дорожньої мережі міст слід в першу чергу зосередити увагу на удосконаленні необхідної нормативної бази [2,3] у відповідності до Закону України "Про автомобільні дороги" [4] та й на внесенні окремих змін до самого закону щодо міських вулиць і доріг.

Щодо Закону [4], то слід відмітити, що вже в його статті 1, присвяченій визначенню термінів, необхідно структурувати їх послідовність та внести більше конкретності і зробити коректними їх визначення відносно термінології, що вже склалась і устоялась в різних напрямках архітектурно-будівельної діяльності.

Так автомобільну дорогу слід визначити як сухопутний шлях сполучення населених пунктів, який включає лінійний комплекс інженерних споруд (дорожнє полотно, мости, тунелі, віадуки, шляхопроводи), призначених для безпечного, безперервного, зручного та ефективного руху автомобільного транспорту.

Можна зауважити, а як же відносно дороги Сімферополь-Ялта, на якій обертається електрифікований транспорт – тролейбус.

На сьогодні цей об'єкт має особливий статус. Ця дорога по всій довжині має значну долю ділянок, які фактично виконують функцію вулиць населених пунктів, які на ній розташовані, а значна доля пасажирського потоку на тролейбусному транспорті пов'язана з трудовими і культурно-побутовими поїздками місцевого населення.

За радянських часів, коли втілювались тролейбусні маршрути до Алушти і Ялти, це було вигідно з економічних умов (обслуговувались значні пасажирські потоки відпочиваючих до південного берега Криму), а також і з екологічних позицій (зменшувалась значна кількість автомобільного, особливо автобусного, транспорту для їх обслуговування, і як наслідок його менший вплив на навколишнє середовище).

На сьогодні тролейбусний транспорт на цій магістралі лишній. Він не в змозі конкурувати по якості обслуговування пасажирських потоків відпочиваючих з таксубусним та індивідуальним транспортом. А своєю низькою швидкістю і маневреністю суттєво погіршує екологічний стан магістралі створюючи затори для автомобільних потоків, так як не скрізь на перегонах між населеними пунктами є реверсивні смуги, а низьким наповнюваням салону, значними інтервалами руху він збитковий в економічному відношенні.

Звідси призначення цієї траси може розглядатись тільки як автомобільна дорога відповідної категорії.

Після визначення в законі терміну автомобільна дорога слід дати, що таке смуга відведення для неї і особливості її використання.

Термін архітектурне облаштування доріг слід було б подати, як ландшафтно-архітектурне облаштування з додавкою до визначеного в законі "та сервісного обслуговування автомобільного транспорту, його водіїв та пасажирів".

Далі слід було б визначити термін дорожнє полотно, як основний елемент автомобільної дороги. Потім дати визначення земляному полотну, проїзній частині, її обочині (про яку в законі нічого не говориться), дорожньому покриттю, дорожньому одягу (про цю суттєву конструкцію проїзної частини теж в Законі нічого не говориться, адже тільки вона може забезпечити якісну передачу навантаження від транспорту на ґрунт земляного полотна).

На нашу думку тільки після цього слід було б перейти до наступних термінів уже визначених в Законі.

Визначення терміну вулиць слід було б записати, як шляхи сполучення в населених пунктах, які пролягають вповдовж (серед) забудови і призначені для зручного, безпечного і безперерійного руху транспортних засобів і пішоходів, прокладки магістральних мереж і комунікацій населеного пункту та організації відведення поверхневого стоку.

В статті Е. Рейцена та І. Савченко [6] піднята дискусія відносно класифікації міських вулиць та доріг у бувших союзних СНіП [8,9] та ДБН України [2,3]. Авторами відмічені переваги та недоліки обох документів і в своїй статті роблять акцент тільки відносно міських доріг, не виділяючи у відповідних категоріях магістральних вулиць загальноміського і районного значення, житлових вулиць, вулиць і доріг промислових та комунально-складських зон, проїздів та ін.. В цій же статті автори показують свій підхід до визначення категорії міської вулиці на прикладі Повітрофлотського проспекту в м. Києві, вважаючи, що він повинен бути віднесений до категорії районних магістралей, так як пролягає в межах одного адміністративного району (Солом'янського), хоча, підкреслюють автори, виконує функції загальноміської магістралі, так як "зв'язує місто з зовнішнім транспортом (аеропорт "Київ") і Великою кільцевою дорогою". Вони підкреслюють, що таке протиріччя підмітив ще 30 років тому професор В.В. Шештокас, який в свій час запропонував відповідну класифікацію [10].

Межі адміністративних районів міст можуть змінюватись в часі, а планувальні райони та окремі житлові та інші утворення можуть стало функціонувати значний відрізок часу, періодично змінюючи свою забудову, і фактично тільки в їх межах можна конкретно вивчити і проаналізувати характер генерації і поглинання транспортних і пасажирських потоків.

Тому в наведеному прикладі Повітрофлотський проспект, який з'єднує не тільки центральну частину міста з кільцевою дорогою та об'єктом зовнішнього транспорту аеропортом "Київ", а й обслуговує цілу низку житлових масивів повинен однозначно розглядатись як магістральна вулиця загальноміського значення.

В даній статті маємо намір викласти свої погляди на проблему створення досконалої класифікації міських вулиць та доріг міст України. Дискусію вважаємо за доцільне продовжити на сторінках збірника "Сучасні проблеми архітектури та містобудування", щоб залучити до неї архітекторів і містобудівників, адже вони при розробці генеральних планів міст першими закладають основи їх вулично-дорожньої мережі, використовуючи норми та вказівки ДБН [2]. Проектувальники ж вулично-дорожньої мережі міст та їх окремих елементів більш використовують норми та вказівки ДБН [3], який в деяких моментах більш ліберальний, а інколи і протирічить ДБН [2]. Так в ДБН[2] елементи вулично-дорожньої мережі міст нормуються з врахуванням величини міста і категорії міських вулиць і доріг, а в ДБН [3] зразу ж наводиться їх класифікація, як в союзних БНіП [8,9], не враховуючи величину міста, та подані нормативні рекомендації для проектування їх окремих елементів в залежності від розрахункової швидкості, не вказуючи як в даному випадку її встановити.

Ще професор Г.П. Богацький в своїй монографії [1] зробив акцент на понятті міські вулиці, як міські шляхи сполучення, та підкреслив суть процесів, що на них відбуваються, поняттям міський рух (транспортний вантажний і пасажирський, пішохідний, рух енергоносіїв).

Слід додати, що міські вулиці і дороги завжди розглядаються як суттєвий елемент організації поверхневого стоку з міської території (тому і обмежується найменша величина їх повздовжнього уклону) та є місцем пролягання основних магістральних інженерних мереж міста.

На сьогодні міські шляхи сполучення розглядаються як вулично-дорожня мережа міст [2-6], яка складається з окремих елементів згідно [2] в залежності від величини міста: магістральні вулиці і дороги загальноміського та районного значення, магістральні вулиці, вулиці і дороги місцевого значення (житлові вулиці, дороги у промислових і комунально-складських зонах, проїзди, пішохідні вулиці і доріжки, велосипедні доріжки).

Шлях сполучення це частина освоєного для транспортних потоків простору, який з'єднує точки тяжіння, в яких генеруються або поглинаються вантажні або пасажирські потоки. Ці шляхи сполучення можуть бути розподілені на повітряні, сухопутні (залізничні та автомобільні дороги, міські

шляхи сполучення та шляхи сполучення населених пунктах), водні (морські, річні), підземні та підводні.

Найбільш близькими і подібними шляхами сполучення за функціональним призначенням вважають автомобільні дороги і міські вулиці і дороги. Але для нормативного документу в якому була б відображена класифікація міських вулиць і доріг є суттєва і принципова їх відмінність від автомобільних доріг.

Автомобільна дорога з'єднує міста і населенні пункти, має значну довжину. Незалежно від її категорії на ній обертається, як правило, тільки автомобільний транспорт. Майже на сто відсотків рух транспорту прямолінійний. Доля транспорту, який змінює напрям руху на її перегонах незначний. Можна зробити висновок, що при визначенні пропускної спроможності автомобільної дороги, всі смуги руху можуть завантажуватися на 100 відсотків.

Вулиці можуть бути тільки в містах і населених пунктах. Це фактично та ж дорога, але яка проходить у "лиця" (фасадів) будівель і споруд, між їх двома сусідніми рядами, тобто між забудовою. Крім автомобільного транспорту на них може обертатись і електрифікований, в тому числі і рейковий транспорт, а також рухаються пішоходи, які проживають, працюють або здійснюють відповідні цілі своїх переміщень. А значить по довжині вулиці, обслуговуючи прилеглу забудову, транспорт змушений робити маневри для завершення або початку руху, зупинятись (мається на увазі громадський) для посадки та висадки пасажирів, паркуватись для реалізації цілі поїздки.

Визначаючи пропускну спроможність міської вулиці, передбачають що смуги руху транспорту повинні бути завантажені не однаково. На їх пропускну спроможність впливатимуть зупинки громадського транспорту, перехрестя і примикання в одному рівні з світлофорним або кільцевим регулюванням, величини радіусів горизонтальних кривих на поворотах вулиць і доріг та заокруглень на перехрестях і в місцях примикань проїздів до міжмагістральної забудови та ін. Щоб здійснити маневри для поворотів, які дозволяються тільки з крайніх смуг, транспортним засобам необхідно також перелаштовуватись з однієї смуги руху на іншу. Тому вони повинні завантажуватись неповністю, а при визначенні пропускної спроможності слід враховувати коефіцієнти використання смуг руху, як передбачалось раніш [8,9].

Термін міські дороги має право на життя. Такі дороги в містах повинні бути, і вони повинні мати свою спеціалізацію. Для значних і найзначніших міст найвищу категорію повинні мати міські швидкісні дороги. Їх важко передбачити і запроєктувати. Для цих доріг необхідна значна територія. Щоб забезпечити високу швидкість руху транспорту на основній проїжджій частині

всі її перетини з іншими магістралями і пішохідними потоками повинні бути в різних рівнях. Необхідно також простір для влаштування паралельних місцевих проїздів, щоб понизити швидкість для транспорту, який має намір завершити поїздку на прилеглий території. Все це повинно бути передбачено вимогами ДБН України.

В містах повинні бути дороги для транзитного руху і пропуску в межах міста вантажного транспорту. Ці дороги можуть бути як безперервного руху, так і регульованого. Для їх прокладки повинні використовуватись території непридатні для житлової забудови. Тому їх особливістю буде відсутність пішохідного руху і недоцільність влаштування пішохідної частини тротуарів.

Уже склалась традиція будувати навколо міст об'їзdnі кільцеві дороги. Але з часом з розвитком міст вони фактично стають міськими вулицями. Хоча б взяти приклад Київської кільцевої дороги на ділянці від Біличанського шляхопроводу (перехід через залізницю) до вул. Метрологічної (Феофанія). На цій ділянці транзитний транспорт не в змозі розвивати розрахункові швидкості, так як на цьому перегоні значна кількість світлофорів (в основному для пропуску пішоходів) та острівців для лівоповоротних транспортних потоків, які прямують до прилеглої забудови і вглиб міста, також курсує громадський транспорт, а значить є значна кількість його зупинок. Це однозначно переводить цю ділянку в ранг міської вулиці і відповідно повинно бути вирішено її інженерне облаштування.

Ділянка цього кільця значної довжини від вул. Метрологічної до мосту ім. Є.О. Патона фактично залишилась дорогою, на якій тільки в чотирьох вузлах транспорт має можливість змінити напрям руху і при цьому має можливість рухатися дотримуючись максимально допустимих швидкостей.

Як видно з наведеного дійсно виникла необхідність провести широку дискусію відносно визначення категорій міських вулиць і доріг.

Відносно магістральних вулиць і доріг загальноміського значення та вулиць і доріг місцевого значення наші погляди з авторами статті [6] співпадають. До магістральних вулиць районного значення великих, значних та найзначніших міст все таки слід повернутись і передбачити підкатегорії транспортно-пішохідних і пішохідно-транспортних магістралей, як рекомендувалось раніш в [8,9]. Це в першу чергу обумовлено необхідністю забезпечення безпеки пішохідного руху на останніх.

Для магістральних вулиць слід визначитись з якою частотою слід розміщувати світлофори на перехрестях для надання міському транспорту можливості здійснювати маневри в необхідних місцях. Для прикладу в м. Києві на Червонозоряному проспекті, Чоколовському бульварі та інших є значні перегони, які не дозволяють транспорту, особливо індивідуальному,

здійснювати місцевий рух з одного боку забудови на інший. А це може бути пов'язане з поїздками від місця проживання до різних об'єктів тяжіння (наприклад хворих та пристарілих людей до лікарень, підвезення дітей до шкіл та дитсадків та ін.).

Така ж ситуація на перегонах вздовж швидкісного трамваю в м. Києві. Але тут необхідно замість світлофорів (вони недоцільні бо буде втрачено перевагу цього виду транспорту) зробити пробивку для проїздів через тунелі в напрямку вулиць Гарматної та Героїв Севастополя, бульвару Кольцова легкового автотранспорту.

Наведені приклади не поодинокі в наших містах. Значні перепробіги транспорту це не тільки непродуктивна втрата пального, а й додатковий його вплив на навколишнє середовище прилеглих до міських вулиць і доріг територій.

На нашу думку зараз зроблено вдало, що категорія міської вулиці чи дороги повинна визначатись у відповідності до вимог основного містобудівного нормативного документу (зараз ДБН [2]), в якому закладені основні вимоги до забезпечення розрахункової швидкості руху одиночних транспортних засобів, які мають право на швидкість понад 60 км/год, дотримання вимог до найбільших повздовжніх уклонів та мінімально-допустимих величин їх основних геометричних елементів. Виходячи з цих вимог подальше проектування міських вулиць і доріг повинно проводитись з використанням вимог ДБН [3], який не повинен дублювати ДБН [2] відносно вказаних вище вимог, а мати тільки рекомендації по забезпеченню при проектуванні розрахункових інтенсивності, допустимої швидкості та безпеки руху транспорту (мається на увазі у відповідності до правил дорожнього руху в населених пунктах) і пішоходів на відповідних міських вулицях і дорогах.

На нашу думку в Законі України "Про автомобільні дороги" [4] в статті 5 серед видів автомобільних доріг не слід розглядати вулиці і дороги міст та інших населених пунктів, якщо вони не є складовою мережі автомобільних доріг загального користування. Бо вулиці і дороги міст і населених пунктів неможливо відділяти від їх території, так як у них набагато більше основних функцій ніж у автомобільних доріг. А якщо такі вулиці і дороги є складовою мережі автомобільних доріг загального користування, то їх слід облаштовувати як автомобільні дороги, надаючи можливості транзитному транспорту проходити місто чи населений пункт з розрахунковими швидкостями в гарантованих умовах безпеки руху.

В першу чергу в Законі [4] законодавчим чином повинно бути закріплено поняття про територію міських вулиць і доріг, в межах якої мають право на розміщення тільки проїжджа частина для транспорту, пішохідні тротуари,

технічні смуги для прокладки мереж, та інші елементи, які сприяють поліпшенню зручності та безпеки руху транспорту і пішоходів.

Цим Законом необхідно передбачати яким чином і хто встановлює категорію вулиць і доріг, як складових вулично-дорожньої мережі населених пунктів.

Слід узаконити, щоб проектна документація на будівництво і реконструкцію міських вулиць і доріг мала б також розробки і пропозиції по підвищенню їх пропускнуої спроможності на перспективу, як в просторі, так і в часі. Це положення повинно бути обов'язково відображено в Законі [4]. Також слід узаконити, що дорожні знаки встановлюються тільки згідно проектної документації на організацію міського руху (руху транспорту і пішоходів), їх передислокація, заміна на інший, повинна бути обґрунтована і внесена, як корегування і погоджена в установленому порядку проектною організацією, яка розробляла проект організації міського руху. Також в проектах міських вулиць і доріг слід передбачати місця можливого розміщення рекламоносіїв у відповідності до вимог до них статті 38 Закону [4].

В цьому Законі також слід передбачити відповідальність за нецільове використання окремих складових територій міських вулиць і доріг, як наприклад тротуарів, проїжджої частини і газонів під паркування транспорту, технічні смуги і газони під стоянки автомобілів, розміщення кафе, гральних автоматів, кіосків різного призначення та ін. Також в цьому Законі слід передбачити захист територій зон забезпечення видимості руху транспорту і пішоходів на міських вулицях і дорогах, які можуть виходити за межі їх "червоних ліній" від несакціонованої забудови, озеленення та розміщення різних перешкод. В земельному законодавстві теж слід внести поправки відносно таких зон видимості про порядок їх вилучення і надання компенсацій власникам цих територій.

Закон повинен надати можливість регулювати та враховувати нові зміни і досягнення в проектування та будівництві міських вулиць і доріг за рахунок оперативного внесення змін до Державних будівельних норм та Правил забудови міст і населених пунктів уповноваженими державою органами.

Література

1. Богацкий Г.Ф. Городские улицы и городское движение. - К.: Будівельник, 1967. - 305 с.
2. ДБН 360-92**. Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень. - К.: Укрархбудінформ, 2002. - 108с.
3. ДБН В.2.3.-5-2001. Споруди транспорту. Вулиці та дороги населених пунктів. - К.: Держбуд України, 2001. - 50 с.

4. Закон України "Про автомобільні дороги", №2862. – Київ, 8 вересня 2005р. – 25 с.
5. Осетрин Н.Н., Щепетова О.А. Формирование улично-дорожной сети крупных и крупнейших городов Украины. - В сб. тез. докл. Третьей международной (шестой Екатеринбургской) научно-практической конференции "Социально-экономические проблемы развития транспортных систем городов". - Екатеринбург, 1996. - С.39-41.
6. Рейцен Е., Савченко И. О классификации улично-дорожной сети в городах Украины (дискусия). // Містобудування та територіальне планування. Вип.16. - Київ, КНУБА, 2004. - с. 199-203.
7. Фурманенко О.С. Пріоритетні напрямки сучасного розвитку міських вулиць та доріг. / В зб. Містобудування та територіальне планування. Вип. 5. – К.: КНУБА, 2000. – С. 240-246.
8. СНиП 2.07.01-89. Градостроительство. Планировка и застройка городских и сельских поселений/Госстрой СССР. – М.: ЦИТП Госстроя СССР, 1989. – 56 с.
9. СНиП II-60-75*. Планировка и застройка городов, поселков и сельских населенных пунктов./ Госстрой СССР. – М.: Стройиздат, 1981. – 77 с.
10. Шештокас В.В. Единая система классификации улично-дорожных сетей // Городское хозяйство, №3. – М., 1972. – С. 28-30.

Анотація

У статті висвітлені погляди авторів на окремі положення Закону України "Про автомобільні дороги", продовжена дискусія про класифікацію міських вулиць і доріг, які в Україні регламентуються відповідно ДБН 360-92**.

Аннотация

В статье изложены взгляды авторов на отдельные положения Закона Украины "Об автомобильных дорогах" и продолжена дискуссия о классификации городских улиц и дорог, которые в Украине регламентируются ДБН 360-92**.

УДК 711.585

А.М.Плешкановська

РЕКОНСТРУКЦІЯ МІСТА В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМ МІСЬКОГО РОЗВИТКУ

У зв'язку зі зміною економічних умов та соціальних вимог дуже часто генеральний план міста, який традиційно виступає в якості основного документа регулювання міського розвитку, вступає в конфлікт із реальними процесами міського будівництва, функціонального використання міських територій, потреб у новому будівництві і реконструкції існуючої забудови. Очевидно, що зараз роль генерального плану, як основного інструмента осмислення та реалізації більш-менш крупних містобудівних задач, в певному сенсі знижена. Генеральний план значною мірою стає лише способом розміщення тих чи інших видів будівництва не спираючись на загальні теоретичні концепції розвитку міста, а ситуативно реагуючи на економічні задачі освоєння тих чи інших міських територій. Звичайно ж, при цьому враховуються назрілі соціальні потреби міста, проте превалює необхідність найскорішого вирішення різних містобудівних задач.

На жаль, на відміну, наприклад, від міст США, Франції, де роль держави в містобудуванні суттєво більша, у нас в останні роки держава майже повністю відсторонилася від впливу на формування містобудівних концепцій і планів розвитку, в тому числі крупних та найкрупніших, інспектування реалізації містобудівної документації. Мотивація — зростаюча роль територіальних громад в забудові міста. Але територіальна громада не мислить категоріями довготривалих містобудівних програм. Вона мислить, переважно, актуальними задачами сьогодення. Будь-яка місцева рада вільно чи невільно, будучи виборним органом цієї громади, відображає тенденцію вирішення її конкретних найближчих завдань, не враховуючи серйозних програмних цілей на довгострокову перспективу.

Відсутність сучасних містобудівних концепцій пояснюється багатьма причинами як політичними, так і соціально-економічними. В свій час теоретичні основи містобудування, закладені в 30-х–40-х роках минулого століття відіграли серйозну роль в управлінні міським розвитком. Мова йшла про розвиток міста як важливого елемента організації і формування нового суспільного життя — від держави до людини. Були розроблені моделі міст, які за своєю соціальною значущістю і до цього часу не втратили важливості та ідейної сутності, а на заході — і практичної цінності.

В деяких окремих аспектах містобудівна теорія тих часів в нашій країні можливо й застаріла. Вона, зокрема, ігнорувала економічні закономірності

формування міського простору. Сьогодні економіка стала значущим елементом в містобудуванні. Але вона настільки вийшла на передній план, що відсторонила загальнотеоретичну концептуальну частину міського розвитку, яка спиралась би на ту обставину, що місто розвивається по іманентним законам.

Якщо узагальнити, то історію сучасного містобудування можна умовно поділити на два періоди: спочатку воно (містобудування) пристосовувалось до умов індустріального світу, а зараз, в постіндустріальний період, вирішуються задачі адаптації до суспільства, яке вирізняється неймовірною різноманітністю форм, організацій, інтересів.

Певною мірою перший період можна охарактеризувати як нормативний, а другий — як оптимізаційний. Сьогодні містобудівники та вчені розглядають місто не стільки як систему, сконструйовану відповідно до норм і правил, скільки як відображення міського середовища в свідомості людей, його споживачів. Таке розуміння необхідності максимального врахування вимог населення до простору міста, як життєвого середовища, започаткувало на Заході концепцію, яка отримала назву „середовищний” підхід.

Ця концепція відображає принцип рефлексивності в проектуванні та означає, що містобудування все більше „соціологізується”. Місто, міський простір розглядається як „посередник” між людиною і суспільством. А для формування комплексу вимог до міського середовища необхідно враховувати їх неоднорідність для різних соціальних груп населення. Проте, таке поняття як соціальне замовлення зовсім не обмежується лише питаннями фінансування нагальних проблем соціуму, а перетворюється в питання формування адекватних містобудівних концепцій.

Архітектурно-містобудівна діяльність завжди і закономірно орієнтується на „ідеальну” модель функціональної та естетичної організації міського простору, але при цьому завданням проектувальника стає не просто формування абстрактної функціонально-просторової та планувальної організації міста. Для кожного з міст створюється своя власна концепція середовища, „дружнього” для людини. Вона створюється в результаті власного авторського і соціального досвіду, глибокого вивчення природних особливостей, закономірностей просторової організації людської діяльності, естетичних критеріїв і стандартів поведінки.

Так, тенденції останніх років свідчать про спроби відійти від стандартизації й уніфікації забудови міст. В результаті просторової диференціації в місті об’єктивно формується нерівномірність умов і тенденцій до розподілу територій, будівель, споруд, їх архітектури, складу і концентрації функцій. Ці характеристики доповнюються специфікою конфігурації міського

плану, клімату, ландшафту, демографії та іншими особливостями. Вони дозволяють виявити індивідуальні можливості функціонально-просторового формування міського середовища, стають основою планувальної організації міста.

Розповсюдження „середовищного” підходу допомогло б зберегти індивідуальність і містобудівну специфіку міст України, в першу чергу, історичних. Хоча слід підкреслити, що поняття „середовищного” підходу значно ширше вимог щодо збереження елементів культурної спадщини, яким сьогодні приділяється підвищена увага.

Сьогодні відбувається процес включення України в європейський інтелектуальний і економічний простір, і на цьому тлі у нас зростає конфлікт між тенденціями до європеїзованої архітектури і містобудування та бажанням максимально зберегти образний і стильовий склад, що склався в забудові українських міст на початку ХХ століття.

Важливе місце у впровадженні в теоретичні моделі міста „середовищного” підходу, який не був присутнім в попередніх моделях, займає проблема реконструкції міст, де в найбільшому ступені стикаються задачі оновлення міста та збереження його історичного образу.

Питання реконструкції власне міської забудови в наш час набуває дедалі більшого значення. Це зумовлено цілою низкою причин, серед яких:

- необхідність збереження цінної історико-культурної спадщини більшості міст країни та пристосування таких об’єктів до повноцінного використання в умовах напруженого сучасного життя;
- значне зростання інвестиційного попиту на об’єкти, що розташовані в центральних районах міст, проте значною мірою таких, що не відповідають сучасним уявленням про умови функціонування цих об’єктів та умови проживання в житлових будинках, збудованих в попередні роки;
- загальне знецінення та занепад житлових і нежитлових фондів, зумовлене нестатком коштів на їх реконструкцію в останнє десятиліття та інші.

Для вирішення цих питань в попередні роки були розроблені різні нормативно-методичні рекомендації, які досить повно висвітлювали коло завдань щодо комплексної реконструкції забудови. Причому під комплексною реконструкцією забудови найчастіше розумілася реконструкція житлової забудови з цінною історико-культурною спадщиною, або останнім часом — реконструкція масивів житлової забудови періоду 50-60 років та районів садибної забудови.

Питанню ж загальної реконструкції міських територій, тобто міста як складної, в даному випадку, територіально-планувальної системи в останні роки майже не приділялось уваги. Брак загальноміських коштів та

спрямованість інвесторів на отримання найскорішого кінцевого результату (максимізації прибутків за умов мінімізації витрат) обумовили цю ситуацію.

Проте проблема реконструкції міста охоплює значно ширше коло питань. І саме тісний взаємозв'язок цих питань обумовлює необхідність сукупного їх вирішення.

Комплексна реконструкція міста може бути визначена як результат цілеспрямованої програми містобудівних заходів, що має забезпечити оптимальні умови життєдіяльності населення, ефективного використання територіальних та інших ресурсів багатопільового призначення, відродження та подальший розвиток історико-культурного надбання.

В цьому розумінні комплексна реконструкція міста співпадає з положеннями резолюції Конференції ООН щодо населених пунктів (ХАБІТАТ-II), а також Концепції сталого розвитку населених пунктів України, яка була розроблена в розвиток Конференції ООН.

Передумови комплексної реконструкції міста і, зокрема, міських територій, маючи свою певну специфіку, в цілому співпадають з загальновідомими факторами, що спричинюють реконструкції міської забудови. Серед них можна виділити основні:

- ✓ політичні передумови — спричинені, як правило, зміною загальнополітичного устрою країни, приходом до влади нових впливових політичних сил та особистостей. Це може бути суто політико-адміністративне рішення щодо зміни адміністративного статусу того чи іншого населеного пункту. Яскравим прикладом такого рішення є перенесення столиці Української РСР із м. Києва в м. Харків у 1918-1934 роках, а також зміна статусу м. Києва зі столиці республіки на столицю суверенної держави. Добре відомо, до яких бурхливих реконструктивних процесів в місті це призвело;

- ✓ ідеологічні передумови (зміна орієнтирів суспільного розвитку) — на прикладі України ми бачимо, як перехід економіки від планової до ринкової кардинально змінив не лише нормативно-законодавчу базу містобудівної діяльності зокрема (а, відповідно, і реконструкції), а й загальні уявлення людей про можливість своєї самореалізації, про рівень життя, умови комфортності;

- ✓ економічні передумови, які дуже тісно пов'язані з попередніми, і характеризують зовсім інший підхід до трактування таких принципів положень містобудування, як ефективність використання міських територій, поняття нерухомості та прав власності на неї, відповідно, механізми регулювання міського розвитку в нових економічних умовах, проблеми вилучення земель для потреб міста, справедливої компенсації та ін. З другого боку, формуються зовсім нові — ринкові — механізми фінансування і реалізації проектів реконструкції за рахунок інвестиційних коштів.

Крім того, дедалі більшого поширення набуває тенденція розвитку малого бізнесу, орієнтованого, переважно, на обслуговування населення. Це формує зовсім інші вимоги до розташування місць прикладання праці в міському просторі (відсутність шкідливого впливу на житлові території, можливість їх розташування в сельбищних і, зокрема, центральних районах міста). Зміна в пріоритетах трудової діяльності — поширення кількості офісних працівників — призводить до необхідності перегляду принципів формування „трудозбалансованості” міського плану;

- ✓ екологічні передумови — поряд із добре відомими прагненнями покращення навколишнього середовища, які завжди намагались вирішувати при реконструкції, і зважаючи на те, що останнім часом значно змінився (розширився) загальний підхід до уявлення про екологію міста, кардинальних змін зазнав традиційний підхід до визначення перспективних параметрів розвитку міста, його площі, чисельності населення у відповідності до уявлень про сталий розвиток певного населеного пункту, що базується на спроможності навколишнього середовища витримати урбанізаційний тиск (екологічна ємність території);

- ✓ демографічні передумови — дедалі більше старіння населення, зміна складу сімей (переважно 1-2 дитини на родину), намагання дітей проживати окремо від батьків, загальне збільшення мобільності населення, значна кількість механічної міграції, зокрема, у зв'язку з відміною статусу прописки тощо;

- ✓ соціальні передумови — ускладнення соціальної структури населення, створення нових соціальних груп, що призводить не лише до необхідності урахування такої структури при визначенні типів житлової забудови, її адекватності новим запитам, створення відповідної соціально-побутової інфраструктури обслуговування, але й урахування тенденцій сегрегації населення в міському просторі відповідно до соціального його статусу;

- ✓ соціально-психологічні передумови — зміна поняття про якість міського середовища та комфортність проживання, більш складні моделі поведінки людей, спричинені загально світовим науково-технічним прогресом.

Спираючись на ці передумови слід вирішувати весь комплекс задач реконструкції міста в контексті загальних проблем міського розвитку. Перелік основних задач має на меті досягнення наступних результатів:

- гуманізація середовища життєдіяльності, збереження своєрідності національних особливостей архітектури та містобудування; збалансованість соціального, економічного розвитку міст та покращення санітарно-гігієнічного; екологічного стану життєвого середовища;

- гармонізація державних, громадських і приватних інтересів при плануванні і забудові населених пунктів;
- забезпечення права кожної людини проживати в безпечному для її життя та здоров'я середовищі;
- збільшення житлової забезпеченості до достатнього рівня та гарантованого забезпечення житлом соціально незахищених громадян з урахуванням санітарно-гігієнічних вимог;
- створення належних санітарно-гігієнічних умов в населених пунктах;
- охорона, відтворення та покращання довкілля;
- прискорення структурної перебудови промисловості з підвищенням її економічної та еколого-гігієнічної ефективності і соціальної спрямованості, створенням належних умов для розвитку підприємств усіх форм власності та збільшення робочих місць, збереження кадрового та науково-технічного потенціалу;
- проведення реконструкції та модернізації існуючої забудови з дотриманням соціальних стандартів та санітарно-гігієнічних умов проживання населення, збереження і раціональна експлуатація існуючого фонду;
- забезпечення комплексного розвитку транспортної та інженерної інфраструктури населених пунктів, удосконалення та розвиток усіх видів громадського пасажирського транспорту, поліпшення міського та міжміського сполучення, особливо сільських поселень з містами та між собою;
- зниження експлуатаційних енерговитрат в населених пунктах, перехід на енергозберігаючі системи інженерно-технічного забезпечення та забудови, використання нетрадиційних поновлювальних джерел енергії (вітрової, сонячної, водної);
- збереження та раціональне використання пам'яток історії, архітектури та культури, регенерація зон історичної забудови із створенням сучасного рівня комфорту на цих територіях;
- підвищення забезпеченості населення озеленими територіями, розвиток природно-ландшафтних комплексів на урбанізованих територіях;

Виходячи з вищевикладеного можна стверджувати, що реконструкція міста представляє собою, по суті, форму існування міста у вигляді процесу містобудівних перетворень, що забезпечують увесь комплекс життєвих і соціальних потреб суспільства та кожної окремої людини.

Література

1. Кудрявцев О. К., Лавров В. А. Реконструкция крупных городов – как непрерывный процесс / Градостроительство. – М.: Стройиздат, 1976. – С. 112-138.
2. Фильваров Г. И. Город. / «Наша эпоха» № 1. – К.; 2002. – с.74-79.
3. Доклад Конференции Организации Объединенных Наций по населенным пунктам (Хабитат II). – Стамбул, 3-14 июня 1996 г. – 271 с.
4. Плешкановська А. М. Передумови комплексної реконструкції міських територій.: «Містобудування та територіальне планування». Вип.12. – К.; КНУБА, 2002. – С. 117-120

Анотація

В статті розглянуті проблеми формування сучасних моделей міста, роль генерального плану в управлінні міським розвитком та основні передумови, цілі та завдання комплексної реконструкції як безперервного процесу перетворення та розвитку міста.

Аннотация

В статье рассмотрены проблемы формирования современных моделей города, роль генерального плана в управлении городским развитием, а также основные предпосылки, цели и задачи комплексной реконструкции как непрерывного процесса преобразования и развития города.

АРХІТЕКТУРА БУДІВЕЛЬ І СПОРУД

УДК 711.8.24

В. О. Праслова

КЛАСИФІКАЦІЯ ПІДЗЕМНИХ ТОРГОВЕЛЬНО-РОЗВАЖАЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ

Починаючи з середини ХХ ст. характерною рисою стає внесення в підземний простір паралельно з “транспортним” та “пішохідним” функціональним блоком ще й блоку „побутово-торговельного обслуговування”, в якому відбуваються певні функціональні процеси. Ці процеси, безперечно, впливають на функціональну структуру, архітектурно-планувальну організацію, ярусність споруди.

Основні характеристики підземних торговельно-розважальних комплексів можна визначити під час передпроектного аналізу, а саме: аналізу в архітектурно-планувальному, функціональному, композиційному та середовищному аспектах. Дослідження існуючих підземних комплексів, а також теоретичних робіт, в яких об'єктом дослідження виступають торговельні комплекси, розміщені в підземному просторі міста, дозволяє виділити їх основні класи та розширити існуючу класифікацію такого роду структур.

Відповідно до **розташування в місті** можуть бути виділені підземні комплекси, розташовані під дорогою, під площею, під скверами та бульварами, в межах транспортно-пересадочних вузлів [1].

1. Підземні комплекси, розташовані під міськими вулицями та дорогами (на перехресті людопотоків);
2. Підземні комплекси, розташовані під площами (в місцях розривів людопотоків);
3. Підземні споруди, розташовані під ділянками міського середовища, вільними від забудови - зелена зона міста – сквери, бульвари (при переході однієї структури в іншу);
4. В межах транспортних вузлів міста (під час об'єднання людопотоків);

Частіше за все торговельні комплекси класифікують за розмірами в плані [23, с. 172, 77, с. 67]. В підземних торговельних комплексах це також є однією з

голових класифікаційних ознак. Таким чином за **розмірами в плані ПТРК** поділяються на 3 види: малі, середні, великі.

1. Малі (800 – 3000 м²). Радіус дії такого підземного комплексу 500м (5-10 хв. пішохідної доступності), кількість відвідувачів в межах 6-30 тис. чол. [2] і порівняти такий комплекс можна з надземним мікрорайонним торговельним комплексом. На Україні малі ПТРК розміщуються зазвичай при підземних пішохідних переходах під дорогами перпендикулярно проїжджій частині. В таких випадках довжину комплексу визначає ширина проїжджої частини (вона коливається від 18м до 60м – якщо полотна дороги розділені зеленою зоною чи бульваром). Тут розміщуються невеличкі магазини з повсякденними товарами, якірні арендарі яскраво не виражені. Комплексам притаманна організація простору з прямокутними та квадратними в плані чарунками. Малі підземні комплекси становлять 50 % всіх комплексів.

2. Середні (3 - 9 тис. м²) підземні торговельно-розважальні комплекси співставляються з районними наземними торговельними комплексами, що проектується на 30-100 тис. чол. [3], а радіус обслуговування сягає 2,5 км (до 10 хв. транспортної доступності) [3]. Ці комплекси становлять 15% від загальної кількості підземних комплексів України, в той час як в США на них припадає близько 60%. Основним якірним арендарем виступає продовольчий супермаркет, а решта підприємств пропонують товари та послуги на кожен день [3].

3. Великі (9 – 60 тис. м²) підземні комплекси можна порівняти з окружними наземними. Торговий центр, що має значення на рівні округу (у великому місті) або цілого невеликого міста, притягає відвідувачів у радіусі 5 кілометрів, планується для населення 40 000 - 150 000 чоловік, і орендна площа досягає 15000 квадратних метрів. У США традиційним якорем є універмаг, у вітчизняних центрах частіше зустрічаються комбінація продовольчого супермаркету із супермаркетом електроніки, магазином дитячих товарів або будівельно-господарським супермаркетом [3]. Центрам регіонального значення, що залучають відвідувачів у радіусі 12 км, в вітчизняній практиці аналогічних прикладів під землею не виявлено, проте функціональний блок розваг таких центрів вибрали в себе великі підземні торговельно-розважальні комплекси.

Розташування комплексу в місті та планувальні обмеження підземного простору в зв'язку з існуючою забудовою навколо торговельної структури дають змогу окреслити другу класифікаційну ознаку, а саме планувальну схему. **За планувальною схемою ПТРК** поділяються на горизонтальні (лінійні), вертикальні (крапкові), комбіновані (мережеві) [2].

1. Горизонтальні (лінійні); до таких комплексів відносять такі, що розміщуються під проїжджою частиною перпендикулярно чи вздовж полотну дороги. Таке розташування призводить до появи підземних структур, в яких лінійні розміри не співрозмірні – довжина більша за ширину як мінімум в 2 рази. Ширина в даному випадку коливається в межах 18 – 30 м, довжина становить мінімум 60 м, тах необмежений. Планувальні чарунки наземних комплексів розміщуються з одного, двох боків чи змішано відносно пішохідної вулиці є [2]. Для підземних комплексів характерне розміщення планувальних чарунок з двох боків відносно пішохідної вулиці. Частіше використовуються для малих ПТРК.

Таблиця 1.

Класифікація підземних торговельно-розважальних комплексів.

1. За межами симбіозу з оточенням	Під дорогою (під вулицею)	Під площею	Під скверами під бульварами	В межах ТПВ
2. За розмірами в плані	Малі 800-3000м ²	Середні 3-10 тис. м ²		Великі 10-60 тис. м ²
3. За планувальною схемою	Горизонтальні (лінійні)	Вертикальні (крапкові)	Комбіновані (мережеві)	
4. За вертикальною організацією	Однорівневі	Дворівневі	Багаторівневі	
5. За композиційною схемою (за кількістю магнітів)	Моноцентричні	Двоцентричні	Поліцентричні	
6. За зв'язком з середовищем	Інтравертні		Екстравертні	

2. Вертикальні (крапкові); до таких комплексів відносять такі, що розміщуються під площею (транспортною чи пішохідною) або під невеликим парком. Таке розташування призводить до появи підземних структур, у яких вертикальні розміри превалюють над горизонтальними. Малі за площею забудови комплекси, в яких лінійні розміри співрозмірні – довжина співрозмірна ширині і знаходиться в залежності 1:1, 1:1,5. Частіше використовуються для середніх ПТРК.

3. Комбіновані (мережеві); до таких відносять значні за розмірами комплекси, що розміщуються на перехресті доріг чи розділені існуючими комунікаціями на дві і більше з'єднані між собою частини. Ці частини можуть функціонувати незалежно і мати різну площу забудови та різну кількість вертикальних рівнів. Це симбіоз горизонтального та вертикального комплексу в єдиний підземний торговельний квартал, що включає декілька частин, об'єднаних підземними вулицями чи пішохідними зонами [3]. Частіше використовуються для великих ПТРК.

За вертикальною організацією розрізняють одно рівневі, дворівневі та багаторівневі ПТРК [1].

1. Однорівневі (одно-двопрогінні, найпростішого типу);

Таким комплексам притаманна організація простору без проміжних площ як правило з прямокутними та квадратними в плані чарунками.

2. Дворівневі (споруди, що вирішуються за складними планувальними схемами (в тому числі і криволінійні в плані);

Це комплекси в яких паралельно з квадратними та прямокутними використовуються також радіальні чарунки - в місцях розширення простору у вигляді внутрішніх площ. Дворівневі підземні комплекси є найбільш розповсюдженими на Україні.

3. Багаторівневі (зальні (багатопрогонні), споруди комбінованого типу);

Це комплекси, композиційною віссю яких, як правило, стають багаторівневі атріуми як з проміжними площами, так і без них. Характерне використання і поєднання різноманітних в плані та просторі чарунок. Три рівневі структури на сьогодні представлені у вигляді передпроектних пропозицій на Солом'янській площі та по вул. Володимирській біля червоного корпусу університету Шевченка в місті Києві. Багаторівневі комплекси найбільш розповсюджені за кордоном.

Для ПТРК суттєвим є наявність „магнітів”, а „магніт”, як відомо, це значне за розміром та силою тяжіння підприємство торгівлі, споживання їжі та розваг. Інколи „магніт” є співставним – разом групуються невеликі арендарі подібної спеціалізації чи ті, що об'єднуються однією темою – вони замінюють одного значного арендаря [3]. „Магніти” характерні лише для середніх та

великих за розмірами ПТРК. Наявність „магнітів” та їх взаємо розміщення визначають композиційну схему ТК.

Отже, **за композиційною схемою (за кількістю магнітів)** ПТРК бувають: моноцентричними, двоцентричними, поліцентричними.

1. Моноцентричні (1 магніт) – така схема характерна для середніх за розмірами в плані ПТРК (3 – 9 тис. м²), при чому зазвичай „магніт” розташовується всередині пішохідної галереї, а дрібні торговельні чарунки групуються навколо нього.

2. Двоцентричні (2 магніти) схеми з’являються в результаті збільшення розмірів комплексів і характерні для середніх та великих ПТРК. Зазвичай на одній композиційній вісі при збільшенні довжини ТК розташовується другий „магніт” рівнозначний за тяжінням відвідувачів першому. Різновидом двох магнітної схеми є бісекційний центр, в якому магазини „магніти” поєднуються як мінімум двома торговельними галереями [3]. Ця схема характерна для комплексів розташованих на ділянках, що розмежовані дорогою.

3. Поліцентричні (3, 4 магніти) схеми зустрічаються тільки в великих ПТРК. Саме в таких комплексах розширена рекреаційна зона за рахунок внесення в простір між торговельними галереями зони відпочинку, а також елементів торговельного центру, що підвищують прибутковість розташованих поруч магазинів (фудкортів, кафе, місць для презентацій, театральних видовищ, дитячих ігрових майданчиків) [3]. На практиці зустрічаються Т-подібні та Г-подібні трьох магнітні ПТРК.

Не слід забувати про психологічне сприйняття підземного простору торговельних комплексів. Подоланню негативного відчуття „підземелля” чи замкненого „бункеру” допомагає наявність в ТК візуального зв’язку з міським середовищем. Цей зв’язок відбувається за рахунок влаштування в комплексі світлових ліхтарів, аріумів з другим світлом, чи взагалі внутрішніх світлових двориків.

Отже, **за зв’язком з середовищем** розрізняють інтравертні та екстравертні ПТРК (мається на увазі зовнішній візуальний зв’язок з наземним середовищем, його наявність або відсутність [4]).

1. Інтравертні (замкнені, звернені до спеціально виділеного простору всередині комплексу) комплекси часто тяжіють до околиць міста, де забудова не відноситься до історичної і відсутні цікаві елементи вуличного дизайну, тобто немає сенсу робити візуальний зв’язок з середовищем.

До інтравертних композицій відносяться торговельні комплекси при підземних пішохідних і транспортних комунікаціях, що обумовлюється їхньою містобудівною ситуацією й функціональним призначенням комплексу [4].

2. Екстравертні (відкриті, орієнтовані на зовнішнє міське середовище) комплекси з внутрішнім розкриттям – пасажі, атріуми [3].

До екстравертних композицій відносяться торговельні комплекси в історично цінній міській забудові, які розміщують під землею з метою збереження сформованого середовища. Однак історична цінність і високі естетичні якості наземного середовища зумовлюють прагнення до об’єднання з нею (хоча б візуально) [4].

Література

1. Голубев Г.Е. Подземная урбанистика. – М.: Стройиздат, 1979. – 231 с.
2. Ежов С.В. Архитектурное формирование информационно-распределительных пространств общественно-торговых комплексов: Дис... канд. Архит.:18.00.02 /Киев ЗНИИЭП. – К., 1983.-221с.
3. Канаян К., Канаян Р., Канаян А. Проектирование магазинов и торговых центров.- М.: Юнион- Стандарт Консалтинг, 2005.- 416 с.
4. Кравец В.М. Подземные торговые комплексы: Обзорная информация. – т., 1989. – 36с :вып. 11 сер : Общественные здания

Анотація

В статті проаналізовані існуючі підземні комплекси, а також теоретичні роботи, в яких об’єктом дослідження виступають торговельно-розважальні комплекси, розміщені в підземному просторі міста, виділені їх основні класи та доповнено існуючу класифікацію структур такого роду.

Аннотация

В статье анализируются существующие подземные комплексы, а также теоретические работы, в которых объектом являются торгово-развлекательные комплексы, размещенные в подземном пространстве города, определены их основные классы и дополнено существующую классификацию структур такого рода.

УДК 7201.745

П.П. Чередніченко, О.С. Усова

АРХІТЕКТОР, ХУДОЖНИК, МУЗИКАНТ, НАУКОВЕЦЬ, ПЕДАГОГ

У видавництві "Издательский дом А+С" в 2008 році до 50-річчя від дня народження генерального директора науково-проектного архітектурного бюро ЛПЦЕНЗіАРХ, дійсного члена Української академії архітектури, лауреата Державної премії України в галузі архітектури, доктора архітектури, професора Слєпцова Олега Семеновича вийшов альбом-монографія "Олег Слєпцов: архітектор. художник. музикант" [1] (обкладинка видання на малюнку), присвячений рідним і близьким, друзям і вчителям, співробітникам ЛПЦЕНЗіАРХ – всім, з ким він прожив ці очманіло цікаві роки.

олег слєпцов**архітектор • художник • музикант**

Вступним словом про архітектора Олега Слєпцова розповідає Президент Української академії архітектури, народний архітектор України, лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка, доктор архітектури В.Г. Штолько. Він відмічає основні життєві віхи та наукову діяльність архітектора О. Слєпцова, його мобільність в період економічної кризи в країні та переходу на нові ринкові умови господарювання, які дозволили не тільки використовувати сучасні інноваційні технології, а й невтомно нарощувати темпи проектною діяльністю, розширювати географію їх будівництва: Київ, Чернігів, Тернопіль, Черкаси, Донецьк, Миколаїв, Кіровоград, Запоріжжя, Полтава, Феодосія, Славутич, Житомир, Васильків, Кам'янець-Подільський, Одеса та інші міста України. Великим досягненням є вихід українського архітектора на терени зарубіжних країн: участь у розробці житлово-громадського комплексу Кемпінські на унікальному штучному острові Пальма Джумейра у Персидській затоці Дубай (ОАЕ), який вважається восьмим чудом світу, і резиденція на острові Мадейра (Португалія). Творчі і наукові досягнення професора О.С. Слєпцова були високо оцінені Українською академією архітектури обранням його дійсним членом та членом її Президії.

Також автор відмічає, що успіхи в архітектурно-будівельній діяльності не були б такими вражаючими, як би в душі зодчого не горіло полум'я обдарованого митця-живописця, графіка і автора неповторних гобеленів, художні виставки яких, починаючи з 80-х років минулого століття і по цей час зіграють серця його шанувальників. Не кожному з професійних художників, тим більше архітекторів, вдалось досягти такого визнання.

Очевидно, підкреслює Штолько В.Г., всі емоції і пориви душі, які не вдалось втілити в архітектурних об'єктах, він успішно відтворив в музикальних творах і піснях, яких більше сотні, і написані на слова вітчизняних та зарубіжних авторів. Вражають сольні та творчі концерти у Національному палаці культури "Україна" та Жовтневому палаці.

Написаний професором Слєпцовим О.С. "Гімн зодчих України" завжди виконується як урочиста прелюдія при проведенні зібрань і церемоній, конференцій і сесій та інших заходах архітекторів і митців.

В цій передмові В.Г. Штолько підкреслює, що своєю невтомною і неугамовною діяльністю у різних напрямках мистецтва, індивідуальним світосприйняттям і відображенням його в реальному житті Олег Слєпцов чергового разу довів, на що спроможний український зодчий.

Витокам та становленню особи Олега Слєпцова дуже вдало і цікаво приділено увагу в статті дійсного члена Української академії архітектури, лауреата Державної премії України в галузі архітектури Бориса Єрофалова, яку краще прочитати ніж переказувати.

У підсумку викладеного, автор відмітив, що з великим задоволенням приходить констатувати, що наша архітектура не дорахувалась би абсолютно "возрожденческих" своїх талантів, якби не Олег Семенович Слепцов – архітектор, художник, музикант.

Розділ альбому-монографії "АРХИТЕКТОР" відкриває вітальне слово віце-президента Української академії архітектури, лауреата Державної премії України в галузі архітектури і Премії Ради Міністрів СРСР, народного архітектора України, доктора архітектури, професора Валентина Івановича Єжова "Від вчителя – любимому учню", яке він завершує красивими словами настанови: "Вы заработали авторитет в профессиональной и любительской среде, связанной с искусством, не только своим талантом, но и упорным трудом. Постарайтесь высоко держать планку этого авторитета. Ведь его легче заработать, чем удержать. Помните об этом".

В цьому розділі першим розміщено дипломний проект О. Слепцова "Міжшкільний політехнічний центр в м. Макіївці", виконаний в 1980 році в Київському інженерно-будівельному інституті під керівництвом архітектора Є.М. Дубинського. Цей дипломний проект було відмічено Дипломом другого ступеня на конкурсі дипломних робіт студентів архітектурних спеціальностей.

Далі в цьому розділі розміщено фотоматеріали і окремі проектні розробки діючого храмового комплексу Ікони Божої Матері "Живописне джерело" по вул. Семиренко та храму апостолів Петра і Павла по вул. Стеценка (Берківці) в м. Києві, церкви Св. Архистратига Михаїла в м. Чернігові, резиденції "KEMPINSKI PALM JUMEIRAN" в м. Дубай (ОАЕ), житловий комплекс "Феофанія" в м. Києві, котеджне містечко "Двукірпа бухта" в смт Орджонікідзе поблизу Феодосії, офісний цент з автосалоном "Крейсерова соната" по вул. Електриків та житловий комплекс по вул. Копиленка в м. Києві, вілла "Райська насолода" на острові Мадейра в Португалії, мультицентр "Оболонське коло", офісний комплекс "Терещенківська хвиля", будинок сусіда архітектора та будинок архітектора по вул. Нагірній в м. Києві, апартаменти в Еміратах в м. Дубай (ОАЕ), будинок композитора на Жуков-острові в м. Києві, садиба "Гриб" в Київській області, лицей новітніх біотехнологій по вул. Курській, проект житла-майстерні "Летюча тарілка", офісно-виробничий комплекс "СТЕЛС" в м. Києві, Андріївський будинок, мультицентр "Космос" та кафедральний собор Святої Трійці в м. Тернополі, храмовий комплекс Святого великомученика Димитрія Солунського в Київській області, Відкритий Міжнародний Університет Розвитку Людини "Україна" по вул. Крамського, проект громадського центру "Європейські ворота" на перетині проспектів Перемоги та академіка Палладіна в м. Києві, проект готелю-мосту для м. Києва.

Наведені роботи показують нам Олега Слепцова як різнобічного архітектора з нестандартним сприйняттям оточуючого світу.

В розділі "НАУКА" поміщені фотокопії патентів України та авторських свідоцтв СРСР на винаходи, теоретична модель перспективної архітектурно-конструктивної системи, фотокопії дипломів доктора архітектури та дійсного члена Української академії архітектури, атестату професора О.С. Слепцова, фотографії з засідання спеціалізованої вченої ради при КНУБА в період захисту ним докторської дисертації на тему "Архітектурно-конструктивні принципи організації відкритої збірної конструктивної системи", опубліковані основні положення дисертації та її експозиція.

На окремих сторінках цього розділу фотокопія диплому лауреата Державної премії України в галузі архітектури, присуджену за наукові праці з теорії архітектури: "Основи теорії містобудування" та "Архітектурно-конструктивні системи цивільних будівель", фотографії вручення Державної премії України.

Далі розміщено низку окремих конструктивних рішень деформаційних швів цивільних будівель.

Розділ "ХУДОЖНИК" відкривається вступним словом дійсного члена Академії мистецтв України, народного художника України, професора Михайла Гуйди "Архітектурно-музичний гобелен Олега Слепцова". Він відмічає, що його мистецькі роботи композиційно вибудовані, колоритні, вони є варіаціями виявлення його щирої любові до архітектури і живопису, взагалі любові художника до землі, до життя – любові творчої і всеохоплюючої.

В цьому розділі розміщено значна кількість фотографій прекрасних гобеленів. Це диво краще бачити в оригіналі, які О.С. Слепцов майже щорічно виставляє у виставковій залі "Хлібня" заповідника "Софія Київська".

Наступний розділ "ЖЗЛ" у фотографіях розповідає про різні уподобання О. Слепцова, відпочинок, екскурсії, туризм, захоплення карате, кінними прогулянками, зустрічі з друзями, співробітниками, високими посадовими особами, презентації та ін.

Розділ "МУЗИКАНТ" відкривається вступним словом композитора, народного артиста України, професора Олександра Злотника "Не музика – мелодія душі".

"Мне очень нравится то (відмічає автор), что Олег Слепцов преподносит свое творчество в максимально качественном изложении. Вершиной этого качества, а также стремление к максимальной отдаче перед слушателем, зрителем, являются его итоговые DVD "Мелодии души" и "Мелодии художника". В точности работы оператора, движении камеры, сценографии, наконец, в раскрытии образа песен, ощущается интеллигентный тонкий вкус

художника, музиканта и талант архитектора. Да! Именно архитектора! Потому, что все это надо было строго выстроить, создать".

В цьому розділі розміщені фотокопії дипломів Міжнародного фестивалю сучасної пісні "Шлягер року" за 2004-2007 рр., отриманих О. Слепцовим, його аудіо-альбомів та відео-кліпів, концертних афіш, фотографії виступів його ансамблю та окремих виконавців.

Завершується альбом-монографія бібліографічною довідкою Олега Слепцова, в якій наведено наукові та науково-методичні монографії і статті, патенти України та авторські свідоцтва СРСР на винаходи, професійно-публіцистичні статті і доповіді, відгуки в пресі, основні проекти і будівлі різних типів, виставки його художніх творів та авторські музикальні твори, аудіо-касети і компакт-диски, музикальні конкурси, фестивалі, концерти, в яких він приймав участь, творчі вечори, радіо і телевізійні програми, його нагороди і відзнаки.

Альбом-монографія має у додатку два CD-диски сольного концерту Олега Слепцова "Мелодії художника" в Національному Палаці "Україна" 27 листопада 2007 року в супроводі камерного естрадно-симфонічного оркестру під керівництвом Заслуженого артиста України Олександра Єгорова. Живий Звук. У двох частинах.

Слід додати до вищевикладеного, що у цьому виданні альбомі-монографії майже не відображена велика організаторська робота О. Слепцова. А він - Олег Семенович Слепцов шість років був членом експертної ради ВАК України, приймає участь в атестації наукових кадрів, як член спеціалізованих вчених рад по присудженню наукових ступенів доктора архітектури, є членом редколегій науково-технічних збірників Київського національного технічного університету будівництва і архітектури "Містобудування та територіальне планування" і "Сучасні проблеми архітектури і містобудування".

Він тривалий час веде педагогічну роботу в якості професора кафедри основ архітектури і архітектурного проектування. Підготував багато молодих талановитих архітекторів і кандидатів архітектури.

Хочеться відмітити і те, що Олег Семенович приклав багато зусиль для виходу в світ довгоочікуваної монографії покійного доктора архітектури, професора Родічкіна І.Д. "Старовинні маєтки України", яку він не тільки рецензував, а й приймав активну участь в підготовці до друку.

Так! Олег Семенович Слепцов це особистість! Дуже гармонійна в собі, і в якій все прекрасно!

І добре що про нього є це видання, як взірць для виховання творчої інтелігенції для майбутнього нашої держави.

Це наукове, літературно-художнє та довідкове видання рекомендовано до виходу в світ Президією Української академії архітектури, видано під егідою Української академії архітектури та науково-проектного архітектурного бюро ЛПЦЕНЗіАРХ. На жаль його наклад всього 500 примірників.

Але й за це велика вдячність всім хто сприяв виданню цього альбому-монографії, особливо спонсору Галині Миколаївні Мироненко, директору ДП АЛЮПРОФ-УКРАЇНА.

Література

1. Олег Слепцов: Архитектор. Художник. Музыкант / Редкол.: М.Е. Гуйда, Н.М. Дёмин, В.И. Єжов и др. – Киев: Издательский дом А+С, 2008. – 324с.: ил.

Анотація

Стаття присвячена книзі, виданій до 50-річчя від дня народження Генерального директора науково-проектного архітектурного бюро ЛПЦЕНЗіАРХ, дійсного члена Української академії архітектури, лауреата Державної премії в галузі архітектури, доктора архітектури, професора Слепцова Олега Семеновича, подані наслідки його багаторічної творчої діяльності в різних галузях: в архітектурі, мистецтві і музиці.

Книга доповнена біобібліографією наукових і творчих робіт О.С.Слепцова, призначена для архітекторів, художників, музикантів, мистецтвознавців та широкої читачької аудиторії.

Аннотация

Статья посвящена книге, изданной к 50-летию со дня рождения Генерального директора научно-проектного архитектурного бюро ЛПЦЕНЗіАРХ действительного члена Украинской академии архитектуры, лауреата Государственной премии в области архитектуры, доктора архитектуры, профессора Слепцова Олега Семеновича, представлены результаты его многолетней творческой деятельности в разных областях: в архитектуре, изобразительном искусстве, и музыке.

Книга дополнена библиографией научных и творческих работ О.С.Слепцова, предназначена для архитекторов, художников, музыкантов, искусствоведов и широкой читательской аудитории.

УДК 721.011.5

А.В.Бережний

ОСНОВНІ КОНЦЕПЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОСТОРУ ПАСАЖІВ, ТЕНДЕНЦІЇ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ ЗОВНІШНІХ І ВНУТРІШНІХ ПРОСТОРІВ

Активність торгівлі, як одного з найважливіших життєвих чинників, стимулюється різними засобами інформації — телебаченням, журналами, а також самою атмосферою торговельної середи.

Торговельна діяльність як міська традиція повна сенсу лише у тому випадку, коли вона пов'язана з певним місцем і забарвлена характером цього місця. Міський пасаж — це ідея, принцип, але не завжди певна форма, його внутрішній простір, будучи часткою міської середи, повинен вирішуватися за принципом багатофункціональності самого міського простору. [1]

Найпоширенішою ідеєю є трактування пасажу як моделі вулиці, міста.

Внутрішньому простору і фізично і метафорично додаються властивості двох основних якостей міста: якості шляху (торговельна вулиця) і якості місця (торговельне вічко, зал). Ця подвійність відображає природу пасажу, як всякої крупної громадської будівлі, — вона частково належить міському рівню, але в той же час і рівню будинку, оскільки забезпечує людині певний затишок.

Сучасний крупний міський пасаж живе за допомогою своїх шляхів — торговельних молів і атриумів. Відбувається трактування простору в декількох смислових вимірах. Таким чином модель міста, втілена в нім, стає до певної міри повноцінною і має право на існування (мал. 1).

Сучасний етап розвитку торгівлі призводить до нових принципів проектування торговельних просторів, що характеризуються незрівнянно вищим професійним і загальнокультурним рівнем. Перший з них пов'язаний з системою реальних просторових розмірів, які досягає людина, потрапляючи в центральний простір — критий пасаж. Другий — історичний: від культивованих історичних образів до сучасної індустріальної естетики. Третій принцип заснований на ряду елементів екстер'єру в інтер'єрі.

В даний час все більш великої актуальності набуває підхід до проектування пасажів як об'єктів пов'язаних не лише з організацією споживання, але і таких, що виступають як носії комунікативної функції. Формування таких просторів розвиває архітектурні прийоми минулого, повертаючи місту його традиційні елементи. При цьому важливо, що введення елементів навколишнього міського простору у внутрішню середу пасажу може стати одним з основних чинників, що допомагають зближувати якості реально існуючого простору і того

просторового образу, який складається в свідомості відвідувача. Цій меті зараз прекрасно служать пішохідні зони.

Мал.1 Пасаж як вища точка розвитку штучної моделі міста.

Для аналізу взаємозв'язку зовнішнє-внутрішнє необхідно виділити конкретні спільні критерії, на підставі чого можливе порівняння цих двох типів середовища. Основними характеристиками середовища можуть бути названі: наявність головного (суспільного) і другорядних просторів, їх органічний взаємозв'язок, інформаційна насиченість всіх зон, масштабна багатоплановість і так далі. Основні характеристики зовнішньої і внутрішньої середи пасажу якісно аналогічні у функціональному і просторовому стосунках, і по цих напрямках можливий аналіз їх взаємозв'язку і взаємовпливу.

Чинники формування, що визначають властивості цих просторів, також належать до єдиної системи, — вони мають однакову функціональну структуру і розрізняються лише компонентами. Це підтверджується, зокрема, і методикою вживання однієї формальної моделі для різних архітектурних підсистем.

Розглянемо композиційні засоби взаємодії. Поза сумнівом, одним з найважливіших є система композиційних осей. Вона відображає структуру пасажу і його об'ємну форму — це і зрине вираження системи внутрішніх просторів, і елемент композиції ансамблю, в ній виявляється опосередкована взаємодія двох активних середовищ. Даний чинник має вирішальне значення,

оскільки взаємозв'язок і супідрядність композиційних осей окремих фрагментів пасажу дозволяє досягнути цілісності всього ансамблю. Вибір системи осей, як правило, визначається містобудівною ситуацією.

Другим важливим композиційним засобом є система граничних просторів і елементів. Ними можуть бути: входи і в'їзди до будівлі, пішохідних галерей, інформаційно-розподільні простори, «зимові сади» тощо. [3]

Тенденція використання засобів екстер'єризації інтер'єру особливо виразно виявляється в композиціях, пов'язаних із специфічними умовами проектування стають усе більш масовими. Наприклад, пасаж в коштовній історичній середі, як це було зроблено при проектуванні багатофункціональних пасажів на Невському проспекті у Санкт-Петербурзі (мал. 2).

Мал.2 Пасаж на Невському проспекті у 1914 та 2007 роках.

Специфіка архітектурної композиції подібних споруд полягає якраз у використанні широких можливостей вирішення екстер'єру в інтер'єрі. Світлові дворики, декоративне озеленення, водні поверхні і фонтани, частки старовинних споруд - все це засоби архітектурно-художніх рішень, здатних забезпечити приємну і звичну атмосферу, легкість і рівноцінність просторової орієнтації, композиційну єдність різних рівнів, фрагментів нового і старого.

В умовах історичного центру, що склався, аналогічні прийоми можуть сприяти збереженню різноманітності об'ємно-просторових співвідношень існуючої забудови, типів міських просторів і традиційного масштабу, що склалися.

Література

1. *Саксон Р.* Атриумные здания. Москва. Стройиздат 1987г.
2. *Мейтленд Б.* «Пешеходные торгово-общественные пространства» Москва. Стройиздат 1989г.
3. *Ретин Ю.Г., Ежов С.В.* Интегрированные архитектурные комплексы (Обзор). – М.,1988г.

Анотація

Ідея пасажів як центрів суспільного і торгівельного життя, закладена ще в кінці XVIII століття, в даний час отримала новий імпульс до розвитку. У останні десятиліття в розвитку архітектури торгівельних центрів у всьому світі стало помітно повернення до традиційних моделей пасажів, але з додаванням нових функцій, що продиктовані не лише часом, але і принципово новою системою організації торгівлі і суспільного відпочинку, що породило зміну творчих установок з врахуванням психологічних чинників сприйняття зовнішньої і внутрішньої середі, всього міського простору.

Аннотация

Идея пассажей как центров общественной и торговой жизни, заложенная еще в конце XVIII века, в настоящее время получила новый импульс к развитию. В последние десятилетия в развитии архитектуры торговых центров во всем мире стало заметно возвращение к традиционным моделям пассажей, но с добавлением новых функций, продиктованных не только временем, но и принципиально новой системой организации торговли и общественного отдыха, что породило изменение творческих установок с учетом психологических факторов восприятия внешней и внутренней среды, всего городского пространства.

УДК 725.24

А.О. Бородін

ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК МЕРЕЖІ І АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНІ РІШЕННЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

На теперішній час в банківському секторі економіки України спостерігається широкомасштабний структурний розвиток мережі різних комерційних банків. В наслідок інтенсивної експансії банків число відділень і філій росте достатньо швидко. Сучасні мережеві банки задля підвищення конкурентоспроможності і ефективності функціонування своїх підрозділів постійно займаються розробкою і впровадженням нових банківських послуг і методів їх надання, оптимізацією мережі.

Наприклад, у зв'язку зі змінами пріоритетів і способів ведення банківської справи, виниклими через це недоліками існуючої структури, керівництвом Ощадбанку розроблена і впроваджується комплексна програма реструктуризації і розвитку Ощадного банку. Ощадний банк проводить цілеспрямовану роботу по оптимізації мережі своїх установ [1]. Почата робота по реструктуризації мережі філій банку, яка повинна забезпечити впровадження практики укрупнення регіональних управлінь на основі переходу від діючого адміністративно-територіального розділення до розділення по великих економіко-географічних зонах країни.

На основі проведених наукових досліджень в Україні були розроблені та впроваджені норми технологічного і будівельного проектування банківських установ ВБН В.2.2-00032106-1-2001 [2]. В цих нормах науково обґрунтовано сформовані спеціальні вимоги і порядок розроблення проектів банківських установ, наведено функціональну структуру і склад приміщень. В ВБН В.2.2-00032106-1-2001 велике значення приділяється забезпеченню безпеці організації зберіганню коштовностей та переміщенню грошей. Однак ці норми не розглядають проблему особливостей формування мережі і архітектурно-планувальних рішень банківських установ і розглядають функціональну структуру та технічні вимоги до банку без урахування індивідуальних особливостей кожного типу банківської установи. Тому для подальшого якісного розвитку мережі і оптимізації планувальних рішень банківських установ в Україні потрібні подальші численні наукові і соціальні дослідження, аналіз тенденцій розвитку вітчизняної економіки і аналіз економічних реалій найбільш розвинених країн Заходу і Сходу. На основі подібних досліджень за участю фахівців сфери проектування і будівництва за визначеного, чітко складеного завдання, можуть бути розроблені науково-обґрунтовані принципи

розвитку і формування мережі і архітектурно-планувальних структур банківських установ різного типу на найближче досягне майбутнє, норми проектування банківських будівель і способи усунення існуючих недоліків.

Ефективність функціонування філії комерційного банку являється багатоаспектним поняттям. З одного боку, це здатність філії досягати раніш поставлених цілей, з другого боку, це здатність досягати оптимального співвідношення затрачених ресурсів і отриманих результатів [3].

Дослідження, які займаються питаннями оцінки ефективності філій комерційних банків, визначають, що в умовах жорсткої конкуренції і щільної мережі, розміщення підрозділів різних комерційних банків стає актуальним питання визначення потенційних місць для створення нових філій [3].

Найчастіше банки прагнуть розмістити свою підрозділи в центральній частині міст, так як досвід показує, що клієнти користуються послугами банку не там де живуть, а там, де працюють. Однак, останнім часом в житлових районах, в зв'язку з розвитком інфраструктури, також виникла потреба населення в фінансових послугах [4].

При відкритті нових відділень і філій комерційні банки проводять значні маркетингові і соціологічні дослідження, які мають миту визначити найбільш ефективне місце розміщення підрозділу. Аналіз особливостей місцезорозташування полягає в вивченні регіонально-містобудівних факторів:

- наявність транспортних вузлів;
- інтенсивність пішохідного потоку;
- інтенсивність транспортного потоку;
- зручні під'їзні путі для легкового транспорту;
- наявність місць для паркування;
- наявність пробок.

Крім того комерційними банками вивчаються соціально-економічні фактори району майбутнього розміщення філії:

- щільність проживання;
- демографічні показники;
- інтенсивність купівельних потоків;
- розміщення магазинів;
- розміщення філій банків-конкурентів.

Вивчення цих факторів допомагає визначитися з ефективними цілями для кожної філії, спираючись на особливості його розташування і періодично відслідковуючи зміни демографічних характеристик та умов конкуренції на даній території [3].

Одночасно, визначення оптимального місця розташування майбутньої філії зіштовхується з проблемою наявності в бажаному місці розташування

філії, придатних приміщень та можливості рішення в них архітектурно-планувальної структури, яка може забезпечити організацію ефективної роботи. На даному етапі вивчаються архітектурно-будівельні фактори:

- місце розміщення відносно оточуючої забудови;
- площа наявних приміщень;
- організація вхідної групи з боку головної вулиці;
- термін служби конструктивних елементів будівлі;
- конструктивна схема будівлі;
- здійснення перепланування або реконструкції.

Системний аналіз містобудівних, соціально-економічних і архітектурно-будівельних факторів, чинних технічно-будівельних вимог до будинків і приміщень банківських установ допомагає визначитися з можливостями організації в кожному конкретному місці того чи іншого типу філії. Однак в наслідок того, що найчастіше нема можливості знайти оптимальні, з точки зору техніко-економічних показників, приміщення для філій (особливо ця проблема стосується крупніших і крупних міст України), які б дозволили локально розмістити в них всі необхідні операційні підрозділи для одержання найбільшої економічної ефективності роботи, банки змушені розмішувати різні служби одної філії в дистанційованих приміщеннях. Тому для підвищення ефективності роботи мережі своїх відділень і філій більшість комерційних банків пішла шляхом розділу деяких операцій між різними додатковими офісами. В наслідок такої стратегії за останній час з'явилися нові типи банківських установ, які не принципово, але організаційно і планувально відрізняються від традиційних філій. Наприклад, останнім часом з'явилися наступні типи самостійних банківських підрозділів:

- філії обслуговування юридичних осіб;
- філії обслуговування фізичних осіб;
- операційні каси;
- центри кредитування малого бізнесу;
- центри іпотечного кредитування (іпотечні каси).

Подальший конкурентоспроможний розвиток потребує від комерційних банків впровадження сучасних, прогресивних способів надання фінансових послуг, гнучкості структури, як в загальноорганізаційному масштабі, так і в кожному конкретному підрозділі. Все більше уваги комерційні банки приділяють підвищенню ефективності обслуговування клієнтів, оптимізації процесів в середині відділень та філій і швидкості передачі даних між різними структурними підрозділами своєї мережі. Цьому сприяє плановане широке впровадження прогресивних форм банківського обслуговування за допомогою засобів дистанційного обслуговування та організації залів автоматичного

обслуговування. У зв'язку з розвитком новітніх інформаційних технологій банки, ймовірно, займуться створенням нових структур обслуговування, що будуть припускати сегментацію, як по видах послуг, так і по типу клієнтури, а також освоєнням широкого набору механізмів обслуговування з використанням інформаційних і автоматизованих технологій [5]. Одночасно при проектуванні нових відділень і філій банків повинно враховуватися, що принципи організації і розвитку мережі банківських установ різних видів і типів неоднакові, оскільки різні банківські установи мають різні цілі, різні по своєму призначенню і характеру виконуваних функцій.

Перехід к електронному способу ведення бізнесу – одна із самих ярих сучасних тенденцій розвитку банківської справи. Перший віртуальний банк виник в 1995 році, однак унаслідок світової економічної кризи 2000 р. такі банки були або ліквідовані, або перетворенні на додаткові канали надання банківських послуг (telebanking, Internet-trading, remote-banking, home-banking, on-line-banking), перетворившись в своєму роді на віртуальні філії банків [6].

Впровадження систем електронного обслуговування клієнтів сприяє переосмисленню ролі банківської філії з традиційним способом організації роботи в середині неї. Завдяки дистанційному обслуговуванню клієнт на місці роботи чи вдома має змогу одержати набір всіх необхідних операцій. Розвиток інфраструктури банкоматів, розрахункових терміналів і залів автоматичного обслуговування допомагає банкам мінімізувати затрати на обробку документів і в кінцевому підсумку знизити собівартість банківських послуг. Тому банки постійно розвивають системи видалених систем доступу “Інтернет-банк” і “клієнт-банк”, що сприяє зменшенню кількості безпосередніх звертань клієнтів до банку, що в свою чергу дозволяє скоротити фінансові затрати банків на розвиток мережі і розміри операційних підрозділів. В деяких банках 90% юридичних осіб перестали фізично відвідувати банк [7]. Дистанційне обслуговування дозволяє уникнути незручностей, які обумовлені графіком роботи банківських установ, складністю паркування автомобіля біля банку, чергами в операційно-касових залах. Широта і глибина запитів клієнтів може збільшуватися, що вимагає від банків забезпечення надання різних банківських послуг незалежно від режиму їх роботи. В той же час, як визначають спеціалісти в банківській сфері, для обслуговування населення (фізичних осіб) по об'єктивним причинам банківському приміщенню альтернатив нема [7].

На основі наведеного аналізу різних чинників розвитку можна зробити висновки, що на розвиток мережі і архітектурно-планувальні рішення банків впливають наступні фактори:

- регіонально-містобудівні;

- соціально-економічні;
- архітектурно-будівельні;
- галузево-організаційні;
- науково-технічні.

Проблематика даної теми потребує подальших більш значних та поглиблених досліджень фахівців різних галузей – фінансистів, соціологів, IT-спеціалістів, архітекторів, дизайнерів. Системний підхід, при подальшому розвитку цієї теми, посприє отриманню об'єктивних знань, які допоможуть сформулювати принципи розвитку банківських установ зважаючи на тенденції прогресу людства, більш чітко диференціювати будівельно-технічні вимоги до різних типів банківських установ, визначити оптимальні моделі архітектурно-планувальної і інформаційно-естетичної організації сучасних банків.

Література

1. Олександр Морозов: “Приватизація Ощадбанку – як мінімум не справа найближчої перспективи” (інтерв'ю) // Дзеркало тижня. – 2005. – № 34 (562). – С.8.
2. ВБН В.2.2-00032106-1-2001. Будинки і споруди. Проектування банків і банківських сховищ.
3. Алескеров Ф.Т., Белоусова В.Ю. Эффективное развитие филиальной сети коммерческого банка // [http // d1.hse.ru](http://d1.hse.ru).
4. Перечнева И. На живца // Эксперт урал. – 2004. – № 31. – С 6-11.
5. Новикова В. Еще раз о тенденциях развития банковской сферы // Деловой мир. – 2001. – 24-30 декабря. – С. 5.
6. Беззуб А. А., Окунев И. В., Шатохина В. А. Каким будет банк XXI столетия? – Днепропетровск: Росток, 2001. – 256 с.
7. Перечнева И. На живца // Эксперт урал. – 2004. – № 31. – С 6-11.

Анотація

В статті розглянуті та проаналізовані фактори впливу, які мають безпосереднє значення для існуючого розвитку мережі і архітектурно-планувальних рішень банківських установ. Визначені фактори були структуровані за напрямом впливу і галузевій приналежності к різним сторонам людської діяльності.

Анотация

В статье рассмотрены и проанализированы факторы влияния, которые имеют непосредственное значение для существующего развития сети и архитектурно-планировочных решений банковских учреждений. Определенные факторы были структурированы по направлениям влияния и отраслевой принадлежности к разным сторонам человеческой деятельности.

УДК 711.424

І. П. Гнесь

ДО ПРОБЛЕМИ ВИДАЛЕННЯ СМІТТЯ З БАГАТОКВАРТИРНИХ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ

Актуальність проблеми зумовлена протиріччями між проектуванням нового багатоквартирного житла, яке ведеться у відповідності до чинних проектних норм, і процесами його експлуатації, яка часто-густо не відповідає моделі, передбаченої архітектором. В даній статті розглядається тільки невелика проблема видалення сміття з житлових кварталів, невирішеність якої обертається для мешканців багатоквартирних будинків багатьма неприємностями: зниженням комфортності проживання, погіршенням санітарно-гігієнічних параметрів і візуальною дисгармонією житлового середовища.

Автору даної статті невідомі наукові архітектурні дослідження, що були б присвячені даній проблемі протягом останніх 20-ти років. Натомість зустрічається немало публікацій в засобах масової інформації, зміст яких однозначно свідчить: проблема існує, вона хвилює громадськість і потребує фахового розгляду і обґрунтованого вирішення.

Мета дослідження – розробити науково обґрунтовані рекомендації по корекції чинних проектно-будівельних норм стосовно оптимальних способів архітектурно-просторової організації процесів видалення сміття з багатоквартирних будинків.

Матеріали статті базуються на результатах натурального обстеження житлових кварталів багатоповерхової забудови, проведених автором в Україні (Львів, Київ, Дніпропетровськ, Донецьк, Одеса, Харків, Полтава, Тернопіль, Хмельницький, Феодосія, Дрогобич), Польщі (Варшава, Краків, Жешув), Австрії (Відень), Німеччині (Берлін), Швеції (Стокгольм), а також на результатах аналізу чинних проектних норм, проектно-практики і матеріалах інтерв'ювання архітекторів, які спеціалізуються на проектуванні житла.

Аналіз проблеми

Як відомо, чинні проектно-будівельні норми передбачають установку сміттєпроводу в звичайних неспеціалізованих житлових будинках висотою 5 і більше поверхів, причому відстань від дверей квартири до найближчого завантажувального клапана сміттєпроводу не повинна перевищувати 25м. На першому або в цокольному поверсі, безпосередньо під стовбуром сміттєпроводу, влаштовується сміттєзбірна камера з контейнером для сміття. До сміттєзбірної камери має бути підведена холодна і гаряча вода, влаштовано трап для її щоденного миття (1, пп. 5.10 – 5.12).

Для будинків меншої поверховості необхідно влаштовувати спеціальні огорожені майданчики для контейнерів із сміттям на території житлового кварталу. Причому максимальна віддаль від найбільш віддаленого входу у житловий будинок до майданчика не повинна перевищувати 100м, а мінімальна віддаль від майданчика для сміттєзбірників до найближчих вікон житлових приміщень повинна бути не меншою 20м (2, п.3.16, примітка 2; п.33).

Невиконання цих умов – це відмова в погодженні проекту і, відповідно, відсутність дозволу на будівництво. Тому архітектори притримуються вимог ДБН, хоча добре знають, що в реальному житті система сміттєвидалення, як правило, зазнає серйозних змін і працює цілком інакше.

По-перше, ні про яке обов'язкове щоденне миття і дезінфекцію сміттекамер не може бути й мови, оскільки і контейнери із сміттям випорожнюються нерегулярно, та і самі мінімальні розміри сміттекамер не дають можливості здійснити повноцінне прибирання. Масовість цього явища не дозволяє пояснити все недбалістю дворників. В результаті сміттєзбиральні камери перетворюються на осередки антисанітарії (приваблюють шурів, культивують мікрофлору, стають джерелом неприємних запахів), яка піднімається по стовбурах сміттєпроводів і стає надбанням кожного поверху.

По-друге, стовбури сміттєпроводів стають самостійним джерелом антисанітарії, бо з часом самі забруднюються, або забиваються із-за недбалства або зловмисних дій окремих мешканців. В додачу мешканці не завжди акуратно висипають сміття в сміттєприймальний клапан, із за чого залишками сміття забруднюються ніші, в яких розміщується стовбур сміттєпроводу, а від них – проміжні майданчики сходових кліток (найбільш розповсюджене місце влаштування сміттєпроводів).

Вихід з цієї ситуації досить простий. Мешканці наглухо заварюють сміттєприймальні клапани, найбільш спритні з них замурують нішу, встановлюють в ній двері і, таким чином, отримують додаткову господарську кімнатку. Сміттєприймальна камера перетворюється на кімнатку дворника, або після реконструкції в ній влаштовується приміщення швейцара. Контейнери для сміття встановлюються на тротуарах поблизу під'їзду на віддалі 6-8-10 м від вікон житлового будинку, нерідко зовсім поруч з місцями для відпочинку дорослих, дитячими майданчиками, спортмайданчиками. Зрозуміло, що в умовах вже спланованої і благоустроєної території віднайти місця для установки контейнерів для сміття із збереженням необхідних санітарно-гігієнічних розривів практично неможливо.

Про таку масову ініціативу мешканців було відомо працівникам комунальних служб, санстанції, і архітекторам задовго до 2005 року, коли був прийнятий новий ДБН В.2.2-15-2005 «Житлові будинки. Основні положення».

Однак в проектних нормах не було внесено жодних змін, спрямованих на вирішення очевидної проблеми. В результаті архітектори вимушені продовжувати проектувати сміттєпроводи в будинках, усвідомлюючи, що їх навіть не виконують в натурі будівельники. Санстанція погоджує такі проекти, також добре знаючи, що все закінчиться установкою контейнерів для сміття від вікнами житлових будинків. Однак засуджувати обидві інстанції формально нема права, бо вони вимушені дотримуватись чинних норм, з одного боку, а з іншого – із двох бід вибирається ніби менша. Однак є сторони, яких влаштовує подібна ситуація.

Для архітектора вигода в тому, що достатньо на плані поверху накреслити тільки умовне позначення сміттєпроводу (часто в розділах робочих проектів робочі креслення сміттєпроводів навіть не виконуються із-за їх фактичної непотрібності). Архітектору також не потрібно вирішувати надскладне питання, де б це розмістити на прибудинковій території майданчик для контейнерів для сміття, та ще й витримати всі необхідні санітарно-гігієнічні розриви.

Дуже вигідною ця ситуація є для інвестора, бо для того, щоб витримати всі необхідні розриви між будинком і майданчиками для контейнерів для сміття, необхідно значно більше території земельної ділянки, а вона буває дуже дорогою.

Для санстанції важливо формальна відповідність чинним нормам, реальний санітарно-гігієнічний стан житлового середовища її очевидно хвилює мало, судячи з відсутності будь-якої конструктивної реакції на дану ситуацію.

В програші залишаються тільки мешканці житлових будинків. Втім, відсутність наглядних альтернативних шляхів вирішення проблеми зменшує її значимість в очах мешканців.

Між тим, вирішення проблеми не таке вже і складне, За основу необхідно взяти реальну трансформацію з системою видаленням сміття з житлових будинків, яка повсюдно запанувала в наших житлових районах, завдяки стихійній самодіяльності мешканців, і вдосконалити її, з урахуванням прогресивного зарубіжного досвіду.

Найбільш поширеним прийомом в зарубіжній практиці видалення сміття із житлової забудови висотою до 9 поверхів є влаштування на території кварталу спеціальних майданчиків на 5-7 контейнерів для сміття. Кожний контейнер автоматично сам закривається і призначений для окремого виду відходів життєдіяльності мешканців (органічних, паперових, будівельних, пластику, скла...), що дозволяє здійснювати процес сортування сміття. Майданчик розміщується на краю житлової групи, забезпечений під'їздом для спецтранспорту, обсаджений кущами, обгороджений, інколи накритий. Часто має два входи: один з боку кварталу (всі мешканці мають свій ключ до хвіртки),

інший – технічний - з боку під'їзду спеціальна хвіртка для обслуговуючого персоналу. Завдяки щільному автоматичному закриванню контейнерів для сміття віддали від майданчиків до вікон житлових будинків знаходяться в діапазоні 6-10м. Інколи майданчики примикають безпосередньо до глухих торців будинків, або блокуються з іншими господарськими об'єктами: з навісом над в'їздом в підземну автостоянку; з павільйоном для зберігання велосипедів, візочків, санок, лиж; з інженерними будівлями (трансформаторною підстанцією, ГРП...); з виходами з підземних автостоянок.

Дизайну елементів, з яких формується майданчик для контейнерів для сміття, приділяється дуже велика увага, відтак вони інколи виглядають як окраса будинків.

В останні 7–10 років за кордоном спостерігається нова тенденція в організації сміттєзбірників в житловому середовищі. Для збору сміття проектують спеціальні сміттекамери, вбудовані в перший поверх житлових будинків. Сміттекамери розміщують переважно поруч з в'їздами в підземні автостоянки, дотично до пішохідних проходів у двори, по сусідству з входами в під'їзди, в торцях житлових будинків. Обов'язковим є зручний під'їзд.

В перших проектах архітектори намагались уникнути розміщення цих сміттекамер безпосередньо під житловими приміщеннями, влаштували над ними тераси, а вже над терасами – квартири. Однак в проектах останніх років розміщення квартири прямо над сміттекамерою зустрічається вже досить часто.

Вбудована в перший поверх житлових будинків сміттекамера – це досить велике приміщення площею біля 20м², в якому вільно поміщаються 7–10 великих контейнерів для сміття, достатньо місця для маневрування ними і їхнього переміщення. Контейнери з оцинкованої сталі, негорючі. Сміттекамера обладнана ефективною системою вентиляції, підлога і стіни облицьовані керамічною плиткою для зручності санітарної обробки. Підведена холодна і гаряча вода, в підлозі влаштовано трап. Вхід в сміттекамеру здійснюється через широкі металеві протипожежні двері з двох половинок, з ущільнюючими прокладками по контуру і фіксаторами їх положення при вивозі контейнерів. На шляху вивозу контейнерів відсутні пороги і будь-які сходи.

В Німеччині, при реконструкції житлових кварталів, збудованих в 70-80 роках ХХ століття, подібні сміттекамери (тільки значно менші по площі) прибудовувались до входу в кожний під'їзд житлового будинку.

Застосування вбудованих в перші поверхи житлових будинків великих сміттекамер, які по суті замінюють сміттєзбірні майданчики, дозволяє збільшити щільність забудови, оскільки втрачає сенс саме поняття санітарно-гігієнічних розривів. Крім того, впровадження подібних рішень у вітчизняну

проектну практику дозволить забезпечити сортування сміття і, тим самим, полегшити його переробку і утилізацію.

Що до видалення сміття з будинків в 16 поверхів і вище, то заслугове на увагу практика влаштування сміттєпроводу з невеликими сміттекамерами на кожному поверсі і центральною сортувальною сміттекамерою на першому поверсі. В сміттекамерах на кожному поверсі розміщується 5 –7 невеличких контейнерів (докладна кількість контейнерів обумовлюється потребами сортування сміття). Мешканці залишають сміття у малих контейнерах, а його спуском по сміттєпроводу в спеціальних різнокольорових пакетах займається обслуговуючий персонал будинку. Цей же персонал сортує опущені пакети, в залежності від їх кольору, в центральній сміттекамері на першому поверсі.

Подібну схему видалення сміття можна було б використати і в Українських висотних будинках, але, враховуючи багатий негативний досвід експлуатації вітчизняних сміттєпроводів, доцільно було б влаштовувати входи в сміттекамери на поверхах через повітряну зону незадимлюваних сходових кліток. Подібне рішення стане запорукою того, що неприємні запахи із стовбура сміттєпроводу не проникнуть в будинок.

ВИСНОВКИ:

1. В сучасних умовах у вітчизняному житловому будівництві існує невідповідність між застарілими проектними нормами і реальним функціонуванням системи видалення сміття з житлових будинків, що погіршує санітарно-гігієнічний стан житлового середовища, понижує ефективність використання території забудови.

2. Пропонується здійснити наступну корекцію державних проектних норм:

2.1. В будинках до 9 поверхів включно влаштування сміттєпроводів не рекомендується. Натомість доцільно проектувати вбудовані в перший поверх сміттекамери площею не менше 18 м², обладнані шафою для прибирального інвентаря, гарячою і холодною водою, трапом в підлозі, металевими протипожежними двохствулковими дверима без порогів; стіни і підлоги сміттекамери облицьовувати керамічною плиткою.

2.2. В будинках вище 9 поверхів рекомендується влаштування сміттєпроводів із сміттєзбірними камерами на кожному поверсі; площа останніх має бути достатньою для розміщення 5-7 невеликих контейнерів для сортованого сміття; вхід в поповерхові сміттєзбірники здійснювати з балкону (лоджії) незадимлюваних сходових кліток; на першому поверсі необхідно влаштовувати під стовбуром сміттєпроводу сміттекамеру площею не менше 18м² для великих контейнерів для сміття.

2.3. В житлових кварталах блокованої забудови, а також при різних формах забудови високої щільності висотою до 4-х поверхів рекомендується влаштування майданчиків для сміттєзбірників на віддалі не менше 10 м від вікон житлових будинків.

3. Зважаючи на те, що запропоновані підходи до вирішення проблем сміттєвидалення з території житлових кварталів суттєво відрізняються від чинних проектних норм, існує нагальна потреба їх апробації в експериментальному проектуванні і будівництві.

Література

1. ДБН В.2.2-15-2005 «Житлові будинки. Основні положення», Держбуд України, К., 2005.
2. ДБН 360-92* «Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень». Мінбудархітектури України, К., 1993.
3. Державні санітарні правила планування та забудови населених пунктів. Міністерство охорони здоров'я України, 1996 р.
4. Карюк О. Перспективи боротьби з київським сміттям. «Місто», №9, 2004, с.48-51.
5. Ясинчук Л. А смітники повинні мити! – «Львівські новини», 27 жовтня-3 листопада 2005 р., №43 (131), с.5.

Анотація

На основі натурального обстеження житлових районів, збудованих в Україні за останні 40 років, а також на основі аналізу прогресивного закордонного досвіду, розглядаються різні підходи до архітектурно-просторової організації процесів видалення сміття з житлових кварталів. Пропонуються рекомендації по корекції чинних проектно-будівельних норм, спрямовані на оптимізацію цих процесів в структурі багатоквартирних будинків різної поверховості і на рівні кварталу.

Аннотация

В основе натурального обследования жилых районов, построенных в Украине за последние 40 лет, а также на основе анализа прогрессивного зарубежного опыта, рассматривая разные подходы к архитектурно-пространственной организации процессов удаления мусора с жилых кварталов. Проектно-строительных норм, на оптимизацию этих процессов в структуре многоквартирных домов разной этажности и на уровне квартала.

УДК 728

О.І. Колодрубська

ФУНКЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА СІЛЬСЬКОЇ САДИБНОЇ ЗАБУДОВИ

Селянська садиба – головний архітектурно-планувальний елемент сільських поселень, розглядається як постійне житло сільського типу забудови з інтенсивним веденням господарства. На її формування суттєво впливає земельна ділянка – важливий природний ресурс, основа ведення господарства, у більшості випадків джерело існування. На архітектурно-планувальну організацію садиби також мають вплив тип житлового будинку, специфічні умови сільськогосподарської праці, сезонність робіт, характер ведення господарської, трудової діяльності, об'єм підсобного господарства, склад господарських споруд, наявність власного транспорту, функціональні взаємозв'язки між окремими елементами ділянки, озеленення і благоустрій, малі архітектурні форми, матеріальні можливості забудовника та залежність від природних умов, що певним чином відображаються в побуті селян.

Сільська садиба – це житлово-господарський комплекс, де суміщені функції побуту, відпочинку та виробництва. Дослідження сучасної сільської садиби показали, що на ділянці проходять різні функціональні процеси: *фізіологічні* (сон, харчування, гігієна), *відтворення* (виховання дітей), *екстрактивно-трудова* (аграрна та зоотехнічна діяльності, любительські промисли), *рекреаційно-відновлювані та культурно-дозвільні* (рекреаційно-оздоровча, рекреаційно-розважальна, культурно-дозвільна, культурно-феноменологічна діяльності) [1], *культові* (релігійна, обрядова діяльності), *господарсько-побутові* (приготування їжі, ремонт, догляд та зберігання предметів побуту, реконструкція та ремонт споруд), *технічно-комунальні* (водопостачання, енергопостачання, теплопостачання, утилізація відходів), *виробнича та підприємницька діяльності*. Ці види діяльності вимагають відповідного зонування ділянки, наявності чи відсутності певних приміщень, будівель чи площ у комплексі садиби та у залежності від їх переважання формують різні типи садиб.

Планування садиби підпорядковане чіткому зонуванню. На основі процесів життєдіяльності родин, їхнього способу життя і ведення господарства та трудової діяльності виділяють основні функціональні зони садиби:

- **Житлова** - включає житловий будинок.
- **Вхідна** - безпосередньо пов'язана з головним входом і розміщується між межею ділянки і житловим будинком, включає вхідну алею, палісадник.
- **Господарсько-побутова** – двір з господарськими спорудами, переважно поділений на 2 частини – житловий (чистий) і робочий. Житловий розташований біля будинку, пов'язаний безпосередньо з господарським входом

у будинку. На нього орієнтують побутові споруди: літню кухню, лазню, погріб, гараж. На робочому розміщуються приміщення для утримання птиці і худоби з вигульними двориками і компостною ямою.

• **Загальносімейна** - містить майданчики для відпочинку сім'ї, дітей, індивідуального відпочинку.

• **Город** - розміщується за житловим будинком і господарськими приміщеннями, в залежності від районування може мати крім грядок, ягідник, парник і теплицю.

• **Сад** - служить захисною територією між житловою і господарською зонами, є характерним та обов'язковим елементом сільської садиби. Він включає плодово-ягідні дерева, кущі, виноградник на шпалерах, декоративні насадження, які мають свої регіональні відмінності в залежності від природнокліматичних умов [2,3,4,5,6,7].

Дослідження автора показали, що в сучасних умовах появилась потреба у виділенні нових зон:

• **Підприємницької** - що повинна включати приміщення з обслуговуючими, виховними, торговими та ін. функціями.

• **Виробничої** - для занять народними промислами, виробництвом, переробкою і реалізацією сільськогосподарської продукції, сервісним обслуговуванням. Зона повинна включати споруди і приміщення для товарного вирощування тваринницької, овочевої, плодово-ягідної чи іншої продукції (корівник, свинарник, пташник, кормова кухня, теплиця, парник, шампінйонниця, вулики пасіки, рибний ставок і т.п.), для сервісного обслуговування (ремонт техніки, зооветеринарія та ін.).

• **Спортивної** - для спортивних майданчиків (теніс, бадмінтон, скраглі, волейбол та ін.).

• **Технічно-комунальної** - де повинні зберігатися і перероблятися відходи, розміщуватися системи енергозабезпечення, автономне інженерне забезпечення (компостна яма, метантенк, вітродвигун, сонячні батареї чи колектори, свердловина водопостачання, септик тощо).

• **Сакральної** - що передбачає місце для розміщення пам'ятних знаків, обсерваторій релігійного характеру (хрести, скульптури, каплички) (рис.1).

Фізичні розміри садиби, тип житлового будинку, трудова діяльність та уподобання сім'ї визначають співвідношення функціональних зон, які на ділянці необхідно пов'язувати з відповідними зонами помешкання [8]. Взаєморозміщення житлового будинку та побутово-господарських споруд має відповідати протипожежним і санітарно-гігієнічним вимогам (при цьому обов'язково беруть до уваги розташування будинків і споруд на сусідніх ділянках).

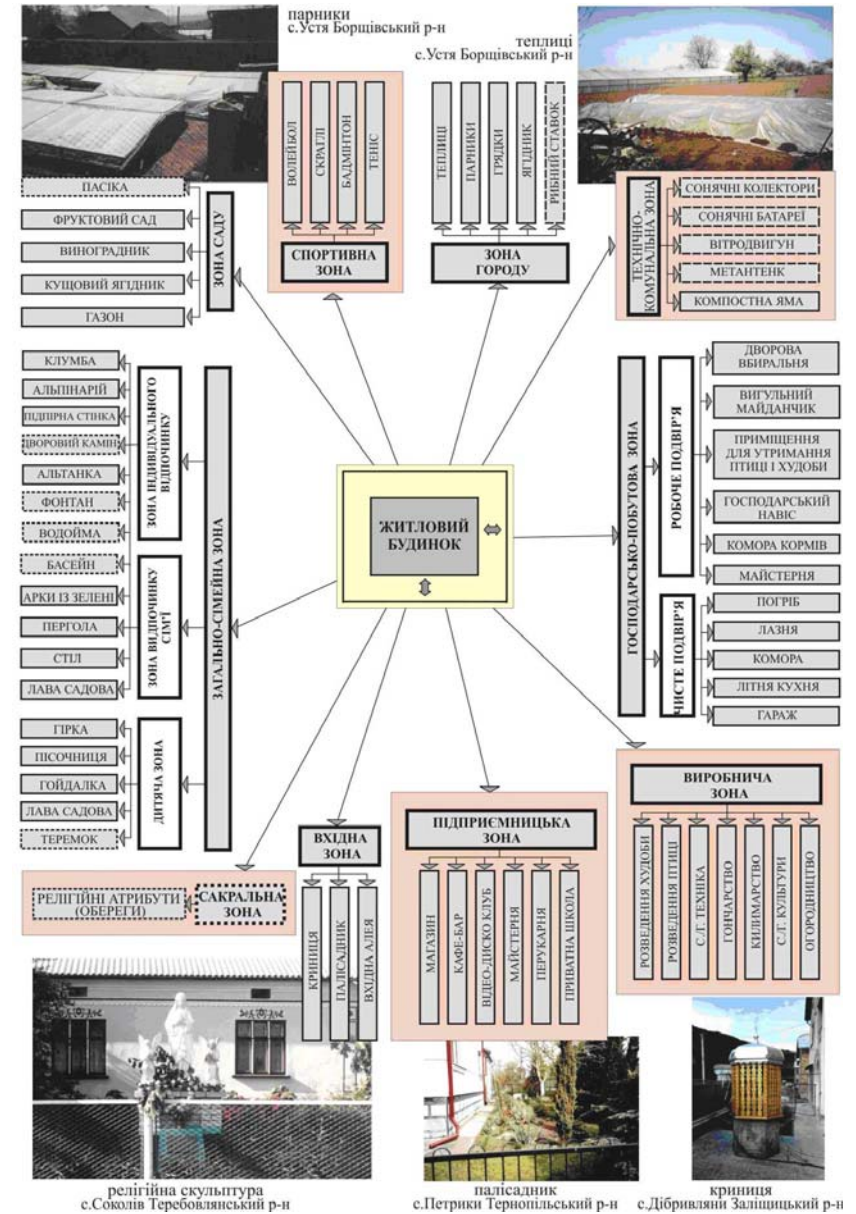

Рис.1. Узагальнююча схема функціонального зонування садиби (на основі натурного обстеження).

Значну площу присадибної території займають сад і город. Спеціалісти підраховали, що для харчування сім'ї з 4-х осіб необхідно приблизно 400 кг плодів і ягід, 500 кг овочів і майже 540 кг картоплі на рік. Для виробництва такої кількості продукції необхідно закласти сад площею 600м², город – 160м² і виділити площу під картоплю 200м², а для забезпечення ранніми овочами звести зимову теплицю площею 24м² [9]. На все це потрібно земельну ділянку не менше 1000м², але ще необхідна площа під будинок, господарські споруди, майданчики для відпочинку, подвір'я, палісадник, площу для кормових культур для відгодівлі домашніх тварин і птиці, передбачити місце для тимчасових споруд (весільна палатка), споруд підприємницької діяльності (кіоск, магазин, майстерня та ін.), для зберігання і переробки відходів, систем енергозабезпечення. Отже, для забезпечення сім'ї найнеобхіднішим земельна ділянка повинна становити не менше 0,15га, а для того, щоб продавати лишки на базарі ще більше.

Оскільки у межах селянської садиби сільськогосподарська продукція вирощується, у основному, для потреб сім'ї, то це виробництво має багатогалузевий характер.

Зміни у соціально-економічному розвитку сучасної сільської місцевості, ставлять перед землевпорядниками і архітекторами завдання пов'язані зі змінами стандартів забудови садиби. У зв'язку з різними видами трудової діяльності (одноосібне господарство, фермерське господарство, підприємницька і виробнича діяльність), соціальним розширенням населення виникає потреба у розробці нових стандартів забудови садиби, а саме:

господарський тип - для жителів села (селян-одноосібників), які ведуть звичний сільський спосіб життя,

господарсько-підприємницький тип - для жителів села, які крім звичного господарства, займаються ще й підприємницькою діяльністю,

господарсько-виробничий тип - для жителів села (селян-товаровиробників), які крім звичного господарства, займаються виробництвом і переробкою сільськогосподарських продуктів, народними промислами,

виробничо-підприємницький тип - для жителів села, які крім звичного господарства, займаються виробництвом, переробкою і реалізацією сільськогосподарської продукції, виробів народних промислів та ін.,

репрезентативний тип - для жителів села, які ведуть міський спосіб життя [10].

У більшості районів нашої країни зі сформованими сільськими поселеннями доцільна реконструкція існуючих садиб, що повинна виражатися у внесенні змін до планування земельної ділянки, житлового будинку, приміщень для трудової діяльності, господарських споруд і благоустрою.

Таким чином, зважаючи на види діяльності, які проходять у сучасній садибі пропонуємо визначати наступні функціональні зони: *підприємницьку, виробничу, спортивну, технічно-комунальну, сакральну*. Відповідно до даного зонування території садиби виділяємо типи садиб залежно від ведення трудової діяльності: *господарський, господарсько-підприємницький, господарсько-виробничий, виробничо-підприємницький, репрезентативний*.

Література

1. Помононов С.Б. Второе жилище горожан, или Дом на природе. Урбоэкологические аспекты эволюции городского жилища /Научная монография. – Новосибирск: изд-во НГАХА, 2004. – 472 с.
2. Грищенко О.О., Зиміна С.Б., Влас П.П. Власна оселя: проектування, будівництво, облаштування. – К.: Основа, 2002. – 110 с.
3. Калиниченко А.П., Шаповалов Г.О., Бабій М.І. Садибний будинок. – К.: Урожай, 1993. – 263 с.
4. Косенко Ю.А., Романчук В.И., Шульчин И.Д., Бугаев В.А. Усадебный жилой дом: Пособие застройщику. – К.: Будівельник, 1985. – 352 с.
5. Мойсеенко З.В., Хохол Ю.Ф. Индивидуальный жилой дом: Посібник забудовнику – К.: Будівельник, 1981. – 191 с.
6. Стукалов О.К. Благоустройство усадьбы. – К.: Урожай, 1990. - 168 с.
7. Шепотько Л.О., Прокопа І.В., Косенко Ю.А. Сільське житлове будівництво. – К.: Урожай, 1988. - 96 с.
8. Король В.П. Архитектурное проектирование жилья: Навчальний посібник. – К.: ФЕНІКС, 2006. – 208 с.
9. Новиков В.А. Архитектурная организация сельской среды: Учеб. пособие. – М.: Архитектура-С, 2006. – 376 с.
10. Колодрубська О.І. Принципи формування архітектурно-планувальних рішень сільського садибного житла Західного Поділля. Автореферат дис. ... канд. арх.: 18.00.02 / КНУБА. –К., 2007. – 20 с.

Анотація

Стаття присвячена функціональній структурі сільської садибної забудови. Автор визначає нові функціональні зони садиби та дає на їх основі класифікацію садиб відносно ведення трудової діяльності.

Аннотация

Статья посвящена функциональной структуре сельской усадебной застройки. Автор выделяет новые функциональные зоны усадьбы и дает на их основе классификацию усадеб относительно ведения трудовой деятельности.

УДК 728

О.І. Колодрубська

ЛІТНЯ КУХНЯ – НЕВІД’ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОЇ СІЛЬСЬКОЇ САДИБИ

Соціально-економічні умови сьогодення вимагають нових підходів до вдосконалення сфери мешкання людини, до організації перебудови індивідуального середовища, зважаючи на реальні можливості як окремих груп населення, так і держави в цілому. Зміни у структурі та організації проживання сільської сім’ї, у формах влаштування побуту та зайнятості її членів вимагають розробки відповідних планувальних рішень як житлового будинку, так і споруд садиби.

Традиційна сільська садиба - поєднання житла, господарських споруд, саду та городу. Вона формувалась народними майстрами протягом багатьох століть, і у результаті всі її споруди відповідали умовам побуту, клімату та будівельним матеріалам даної місцевості. Протягом всієї історії визначаючими чинниками формування садибної житлової забудови, складу, кількості і розмірів господарських споруд, були соціальний статус господаря, його матеріальні можливості, розмір земельної ділянки і характер господарської та трудової діяльності.

Неодмінною складовою заможної садиби «старого села» на заході України (кінець XIX ст. до 1939 р.) була літня кухня. Її основною функцією було забезпечення приготування їжі для сім’ї і корму для домашніх тварин влітку. У планувальному вирішенні це - однодільне приміщення, інтер’єр якого складався з печі, мисника, стола і лав.

З кінця 1950-их років на заході України сільська садиба зазнала значних змін як в організації так і в забудові двору. Внаслідок колективізації майже всі виробничі процеси перемістились на колгоспний чи радгоспний двір. Зменшилась кількість господарських приміщень і змінилось їх призначення, тому в ряді традиційних господарських споруд на сільському подвір’ї не було потреби.

У сучасному селі (починаючи з 90-их років XX ст.) змінився характер забудови двору, але структурний поділ садиби залишається традиційним – подвір’я з житловим будинком і господарськими спорудами, город, сад. Відродився і набув значного поширення процес зведення літньої кухні. Якщо раніше вони були тільки у заможних садибах, то тепер майже у кожній.

Літня кухня з часом змінила своє функціональне призначення. Основна функція – приготування їжі для сім’ї та корму для худоби у літню пору року - доповнилася іншими. Обов’язковими елементами інтер’єру стали ліжко біля

печі, обідній стіл, холодильник, телевізор та інші новації сучасної побутової техніки, які стають невід’ємною частиною домашнього господарства, побутових процесів і покликані забезпечувати більш високий рівень комфорту проживання. З однодільного колись приміщення кухня перетворилася в багатодільне, яке у сучасних умовах у різних варіантах включає: веранду, сіни, комору, саму кухню, кормокухню, спальню, санітарну кімнату, підвал та ін.

Літню кухню розміщують на садибній ділянці по-різному:

- окремою будівлею у дворі (рис.1.1);

Рис.1.1 с. Горошова

Рис.1.2 с. Устя
(Борщівський р-н Тернопільська обл.)

- окремою будівлею у дворі, з’єднаною галереєю чи критим переходом з житловим будинком;
- блоковано з побутовим блоком господарських споруд (літня кухня, лазня, погріб, комора для продуктів, гараж) (рис.1.2);
- блоковано з усіма господарськими спорудами в одному блоці (літня кухня, лазня, погріб, комора для продуктів, гараж, навіс, приміщення для утримання худоби, птиці, господарського реманенту, кормів та ін.) (рис.2.1);

Рис.2.1 - с. Іване-Пусте,

Рис.2.2 - с. Стрільківці
(Борщівський р-н Тернопільська обл.)

- блоковано з житловим будинком;
- у цокольному поверсі житлового будинку (рис.2.2).

Літня кухня забезпечує підтримання чистоти в житловому будинку, так як процеси пов'язані з приготуванням кормів, догляду за домашніми тваринами та іншими підсобними і господарськими роботами, проходять у ній і просторово відділені від житлової частини.

Під час архітектурно-соціологічного дослідження в окремих селах Тернопільщини було проведено опитування сільських жителів, яке показало їх відношення до літньої кухні, її значення і функцій.

Визначаючи роль літньої кухні у садибі, 44% опитаних вважають, що літня кухня це - житлове приміщення, яке експлуатується круглий рік, 32% - приміщення для приготування їжі у теплу пору року, 23% - окремий житловий будинок для одного з поколінь родини, 1% - інше.

Дослідження показало, що сучасна літня кухня розвивається не тільки як споруда з тимчасовою традиційною функцією - приготування їжі у теплу пору року, а використовується постійно протягом року (рис.3).

Рис.3. План літньої кухні у складі господарського блоку, с.Устя (Борщівський р-н Тернопільська обл.): 1 – сіни, 2 – кухня, 3 – комора для продуктів, 4 – вхід у підвал, 5 – підвал, 6 – комора, 7 – столярна майстерня, 8 – стайня, 9 – дровитня.

У зв'язку із складними соціальними умовами значна частина сімей практично переселилася у літню кухню, живе у ній постійно, у той час, як житловий будинок експлуатується, з метою економії засобів при опаленні (електроенергії, газу, вугілля) та ін., не систематично, епізодично (рис.4).

При новому будівництві садиби спочатку будується комплекс під одним дахом, що включає літню кухню, комору і стайню. Поки родина фінансово зможе побудувати сучасний житловий будинок, літня кухня виконує функцію тимчасової хати у якій проживає вся сім'я (рис.5.1).

Дедалі частіше, при утворенні молодих сімей, батьки та їхні дорослі діти виражають бажання жити в окремих спорудах садиби. Старше покоління, як правило, уступає місце у житловому будинку молодій сім'ї, а самі постійно проживають у літній кухні, але ведуть господарство спільно (рис.5.2).

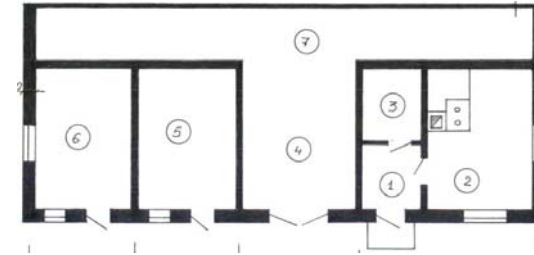

Рис.4. План літньої кухні у складі господарського блоку, с.Устя (Борщівський р-н Тернопільська обл.): 1 – сіни, 2 – кухня, 3 – комірка, 4 – гараж, 5 – комора, 6 – стайня, 7 – дровитня і господарський навіс.

Літня кухня у більшості випадків використовується протягом року, тому у сучасних умовах саме поняття «літня кухня» стає застарілим.

Рис.5.1

Рис.5.1 - с.Бедриківці (Заліщицький р-н Тернопільська обл.),

Рис.5.2 - с.Мамаївці (Кіцманський р-н Чернівецька обл.).

Рис.5.2

У зв'язку з тим, що функції літньої кухні міняються дуже швидко, що приводить до зміни її структури, наповнення, сама назва цієї споруди у складі сільської садиби не відповідає її традиційній назві. На нашу думку на даному етапі розвитку сільської садиби цю будівлю краще було би називати «допоміжним житлом».

За матеріалами архітектурно-соціологічного дослідження.

Анотація

Стаття присвячена складовій сільській садиби – літній кухні. Автор розглядає функції літньої кухні у структурі сучасної садиби, її розміщення на ділянці, та пропонує на даному етапі розвитку сільської садиби цю будівлю називати «допоміжним житлом».

Аннотация

Статья посвящена составляющей сельской усадьбы – летней кухне. Автор рассматривает функции летней кухни в структуре современной усадьбы, ее размещение на участке, и предлагает на данном этапе развития сельской усадьбы это здание называть «вспомогательным жильем».

УДК 728.1

В.П.Король

ТИПОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТИМЧАСОВОГО ЖИТЛА

Людство за весь період свого існування створило і продовжує створювати незчисленну кількість типів житла.

Типологія житла — класифікація житла за певними групами (згідно зі спільними ознаками).

Загалом типологія житла охоплює поняття «постійне житло», «тимчасове житло», «спеціалізоване житло».

Найбільш сталими та розповсюдженими ознаками для визначення типу будинку являються: поверховість, зв'язок житлової чарунки з рівнем землі, та вид комунікацій, що забезпечує цей зв'язок.

За поверховістю житлові будинки для постійного та тимчасового проживання поділяються на наступні групи:

- малоповерхові (1, 2 поверхові);
- середньої поверховості (3-5 поверхів);
- багатоповерхові (6-9 поверхів);
- підвищеної поверховості (10-17 поверхів);
- висотні (вище 17 поверхів).

За характером зв'язку житлових чарунок з рівнем землі житлові будинки діляться на дві групи: садибні та багатоповерхові. Вирізняють безліфтове та ліфтове житло.

Типологічна відмінність тимчасового житла від постійного полягає в тому, що в тимчасовому житлі чарунка не є самодостатнім елементом, який

забезпечує людині повноцінне існування як біологічного та соціального виду. Частина функцій житлової чарунки винесена за її межі і перебуває в зоні спільного користування, та частково може бути й зовсім відсутня.

Тимчасове житло надзвичайно різноманітне (Рис. 1), його слід розглядати за часом проживання й метою основної маси пожитців — як житло для ділових людей (готелі загального типу — міські, привокзальні, селищні та відомчі, готелі для конференцій, зустрічей, нарад); рекреаційне житло (туристичні готелі та бази, будинки відпочинку та пансіонати); та житло для автотуристів (мотелі і кемпінги). Спеціальним мобільним тимчасовим житлом є судові каюти, причепні будинки — вагончики, легкові автомобілі з облаштованими житловими кімнатами з зонами сну, та залізничні вагони призначені для довготривалих подорожей. Набуває все більшого розповсюдження індивідуальне тимчасове садибне житло міських жителів — дачні будинки, яке використовується для відпочинку, тобто є рекреаційним.

Готелі в світовій практиці в залежності від якості оснащення, комфортабельності та об'єму надання послуг ділять на п'ять розрядів: вищий — п'ятизірковий.

За місткістю готелі поділяють на малі (до 100 місць), середні (до 500 місць) та великі (понад 500 місць). При необхідності створюють готельні комплекси (більше 200 місць) з групи готелів, що мають спільними деякі культурно-побутові споруди, концертні та спортивні зали, басейни, ресторани тощо).

Житлові чарунки, або номери для проживання являються основною складовою готелю, вони бувають однокімнатними двокімнатними та багатокімнатними (апартаментами).

Однокімнатні номери, в свою чергу, бувають одно, дво, та інколи трьохмісними. Двокімнатні номери типу «люкс» теж можуть бути одно та двомісними з денною та нічною функціонально-планувальними зонами.

Принципова схема житлової чарунки в готелях традиційна. Відмінність полягає в площі на одного проживаючого (від 6 до 12 м²) та насиченості санітарного вузла за всіма категоріями готелів для основної маси номерів. Номери типу «апартамент» формуються за функціональними схемами житлової чарунки постійного житла.

В готелях призначених для приїжджаючих на конференції та наради передбачають приміщення необхідні для проведення цих заходів (конференц — зали, приміщення для переговорів). Саме призначення готелів для ділових людей диктує їх розташування в центральній частині міста, недалеко від основних транспортних артерій, в зручному зв'язку з державними закладами. Відомчі готелі як правило розташовуються поряд із своїм закладом (фірмою).

В привокзальних готелях в перших поверхах інколи розташовують адміністративні приміщення вокзалу, аеропорту. В деяких випадках готель розташовують в одній споруді з вокзалом.

Готелі для туристів та туристичні бази розраховані на обслуговування туристів різного типу: таких, що подорожують по маршрутах та зупиняються на базах один — п'ять днів, і таких, що проживають на базах декілька тижнів та здійснюють радіальні екскурсії.

Туристичні готелі розташовують, зазвичай, в мальовничій місцевості, в безпосередньому зв'язку з природою.

Об'ємно-планувальні рішення туристичних готелів, а також пансіонатів та будинків відпочинку, диктуються необхідністю максимального зв'язку з природою, зберегти існуючий ландшафт, забезпечити орієнтацію житлових чарунок на найбільш привабливі об'єкти (море, гори, ліс, пам'ятки архітектури). Значну роль в формуванні образу цих об'єктів відіграють балкони та лоджії (достатні по площі для відпочинку на відкритому повітрі), та сонцезахисне обладнання будинків в жарких регіонах. Поверховість готелів практично необмежена.

Найдревнішим типом тимчасового житла, що успішно дійшло до наших днів є житло для релігійних паломників, як правило, це спеціальні будівлі на монастирських територіях. Ці монастирські готелі в залежності від конфесійної приналежності (католицькі, християнські, мусульманські, буддиські тощо) мають свої особливості.

В окремії типологічний ряд можна виділити ряд екзотичних готелів, в яких культивують особливості національного, чи регіонального способу життя. В якості прикладу можна навести традиційні японські «готелі-рюкан», одноповерхові будиночки, де замість звичайних готельних меблів використовують циновки-татамі, тощо.

В тій же Японії, в переповнених містах, існують, так звані готелі-капсули. Декілька десятків «капсул» — невеличких приміщень з приблизно висотою 1 метр, шириною 1 метр, та 2 метри в глибину, розташованих декількома, один над другим, рядами. Крім індивідуальних капсул призначених для сну готелі мають загальну громадську частину з кімнатою відпочинку, сауною, санітарними, вузлами, тощо.

Мотелі та кемпінги — це різновид готелів для автотуристів. Мотелі за своїм функціональним призначенням діляться на: транзитні, розташовані на крупних автомагістралях, служать для короткотермінового відпочинку, харчування та ночівлі проїжджаючих; рекреаційні, розташовані в курортних місцях, розрахованих на довготривалий відпочинок.

Відмінність мотелів від інших видів готелів полягає у включенні в їх склад автостоянок для особистого та іншого автотранспорту і станцій технічного обслуговування, що забезпечує профілактичний огляд, поточний ремонт та заправку автомобілів.

Стоянки для автомобілів в мотелі можуть бути: відкритими, під навісом, в підземних гаражах або на рівні першого поверху прямо під житловими чарунками.

Найбільш комфортним та розповсюдженим типом мотелів є мотелі, в яких кожна житлова чарунка має безпосередньо пов'язаний з нею гараж (гараж рядом з житлом при одноповерховому варіанті та під житлом, що розташоване безпосередньо на другому поверсі). Останній варіант особливо раціональний при використанні рельєфу, однак таке зберігання автомобілів значно збільшує площу заощених поверхонь.

Кемпінги призначені для короткотривалого відпочинку автомобілістів в літній (теплий) період року. Це споруда низького будівельного розряду з скороченим складом приміщень. Основним житлом в них є невеличкі будиночки чи палатки. Крім столових в кемпінгах передбачаються навіси для приготування їжі відпочиваючими.

Індивідуальні будинки для відпочинку, їх ще називають садовими чи дачними, є садибним тимчасовим житлом, яке розташовується в приміській рекреаційній зоні.

Дачні будинки зазвичай проектують окремо стоячими (одноквартирними) на ділянках. На невеличких ділянках використовують якомога компактніший будинок, щоб більше землі залишити незабудованою; в той же час на великих ділянках використовується більш вільна трактовка просторового вирішення будинку. Крім того, на розміри будинку впливають: частота та час використання (відпочинок в вихідні дні чи на протязі літа), кількість людей, що користуються його приміщеннями, а також смаки та уподобання власників. Найменшим за розмірами є, звичайно, однокімнатний садовий будинок з кухнею або верандою.

Власне тимчасове житло є вільно обраний спосіб життя. Людина, що проживає в таких умовах, має чи буде мати найближчим часом постійне житло.

Специфічна особливість сільськогосподарського виробництва пов'язана з сезонністю виробництва спонукала до виникнення сезонного житла. Сезонне житло буває для: сільських трудівників — сімей та бригад що від'їжджають на віддалені поля та ферми, віддалені пасовища, місця для мисливства та різних промислів (наприклад, будинки для оленеводів); для приїжджаючого населення (школярів, студентів, міських жителів, сезонних робітників, тощо). Сезонне

житло може бути і багатоцільовим — для сільськогосподарських трудівників, а у вільний час — для розташування туристів.

Спеціалізоване житло — це об'єкти з елементами житла. До них відносяться медичні заклади, казарми та пенітенціарні установи.

Об'єкти з елементами житла складні за своєю структурою і мають чітко визначену функцію — спеціалізацію. Житлові чарунки та житлове середовище в таких об'єктах формується на тих самих основних засадах, що й будь-який типологічний ряд житла, але з відповідними особливостями, які випливають з основної функції об'єкта. Житло підпорядковується жорсткій технологічній схемі об'єкта. Проживання в об'єктах з елементами житла є вимушеним. Людина, що проживає в таких об'єктах, постійно перебуває в психологічно стресовій ситуації.

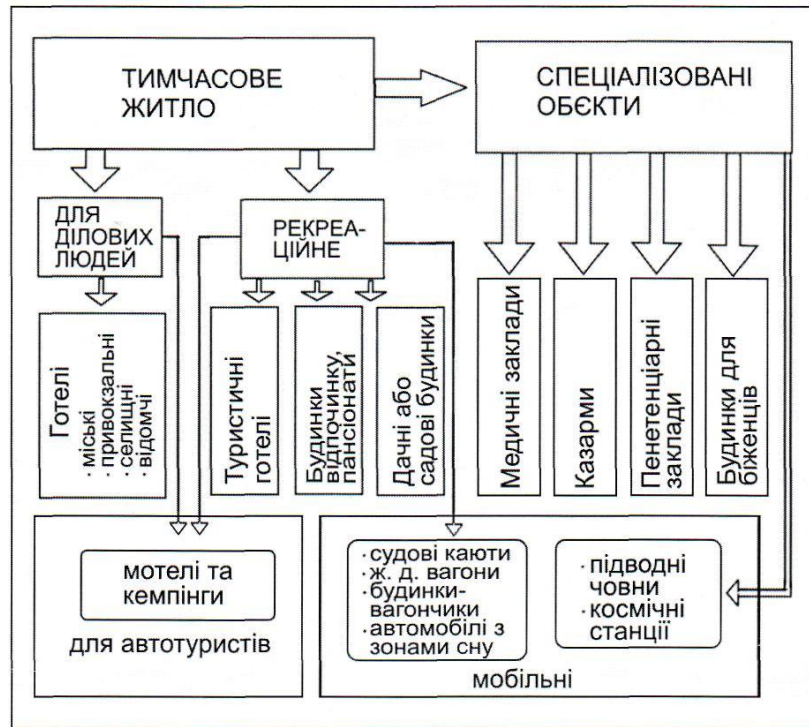

Рис.1 Загальна типологія тимчасового житла та спеціалізованих об'єктів.

Останнім часом з'явився ще один тип тимчасового житла, це житло для біженців — людей, які в наслідок певних соціальних чи природних потрясінь вимушено залишили місце постійного проживання. Будується таке тимчасове житло з скороченим складом приміщень, однак з дотриманням всіх необхідних норм. Часто використовують щитові конструкції для швидкого спорудження будинків використовуються різні житлові вагончики та палатки.

Архітектурна типологія тимчасового житла є однією із важливих розділів архітектурної науки. Вона розкриває соціальні, ідеологічні, функціональні, конструктивні, технічні, технологічні, містобудівні та архітектурно-художні вимоги, визначає номенклатуру та класифікацію типів і видів будівель, встановлює основні параметри норм проектування, характеру технологічних зв'язків приміщень та їх обладнання. Головною задачею архітектурної типології тимчасового житла в подальшому повинно стати визначення тенденцій та перспектив розвитку типів будівель для тимчасового проживання.

Література

1. Змеул С.Г., Маханько Б.А. Архитектурная типология зданий и сооружений. — М.: Архитектура — 2004., — 240 с.
2. Король В.П. Архитектурное проектирование жилья. — К.: Фенікс, 2006. — 206 с.

Анотація

Розглядається типологічний ряд тимчасового житла: готелі для ділових людей, для паломників, рекреаційні, готелі-капсули; мотелі та кемпінги; садові будинки; сезонне житло: спеціалізоване житло, мобільне житло. Висвітлені основні характеристики.

Анотация

Рассматривается типологический ряд временного жилища: гостиницы для деловых людей, паломников, рекреационные, гостиницы-капсулы; мотели и кемпинги; садовые домики; сезонное жилище; специализированное жилище. Освещены основные характеристики.

УДК 725/728

Г.А.Андріанова

РОЗВИТОК АРХІТЕКТУРИ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ, ХАРЧУВАННЯ ТА ПОБУТОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Торгівля, харчування та побутове обслуговування відносяться до тих видів сервісу, які задовольняють повсякденні матеріальні потреби людей. Наше суспільство сьогодні – це суспільство споживачів. Дослідниками відзначається, що запити сучасного мешканця міста значно перевищують межі необхідного для підтримання життя [1].

Ринкова економіка створює сприятливі умови для розвитку підприємств торгівлі, громадського харчування та побутового обслуговування. Ці підприємства є рентабельними, розвиваються самостійно і, в більшості випадків, не потребують додаткового стимулювання з боку держави.

До основних факторів, що зумовлюють розвиток підприємств торгівлі, громадського харчування та побутового обслуговування на сучасному етапі можна віднести наступні (рис. 1):

- збільшення загальної кількості підприємств;
- розширення класифікації підприємств за видами та асортиментом послуг, які вони надають;
- перехід більшості підприємств до приватного володіння;
- зростання кількості структур тимчасового характеру (торговельні майданчики з лотками, кіоски та павільйони, вуличні експрес-кафе тощо);
- інтеграція підприємств торгівлі, харчування та побутового обслуговування між собою та з культурно-розважальними та оздоровчими закладами.

Розглянемо цей сектор системи обслуговування більш детально.

Підприємства торгівлі. За результатами натурних обстежень, що були проведені в мікрорайоні „Теремки-1” по вул. Ак. Глушкова, мікрорайоні по вул. Маршала Гречка 2-26, мікрорайоні №9 житлового району Позняки-Західні в місті Києві, мікрорайону „Вузівській” в Одесі та інших, виявилось, що фактична потужність торговельних підприємств у них перевищує нормативну [2].

Так, наприклад, в Києві кількість торговельних площ наближається до рівня мегаполісів розвинутих країн і скоро буде складати 500 м² на 1000 осіб [3], тобто значно більше, ніж передбачають сьогодні діючі нормативи (згідно з ДБН 360-92** 230 м² торговельної площі на 1000 осіб на рівні міста, із них 100 м² на рівні мікрорайону) [4, С.38]. В інших містах України теж спостерігається зріст потреби населення у підприємствах торгівлі.

Рис. 1. Фактори, що впливають на розвиток архітектури підприємств торгівлі, громадського харчування та побутового обслуговування на сучасному етапі.

На розвиток архітектури підприємств торгівлі впливає структура сьогоденного українського суспільства. Відповідно до неї торговельні підприємства можна розподілити на три головні групи, що відповідають верствам людей з різним рівнем доходів.

Першу групу складає мережа дрібних торговельних точок максимально наближених до житла. Це тимчасові лотки, намети, контейнери, кіоски, павільйони, де реалізуються продукти та товари повсякденного попиту. Такі торговельні точки приваблюють покупців низькими цінами (на 10-20% нижче ніж у потужних торговельних підприємствах [5]) та зручним розташуванням (найчастіше – на перехресті головних пішохідних шляхів у мікрорайоні), але товари часто є неякісними, бо не завжди проходять належний контроль, неправильно зберігаються. З архітектурної точки зору, стихійні мікрорайонні ринки та тимчасові павільйони у своєму сьогоденному вигляді погано впливають на естетику житлового середовища. Виникають транспортні та пішохідні проблеми, погіршується санітарний стан міст [5].

Існують думки, що з розвитком мережі супермаркетів та рівня забезпеченості людей власними транспортними засобами, відбудеться майже повна ліквідація дрібних торговельних точок на користь потужних торговельних центрів.

Відповідно до системного підходу до житлових утворень міста, це не можна вважати доцільним, оскільки буде порушено баланс функцій у забудові, її безперервність. Окрім суто утилітарної функції, дрібні магазини виконують ще й психологічну роль точок стабільності. Відсутність так званої „лавки за кутом”, де продавці знають смаки клієнтів, а покупці можуть зустріти знайомих та поспілкуватися, дослідники вважають однією з причин явища „журби нових міст” [1]. Сутність його постає в тому, що городяни, що переселилися з, на перший погляд, малокомфортних старих кварталів до нових, утворених начебто по всім правилам сучасного архітектурного мистецтва (вільна забудова, функціональне розділення), частіше болять та раніше вмирають, ніж у попередніх місцях помешкання [6].

Особливо це стосується нашого менталітету. В Україні люди поки що не так часто змінюють місце помешкання, як, наприклад, в США. Вони звикають до свого мікрорайону, у них складається певний спосіб життя. В цієї ситуації саме дрібні торговельні точки можуть надати їм індивідуалізоване, неформальне обслуговування.

Дрібні торговельні точки є важливими елементами системи обслуговування житлових кварталів. Але необхідним є покращення рівню

їхніх архітектурних якостей. З цього приводу існують пропозиції з улаштування для торгівлі збірно-розбірних модульних структур, кіосків та павільйонів із сучасних матеріалів, із якісним опорядженням [4].

Невеликі (до 200 м² торг. пл.) магазини продовольчих та непродовольчих товарів варто робити вбудованими або прибудованими до перших поверхів житлових будинків, з утворенням входів до них із боку основних транспортно-пішохідних осей мікрорайону. Завантаження товарів доцільно організовувати з торцевих сторін будинків або в підземному рівні, із метою виключення транзиту вантажних машин скрізь дворові території [7].

Друга група торговельних підприємств представляє собою супермаркети площею від 300 м² до 2000 м² та багатофункціональні торговельно-громадські центри, торговельна площа яких досягає 7000 м² і більше.

Розповсюджені за кордоном, в нашій країні супермаркети з'явилися відносно недавно (кінець 1990-х років). Супермаркет представляє собою тип потужного сучасного магазину, в якому зосереджена торгівля із самообслуговуванням розфасованими продовольчими та промисловими товарами. Достоїнства супермаркетів – це якісний сервіс, розвинутий асортимент товарів та послуг, різноманітні системи знижок. Такі торговельні підприємства, розраховані на людей із середнім та високим рівнем доходів, здатних одноразово робити значні покупки (наприклад, продукти на тиждень). В торговельно-громадських центрах провідна функція торгівлі доповнюється культурно-розважальною та оздоровчою: при них улаштовують дитячі ігрові майданчики, зали для вистав, кафе, перукарні, ковзанки, спортивні зали.

Безпосереднє блокування потужних торговельних підприємств із житлом завжди проблематично. Вони притягують великі потоки людей, легкового та вантажного транспорту та вимагають великих площ автостоянок.

Оптимально, якщо супермаркет або торговельно-громадський центр займає ділянку, що знаходиться на зовнішній межі кварталу, поруч із міськими транспортними мережами. Для безпеки відвідувачів торговельного підприємства та жителів кварталів важливим є чітке розмежування руху пішоходів, легкового та вантажного транспорту навкруги нього. Поганий вплив потужних торговельних центрів на оточення можна нейтралізувати лише за умови виконання повного комплексу заходів по захисту від шуму, вібрацій та забруднень.

В розвинутих країнах Заходу супермаркети найчастіше розташовують за межами житлової забудови і, навіть, міста, в окремо стоячих будинках. В Україні цікавими з цього приводу є приклади реконструкції під торгово-функцію цехів та складів колишніх промислових підприємств, що були

зроблені в Одесі (супермаркети „Фоззі”, „Ідеал”, „Аеропортовський”, торговельний комплекс „На Середньонфонтанській”). Ці торговельні підприємства знаходяться на території колишніх промислових зон, окремо від житла, але мають зручні транспортні зв'язки з усіма районами міста.

Третя група торговельних підприємств – це спеціалізовані фірмові магазини, в яких можна придбати ексклюзивні речі престижних торговельних марок. Їхні послуги орієнтовані на людей з високими доходами. Рівень сервісу в таких підприємствах вищий, ніж у звичайних магазинах, користування їхніми послугами – це питання престижу споживача. Оскільки частка людей з високими доходами знаходиться у меншості до решти суспільства, торговельні підприємства третьої групи не є масовими. Звичайно, вони розташуються у центрі міста, в межах загальноміських громадських центрів.

Підприємства громадського харчування. Натурні обстеження мікрорайонів свідчать, що існує тенденція зростання потреби у підприємствах громадського харчування. Про це говорять численні кафе швидкого харчування, їдальні, ресторани, що продовжують відкриватися в містах у додаток до існуючих.

Їдальні, як вид обслуговування, що був дискредитований надто низьким рівнем сервісу у радянські часи, зараз відроджується. Підтвердженням цього є поява мережі їдалень, що стабільно користуються попитом, таких як „Домашня кухня”, „Тралі-валі”, „Швидко” у Києві, „Жарю-Парю” в Одесі, „Жили-Були”, „Коники” у Харкові тощо. При проектуванні підприємств громадського харчування, важливо не повторювати помилок минулого – величезних залів, бідного, незмістовного дизайну.

Важливим є наявність затишку, окремих функціональних зон, індивідуальних архітектурних вирішень в інтер'єрі та екстер'єрі. При цьому вирішення інтер'єру відіграє провідну роль.

За дослідженням В.П. Уреньова, створенню приємної внутрішньої обстановки та умов відпочинку відвідувачів сприяє присутність в інтер'єрі підприємств харчування природних матеріалів, включення в інтер'єр елементів побуту та декоративно-прикладного мистецтва [8].

Невеликі кафе – їдальні, які дисперсно розташовані в структурі житлової забудови, можуть бути зручним місцем для зустрічей та спілкування людей, взяти на себе, окрім безпосередньо харчування, також роль клубів по інтересам. Для цього потрібно, щоб кафе-їдальні були різноманітними: оформлені у колориті певної нації, дитячі, молодіжні, арт-кафе, Інтернет-кафе та ін. Місткість їх може бути різною – в діапазоні від 20 до 100 посадочних місць.

Побутове обслуговування. С часів написання діючих нормативів потреби населення у підприємствах побутового обслуговування стали більшими, що вимагає коригування існуючих показників. Запити, що зросли, задовольняють зараз приватні перукарні та салони краси, пральні, хімчистки, майстерні з ремонту побутової техніки, фотоательє, поліграфічні центри (роздрукування текстів та малюнків, ксерокс-послуги). Існує тенденція до рівномірного розподілення дрібних побутових закладів у структурі забудови проти комплексних будинків побуту радянських часів.

Набуває розвитку виконання побутових послуг через пункти замовлення. Це можуть бути звичайні лотки в магазині, де споживачі роблять замовлення, а через кілька годин або днів отримують його. Надання послуг, які не потребують складного устаткування, може здійснюватися й безпосередньо, на місці.

Висновки. За результатами обстежень виявилось, що фактична потреба у підприємствах торгівлі, громадського харчування та побутового обслуговування на сьогодні дорівнює або перевищує (торгівля) діючі нормативні показники. Ця ланка в системі громадського обслуговування має резерви для самостійного розвитку.

Потрібно, навпаки, стримувати та контролювати стихійний зріст тимчасових підприємств, обмежувати розташування небезпечних, за впливом на фізичний та психологічний стан громадян, потужних торговельно-громадських комплексів у житловій забудові. Також треба стежити за тим, щоб концентрація торгових підприємств в забудові була рівномірною, а продовольчі магазини, які потрібні жителям у першу чергу, не витискувалися іншими, більш прибутковими закладами.

Потребують охорони дворові простори житлових груп, які повинні бути затишними та вільними від транспорту, тим більш вантажного. Безпосередньо в житловій забудові (вбудованими у житло або в окремих будівлях) доцільним ми вважаємо розташування лише невеликих за місткістю підприємств.

Література

1. Реймерс Н.Ф. Экология. – М.: Журнал «Россия Молодая», 1994 – 367с.
2. Андріанова Г.А. Принципи архітектурно-планувальної організації об'єктів громадського обслуговування в умовах реконструкції житлових кварталів: Дис...канд. архітектури: 18.00.02. – Одеса., 2006. – 205 с.
3. Савченко Е. Торговые «евросараи» // АСС. – 2005. - №1. – С.28-31.
4. ДБН 360-92** Містобудування. Планування та забудова міських та сільських поселень. – К.: Укрархбудінформ, 2002. – 110 с.

5. Кузьміна Г.В. Принципы комплексного формирования предприятий дрібнороздрібної торгівлі: дисс. канд. архітектури: 18.00.02. – К., 2005. – 175с.
6. Эни Уайт. Исследования представлений об окружающей среде // Nature and Resources. – 1977. - №4; Природа и ресурсы. – 1982. - №3. - С. 50-53.
7. Гайдученя А.А. Методические рекомендации по улучшению встроенно-пристроенных предприятий розничной торговли. - К.: КиевЗНИИЭП, 1975. – 45с.
8. Уреньов В.П. Принципы комплексного архитектурно-планувального формирования предприятий громадського харчування: Автореф. дис...д.-ра архитектуры: 18.00.02. – К., 1997. – 34с.

Анотація

У статті аналізуються фактори, що впливають на розвиток підприємств торгівлі, харчування та побутового обслуговування житлових кварталів міст на сучасному етапі. Виявлені вимоги до розташування підприємств у структурі житлової забудови.

Аннотация

В статье проанализированы основные факторы, влияющие на развитие предприятий торговли, питания и бытового обслуживания на современном этапе. Сформулированы требования к их размещению в структуре жилой застройки.

УДК 728.11

И. В.Ксенофонтова

АРХИТЕКТУРНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ЖИЛЫХ ЗДАНИЙ В УСЛОВИЯХ СЛОЖНОГО РЕЛЬЕФА (3-18,5°)

Постановка проблемы.

Интенсивный рост жилищного строительства в условиях дефицита городских земель обуславливает освоение свободных территорий со сложным рельефом. Учитывая технические и экономические возможности, которые постоянно совершенствуются, освоение участков города со сложным рельефом, стоит пересмотреть имеющиеся планировочные ограничения для освоения и использования этих земель в градостроительных целях.

Архитектурный характер жилищных районов в значительной степени предопределяется характером рельефа, во многом определяющим неповторимость архитектурного образа застройки.

В современной практике массового жилищного строительства особенности рельефа местности слабо учитываются. Многоэтажные дома часто образуют визуальное препятствие и не становятся композиционными акцентами. Одни и те же типы домов используются для строительства на рельефе, что имеет разный характер. Противоречия между создаваемым строительным объектом и рельефом с крутыми склонами приводит к сокращению длительности инсоляции, возникновения визуальных барьеров и больших расходов на "приспособление" местности к объекту или наоборот.

Анализ последних достижений и публикаций по данному вопросу.

Проблема органической связи города и естественной среды сохранить первоочередное значение на всех этапах развития градостроительства от самых давних времен до наших дней. Принцип взаимосвязи города и природы развит во многих работах крупных представителей градостроительной теории: В.Н. Семенова, Л.А. Ильина, Н.В. Баранова, В.Н. Билоусова, А.В. Иконникова, Ю.П. Бочарова, В.А. Лаврова, В.А. Шкварикова, Г.В. Шелейховского, Дж. Саймондса, Дж. Олджея, Ле Корбюзье, К. Линча, А. Аалто, Л. Тоневы, Е. Грушки, И. Перени и других. Разработке теоретического материала посвятили себя многие специалисты разных стран: Л. Джифарова (НРБ), З. Кресс (Германия), П. Пинон (Франция), Я. Нейри (Британия), Р. Енценхофер (Австрия), Д. Спиринг (Канада), Л. Буркхард (Швейцария), К. Бенкерт (Германия) и другие. Среди исследователей бывшего СССР следует выделить, например, работы Е.А. Васильева, А.Г. Григоряна, П.П. Коваленко, Ю.И. Курбатова, Л.И. Лоповка, В.Ф. Макухина, Б.А. Маминшвили, Г.А. Машковой, П.П. Туманяна и других. Интересен также опыт разработки специальных типовых проектов

общественных зданий для крутых склонов, что накоплен, в основном, в КиевЗНИИЕПе, и работы по анализу ландшафтно-композиционных свойств рельефа и их учете в застройке, что выполнены в КиевНИИП Градостроении. Примером жилищного строительства на склонах является застройка части города Львов, проект которой выполнен во Львовском филиале Гипрограда (архитекторы В.И. Дубинина, Ж.И. Павлюк и другие). Примером использования малоэтажной застройки большой плотности на сложном рельефе является проект экспериментальных жилых домов террасной структуры по улице Волгоградской в Киеве, что выполнен в Киевпроекте авторским коллективом в составе: архитекторы В.А. Таенчук, Л.Х. Муляр, С.Б. Бурчик, В.Х. Дермер, инженеры Б.С. Золоторёв, А.В. Иванов. Цель эксперимента – проверка градостроительных и архитектурно-планировочных характеристик жилых домов на рельефе, а также методов их строительства строительной базой Киева.

Постановка задания.

Архитектурная организация жилых домов в условиях сложного рельефа и разработка научно-методических рекомендаций по ее проектированию.

Задачи исследования:

- Систематизировать жилые дома, которые формируются в условиях сложного рельефа.
- Исследовать возможность создания жилищных микрорайонов в условиях сложного рельефа. Проанализировать как эти условия отобразятся на инфраструктуре обслуживания, транспортном сообщении, и тому подобное.
- Рассмотреть принципы, приемы и методы учета особенностей рельефа и климата при проектировании специальных типов зданий и строительстве на склонах.
- Методом научного анализа найти наиболее приемлемые виды архитектурных систем для строительства на рельефе разной сложности и при разных уклонах. Проанализировать использование каких конструкций целесообразное в каждом случае.
- Рассмотреть вопросы, которые возникают при строительстве на сложном рельефе, как то: какие технологии целесообразно применять при строительстве на сложном рельефе; каким образом проводить инженерную подготовку строительного участка (укрепление почв, организация водоотвода из строительного участка, защищать строительные котлованы от затопления, и тому подобное).

Изложение основного материала.

Рельеф оказывает глубокое влияние на самые разнообразные объекты градостроительного проектирования — от наиболее крупных до мельчайших, и

давно назрела потребность обеспечить систематизированное изучение и учет всех аспектов этого влияния в ходе выработки проектных решений.

Для оценки учета многообразных проявлений влияния рельефа на градостроительные решения можно выделить четыре группы факторов со своим специфическим воздействием:

факторы, влияющие на размещение, строительство и использование *отдельные зданий и сооружений* (косогорность участков, устойчивость склонов);

факторы, влияющие на организацию и осуществление всех *видов городских коммуникаций* — пешеходных, транспортных и инженерных (перепады высот, частота расчленения, конфигурация рельефа);

факторы, влияющие на состояние *окружающей городской среды* (абсолютная высота над уровнем моря, конфигурация и крупность форм рельефа, экспозиция склонов);

факторы, влияющие на *архитектурно-художественный облик города* (ритмические закономерности строения рельефа, разновысотность участков, скульптурность форм).

Таким образом, очевидно, что при проектировании совокупность условий, связанных с теми или иными особенностями строения рельефа местности, подлежит избирательному учету исходя из **масштаба** проектируемого объекта и решаемых в данный момент задач.

Влияние сложного рельефа на застройку нужно учитывать еще при разработке **проектов планировки**. Поэтому граница между приемами, применяемыми при планировке и застройке в условиях сложного рельефа, в достаточной степени условна. Однако вопросы, связанные с застройкой, все же имеют специфику, связанную с размещением на участках конкретных зданий и сооружений, что обуславливает целесообразность их отдельного рассмотрения.

Первым этапом работ при проектировании застройки, как и на других стадиях, является **анализ** территории (участка, отводимого для застройки). Оценка рельефа имеет при этом во многом определяющее значение. Прежде всего, целесообразно провести **анализ** экспозиции территории, выделяя при этом все участки, имеющие различные сочетания уклонов и ориентации. **Градиацию уклонов** в большинстве случаев нужно назначать в следующих интервалах, %:

до 5, от 5 до 10, от 10 до 20, от 20 до 30, от 30 до 60 и свыше 60.

При установлении **ориентации** можно ограничиться восемью разновидностями, соответствующими румбам горизонта: С, СВ, В, ЮВ, Ю, ЮЗ, З, СЗ. В принципе, использование таких шкал может дать до 48

разновидностей склоновых участков территории, однако на практике их бывает значительно меньше, так как в конкретных случаях отдельные сочетания уклонов и ориентации отсутствуют полностью или присутствуют в незначительном количестве.

На основе результатов **анализа** экспозиции принимается решение об исключении из застройки определенных участков. Причиной может быть чрезмерный для данных условий уклон, особо неблагоприятная ориентация склона, наличие глубокого оврага, расщелины, неустойчивость склона, отсутствие инсоляции участка и т. д. В каждом конкретном случае эти факторы могут оцениваться различно в зависимости от общей ситуации, главным образом от дефицита территории для застройки.

При исключении отдельных участков из застройки целесообразно по возможности использовать их по другому функциональному назначению, связанному с данным жилым образованием, например как часть системы озелененных территорий общего пользования, под спортивные площадки, детские учреждения и школы. В ряде случаев непригодные участки могут оставаться в пределах жилых зон, совмещаясь с необходимыми разрывами между зданиями. Однако если не удастся применить ни один из этих вариантов использования, то указанные участки должны исключаться из баланса территорий жилого образования, чтобы не влиять отрицательно на показатели плотности застройки.

При **анализе** рельефа территории выявляются относительные **перепады высот** в ее пределах, а также перепады по отношению к принятым на предыдущих стадиях проектирования трассам магистральных улиц и участкам размещения центров обслуживания районного и городского значения.

После завершения **анализа** и оценки рельефа наступает этап определения принципиальной планировочной структуры проектируемого объекта. На этом этапе учет рельефа осуществляется при функциональном зонировании территории и выборе приема ее планировочной организации.

Следует обеспечить размещение жилой зоны на наиболее **благоприятных по ориентации** и доступных по уклонам участках, в достаточной приближенности к магистральным улицам, по которым проходит общественный транспорт. Выбор зоны участков школ и детских учреждений еще более связан с их ориентацией и должен обеспечивать нормальную доступность к ним со всей территории жилой зоны (т.е. предпочтительно размещение этих объектов на среднем уровне по отношению к обслуживаемой жилой застройке). Озелененные территории могут располагаться вне зоны пешеходной доступности магистральных улиц и частично на участках с наибольшими уклонами и менее благоприятными микроклиматическими условиями.

На основе оценки рельефа и общей градостроительной ситуации принимают **горизонтальный, вертикальный** или **смешанный приемы** планировочного построения жилого образования. Выбор приема планировочного построения объекта определяет во многом структуру сети его внутренних пешеходных и транспортных коммуникаций и размещение учреждений системы культурно-бытового обслуживания. Специфика сложного рельефа требует повышения надежности сети основных проездов, поэтому предпочтительна их трассировка с обеспечением возможности кольцевого проезда, без протяженных тупиков.

Размещение объектов обслуживания населения в условиях сложного рельефа может либо обеспечивать **жесткую связь** с обслуживаемыми зонами (что характерно для застройки отдельных изолированных от окружения площадок), либо быть **свободным**. При свободном размещении необходимо обеспечить перекрытие зонами доступности объектов одного назначения всей жилой зоны. Важным этапом проектирования является **выбор типов зданий** для застройки отдельных участков и определение конкретного **решения застройки** как этих участков, так и объекта в целом. При этом следует обеспечивать микроклиматический и бытовой комфорт для населения, необходимую плотность застройки и ее высокий художественный уровень. В связи со сложностью задачи необходим итерационный подход к ее решению с поочередной проверкой соответствия различных вариантов всем требованиям.

Завершающий этап разработки проекта застройки — **выбор** приемов и **выработка** решений по общему благоустройству территории, трассировке инженерных коммуникаций с учетом расположения зданий, размещению гаражей и т. д.

При разработке проектов застройки наряду с решением генерального плана объекта, его общей структуры необходима разработка привязочных решений отдельных зданий к участку. При этом может потребоваться значительная переработка типовых проектов, рассчитанных на применение в равнинных условиях, использование специальных типов жилых и общественных зданий, рассчитанных на условия сложного рельефа, или индивидуальное проектирование отдельных объектов.

Литература

1. Крогиус В. Р. Градостроительство на склонах. - М.: Стройиздат, 1988.
2. Лихова Л. Ф., Лицкевич В. К. Проектирование жилых домов с учетом рельефа местности. - М.: Стройиздат, 1960.
3. Горниак Л. Использование территории со сложным рельефом под жилую застройку. - М.: Стройиздат, 1982.

Аннотація

Анализ показывает, что обычные типы многоквартирных домов, созданные для строительства на равнинном рельефе, не пригодны для застройки склонов, поскольку и привязка типичных проектов, и инженерная подготовка склонов для размещения этих домов очень трудоемки и дорогие. Особенности рельефа принудили создать специальный тип жилищной застройки на склонах - жилые дома **террасного типа**.

Следует воспринимать освоение ландшафта как волевое решение, при котором с помощью архитектурных форм устанавливается пространственная связь между архитектурой и ландшафтом. Такое решение касается определения объемов в их увязке с ландшафтом и способа их размещения по отношению к рельефу местности. Освоение ландшафта предполагает стратегию использования территории, учитывающую реальную ценность участка и его потенциальные возможности. Оно выражается созданием архитектурных форм, которые определяют границы и намечают структуру проектируемого объекта. Освоение ландшафта предполагает ясный и мотивированный выбор решения, но это не значит, что существует одно возможное решение в каждом случае или что одно из них не может оказаться лучше других.

Анотація

Аналіз показує, що звичайні типи багатоквартирних будинків, що створені для будівництва на рівнинному рельєфі, не підходять для забудови схилів, тому що і прив'язка типових проектів, і інженерна підготовка схилів для розміщення цих будинків дуже трудомісткі і дорогі. Особливості рельєфу примусили створити спеціальний тип житлової забудови на схилах – житлові дома **терасного типу**.

Слід сприймати освоєння ландшафту як вольове рішення, при якому за допомогою архітектурних форм встановлюється просторовий зв'язок між архітектурою і ландшафтом. Таке рішення стосується визначення об'ємів і їх зв'язку з ландшафтом, а також метода їх розміщення по відношенню до рельєфу місцевості. Освоєння ландшафту передбачає стратегію використання території, що враховує реальну цінність ділянки і її потенційні можливості. Це виражається створенням архітектурних форм, які визначають межі і намічають структуру проектуемого об'єкту. Освоєння ландшафту припускає ясний і мотивований вибір рішення, але це не значить, що існує єдине можливе рішення в кожному випадку або що одне із них не може опинитися кращим за інші.

УДК 725.7.71

О.О. Панченко

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Ключові слова. Підприємства громадського харчування, сучасний етап організації, особливості формування внутрішнього простору, основні види.

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні проектується і будується безліч підприємств громадського харчування, які відзначаються новими підходами у організації архітектурно-планувального рішення і використанні новітніх технологій будівництва. З'являються якісно нові різновиди підприємств громадського харчування, переважно запозичені із-за кордону, в основному не маючи ніяких нормативних підвалин або спеціалізованої вітчизняної наукової літератури по способу їх організації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато праць присвячено даній темі вітчизняного архітектора-науковця В.П. Уреньова, в яких він досить комплексно і широко розглянув організацію підприємств громадського харчування. Також глибоко цим питанням займався вчений із-за кордону Фред Лоусон.

Постановка завдання. Метою завдання є огляд основних особливостей організації сучасних підприємств харчування на території України.

Виклад основного матеріалу. Завдяки процесу економічного та політичного розвитку країни активізувалася сфера обслуговування і торгівлі. В результаті все більше проектується і будуються підприємства громадського харчування, основним напрямком їх діяльності виступає формування комфортного і потребуючого простору для відвідувачів.

Підприємства громадського харчування являються важливим напрямком торгівельного обслуговування, які головним чином розташовуються у місцях концентрації людей таких, як центри житлової забудови, в місцях роботи, навчання, відпочинку.

Середовище приміщень громадських споруд створюється для проведення процесу споживання матеріального чи духовного продукту. Просторова структура будівлі передбачає при цьому виробництво продукту і можливість його одночасного споживання, через задоволення індивідуальних потреб глядача, споживача, відвідувача і т.д. У функціональній структурі громадських споруд існує чіткий поділ простору на дві частини – простір для споживання та обслуговування [2]. З точки зору організації внутрішнього простору зона обслуговування має відображати «обличчя» закладу так, як вона виступає основним показником типу і рівня підприємства громадського харчування.

Вирішення інтер'єра підприємства громадського харчування займає дуже важливе місце у його проектуванні і будівництві. Існує безліч стилістичних напрямків рішення інтер'єра підприємств громадського харчування, але головними лишаються основні критерії сприйняття його внутрішнього простору – зручність для обслуговуючого персоналу і відвідувачів, затишок і краса [1].

У Європі і в Америці історично склалися різноманітні типи закладів для харчування поза оселею, вони вже, доволі стрімко, проникають на територію України – від ресторанів високого класу до економічних «общепитів» типу столових і фаст-фудів. Кожний із типів розрахований на визначений контингент населення та має свою специфіку.

" Тип підприємства визначається за його функціональним призначенням, асортиментом продукції яка випускається, ступенем механізації технологічного процесу, а також за умовами і формами обслуговування [1 ст.10]".

Сучасний ресторанний бізнес в Україні представлений великим різноманіттям типів підприємств громадського харчування, а саме :

– *Заклади вищого рівня*, як правило, мають вишукану кухню і напої, пропонують спокійну, елегантну, але ексклюзивну обстановку. Також віддають перевагу консервативному, але індивідуальному дизайну інтер'єра. Переважно ці ресторани розраховані на «постійних відвідувачів» (Мал.1).

– *Етнічні ресторани, азіатські, східні*. Основна особливість цих закладів у формуванні чітко вираженого характеру інтер'єра, з використанням традиційних елементів. Кухня такого підприємства харчування також наслідує основний напрямок належності до тієї чи іншої

Мал.1 Ресторан CASA BELLA м. Київ

теми, але існує можливість корегування основного меню «до місцевих уподобань» [3].

– *До ресторанів середнього класу* можна віднести такі як: ресторани free flow (вільний рух), де частина технологічних процесів винесена на показ відвідувачів, які самі вибирають собі різні види страв, також досить поширені ресторани quik servise (чи QSR – швидке обслуговування). «Тиражовані» ресторани – це заклади середнього класу з високою якістю кулінарії, які використовують свіжі напівфабрикати і свіжу випічку свого приготування [4].

– *Кафе* – це дорогі і недорогі заклади, які різняться по своїм особливостям, контингенту відвідувачів, місцем розташуванням у структурі міста. Ці підприємства громадського харчування потребую виразного вирішення інтер'єру, який залежить від приналежності і відповідності до особливостей спроектованого закладу.

– Сучасні *бари* налічують багато видів, наприклад, спорт-бар, караоке-бар, бар байкерів, гриль-бар і т.д. Стають основним місцем неформальних ділових і дружніх зустрічей. Основна особливість таких підприємств громадського харчування це невимушеність і легкість у формуванні внутрішнього простору.

– *Пивні* – призначаються насамперед для дружнього спілкування, що підкреслюється у вирішенні дизайну. Паби (англ. Pub – скорочення Public house, публічний заклад) – традиційний англійський заклад (Мал.2). Це невелике затишне приміщення з декількома столиками і обов'язковою дерев'яною барною стійкою, оснащеною кольоровими ричагами пивних помп чи хромованими кранами [5].

Мал.2. Viola's Bierstube наб, м. Київ

– *Bistrot* – (фр. *Bistro*) – це невеликі заклади, які розраховані на просту та «швидко їжу». Інтер'єр закладу повинен бути невимушеним і простим, бажано щоб відзначався фірмовий стиль. Бістро – важливе місце для відпочинку і спілкування у молодого покоління.

– *Закусочні* – невеликі заклади з обмеженим меню, не розраховані на довготривалий час перебування. Їх дизайн в основному без якихось особливостей, буває наслідує тематику сусідніх просторів.

– *Фаст-фуд* (англ. fast-food) – підприємства швидкого харчування, які пропонують відвідувачу невеликий перелік високостандартизованих продуктів. В особливості інтер'єру входить, наявність великої площі обіднього залу, який повинен бути зручним для перебування великої кількості відвідувачів одночасно (напр. обідня перерва), причому широкого контингенту. Щодо стилю інтер'єру то він повинен бути лаконічними, але впізнаним, розрахованими на коротке перебування в них відвідувачів [3].

Не дивлячись на велике різноманіття підприємств громадського харчування, сьогодні одним із головних напрямків ресторанів і кафе являється взаємодія затишної атмосфери і невисоких цін. Так, як більшість цих закладів в Україні, в основному, розраховані на середній клас відвідувачів.

Слід відзначити, вимоги до проектування підприємств громадського харчування у Європі, на відміну від вітчизняних, носять рекомендований характер, в яких увагу приділяють не тільки прийомам створення комфортних умов для відвідувачів і обслуговуючого персоналу, але і питанням забезпечення прибутковості закладу.

У цілому, в сучасних підприємствах громадського харчування України спостерігаються такі тенденції, як розширення асортименту, розвиток концепції швидкого обслуговування, зручність для сімейного відвідування, розвиток «тиражованих» ресторанів. Треба зазначити, що «сучасний» відвідувач надає перевагу здоровому харчуванню в підприємствах громадського харчування. Явні переваги роботи підприємств громадського харчування у сільському форматі зі своїм стилістичним направленням в інтер'єрі, кухні, видом і якістю обслуговування.

Висновки. Отже, при наявності великої кількості вітчизняних підприємств громадського харчування в Україні все більш стають популярними «закордонні» типи підприємств громадського харчування, зі своїми організаційними особливостями. Завдяки такій тенденції розширюється і стає більш різноманітною система громадського харчування, яка зможе задовольнити найвибагливішого споживача. Також сприяє розвитку кругозору як архітектора-проектувальника так і пересічного відвідувача.

Але треба зазначити, що спостерігається негативне явище, як наприклад, при процесі запозичення якого-небудь «закордонного» типу підприємства дуже часто відмінність його як типу відслідковується тільки у назві, а не в об'ємно-просторовій організації інтер'єру і технологічному процесі, так з'являються «підробні» типи підприємств громадського харчування. Рекомендується при організації такого підприємства громадського харчування приділити багато уваги вивченню закордонного досвіду проектування того чи іншого типу закладу і скористатися ним у повній мірі без «домішків», тобто організації відповідного середовища, яке підкреслює свою безпомилкову приналежність до даного типу.

Література

1. Уренёв В.П. Архитектура предприятий общественного питания. – К.: Будивэльньк, 1981. – 128 с.
2. Раннев В.Р. Интерьер. – М.: Высшая школа, 1987. – 232 с.
3. А.С.С. №3'2006. Клубы, бари, ресторани. - К.: АДЕФ-УКРАЇНА, - 190 с.
4. <http://www.restorua.com/>
5. [http:// ru.wikipedia.org/](http://ru.wikipedia.org/)

Анотація

У даній статті розглянуто сучасний стан і особливості організації підприємств громадського харчування в Україні. Описані основні типи підприємств громадського харчування існуючих на сьогоднішній день в Україні і тенденції їх подальшого розвитку. Також зроблені висновки і зазначені рекомендації по організації сучасних підприємств громадського харчування.

Аннотация

В данной статье рассмотрено современное состояние и особенности организации предприятий общественного питания в Украине. Описаны основные типы предприятий общественного питания существующих на сегодняшний день в Украине и тенденции их дальнего развития. Также сделаны выводы и обозначены рекомендации по организации современных предприятий общественного питания.

Annotation

In this article the modern consisting and features of organization of enterprises of public food consumption is considered of Ukraine. The basic types of enterprises of public food consumption are described existing to date in Ukraine and their distant progress trend. Conclusions are also done and marked recommendation on organization of modern enterprises of public food consumption.

УДК 72.01. +614.01

А.Ю. Росковшенко

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РІВНЯ РОЗВИТКУ КРАЇНИ І ПОВЕРХОВІСТІ ЖИТЛА ДЛЯ ПОСТІЙНОГО ПРОЖИВАННЯ

За даними, що були представлені 8 червня 2007 року, в щорічному звіті ООН по рівню розвитку людства, Україна займає 77-ме місце в рейтингу країн світу за рівнем та тривалістю життя. А в рейтингу країн за індексом сталого розвитку, по даним Всесвітнього Центру Даних (WDC), 45-те місце.[5].

Як відомо такі показники країни, як ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності та індекс соціального виміру, суттєво формують якість всіх сфер життя громадян. Приведений рейтинг країн за рівнем та тривалістю життя можна умовно розділити, виходячи з критерію ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності, на 4 групи:

1 група – більше \$20.000

2 група – від \$10.000 до 20.000

3 група – від \$5.000 до \$10.000

4 група – до \$5.000

В четвертій групі представлені країни, в яких об'ємів будівництва багатосімейного житла, що ведеться недостатньо для аргументованого аналізу(Болівія, Монголія, Гватемала, Ботсвана та інші). З перших трьох груп можна виділити по 7 країн – найбільш типових представників з точки зору об'ємів будівництва багатосімейного житла.

Розглянемо найважливіші показники, що демонструють загальний соціально – економічний рівень та якість життя в країні, а саме: ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (тис. дол. США); Індекс сталого розвитку (Іср); Індекс економічного виміру (Іекв); Індекс екологічного виміру (Іев); Індекс соціального виміру (Ісв); у відповідному порядку.

Таблиця 1

Показники рівня розвитку 3-ох груп країн
Група країн №1 (найбільш розвинені країни)

№ в рейтингу	Країна	ВВП	І ср	І екв	І ев	І св
8	С Ш А	41,529	0,695	0,562	0,53	0,779
14	Австрія	31,420	0,708	0,504	0,627	0,785
16	Франція	30,640	0,641	0,438	0,552	0,754
17	Італія	27,960	0,613	0,411	0,501	0,759
18	Великобританія	31,150	0,674	0,543	0,502	0,773
19	Іспанія	25,370	0,626	0,455	0,488	0,758
20	Германія	28,250	0,687	0,51	0,57	0,777

Таблиця 1(продовження)

Група країн №2(країни з середнім рівнем розвитку)

28	Португалія	19,340	0,586	0,392	0,501	0,703
35	Венгрія	16,047	0,601	0,424	0,52	0,686
36	Аргентина	17,600	0,602	0,459	0,466	0,703
37	Польща	12,825	0,559	0,401	0,45	0,667
42	Словакія	15,513	0,601	0,428	0,528	0,673
44	Хорватія	11,870	0,596	0,367	0,595	0,661
53	Мексика	10,010	0,546	0,373	0,462	0,649

Група країн №3(країни з низьким рівнем розвитку)

61	Малайзія	9,450	0,590	0,413	0,54	0,643
65	Р Ф	8,664	0,549	0,365	0,5	0,628
69	Бразилія	8,760	0,581	0,347	0,622	0,61
74	Тайланд	7,910	0,544	0,37	0,518	0,586
77	Україна	6,500	0,485	0,319	0,447	0,554
81	Китай	7,330	0,565	0,35	0,589	0,597
108	Індонезія	5,930	0,484	0,337	0,44	0,535

Загалом такі показники є універсальним моніторингом: рівня соціального захисту, рівня якості управління державним майном, стандарти умов праці, медичного обслуговування та інше.[1] В тому числі і на стандарти якості житла, що будується та умови його утримання. Так само можна відслідкувати залежність найбільш розповсюдженої поверховості багатосімейного житла від загальних показників рівня розвитку країни в якій ведеться будівництво.

Аналіз цих даних дозволяє відслідкувати закономірність, що пов'язує найважливіші показники рівня розвитку і рівня життя в країні. Наступній таблиці приводяться узагальнені дані.

Таблиця середньозважених показників по 3-ьом групам країн:1) ВВП на душу населення (тис. дол. США); 2) Індекс сталого розвитку (Іср); 3) Індекс економічного, екологічного, соціального вимірів (Іекв), для кожної групи країн.

Таблиця 2

Середньозважені показники рівня розвитку 3-ох груп країн

Групи країн	1)ВВП на душу населення(тис.\$)	2)Індекс сталого розвитку(Іср)	3)Індекс економ., еко.,соц.вимірів (Іекв)
Група №1	34,680	0,659	0,680
Група №2	16,170	0,573	0,576
Група №3	7,021	0,534	0,494

Рівень якості життя, в країні залежить від приведених показників. Закономірність полягає в тому, що всі три групи показників залежать одна від одної і змінюються пропорційно. Тобто, критерії, що наведені в таблиці 1, системно оцінюють загальний рівень розвитку країни.

Якість житла, що будується в країні, фактично є прямим відображенням якості життя громадян цієї країни. Кількість критеріїв комфортності та якості житла збільшується пропорційно зростанню рівня якості та тривалості життя. А пріоритетність цих критеріїв змінюється в сторону забезпечення доступним, сучасним і якісним житлом всіх верств і категорій населення, незалежно від таких показників як: вікової групи, працездатності, сімейного статусу. Одним з найбільш пріоритетних критеріїв якості житла є поверховість будинків для постійного проживання.

Поверховість є системоутворюючим чинником, оскільки від поверховості житла залежить багато інших чинників, що формують фізичний та психологічний комфорт проживання людини [4]. Наприклад таких як: економічна доцільність експлуатаційних витрат, якість повітря всередині будинку, гнучкість планувальної структури, безпека житла, відеоекологія та інші. Для аргументованого обґрунтування необхідно практично відслідкувати залежність поверховості від загального рівня життя в країні.

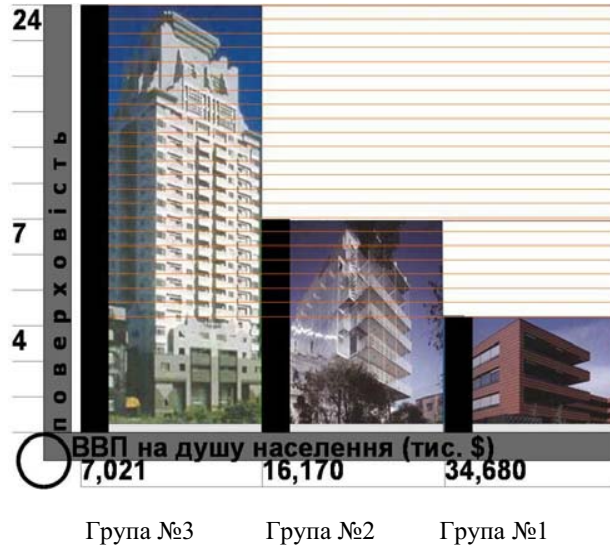

Рис. 1. Залежність поверховості будинків для багатосімейного постійного житла від рівня ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (тис.дол. США)

Аналіз багатосімейних житлових будинків, що були побудовані в період з 2000 року по 2007 рік, в країнах – представниках трьох груп країн з різним загальним рівнем розвитку, свідчить про таку тенденцію стосовно поверховості постійного житла.

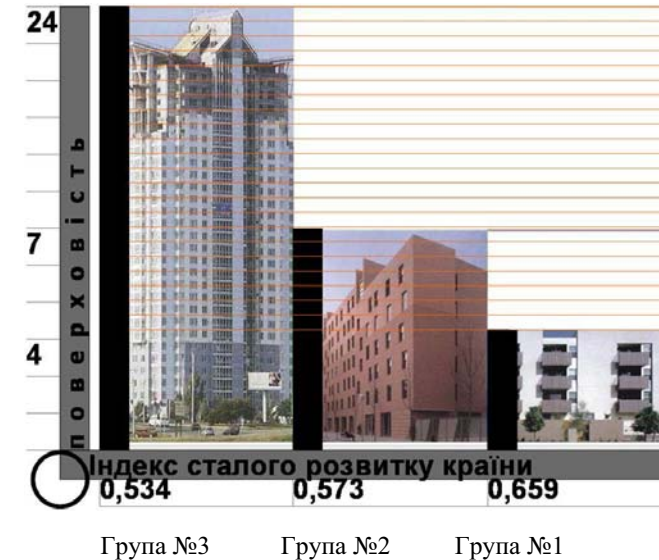

Рис. 2. Залежність поверховості будинків, по групах для багатосімейного постійного житла від індексу сталого розвитку (Ісп);

Слід зазначити, що виключеннями є Франція і Нідерланди. В цих країнах рівень життя достатньо високий, але тривалий час в цих країнах активно велося і дещо продовжується вести будівництво постійного жила, що перевищує 4 поверхи та висотного постійного житла. Одною з головних причин є сприятливе для будь яких експериментів, соціально – культурне підґрунтя. Крім того у Франції, наприклад, з боку держави велося фінансування багатьох проектів по будівництву «соціального» висотного житла. Що в свою чергу було пов'язано з відновленням житлового фонду, значну частину якого було зруйновано під час другої світової війни.[3] Але експлуатаційні витрати на утримання «експериментальних» житлових будинків забезпечувались за рахунок державних програм. [6]

Отже, відслідковується прямопропорційна залежність поверховості багатосімейного постійного житла що будується, від загального рівня розвитку країни. Поверховість багатосімейних житлових будинків тим менша, чим

вищий рівень життя в країні. Але залежність дійсна тільки відносно житла, що призначене для постійного проживання родини.

В країнах з найвищими показниками загального рівня життя, в ділових центрах великих міст будується багато висотного тимчасового житла (так званих апартаментів). Але в розвинених країнах вважається, що для житла підвищена поверховість може бути використана тільки, якщо воно тимчасове.

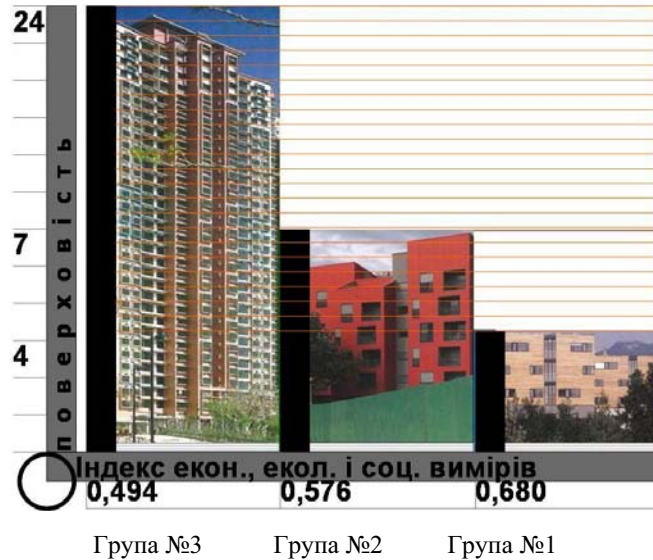

Рис. 3. Залежність поверховості будинків для багатосімейного постійного житла від індексу економічного, екологічного, соціального вимірів (Іекв).

В країнах 2-ї групи з соціалістичним минулим залишилась спадщина значного житлового фонду 9-16 поверхів. Але зараз урядування в цих країнах здійснюється таким чином, що постійне житло не перевищує 7 поверхів, а потреби споживача житла, видаються більш важливими для держави ніж потреби забудовників. В країнах з соціалістичним минулим таких, як РФ і Україна, в великих містах зазвичай відсутня альтернатива «житлу підвищеної поверховості» (10-24 пов.). Це спричиняє штучне підвищення ціни на землю і як наслідок – підвищення цін на житло.[5] В першу чергу це пояснюється високим рівнем корупції, яка притаманна майже всім країнам 3-ї групи.

Житлове будівництво, що ведеться в країнах 1-ї групи, на сьогоднішній день зазвичай не перевищує 4 поверхи, йдеться про постійне житло, тобто житло що відповідає стандарту «житло на все життя» і придатне для всіх

вікових категорій. В країнах 2-ї групи найбільш розповсюджена поверховість постійного житла не перевищує 7 поверхів.

В країнах 3-ї групи, в яку входить і Україна поверховість житлових будинків коливається в межах 18-24 поверхи, при середній висоті поверху 300 см. Зазвичай, в країнах 3-ї групи поверховість житлових будинків обмежується тільки технічними і фінансовими можливостями забудовника, оскільки в цих країнах вона не враховується в оцінці якості житла.

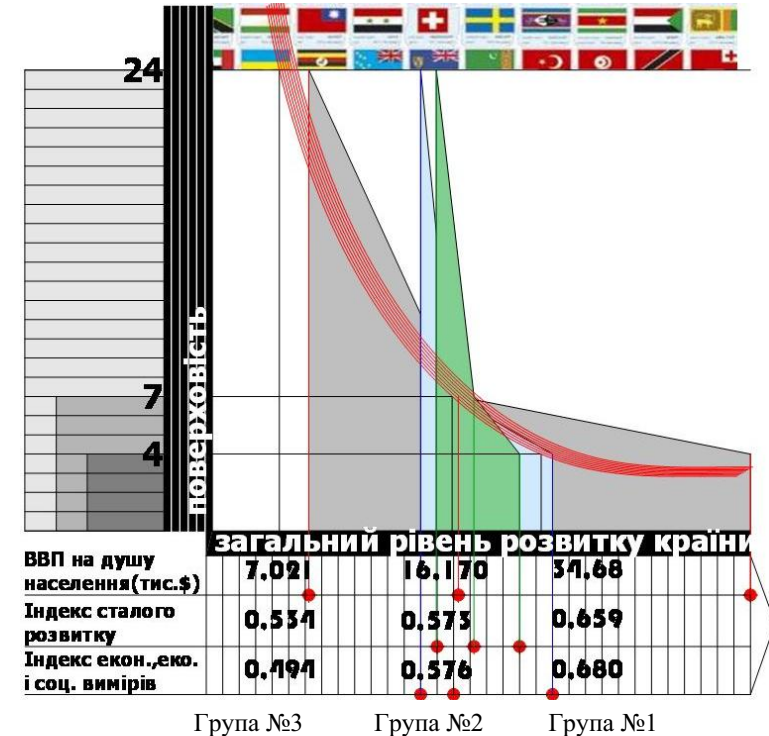

Рис. 4. Графік залежності по трьом групам показників: 1) ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (тис. дол. США); 2) Індекс сталого розвитку (Ісп); 3) Індекс економічного, екологічного, соціального вимірів (Іекв).

На графіку представлені зведені показники рівня розвитку по всім трьом групам країн світу, очевидно тенденція відслідковується по всім наведеним критеріям.

Найголовніший висновок, що можна зробити з проведеного аналізу полягає в безпосередній залежності поверховості багатосімейних будинків для постійного проживання від рівня країни в якій їх будують. Що

свідчить про те що суспільство в країнах з високими показниками рівня життя має більше вимог до якості і комфортності житла, і в першу чергу до його поверховості. Чим нижче рівень життя в країні тим менше поверховість враховується при оцінці якості багатосімейного житла.

Література

1. «INNOVATIVE APARTMENT BUILDING», Linkbooks, Barselona, 2007, 239с.
2. «LIVING TOGETHER», Multifamily housing today, Michel J.Crosbie, LA, 2006, 220с.
3. И.Перени «Город, человек, окружающая среда» Будапешт, 1982, 186с.
4. Фрэнк Л.Райт «Будущее архитектуры» Horizon Press, New York, 1958, 349с.
5. «Світовий центр даних» видання за січень, Київ, 2008 <http://wdc.org.ua>, 63с.
6. «amOMA REM KOOLHAAS» 1996-2006, EL CROQUIS, Barselona, 2006, 461с.
7. «Новые города», районная планировка и градостроительство, изд.Прогресс, Москва, 1975, 251с.

Анотація

Огляд світового і вітчизняного постійного житла, виявлення залежності поверховості багатосімейного житла від рівня розвитку країни.

Аннотация

Обзор мирового и отечественного жилья, выявление зависимости этажности многосемейного жилья от уровня развития страны.

УДК 711

Л.С.Соловій

ДО ПИТАННЯ БЕЗДОМНОСТІ В УКРАЇНІ: МАСШТАБИ, СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ, ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТЛОМ

Постановка проблеми:

Безпритульність – актуальна проблема майже всіх великих міст. Проблема бездомних в Україні була масштабною, а значить і актуальною, завжди. Коливався лише рівень уваги держави до людей, що втратили свій дім, роботу, друзів і близьких. Як правило, обговоренням даної теми допомога держави і закінчувалася. За роки незалежності нашої держави ставлення суспільства до проблеми бездомності пройшло серйозну трансформацію: від подиву, осуду, нерозуміння до нагальної потреби допомагати громадянам, які переживають найгострішу кризу – соціальну ізоляцію.

На сьогодні немає таких даних щодо кількості бездомних громадян в Україні, спеціально дослідження цієї проблеми не проводилось. Потрібно зазначити, що в країнах де підрахунок кількості бездомних громадян був проведений, говорити про точні цифри також неможливо. Соціально-демографічна структура бездомних досить строката. За оцінками експертів в Україні нараховується близько 30 тис. бездомних, із них у столиці – 3,5 тис, але є підстава вважати, що ця цифра дуже занижена, якщо тільки по деяких даних в Одесі їх приблизно 20 тис, у Луганську сягає 15 тис.(6). Більшість – працездатного та репродуктивного віку, третина бездомних – жінки. Згідно з даними дослідження, яким охопили 1205 бездомних громадян у 12 містах України, через розлучення втратили житло 13% опитаних, через перебування в місцях позбавлення волі 12%, через квартирне шахрайство- кожен десятий. Лише 5,6% відповіли, що їх влаштовує нинішнє становище, і тільки 4,4% не вважають за потрібне змінювати своє життя. Проте чверть опитаних вважають, що змінити нинішній «статус» неможливо. Головна причина песимізму – соціально-економічна ситуація в країні, про це сказали 70 % респондентів.(8).

Щодо первинного визначення безпритульності головним є наступний момент: безпритульність – відсутність у людини прав на житлове приміщення, яке вона могла б використовувати як постійне житло і в якому могла б зареєструватися за місцем проживання.

Існує також думка, що бездомною слід вважати будь - яку особу, яка спить просто неба або звернулася до притулку для бездомних.

Отже бездомність – це соціальне становище людини, зумовлене відсутністю в неї жилого приміщення (будинку, квартири, кімнати, тощо), яке

вона могла б використовувати для проживання (перебування) і в якому вона могла б бути зареєстрованою.

Актуальною і тривожною тенденцією в даний час є активне зростання чисельності бездомних громадян та безпритульних дітей, які займаються бродяжництвом.

Проблема бездомних громадян та безпритульних дітей в Україні деформує соціальне середовище, руйнує фізичне, психічне та духовне здоров'я людей, знижує їх життєву, громадську та творчу активність, погіршує моральний стан, створює соціальну напругу в суспільстві.

Більшість громадян схильних до бродяжництва, ведуть протиправний здебільшого антисоціальний спосіб життя. Серед них і ті, які були раніше засуджені, хворі на різні інфекційні захворювання, зловживають наркотичними засобами, хронічні алкоголіки.

Причиною такої ситуації стало різке зниження доходів та рівня життя населення внаслідок структурних змін у галузях економіки, збитковості багатьох підприємств виробничої сфери, недосконалості фінансово-кредитних механізмів, різкого збільшення наявного та прихованого безробіття, неготовність навчальних та соціальних закладів, правоохоронних органів проводити роботу з такими категоріями населення в ринкових умовах. (3).

Проблема бездомних це не тільки проблема людей, що живуть на вулиці. Бездомні це не тільки ті, хто ристься в смітєвих баках, спить на вулиці. Значну групу ризику складають громадяни, що не мають реєстрації, але в той же час мають роботу і орендують житло.

Відсутність юридичного статусу «бездомний» не закріпленого на законодавчому рівні, знижує ефективність роботи муніципальних і недержавних установ соціального захисту, що працюють з даною категорією населення.

Одним із варіантів розв'язання проблеми бездомних є надання їм умов для проживання, медичних та соціальних послуг. Так сьогодні у 3 спеціальних будинках-інтернатах, а також в місцях позбавлення волі, що діють в Автономній Республіці Крим, Вінницькій, Донецькій, Луганській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Херсонській та Харківських областях, проживають 462 особи.

Функціонують шість нічліжних будинків у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Рівненській та Херсонській областях.

Варто зазначити, що й місцеві органи виконавчої влади не залишаються осторонь від вирішення проблем громадян без визначеного місця проживання і останнім часом предметно займаються створенням центрів соціальної адаптації. Так, у м. Києві з 1992 року діє Центр соціальної адаптації для чоловіків без

визначеного місця проживання. У 1992 році у м. Києві відкрито перший блок Центру соціальної адаптації для жінок, які не мають визначеного місця проживання.

Значний внесок у процес ресоціалізації осіб, які не мають постійного місця проживання, роблять громадські та релігійні організації. Зокрема, центри для таких громадян активно працюють при релігійних громадах на Волині. На Запоріжжі діє Громадський благодійний фонд, Християнський центр реабілітації «Амаран- Афа», де особи звільнені з місць позбавлення волі, колишні хворі на наркоманію та інші соціально дезадаптовані громадяни проживають, працюють і проходять соціальну реабілітацію та поступово інтегруються в суспільство.

Будинок соціального захисту – так називається єдина у Києві нічліжка для осіб без певного місця проживання на вул. Суздальській, 4,6, яку побудували січня 2005 року. Бригаді будівників, де, до речі, працювали 12 бездомних, чимало зусиль коштувало привести у відповідний вид практично зруйновану будівлю. Зате на даний час у нічліжці є всі умови для постояльців.

У приміщенні є окремі бокси для жінок і чоловіків з двоповерховими ліжками, їдальня, де можна повечеряти, в побутовій кімнаті є пральна машинка. З того часу, як відкрився будинок соціального захисту, тут знайшли нічліг більше ніж 1200 осіб.

У Чернівецькій області діє міське об'єднання громадян «Народна допомога», яке створило притулок для бездомних, де громадяни проживають, харчуються, отримують першу медичну допомогу та мають можливість гігієнічного догляду за собою.

Одним із прикладів надання ефективної соціальної допомоги даної категорії громадян є діяльність благодійного фонду «Шлях до дому», що з 1996 року працює в Одесі, де за оцінками фонду нараховується понад 20 тис. бездомних. Сьогодні одеський фонд «Дорога до дому» має в місті 3 центри, куди представники перелічених груп населення можуть звернутися по допомогу. На вул. Мечникова, 120, розташований реєстраційний центр для безпритульних. Нині в центрі зареєстровано 7,5 тисячі безпритульних. Є картотека на 300 дітей.

Ще на самому початку діяльності фонду вдалося отримати в міста старий двоповерховий будинок по вул. Софіївській, 10. Спочатку там організували притулок, де бездомні не лише жили, а й працювали. Але згодом через низку причин будинок на Софіївській було переобладнано під центр, де сьогодні міститься офіс фонду «Дорога до дому», редакції газет, які видає фонд і гуртожиток на кілька місць для безпритульних дітей і жінок. (6).

У 1994 році сесія Донецької міської ради вирішила створити у Донецьку «притулок для бездомних осіб на 40-ліжко –місць. Впродовж трьох років притулок працював як нічліжка, в ньому не було створено нормальних побутових умов для житла. Соціальні послуги притулку у 2004 році отримали понад 400 осіб, у тому числі постійно працевлаштувалися 43 особи, тимчасово – 342 особи, особисті документи – 116 осіб, отримали житло з повторного фонду 8 осіб, у гуртожитку – 27 осіб. У 2005 році було поселено до притулку 457 особи. (2).

У Рівному притулок почав працювати з жовтня 2004 року. Підшукали приміщення на вулиці Дубенській, у якому раніше розташувався дитячий садочок, і в підпорядкуванні обласного управління соціального захисту розпочав роботу притулок для бездомних. Будівля була в аварійному стані, ремонт робили власними силами. Перші мешканці з'явилися у січні. Було їх 50 чоловік. Кількість людей щороку зростає. У 2000 році було 170 чол. У 2002 447. А притулок розрахований на 30 людей. (1).

У містечку Винники, що коло Львова, є невеличкий будиночок. Живуть там люди різного віку, фаху, освіти – зрештою, різної долі. Єднає їх те, що вони, втративши свого часу житло, родину, роботу і, як самі кажуть, людську подобу й надію на нормальне життя, – віднайшли цю надію в «Оселі». Ця громадська організація дбає про людей, які перебувають у кризі, які з різних причин опинилися поза суспільством, узалежнилися від алкоголю, наркотиків. Ця організація постала у Львові 2002 року за сприяння міжнародного руху «Емаус», що опікується бездомними людьми. «Емаус» допоміг придбати у Винниках будинок. Ще один зводиться поруч. Зважаючи на досвід зими 2006 року, заступник керівника області Я. Пітко повідомив, що ОДА планувалося створити соціальне житло для категорії бездомних громадян. Але спроба виявилася невдалою, так і зиму 2007 року безпритульні проводили надворі. А за даними обласного управління МВС, у період сильних морозів у Львові взимку 2006 року загинуло від переохолодження більше 30 бездомних, а по Україні в цілому приблизно 600. (4).

Луганське військово-патріотичне об'єднання «Каскад», у співпраці з Луганським міським управлінням праці та соціального захисту населення взялося за вирішення проблеми безпритульності. Паралельно «Каскад» підготував та провів всеукраїнський семінар, круглі столи та громадські слухання з проблем безпритульності, в яких взяли участь 50 представників державних служб взяли участь у тих заходах, а представники НУО з різних регіонів України, які мають чималий досвід у роботі з безпритульними, поділились своїми напрацюваннями.

1 та 2 березня 2005 року у м. Києві в рамках спільного голландсько-українського проекту «Реінтеграція бездомних жінок у м. Києві: інтегральний підхід на місцевому рівні» відбулася міжнародна конференція за темою «Бездомність в Україні: досвід міста Києва»

Проект «Реінтеграція бездомних жінок» фінансується за підтримки програми МАТРА Уряду Королівства Нідерландів і впроваджується з 2002 року силами Головного управління соціального захисту населення виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) та агенції Міжнародного співробітництва Асоціації Нідерландських, муніципалітетів. (5).

Досвід розвинутих країн Заходу дає підстави стверджувати, що явище бездомності – це не тимчасова проблема нашого суспільства, яка буде ліквідована, коли в Україні покращиться економічна ситуація, а постійна проблема, яка буде завжди, тільки масштаби цього явища будуть зменшуватися із зміною соціально-економічних умов явища в країні. Тобто в суспільстві завжди буде певний прошарок населення, який в нашому розумінні класифікується як «бездомні».

В Україні на сьогодні здійснюється робота щодо утворення мережі закладів соціального захисту для бездомних громадян відповідно до Законів України «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей» та «Про соціальні послуги». В цих закладах бездомним громадянам буде надаватися тимчасове житло, соціальні послуги, зокрема, харчування, медична допомога у відновленні документів, у реєстрації їх переважного місця перебування.

Проблема в іншому. Допомога бездомним нараховує 3 етапи: розвиток нічліжних закладів, створення центрів реабілітації і працевлаштування і подальше надання житла. Якщо перші 2 проблеми в Україні вже починають вирішуватися але разом з тим залишається невирішеним питання надання бездомним громадянам житла.

Аналіз наукової літератури показує, що проблема бродяжництва ще недостатньо вивчена. На сторінках друкованих видань, з'являються статті практиків буквально з волянням про допомогу. Слід констатувати, що в наукових і методичних журналах цій проблемі практично не приділено уваги. Нерозробленість її посилює актуальність детального вивчення, оскільки, виникнувши в пострадянський час, проблема маленьких бродяжок і безпритульних дітей стала новою й несхожою на проблему безпритульності початку ХХ століття.

Метою статті є аналіз підходів до визначення понять безпритульність, бродяжництво та механізмів виникнення цих явищ, виявлення чинників, що сприяють існуванню таких явищ.

Проблемою безпритульності та бродяжництва в контексті важковихованості займалися В. Оржеховська, І. Козубовська, Г. Кашкар'юв, Л. Грищенко, Б. Алмазов та ін. Спробу пояснити її з психологічної точки зору, а саме, як порушення потягів, знаходимо у З. Фрейда, Н. Максимової, К. Мілотиної, В. Піскун та ін. Соціально- психологічний аспект проблеми розкривається в працях О. Змановської, М. Ратера, О. Кернберга та ін.

При підході до визначення проблеми «безпритульність» з погляду соціального явища увага акцентується на середовищі, соціальних умовах, які, які, власне, і формують це явище.

Бездомність – це соціальне становище людини, зумовлене відсутністю в неї жилого приміщення (будинку, квартири, кімнати тощо), яке вона могла б використовувати для проживання / перебування і якому могла бути зареєстрованою

Тривожною тенденцією в даний час є активне зростання чисельності бездомних громадян та безпритульних дітей, які займаються бродяжництвом

Проблема бездомних громадян та безпритульних дітей в Україні деформує соціальне середовище, руйнує фізичне, психічне та духовне здоров'я людей, знижує їх життєву, громадську та творчу активність, погіршує моральний стан, створює соціальну напругу в суспільстві.

Причин безпритульності в Україні досить багато. За різними оцінками експертів, найбільша частина бездомних (від третини до половини) залишилися без житла внаслідок ув'язнення;

Соціальні зв'язки, квартири, чи службове житло люди втрачають і через наркотичну залежність, психічні розлади, алкоголізм;

Крім того, близько 20% бездомних залишилися без житла в результаті махінацій з нерухомістю, а також по причині бідності або боргів;

Приблизно таку ж частку складають люди, вимушені покинути свої будинки через сімейні проблеми. Як відомо, вся система медичних, соціальних й інших видів державних послуг «прив'язана до реєстрації за місцем проживання. У зв'язку з цим бездомні як категорія громадян не «існують» для муніципальних і державних структур соціального захисту і охорони здоров'я. Те ж стосується і роботи. Тоді як понад 60% сучасних українських бездомних (80% з них чоловіки) – це люди працездатного віку. Більшість представників безправної категорії громадян зайнята на тимчасових роботах, тому, що легально працевлаштуватися вони не можуть. Така можливість надається лише

за наявності ідентифікаційного коду, який видається в податкових інспекціях по місцю все ж реєстрації. Отже, не одержуючи офіційної заробітної платні, бездомні вимушені на схилі літ жити без пенсії.

Більшість громадян, схильних до бродяжництва, ведуть протиправний, здебільшого злочинний спосіб життя. Серед них і ті, які були раніше засуджені, хворі на різні інфекційні захворювання, зловживають наркотичними засобами, хронічні алкоголіки.

Причинами такої ситуації стало різке зниження доходів та рівня населення внаслідок структурних змін у галузях економіки, збитковості багатьох підприємств виробничої сфери, недосконалості фінансово-кредитних механізмів, різкого збільшення наявного та прихованого безробіття, неготовність навчальних та соціальних закладів, правоохоронних органів проводити роботу з такими категоріями населення в ринкових умовах.

Крім того, свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишити територію України не підкріплюються достатньою освітньою, правовою та інформаційною роботою серед громадян, яка б допомогла реалізувати правові норми, передбачені Конституцією України.

Особливої уваги з боку держави потребує сьогодні вирішення проблемних питань безпритульних дітей, зменшення чисельності дітей- сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, яких налічується понад 100 тисяч, більшість з них – «сироти» при живих батьках, відновлення житлових і майнових прав дітей. Кардинальних змін потребує діяльність місцевих органів виконавчої влади, органів опіки та піклування, правоохоронних органів та молодіжних організацій.

З метою поліпшення соціального захисту бездомних громадян та безпритульних дітей був прийнятий Закон України «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей».

Висновки:

1. Проблема бездомності є актуальною і потребує вивчення і узагальнення досвіду експлуатації немалої кількості існуючих в Україні житлових об'єктів для бездомних.
2. На даний час, незважаючи на гостру потребу не проводяться наукові архітектурні дослідження житла для бездомних, також немає норм і стандартів на проектування цього типу житла.
3. Потрібно детальніше вивчення проблеми бездомності за кордоном.
4. Розробка типології житла для бездомних в діапазоні від житлової ячейки до принципів їх розміщення в структурі житлового фонду.

1. Безпритульність - Homeless; Бездомність - Homeless; Житло -Dwelling; Нічліжки; Бідність – Wretched; Безробіття - Unemployment; Бездоглядність; Притулок - Refuge, shelter; Житловий Dwelling space; Намет Tent; Соціальне житло - Social dwelling; Соціальні послуги Social services.

Література

1. Газета «Коло» №13 (94), 2004 – 04 – 01 -07 ., Олеся Кучеренко.
2. Український правозахисний портал «Донецький притулок допоможе безпритульним»
3. Міністерство юстиції України «Соціальний захист бездомних громадян та безпритульних дітей»
4. Патріярхат за єдність церкви та народу №4 (395) 2006 року «У вирішенні проблеми бездомності в Україні».
5. Міжнародна конференція «Соціальні послуги для бездомних: досвід м. Києва».
6. Дзеркало тижня № 26 (554) Субота ,9-15 липня 2005 року. «Дорога до дому. Соціальний підприємець Сергій Костін створив в Одесі систему допомоги безпритульним»
7. Інформаційна довідка.
8. Наталія Мельник День № 39, п'ятниця, 4 березня 2005 року.

Анотація

Розглядаються проблеми бездомності в Україні, визначення кількості потенційних бездомних громадян, та виникнення причин безпритульності та бездомності на теренах України. Стан розвитку нічліжок в регіонах України та проблеми пов'язані з їх створенням, постановка завдання щодо архітектурного дослідження житла для бездомних.

Аннотация

Рассматриваются проблемы бездомности в Украине, определена численность потенциальных бездомных граждан и причин беспризорности и бездомности. Состояние развития ночлежек в регионах Украины и проблемы связанные с их созданием, постановка задачи архитектурного исследования жилья для бездомных.

УДК 725.2/4

Ю.О.Супрунович

ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНЬОГО РІШЕННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ НА ОСНОВІ РЕНОВАЦІЇ ПРОМИСЛОВИХ БУДІВЕЛЬ

В умовах дефіциту і зростання цінності міської території набуває поширення тенденція розміщення підприємств обслуговування в нефункціонуючих промислових будівлях. Світова практика реновації промислових будівель під громадські функції засвідчила ефективність вказаних перетворень такими яскравими прикладами як Газгольдер-сіті у Відні, багатифункціональний комплекс на основі колишньої фабрики "Фіат" в Турині, Ельб-Філармоні в Гамбурзі, офісно-діловий комплекс Калвер-сіті в Каліфорнії та ін. Привабливість і популярність таких місць є не лише результатом творчого опрацювання індустріального спадку всесвітньо відомими архітекторами, але й зумовлюється усвідомленням історичного потенціалу цих об'єктів як видатних промислових гігантів, центрів прикладання праці – з легким присмаком ностальгії.

Важливим аспектом при реновації промислового об'єкту під торговельний комплекс є формування архітектурно-художнього образу. Вирішальними факторами для цього є: по-перше, властивості існуючої промислової будівлі і ділянки забудови; по-друге, нова містобудівна і функціональна роль об'єкту як будівлі громадського призначення, як місця тяжіння масових і різнопланових інтересів. Звичайно, обрані принципи і прийоми архітектурно-планувального перетворення промислового об'єкту також зумовлюють основні напрями зовнішнього рішення будівлі (внутрішні або зовнішні трансформації, винесення окремих функцій у прибудови, надбудови та ін.). Таким чином можна виділити фактори:

- історико-культурна цінність промислової будівлі чи споруди;
- стан збереження несучих і огорожуючих конструкцій;
- наявність виражених рис промислової архітектури (транспортне, інженерне, технологічне обладнання, характер покриття та огорожувальних конструкцій та ін.);
- масштаб і архітектурне рішення оточуючої забудови, основні точки сприйняття;
- характер і цінність природного й антропогенного ландшафту;
- значення торговельного центру в системі обслуговування (міські або місцеві центри);

- розташування відносно транспортних магістралей, пересадочних вузлів, основних пішохідних підходів та їх перетинів;

- відповідний принцип об'ємно-планувальної перебудови об'єкту і об'ємно-планувальне рішення, що зумовлює розташування «магнітів» центру.

Визначення ступеню історико-культурної цінності промислового об'єкту, який не вважається пам'яткою архітектури, може зумовлюватися його зв'язком з історичними подіями, творчістю видатних архітекторів та інженерів; застосуванням передових виробничих технологій, прогресивних для свого часу конструкцій; відображенням у планувальному та композиційному рішенні об'єкту характеру трудових процесів, технічного та культурного рівня суспільства у відповідний період. Промисловий об'єкт може мати цінність як пам'ятка науки і техніки, або навіть як соціальне явище, центр тяжіння певного району (крупні фабрики і заводи мали розвинену соціальну інфраструктуру професійні школи, технікуми, будинки культури і клуби, спортивні й оздоровчі заклади).

При формуванні архітектурно-художнього рішення на основі реновації промислового об'єкту, цінного з точки зору історико-культурної спадщини, можуть виникати наступні ситуації:

- зовнішній вигляд об'єкту залишається "як є", без прибудов і надбудов, і самостійно відіграє нову містобудівну і функціональну роль. Завданням архітектора в такому разі постає розкриття об'єкту до навколишнього середовища, організація цікавих ракурсів сприйняття, забезпечення сумісності масштабів об'єкту і оточуючої забудови. Для цього створюються відкриті простори, що можуть включати в себе вхідну та рекреаційну зони, ділянка звільняється від дрібних неважливих будівель і споруд, що можуть заважати сприйняттю головного об'єкту (наприклад, газгольдери в Відні, концерт-холл в Пармі);

- об'єкт залучається до нового архітектурного ансамблю за допомогою прибудов, надбудов, будівництва вставок між корпусами, нового будівництва в комплексі.

Цікаво виконано реновацію вугледобувного комплексу Гран Орну в Бельгії: нові корпуси, що містять виставкові зали, зведено в сучасних формах і матеріалах на місці зруйнованих, таким чином вони доповнюють первісну симетрію комплексу, залишаючись нейтральними до первісної забудови. Можливим прийомом є накладання властивостей новобудови на існуючий об'єкт. Прикладом застосування такого прийому є центр мистецтв Maison Folie в м. Лілль, Франція; Челсі Маркет, США - на фасади старих корпусів частково накладається нова структура, новий культурно-інформаційний шар, який

візуально поєднує їх з новобудовою, наголошує на їх новому функціональному призначенні і не заважає сприйняттю існуючих фасадів будівлі.

Таким чином, діалог між старою і новою забудовою може розвиватися у наступних напрямках:

- 1) виявлення пам'ятки промислової архітектури на тлі нової забудови;
- 2) суміщення властивостей старої і нової забудови, "палімпсест" (рис.1);
- 3) протиставлення старої і нової забудови.

Архітектурно-художнє рішення торговельних комплексів на основі реновації типових нейтральних об'єктів може формуватися в наступних напрямках:

- 1) акцентуація існуючого індустриального образу будівлі;
- 2) використання індустриального образу будівлі в якості фону, накладання якостей сучасної будівлі на вихідний об'єкт;
- 3) формування нового образу громадської будівлі.

Питання особливих рис, які формують образ промислової будівлі, і архітектурно-художньої виразності промислових об'єктів розглядалися в багатьох роботах [1-3,6,7]. С.В. Демідов відзначає, що жодна галузь архітектурної творчості не характеризується такою багатоманітністю специфічних ознак, які відрізняють її від інших галузей, як промислова архітектура і будівництво [1]. До особливостей, які складають індустриальний образ промислової будівлі, можна віднести наступні (рис. 3.6, рис. 3.7):

- збільшений масштаб порівняно із житловою і громадською забудовою,
- укрупнені метричні членування,
- насиченість технологічним, транспортним і інженерним обладнанням,
- виявлення конструктивних елементів в композиції фасадів;
- застосування специфічних форм крупнопрогонових покриттів, які формують силует забудови;
- застосування активного профілю покрівель з ліхтарними надбудовами;
- виразні вертикальні акценти - димові труби, водонапірні башти, градирні;
- характерне для промислових будівель оздоблення фасадів (облицювальні профільовані листи, азбоцементні листи, залізобетонні панелі, відкрита цегляна кладка та ін.).

Важливу роль в архітектурно-художньому рішенні торговельного комплексу відіграє індивідуальність фасаду і внутрішнього середовища, що сприяє запам'ятовуванню об'єкту, виділенню його серед багатьох інших. Саме тому при формуванні торговельного центру на основі реновації можна рекомендувати максимальне використання художньо-емоційного потенціалу, закладеного в існуючій промисловій забудові.

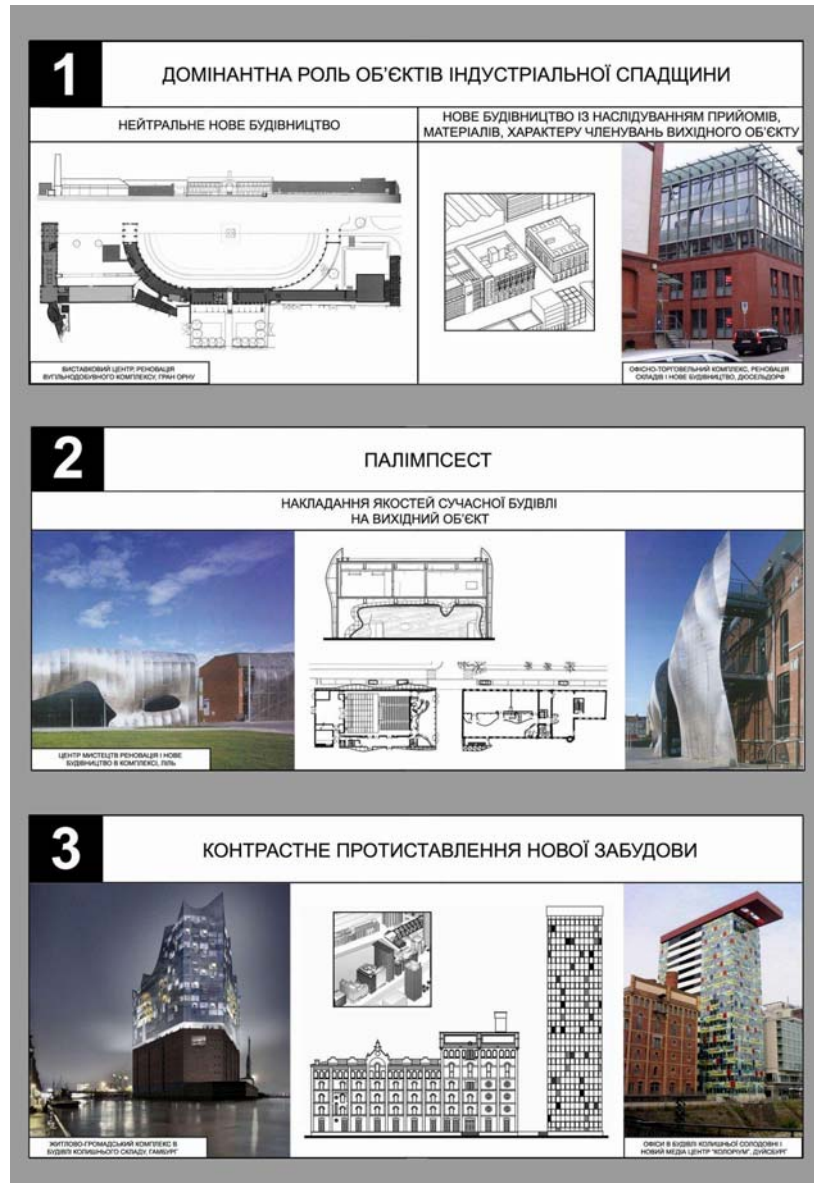

рис. 1 Формування архітектурно-художнього рішення громадсько-торговельних комплексів на основі реновації цінних об'єктів промислової спадщини

рис. 2 Формування архітектурно-художнього рішення громадсько-торговельних комплексів на основі реновації типових нейтральних промислових об'єктів

Однією з особливостей архітектурно-художнього рішення торговельних комплексів є акцентування вхідних груп і комунікаційних вузлів для спрямування потоків відвідувачів, а також виявлення в забудові, покликане привернути увагу до ТЦ як пішоходів, так і тих, хто пересувається автотранспортом.

Останнім часом набула поширення тенденція формування фасадів торговельних комплексів за допомогою рекламних засобів – оздоблення фасадів спеціальною банерною тканиною з широкоформатним друком, рекламними щитами, плазмовими екранами та ін. Такі прийоми мають місце в практиці, але не слід забувати про суто архітектурні властивості об'єкту, які не повинні залежати від швидкозмінних потреб реклами того чи іншого товару.

Література

1. Демидов С.В. Промышленная архитектура существует // Промышленное и гражданское строительство. – 1995. - №2. – С. 47.
2. Гофман В.Л. Фабрично-заводская архитектура. Ч.1 Планировка и конструирование зданий и сооружений промышленных предприятий. Изд. 3-е. – Л, 1932. – 220 с.
3. Ким Н.Н. Промышленная архитектура. – 2-е изд. перераб. и доп. - М, 1988. – 244с
4. Ковалев А. Проблема сохранения памятников промышленного зодчества // Архитектура СССР. – 1971. - №11. – С. 41-44.
5. Проектирование магазинов и торговых центров / К. Канаян, Р. Канаян
6. Рыкова Е.Э. Эволюция тем и идей в промышленной архитектуре // Промышленное и гражданское строительство. – 1998. - №1. – С. 30-31.
7. Сулима П. Что считать памятниками промышленной архитектуры? // Наука и жизнь, - М., 1984, №8. – С. 82 - 83.

Анотація

В статті висвітлено основні прийоми формування архітектурно-художнього рішення торговельних комплексів на основі реновації промислових будівель на прикладах закордонного проектного досвіду в залежності від їхньої історико-культурної значущості.

Анотация

В статье определены принципы формирования архитектурно-художественного решения торговых комплексов на основе реновации промышленных зданий на примерах зарубежного проектного опыта в зависимости от их историко-культурной ценности.

УДК 726.7

О.В. Степанов

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ УСТРОЮ ПРАВОСЛАВНОГО ПАРАФІЯЛЬНОГО ХРАМОВОГО КОМПЛЕКСУ З РОЗВИНЕНИМИ ФУНКЦІЯМИ

Безперечно, храм є головним духовним осередком релігійної громади, її серцем, ядром, архітектурною домінантою, тим більше православної парафії. Але зараз діяльність парафій стає багатовекторною і може мати, крім богослужбової та господарської, ще й культурно-просвітницьку та благодійну функції, які потребують більш широкого розвитку[1].

Сьогодні, з одного боку, у суспільстві зростає кількість соціально незахищених, малозабезпечених громадян, а держава самотужки не може вирішити цих проблем, з іншого – тиснуть на наші духовні та культурні традиції усілякі релігійні течії і деномінації, також зростає інтерес до духовних основ Православ'я. Тому виникає потреба у формуванні мережі потужних багатофункціональних (благодійних, культурно-просвітницьких) православних парафіяльних комплексів, а не лише одних храмів. Держава і Церква вже можуть і повинні вирішувати загальні суспільні питання разом.

Активне будівництво таких церковних комплексів, потребує свого адекватного та якісного архітектурного рішення з урахуванням сучасних тенденцій розширення функцій православних громад.

Аналізуючи, проектування та будівництво сучасних православних храмових комплексів в Україні, виникає висновок, що на сьогодні не достатня забезпеченість комплексними нормативно-методичними розробками для використання їх в сучасній проектній практиці. Приклади тому – розміщення, зонування території, розташування церковних будівель, частіше, має хаотичний чи занадто складний характер. Архітектура таких сакральних комплексів має дві крайнощі – копіювання історичних стилів чи вкрай постмодерністські не канонічні тенденції! Не витримані пропорції, стилістична єдність, символіка.

Останніми роками в Україні були захищено ряд дисертацій, видано декілька науково-популярних книжок, статей, навіть додатки до державних нормативів[3], які так чи інакше пов'язані з даною проблематикою, у яких висвітлені важливі, але узагальнені і локальні питання храмовбудування. Проблема не отримала детального комплексного розгляду з визначенням закономірностей та принципів формування сучасних православних храмових комплексів з розвиненими культурно-просвітницькими та благодійними функціями. Тому є потреба у більш глибокому дослідженні і роботі у науково-

проектній сферах, з метою наблизитись до розв'язання цієї актуальної та важливої проблематики.

Зрозуміло, що дослідження не може не торкнутись закордонного досвіду, української діаспори, західних країн, де влада не забороняла розвиток сакральної архітектури, а навпаки її розвивала. Але, нажаль, прикладів не так багато, що стосується суто православних храмових комплексів. Там на базі зовнішньої стилізації аутентичних українських і російських архітектурних рис і елементів формують незвичні, абстрактні об'єми. Відчувається вплив сучасної архітектури костелів, кірх, де поняття канонічних традицій, вже майже не залишилось. Архітектура має динамічні форми і сучасні матеріали та конструкції. Активне використання історичних стилів і рис, але як “нагадування” і “одяг” на ультрасучасні форми і об'єми. Але благодійні і культурно-просвітні функції працюють активно, за рахунок емігрантів. Цей досвід дуже цікавий, але не у всіх випадках можливі подібні рішення в Україні, треба шукати інші шляхи.

Аналізуючи і пост радянські країни-сусіди, де комплексне православне храмування розвивається особливо динамічно: це Росія і Польща. Архітектура цих храмових комплексів маючи функціональність і зручність – стилізаторська чи взагалі копіює відомі пам'ятки, хоча і в інших пропорціях і розмірах. Ці комплекси більше схожі на невеликі монастирі у сучасних районах (хоча і багато монастирів беруть на себе такі ж самі функції). Але потужність і стрімкий розвиток таких благодійних і просвітніх центрів в Росії, надихає.

Польська архітектура парафіяльних комплексів – вплив російської і грецької архітектури, але це зроблено стильно, сучасно і традиційно одночасно, не дивлячись на довільне тлумачення канонів. Екстер'єр і інтер'єр виконується у єдності стилю та гармонії (що не завжди зустрічається в Україні).

У Росії вже розроблені і кілька років працюють нормативи, які можуть бути корисними і у розвитку нашої української науково-практичної діяльності у сакральній архітектурі.

Згідно аналізу останніх здобутків у цій сфері та вдалих проектно-будівельних прикладів, сучасний парафіяльний храмовий комплекс маючи на меті різну функціональну діяльність потребує такого складу приміщень [1,2]:

1. Богослужбові:

- 1.1. Храм (з одним чи декількома вівтарями та поверхами) з різницею та паламарнею;
- 1.2. Хрещальня з купелю (баптистерієм з повним зануренням);
- 1.3. Водосвятна каплиця чи каплиця-джерело (криниця);
- 1.4. Дзвіниця (дзвонниця), надбудована чи окрема;

2. Просвітницькі:

- 2.1. Класи недільної школи (гімназії чи училища);
- 2.2. Катехизаторські класи;
- 2.3. Багатофункціональна зала зібрань (для парафіяльної ради, проведення урочистостей, концертів, конференцій) з допоміжними приміщеннями;
- 2.4. Бібліотека (друкованої, аудіо-відео інформації) з читачською залогою;
- 2.5. Видавничий (інформаційний) відділ;
- 2.6. Зала для виставкових експозицій.

3. Благодійні:

- 3.1. Богадільня з житловими приміщеннями (медичними та побутовими);
- 3.2. Медичний центр з кімнатою матері та дитини, пологовим та психоневрологічним відділенням (кабінети психіатра, психолога й терапевта), аптекою (якщо парафія має медичну направленість та дозвіл Мінздраву);
- 3.3. Благодійна трапезна (на базі парафіяльної чи окрема) з кухнею;
- 3.4. Пункт приймання-видачі гуманітарної допомоги.

4. Службово-побутові:

- 4.1. Кабінети адміністрації (настоятеля, старости, скарбника);
- 4.2. Кімнати відпочинку духовенства, кліриків і персоналу;
- 4.3. Готель для паломників та гостей (окремий номер для архієрея);
- 4.4. Трапезна з кухнею та коморою;

5. Господарчо-санітарні:

- 5.1. Просфорня;
- 5.2. Різнична;
- 5.3. Пральня;
- 5.4. Санітарні кімнати (туалети, душові);
- 5.5. Майстерні (іконописна, столярна, швейна та інші);
- 5.6. Гараж (на 2-3 службових авто) та паркування на 15-25 авто;
- 5.7. Склади (комори);
- 5.8. Церковна крамниця (при вході на парафію або у храм).

Також храмові комплекси типологічно можна поділити [1,2,3]:

1. Єпархіальний центр – загальноміський;
2. Православна місія – у теренах міста;
3. Парафіяльний комплекс – міський чи сільський (у центрі міста чи села);
4. Монастирський комплекс – приміська зона селищної території (міський район, сільське поселення);
5. У складі комплексів будівель громадського призначення – меморіальна зона селищної території, приміська зона, територія установ, прибудовані чи вбудовані установи, учбові заклади (верхні поверхи);

б. У житлових будинках чи комплексах – прибудовані чи вбудовані у житлові будинки та комплекси.

Але зосередимось на міських парафіяльних комплексах. Кожний з них має свої містобудівні, функціональні, архітектурно-просторові особливості, обов'язкові для усіх видів та відмінні приміщення, різну місткість храмів, церковних будівель і потужності обслуговування парафіян й усіх, хто потребує духовно-матеріальної допомоги.

Не всі сучасні парафіяльні комплекси, які збудовано і будуються, є зразками, але кожен з них важливий у своєму районі, осередку і несе місію Церкви, формує архітектурно-сакральне середовище. Не всі комплекси мають зручне розташування у місті, під'їзд, велику та рівномірну територію, єдиний архітектурний стиль будівель (тим більше одночасне їх будівництво), добре фінансування і багато інших сприятливих факторів. Але вони мають головні споруди і будівлі, у яких є майже всі необхідні приміщення (перелічені вище) згідно духовно-матеріальних потреб та діяльності парафії.

Крім поодиноких нових храмових комплексів (які ще не набрали своєї потужності) зараз є і багато діючих парафіяльних центрів на базі вже існуючих не одне десятиліття чи століття храмів. Такі міські центри можна поділити на:

- **центральний** (зі статусом кафедрального (єпархіального чи патріаршого) головний над всіма благочиннями-районами міста та області): загальноміського (обласного) значення [5];

- **районі** (благочиння): обмеженого значення, якому підпорядковані всі парафії району;

- **місцеві** (мікрорайонні): обмеженого значення, т. б. парафія.

В залежності від кількості парафіян та функціональної направленості діяльності сучасної православної громади (згідно статуту), розраховуються розміри церкви, перелік і місткість допоміжних приміщень [2,3,4], але і з перспективою росту. В залежності від типу парафіяльного комплексу (центрального, районний, місцевий) і його діяльності встановлюються головні, обов'язкові приміщення та служби.

Згідно нормативних документів [2,3] щодо розміщення та складу таких парафіяльних храмових комплексів у містах: “на земельних ділянках храмових комплексів не рекомендується розміщати будинки і споруди, функціонально не зв'язані з ними. Допускається передбачати поруч із земельними ділянками храмів ділянки для розміщення житлових будинків церковного причту, богаділень, готелів, майстерних і господарських служб. Розміри ділянок і номенклатура будинків і споруд, розташовуваних на суміжних ділянках, встановлюються завданням на проектування. При обґрунтуванні в залежності

від місцевих умов житлові будинки церковного причту допускається розміщати на земельних ділянках храмів”[3].

Територію храмового комплексу слід підрозділити і на функціональні зони [3]:

- вхідну;
- храмову;
- допоміжного призначення;
- господарчу.

Щоб зрозуміти недоліки та переваги особливостей устрою сучасного православного храмового комплексу розглянемо, наприклад, генплан парафії (Різдва Христового на Березняках, м. Київ), див. мал.1 [1]:

1. Вхідна зона: зупинка громадського транспорту; в'їзні та вхідні ворота; паркування; церковний кіоск; лави відпочинку; квітник.

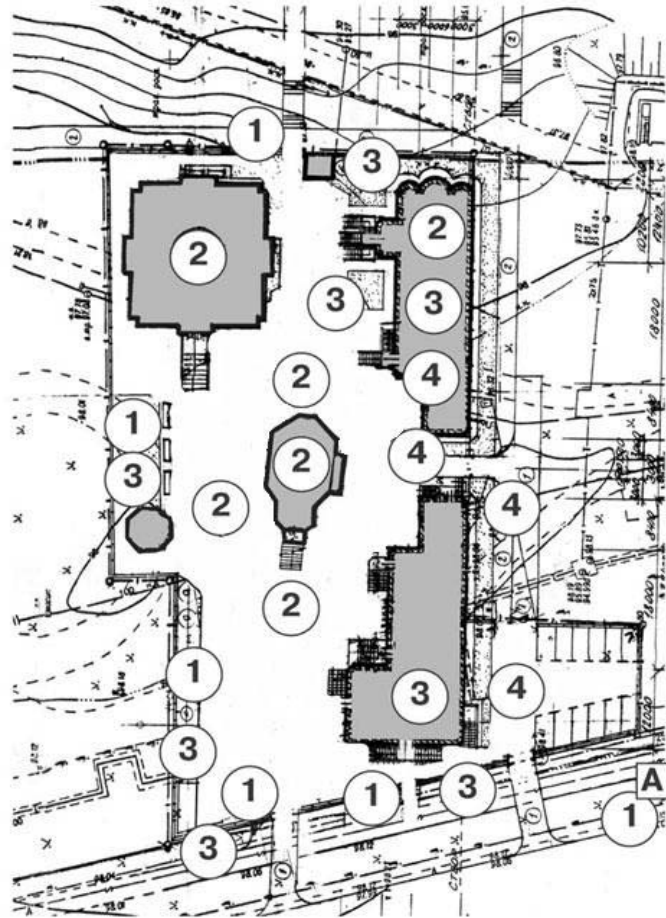
2. Храмова зона: допоміжний храм з хорами та з нижньою церквою; дзвіниця (у складі духовно-просвітницького культурного центру); собор (у перспективі) з хорами та з нижнім храмом; каплиця-джерело; круговий обхід; площа.

3. Допоміжна зона: Духовно-просвітницький культурний центр (у складі двох корпусів), де розмістяться всі служби (див. п. 2-5) – просвітницькі, благодійні, службово-побутові, господарчо-санітарні; громадський туалет; дитячий майданчик; озеленення.

4. Господарська зона: гараж, господарський в'їзд, сміттєзбірник, паркування.

Нажаль, розглянутий устрій парафії Різдва Христового на Березняках у м. Києві є один з небагатьох яскравих сучасних необарокових парафіяльних комплексів на Україні. Не дивлячись на то, він став зразком для багатьох нових храмових комплексів Києва, але і він має свої недоліки.

Сама багатофункціональність нових храмових парафіяльних комплексів підштовхує замовників, архітекторів, інвесторів до пошуку нового об'ємно-планувального рішення. Архітектура таких комплексів, повинна мати єдність з навколишньою забудовою (а якщо це спальний р-н, навпаки формувати середовище), але і заявляти про себе, мати виразність сакральних форм, домінуючу композицію. Церковні будівлі не повинні тіснити та пригнічувати храм. Архітектура повинна говорити про канонічні традиції, але на базі сучасності, а не навпаки. Подальші дослідження та проектні втілення допоможуть знайти архітектурно-типологічні основи формування, оптимальне рішення для будь-якого сучасного багатофункціонального храмового комплексу, доповнить нормативно-методичну базу їхнього проектування і сприятиме підвищенню якості будівництва.

Мал. 1

Література

1. Степанов О.В. "Віра і культура" №5 (34), Київ, 2006, с. 6-7.
2. Кеслер М.Ю., Оболенский А.Н. и др. "Здания, сооружения и комплексы православных храмов" СП 31-103-99, Госстрой России, АХЦ "Арххрам", ГУП ЦПП, Москва, 2000.
3. Куцевич В.В. "Культові будинки та споруди різних конфесій". К.: Київ ЗНДІЕП, 2002. Додаток до ДБН В.2.2-9-99 "Громадські будинки та споруди. Основні положення" – 1.2.
4. Кузьмина Л.И. "Православные храмы", том 2, Православные храмы и комплексы, пособие по проектированию и строительству к (СП 31-103-99) МДС 31-9.2003, АХЦ "АРХХРАМ", Москва, 2003.
5. Степанов О.В. "Віра і культура" №2 (36), Київ, 2007, с.7.

Анотація

В статі розглядається нові тенденції устрою багатофункціональних храмових комплексів, які виникли з приводу соціальних проблем та духовного піднесення. Можливість вирішення – спільна діяльність державних та церковних установ, розробка архітектурно-будівельної нормативної бази. Розглядається сучасна ситуація у цій сфері, состав приміщень, зонування. Науковець наводить приклади і шляхи дослідження та рішення, які внесуть і нові архітектурно-типологічні основи у проектуванні сучасних сакральних комплексів на Україні.

Аннотация

В материале рассматриваются новые тенденции устройства многофункциональных храмовых комплексов, которые возникли в связи с социальными проблемами и духовным подъемом. Возможность решения – совместная деятельность государственных и церковных учреждений, разработка архитектурно-строительной нормативной базы. Рассматривается современная ситуация в этой сфере, состав помещений, зонирование. Автор статьи приводит примеры и пути исследования, решения, которые внесут и новые архитектурно-типологические основы в проектировании современных сакральных комплексов на Украине.

УДК 721.011

Н.В. Шолух

РЕАБИЛИТАЦИОННАЯ СРЕДА КАК ОБЪЕКТ СИСТЕМНОГО АНАЛИЗА: ВЫБОР ОПТИМАЛЬНОЙ МОДЕЛИ ИССЛЕДОВАНИЯ

Постановка проблемы, ее связь с важными социальными и научными задачами. Методы моделирования относятся к числу важнейших аналитических средств методологии системного подхода. На необходимость и целесообразность задействия этих методов в исследованиях, посвященных вопросам совершенствования реабилитационной среды, указывают результаты всех предшествующих научных изысканий, выполненных в данной области: во-первых, формулирование положения о необходимости формирования единого интегрального понятия реабилитационной среды, которое бы отражало в себе аспекты разных значимых областей знаний; во-вторых, выдвижение предварительной концептуальной модели исследования, согласно которой реабилитационная среда должна рассматриваться как система взаимодействия определенных, тесно взаимосвязанных между собой составляющих, способных видоизменяться и эволюционировать во времени под воздействием тех или иных внутренних и внешних факторов; и, в-третьих, существенные преимущества методологии системного подхода, заключающиеся в возможности ее использования для описания и исследования сложных системных объектов и явлений, к числу которых может быть отнесена и реабилитационная среда.

Ценность методов моделирования как средств познания сложной реальной действительности заключается в том, что они допускают значительную степень формализации исследуемых объектов, разделяя их на отдельные составляющие – взаимосвязанные элементы единой системы. Представление сложного объекта в обобщенной форме с достаточной (для данного случая) степенью соответствия существенно упрощает процесс исследования его внутренней структуры, ее основных составляющих и их взаимосвязей. Моделирование считается эффективным методологическим средством, положительно зарекомендовавшим себя во многих областях знаний, в т.ч. в теории архитектуры и градостроительства. В связи с этим необходимо будет выяснить ряд вопросов, которые могут иметь важное значение в исследовании реабилитационной среды. Имеется ли какой-нибудь опыт использования методов моделирования в интересующей нас области? Если да, то каким образом и в какой мере он может быть использован непосредственно в данном исследовании?

Анализ последних публикаций и разработок позволяет говорить о том, что в последнее десятилетие методы моделирования стали весьма активно использоваться в архитектурной науке, что, вероятно, не в последнюю очередь связано с развитием междисциплинарных системных исследований. Об этом свидетельствует большое разнообразие методов моделирования и соответствующих им моделей, которые нашли широкое отражение во многих научных работах по архитектуре и градостроительству, а также в специально разработанных классификациях В.Веникова, В.Штофа и других видных ученых [3, 5, 6, 7 и др.]. Несмотря на общепризнанную эффективность методов моделирования как ведущих аналитических средств исследования сложных архитектурных и градостроительных систем, в исследованиях, посвященных проблемам совершенствования объектов реабилитационного назначения, они используются крайне ограниченно.

Из числа просмотренных нами публикаций, подготовленных в данной области за период начиная с конца прошлого и по начало нынешнего столетий, особый интерес представляет ряд научных работ, выполненных под руководством профессора В.К.Степанова, в частности кандидатская диссертация А.Ю.Розенберга. На наш взгляд, эта работа может служить наглядным примером функционального и морфологического моделирования достаточно сложного объекта исследования – реабилитационной среды специализированного дошкольного учреждения для детей с нарушением опорно-двигательного аппарата. Обобщающие функциональные и архитектурно-планировочные модели этого объекта, сложившиеся на момент исследования, сравниваются с его соответствующими эталонными моделями, построенными в соответствии с требованиями, обусловленными инвалидностью детей. «...анализ исходных составляющих обобщающей архитектурно-планировочной схемы специализированного учреждения позволяет выделить заключенное в ней противоречие, выражающееся в несоответствии специализации учреждения и его архитектурно-средового решения» [2, с. 138-145]. Основываясь на результатах сравнительного анализа соответствующих моделей (которые в данном случае представлены в виде схем) ученым делается вывод о том, что «специализация учреждения реализуется только на функционально-нормативном уровне – наличие специальных помещений, наполняемость групп и т.п., а собственно, архитектурно-средовое решение – планировочная структура, интерьер, оборудование – формируется по аналогии с массовым детским садом и, таким образом, не ориентировано на потребности детей с физической недостаточностью» [2, с. 145].

В исследуемой нами области существует также определенный класс диссертационных и других научных работ, в которых методы моделирования хотя и не используются в должной мере, однако им уделяется повышенное внимание и об их роли говорится в подчеркнуто утвердительной форме [4, 8 и др.]. Нередко для описания и исследования конкретных качеств сложных системных объектов используются модели с неоправданно высокой степенью абстрагирования и обобщения, типа «человек \rightleftharpoons среда» или «человек \rightleftharpoons оборудование \rightleftharpoons среда» и пр. Практика применения такого «глобального моделирования» в архитектурных исследованиях представляется малоэффективной, носящей скорее декларативный характер, нежели практический (упоминание и цитирование здесь работ с ее примерами выходит за рамки интересов данного исследования).

Нерешенная часть проблемы. Формулирование цели и задач исследования. В результате аналитического обзора установлено, что методы моделирования чаще всего используются в работах, в которых понятие реабилитационной среды отождествляется с понятием среды непосредственно рассматриваемых типов реабилитационных учреждений, предназначенных, соответственно, для инвалидов тех или иных медицинских категорий. Другими словами, моделирование используется в очень узком секторе, охватывающем лишь вопросы совершенствования проектных решений отдельных типов специализированных зданий и сооружений (в основном вопросы их функциональной и объемно-планировочной организации). Представляется практически невозможным выявить примеры работ, в которых бы использовались методы моделирования, а реабилитационная среда как объект исследования отождествлялась с гораздо большим разнообразием ее уровней, их составляющих частей и элементов и присущих им особенностей и свойств (– т.е. примеры работ, в которых с помощью моделирования были бы показаны вся сложность и многоуровневость структуры данного объекта, его способность видоизменяться и развиваться, а также многие другие важнейшие качества).

Можно видеть, что опыт использования методов моделирования в данной области относительно невелик, однако это несколько не снижает его научной ценности. В имеющихся работах на примерах создания функциональных, морфологических и прочих видов моделей демонстрируются возможности их использования в описании и исследовании некоторых важнейших качеств системных объектов: наличия в них многоуровневой структуры, иерархичности ее уровней и инвариантности составляющих частей и элементов, их специализации и взаимосвязи и пр. Тем не менее – это лишь очень незначительная часть решения проблемы. В дополнение к имеющемуся опыту необходимо будет выяснить, насколько полно и точно эти и другие качества

системных объектов могут быть представлены с помощью методов моделирования, и, уже с учетом этого, решить, какую из существующих или вновь построенных моделей следует считать наиболее оптимальной и обоснованной в нашем исследовании. В этом видится нерешенная часть проблемы и одновременно главная цель исследования на данном этапе. Для ее достижения предполагается выполнить следующий ряд задач:

- на основе изучения опыта системных исследований в сфере архитектуры и градостроительства, а также других областей знаний выяснить, какими основными качествами (свойствами) и характеристиками должны обладать объекты, функционирующие и развивающиеся как системы;

- с учетом изученного опыта и результатов предыдущих исследований в этой области определить спектр основных качеств реабилитационной среды, являющихся значимыми с точки зрения эффективности ее функционирования и развития как системы;

- рассмотреть существующие методы моделирования и соответствующие им модели на предмет возможности их использования в описании и исследовании определенных (выявленных выше) качеств реабилитационной среды, характеризующих ее как систему;

- на основе рассмотрения возможностей разных видов моделирования в данной области разработать единую оптимальную модель реабилитационной среды, представляющую ее как системный объект и отражающую в себе весь спектр ее соответствующих качеств и характеристик.

Основные свойства и характеристики системных объектов в контексте темы исследования. Рассмотрение различных видов научных работ, посвященных системным исследованиям в сфере архитектуры и градостроительства, а также экологии, социологии, биологии и других областях знаний, позволило установить, что наиболее значимыми качествами системных объектов являются (или в большинстве случаев считаются таковыми) следующие:

- целостность** – одна из важнейших характеристик объектов данного класса, понимаемая как неразрывное единство всех их составляющих частей, каждая из которых является определенным неотъемлемым звеном в системе общего целого; с утратой целостности объекта нарушается и делается практически невозможной его способность как системы осуществлять свою главную (целевую) функцию;

- наличие структуры**, характеризующейся иерархичностью своих уровней и инвариантностью их составляющих частей и элементов; иерархический многоуровневый характер построения объекта предполагает, что все его составляющие будут располагаться по отношению друг к другу в порядке

подчинения – от низшего к высшему уровню; инвариантность структуры говорит об универсальности ее построения и о том, что формальные модели систем, создаваемые с учетом этого качества, также будут в определенной мере универсальными и их можно будет использовать в исследованиях объектов разной степени сложности;

множественность составляющих частей и элементов, обусловленная, в свою очередь, наличием у каждого из них своей специализации – способности выполнять определенную специфическую функцию; необходимость выделения тех или иных частей и элементов напрямую зависит от степени выраженности их специализации и ее значимости с точки зрения общего функционирования объекта как системы – возможности и эффективности осуществления им своей целевой функции;

органичность взаимосвязей составляющих частей и элементов, при которой «изменение параметров одного из них определенным образом влияет на другие и, как правило, нелинейным образом» [7, с. 51]; чем выше уровень таких взаимосвязей в системе, тем выраженнее они являются и тем осязаемее взаимодействие частей и элементов, которые они связывают; органичность взаимосвязей придает системным объектам определенную степень компактности (– что является их другим немаловажным качеством, о котором будет сказано далее);

компактность – весьма условная характеристика системных объектов, которой, в отличие от вышерассмотренных, не всегда уделяется должное внимание; действительно, архитектурные и градостроительные системы, не говоря уже о демоэкосистемах, могут охватывать значительные пространства и территории, иметь крайне разветвленную сложную структуру, трудно укладываемую в какие-либо жестко очерченные рамки; вместе с тем, в контексте нашего исследования компактность является важным качеством уже только потому, что указывает на наличие пусть не всегда зримых, но все-таки существующих границ системных объектов; не лишним будет отметить, что экономичность и возможность автономного функционирования многих искусственно создаваемых систем, а также всевозможных биологических систем (живых существ и их сообществ) не в последнюю очередь зависят от степени их компактности [9 и др.]; более того, для некоторых из таких систем и организмов понятие компактности может «лицетворяться» с условием, обеспечивающим им большую степень неуязвимости и устойчивости к действию неблагоприятных внешних факторов.

Во многих научных работах, посвященных исследованию сложных архитектурных и градостроительных систем, вышперечисленным качествам уделяется особое внимание и, как уже было сказано, они считаются наиболее

значимыми и обязательными при разработке формальных моделей системных объектов. В то же время существует целый ряд других не менее важных их качеств и характеристик, которые хотя и не нашли такого явного отражения в приведенных работах, однако могут иметь принципиальное значение в нашем исследовании и, поэтому, заслуживают соответствующего рассмотрения.

Речь идет о некоторых свойствах, в большей мере присущих социальным и биологическим системам, живым существам и их сообществам, нежели искусственно создаваемым или так называемым неживым системам. По данным социологии, биологии и других смежных наук, в числе важнейших качеств живых систем (помимо того, что уже было сказано) следует считать:

способность видоизменяться и эволюционировать во времени под влиянием внешних и внутренних факторов или, наоборот, **регрессировать (двигаться назад в своем развитии)**, постепенно утрачивая способность к эффективному выполнению своих функций; способности к развитию и регрессированию присущи в той или иной мере практически всем живым системам, независимо от того, насколько высок их уровень организации или насколько значительными или незначительными они являются;

способность адаптироваться к изменяющимся условиям внешнего окружения; приспособление к неблагоприятным внешним условиям для сложных живых систем может сопровождаться временной утратой их некоторых прежних признаков, нарушением и перестройкой отдельных структурных звеньев, частичным или полным делегированием соответствующих функций соседним ненарушенным звеньям, а также прочими адаптивными изменениями; с точки зрения сохранения целостности системы, значение ее адапционных и защитных возможностей трудно переоценить, но следует признать их пределы.

Рассмотрим еще одно важное качество нашего объекта исследования, характеризующее его не только как систему, но и как среду в буквальном смысле этого слова.

Реабилитационная среда в целом как система **ориентирована на взаимодействие с определенной частью населения**: инвалидами, престарелыми и прочими физически или психически ослабленными людьми, нуждающимися в посторонней помощи и реабилитации (сюда же могут быть отнесены административный и обслуживающий персонал реабилитационных учреждений, а также родные и близкие этих людей и другие участвующие и заинтересованные в этом лица). Ориентированность реабилитационной среды на такое взаимодействие предопределена ее основной специализацией, или, другими словами, ее целевой функцией как системы.

Многие архитектурные, градостроительные, экологические и прочие системы, к которым в той или иной мере могут быть применимы понятие и термин «среда», являются ориентированными на определенные категории или группы людей или на население в целом (как, например, в демозкосистемах). В биологических науках под конкретной средой обитания того или иного биологического вида понимается определенная задействованная им часть природного окружения (неосвоенная часть не идентифицируется как среда). В социальных науках среда рассматривается как часть социального окружения, с которой те или иные группы людей или отдельные индивиды активно взаимодействуют в процессе своей жизнедеятельности, и которая, соответственно, оказывает на них определенное влияние.

В этих и многих других областях знаний «представления о среде связаны с изучением взаимодействия носителей предметно-практической деятельности (субъектов среды) с окружением. Иными словами: всякая среда есть среда деятельности, а всякая деятельность – деятельность в среде» [1, с. 81]. С этой точки зрения, для человека, являющегося инвалидом, реабилитационной средой будет только та часть его внешнего окружения, которая тем или иным образом задействована в процессе его жизнедеятельности и реабилитации, и которая напрямую или косвенно содействует преодолению имеющейся у него инвалидности.

Доведено, что разные виды среды, рассматриваемые в соответствующих науках как системы, являются четко ориентированными на взаимодействие с определенными (определяющими их) субъектами деятельности. Принимая это во внимание, можно полагать, что **ориентированность реабилитационной среды на взаимодействие с названной частью населения** есть ее следующая важнейшая характеристика, которая в обязательном порядке должна быть учтена при разработке моделей этого типа объекта, являющегося одновременно и системным и средовым.

Итак, основываясь на результатах этих и предыдущих исследований, выполненных в данной области [10, 11 и др.], можно назвать основные качества реабилитационной среды, характеризующие ее как систему:

целостность, понимаемая как неразрывное единство всех составляющих частей, каждая из которых является определенным звеном в системе общего целого; **наличие структуры**, отличающейся иерархичностью своих уровней и инвариантностью их составляющих частей и элементов; **множественность составляющих частей и элементов**, каждый из которых специализируется на выполнении определенной специфической функции; **органичность взаимосвязей составляющих частей и элементов**, при которой изменение какого-либо одного из них определенным образом влияет на другие;

компактность, понимаемая здесь прежде всего как определенность границ исследуемой системы; **способность видоизменяться и эволюционировать во времени под влиянием внешних и внутренних факторов** или, наоборот, **регрессировать (двигаться назад в своем развитии)**; **способность адаптироваться к изменяющимся условиям внешнего окружения** (понимая здесь также как способность системы своевременно и адекватно реагировать на эти изменения); **ориентированность на взаимодействие с определенным субъектом деятельности** – качество, указывающее на системный и средовой характер объекта.

Приведенный перечень качеств реабилитационной среды как системного объекта безусловно не является окончательным. Однако на данном этапе он может служить определенным основанием и ориентиром при выборе необходимых методов моделирования, с помощью которых можно будет более полно и точно представить наш объект исследования.

Существующие методы моделирования с точки зрения возможности их использования в исследовании реабилитационной среды. В современной теории архитектуры существует, как уже было сказано, относительно большое разнообразие методов моделирования, которые используются в описании и исследовании свойств системных объектов. С точки зрения описания выше выявленных качеств реабилитационной среды, характеризующих ее как систему, наиболее предпочтительными видятся методы логического, системно-структурного и непосредственно морфологического (или объемно-пространственного) моделирования. В нашем исследовании названные методы и соответствующие им модели являются трудно сопоставимыми по своей значимости, так как каждый из них имеет свои определенные преимущества в представлении некоторых важных качеств реабилитационной среды.

На начальном (исходном) этапе особое значение приобретает логическое моделирование, посредством которого можно разрабатывать соответствующие качественные модели системных объектов, пригодные для проведения дальнейших логических, неколичественных исследований. Эффективность использования моделей этого типа объясняется тем, что с их помощью можно представить одновременно разные стороны исследуемого объекта (его наиболее значимые аспекты рассмотрения), которые в реальной ситуации не всегда бывают различимы и которые весьма сложно охватить с какой-либо одной точки зрения. «Якісні моделі дають змогу, – как пишет в одной из своих работ профессор Г.И. Лаврик, – визначити і дослідити взаємозв'язок, взаємовплив та взаємну обумовленість різних на перший погляд категорій, які на можуть спостерігатись безпосередньо; визначити витоки диспропорцій і заздалегідь передбачити можливість появи небажаних тенденцій у розвитку як

отдельных элементов, так и системы в целом» [6, с. 66]. Логические модели позволяют с определенной долей вероятности предвидеть наличие и направленность действия некоторых существенных внешних и внутренних факторов, которые в дальнейшем могут учитываться при прогнозировании поведения системных объектов, а также при выработке соответствующих критериев и предложений по их усовершенствованию и развитию.

Построение качественной модели реабилитационной среды может рассматриваться как логическое завершение всего предшествующего объема работы, посвященного исследованию эволюции данного понятия в различных областях знаний. На основе интерпретации выявленных и проанализированных данных разных наук и последующих логических рассуждений строится качественная модель, отражающая многоаспектность и системность понятия реабилитационной среды. Последняя представляется как неразрывное единство трех ее основных составляющих: реабилитационно-технологической, функционально-планировочной и конструктивно-технической. Каждая из этих составляющих находится в тесном взаимодействии с двумя другими, образуя вместе с ними общее целое – систему. Построенная логическая модель демонстрирует также ряд других важнейших качеств реабилитационной среды, характеризующих ее как системный объект: многоуровневость построения структуры; множественность составляющих частей и элементов, каждый из которых специализируется на выполнении определенной специфической функции и находится в органической взаимосвязи со всеми остальными; компактность, выражающаяся в определенности границ, и др. Зная особенности эволюции каждого из аспектов, которые отражены в основных составляющих моделируемого объекта, можно предположить о наличии у него способностей адаптироваться и видоизменяться под влиянием определенных групп факторов (демографических, психофизиологических, социальных, экономических, культурологических, а также экологических, региональных, научно-технических и пр., включая те, что обусловлены внутренним взаимодействием). Субъект деятельности, определяющий данный объект как среду, показан отдельным элементом («ИНВАЛИДЫ»), условно вынесенным за пределы контура основного изображения модели.

Системно-структурное моделирование и соответствующие ему модели призваны обеспечивать более углубленное и более развернутое представление качеств системных объектов, их основных структурных частей и элементов. Известно, что системные объекты в большинстве своем являются сложными и могут иметь многоуровневую разветвленную структуру. Применение моделей данного типа становится особенно востребованным и оправданным, когда возникает необходимость в акцентировании внимания на том, что отдельные

составляющие исследуемого объекта являются не менее сложными: имеют свою „собственную” структуру, способны функционировать и развиваться как системы, а также проявляют другие свойственные им качества. С помощью системно-структурного моделирования можно добиваться не только более точного отображения некоторых важных качеств системных объектов, но и существенно повышать общую информативную емкость ранее разработанных логических моделей этих объектов, делая их более ценными для использования в дальнейших исследованиях.

На целесообразность задействования этого вида моделирования в нашем исследовании указывает следующее ранее выдвинутое положение работы: основные аспекты понятия реабилитационной среды – реабилитационно-технологический, функционально-планировочный и конструктивно-технический – могут рассматриваться как три ее основные подсистемы, которые способны функционировать, видоизменяться и развиваться оставаясь в рамках одной общей системы. Каждая из этих подсистем, взаимодействуя с двумя другими, образует иерархический ряд взаимосвязанных элементов, дальнейшая классификация которых имеет открытый характер. Открытость классификационных ветвей данных подсистем предполагает неограниченное многообразие проявлений реабилитационной среды как системы (что также можно понимать как отражение ее определенных адаптационных и эволюционных ресурсов).

Морфологическое моделирование используется для отображения особенностей формообразования сложных архитектурных и градостроительных объектов, отличающихся многоуровневой иерархической структурой. Каждый из иерархических уровней таких объектов может характеризоваться своим определенным набором материализованных объемных и пространственных элементов, соответствующим образом увязанных между собой в единую архитектурную композицию. «Усі архітектурні об'єкти, – как отмечают в одной из своих работ Ю.Н.Белоконь и И.А.Фомин, – можуть бути поділені на компонувальні структурні елементи на підставі закономірностей, що обумовлені ієрархічною структурою середовища проживання, яке формується: будівля – архітектурний ансамбль – місто (його планувальні фрагменти) – регіон (його планувальні фрагменти)» [3, с. 123]. Морфологическое моделирование предполагает описание объекта на разных иерархических уровнях его организации и с относительно высокой степенью детализации – что делает этот метод особенно ценным в исследовании системных объектов, являющихся в основе своей многоуровневыми и сложными.

Многоуровневое построение структуры реабилитационной среды – ее важнейшее качество как системного объекта – будет отображено не полностью,

если не будут показаны ее основные иерархические уровни с выделенными в них характерными структурными элементами и связями. Ранее было установлено, что наш объект исследования, также как и вышеупомянутая среда жизнедеятельности, имеет несколько таких уровней, из которых на данном этапе наиболее значимыми представляются следующие:

– уровень непосредственного предметно-пространственного окружения инвалида – определяется требованиями организации персонального пространства человека и спецификой имеющегося у него недуга;

– уровень отдельных специализированных элементов и подразделений – функционально взаимосвязанных групп помещений и зон, предназначенных для инвалидов определённых медицинских категорий (например, секций или блоков в структуре объектов специализированного или общего типа);

– уровень отдельных зданий и комплексов, предназначенных для инвалидов или совместного использования этими людьми и здоровыми (этот уровень, как и предыдущий, предполагает оперирование различными видами пространств: специализированными, общими, комбинированными, ...);

– уровень города, необходимость выделения которого диктуется условиями формирования сети объектов социальной помощи и реабилитации инвалидов, а также особенностями расселения этих людей (в числе основных структурных элементов этого уровня, помимо названных объектов и коммуникационных пространств, могут быть кварталы, районы и другие городские территории, являющиеся зонами концентрированного проживания инвалидов);

– уровень агломерации или нескольких тяготеющих друг к другу городов – определяется общностью сложившейся сети реабилитационных учреждений (которые могут быть как городского, так и областного значения), специализированными предприятиями (местами приложения труда инвалидов), а также многими другими объектами, которые могут использоваться этой частью населения в процессе своей жизнедеятельности и реабилитации.

В завершении этого этапа исследования могут быть сделаны следующие **основные обобщения и выводы:**

1. Рассмотрены возможности представления некоторых важных качеств реабилитационной среды с помощью различных видов моделирования: логического, системно-структурного и морфологического. Модели, разработанные на основе этих методов, различаются между собой разной степенью адекватности и глубины отображения определённых качеств реабилитационной среды как системного объекта.

2. Последовательное сопоставление достоинств логической, системно-структурной и морфологической моделей реабилитационной среды не выявило

весомых оснований для предпочтения какой-либо одной из них. Рассмотренные методы моделирования и соответствующие им модели являются в равной мере ценными для данного исследования и на отдельных этапах его выполнения могут иметь определяющее значение.

3. Построение оптимальной модели исследования реабилитационной среды должно основываться, с одной стороны, на выявлении и всестороннем учете всех ее важнейших качеств как системного объекта и, с другой стороны, на возможностях отображения этих качеств разными методами моделирования. Модель, строящаяся таким образом, создает предпосылки для получения более адекватного и полного представления об объекте, и может служить практической основой для проведения углубленных исследований в данной области.

4. Установлено, что информативно емкими средствами моделирования сложных системных объектов являются открытые классификации. Главные и последующие ветви и уровни таких классификаций строятся исходя из свойств основных составляющих данных объектов. Открытость классификационных ветвей позволяет представить неограниченный иерархический ряд взаимосвязанных структурных элементов этих объектов, а также обозначить спектр факторов, способных оказывать на них влияние.

Составление открытых классификаций по основным составляющим понятия реабилитационной среды – задача следующего этапа исследования.

Литература

1. Архитектура и эмоциональный мир человека / Г.Б.Забельшанский, Г.Б.Минервин, А.Г.Раппапорт, Г.Ю.Сомов. – М.: Стройиздат, 1985. – 208 с.
2. Архитектурная среда обитания инвалидов и престарелых / В.К.Степанов, Н.Н.Щетинина, М.Н.Тюричева и др.; Под ред. В.К.Степанова. – М.: Стройиздат, 1989. – 604 с.
3. Білоконь Ю.М. Наука і творчість в архітектурі / Ю.М.Білоконь, І.О.Фомін; За ред. І.О.Фоміна. – К.: Логос, 2006. – 208с.: Іл. – Бібліогр.:с.207.
4. Калініна О.І. Ергономічні особливості удосконалення житлового середовища: Автореф. дис... канд. архітектури: 18.00.01 / ХДТУБА. – Х., 2003. – 18 с.
5. Коротковський А.Э. Введение в архитектурное моделирование: Учеб. пособие. – М.: Стройиздат, 1975. – 302 с.
6. Лаврик Г.І. Основи системного аналізу в архітектурних дослідженнях і проектуванні: Підручник. – К., КНУБА, 2002. – 140 с.

7. Мироненко В.П. Методологические основы оптимизации архитектурной среды: Дис...докт. архитектуры: 18.00.01. – Х., 1999. – 371 с.
8. Родик Я.С. Ергономічні принципи формування архітектурного середовища реабілітаційних центрів: Автореф. дис...канд. архітектури: 18.00.01 / ХДТУБА. – Х., 2006. – 17 с.
9. Шевелов И.Ш., Марутаев М.А., Шмелев И.П. Золотое сечение: Три взгляда на природу гармонии. – М.: Стройиздат, 1990. – 343 с., ил.
10. Шолух Н.В. Методологические проблемы проектирования реабилитационной среды промышленного города // Проблемы містобудування та архітектури: Вісник ДонНАБА, 2004. – Вип. 6.(48). – С. 87–93.
11. Шолух Н.В. Технологическая составляющая в понятии реабилитационной среды: методологические аспекты // Проблемы містобудування і архітектури: Вісник ДонНАБА. – Макіївка: ДонНАБА, 2006. – Вип. 3 (59). – С. 35–39.

Аннотация

В статье рассматриваются возможности моделирования некоторых значимых свойств реабилитационной среды, характеризующих ее как систему. На основе сопоставления и последовательного учета достоинств логического, системно-структурного и морфологического моделирования строится оптимальная модель исследования реабилитационной среды, сочетающая в себе одновременно преимущества каждого из перечисленных средств.

Ключевые слова: свойства системных объектов, методы моделирования, качественная, системно-структурная и морфологическая модели реабилитационной среды, оптимальная модель исследования.

Анотація

У статті розглядаються можливості моделювання деяких значущих якостей реабілітаційного середовища, що характеризують його як складну багаторівневу систему. На основі порівняння і послідовного урахування можливостей логічного, системно-структурного і морфологічного моделювання будуватиметься оптимальна модель дослідження реабілітаційного середовища, яка поєднує у собі одночасно переваги кожного із перелічених засобів.

Ключові слова: якості системних об'єктів, методи моделювання, якісна, системно-структурна і морфологічна моделі реабілітаційного середовища, оптимальна модель дослідження.

УДК 725

И.М. Щепетова

ЭВОЛЮЦИЯ РАЗВИТИЯ КОНСТРУКТИВНЫХ СИСТЕМ МНОГОЭТАЖНЫХ ЗДАНИЙ

В настоящее время вопрос повышения этажности зданий является одним из важнейших. Общество стоит перед проблемой широкого развития многоэтажного строительства. Это не только решение градостроительных или жилищных проблем, а также сохранение природной среды, сохранение сельскохозяйственных земель, ограничение разрастания городской застройки, решение экономических проблем отдельных регионов и пр.

С другой стороны характер деловой и производственной деятельности людей определяет необходимость создания крупных административных, общественных и производственных комплексов. Существенными являются вопросы связанные с экономией энергии за счет концентрации застройки, уменьшение затрат на транспорт, инженерные коммуникации и пр.

Таким образом, актуальность строительства многоэтажных и высотных зданий определяется факторами социального и экологического характера. Широкое развитие строительных технологий, систем монтажа, современных систем инженерного оборудования, новых эффективных материалов делает возможным применение новых многоэтажных систем зданий.

Повышение этажности выдвигает также необходимость разработки новых технологических решений зданий и их элементов, методов технологии возведения. Разработка новых конструктивных систем возможна на основе современных достижений в области теоретических исследований пространственной работы конструкций под действием силовых нагрузок с учетом использования современной технологии производства строительных материалов, методов монтажа.

Важнейшее значение имеет разработка научно-обоснованной классификации конструктивных систем по типу основных признаков определяющих принципиальную взаимосвязь основных конструкций, обеспечивающих пространственную жесткость и устойчивость многоэтажных объемов зданий.

Несущие системы многоэтажных зданий должны удовлетворять требованиям прочности и пространственной жесткости. Критерием последнего обычно служит величина прогиба верха здания от действия ветровой нагрузки. Если этот прогиб не превышает 1/1000 высоты здания, его жесткость считается обеспеченной. Такая оценка жесткости многоэтажной системы здания несколько условна, так как не учитывает возможные перемещения несущей

системы здания и возникающего при пульсации ветрового напора ускорения колебаний. Совместное действие горизонтальных и вертикальных нагрузок может вызывать значительное нарастание поперечных перемещений несущей системы и усилий в ее элементах, вплоть до потери общей устойчивости здания.

В обеспечении жесткости и устойчивости многоэтажных зданий важную роль играет способность несущей системы здания противостоять силам закручивания в плане. Под действием горизонтальной и вертикальной нагрузок в системе здания происходит не только изгиб в направлении главных осей, но и поворот конструкции вокруг пространственной оси здания. Это особенно отчетливо проявляется в несимметричных в плане несущих системах, в которых равнодействующая ветрового напора не совпадает с осью изгиба несущей системы.

Таким образом, основной причиной возможной потери устойчивости многоэтажного здания является изгибо-крутильные деформации пространственных систем зданий.

Изложенные выше общие положения основных факторов влияющих на пространственную жесткость и устойчивость многоэтажных объектов позволяет определить пути решения этой проблемы выбором наиболее оптимальных конструктивных систем на основе применения новых материалов, новых систем монтажа и пр.

Из всего многообразия конструктивных систем можно выделить четыре «первичных» системы принципиально различающихся по типу вертикальных несущих конструкций (см. рис. 1). «Первичными» можно считать I – каркасные, II – стеновые (диафрагмовые), III – ствольные, IV – оболочковые (трубчатые) системы.

Вертикальными несущими конструкциями в системе I (каркасной) является пространственный рамный каркас, в системе II (стеновая) – поперечные и продольные несущие стены, в системе III (ствольная) – расположение внутри здания пространственной опоры (ствола), в системе IV (оболочковая) – несущие конструкции (опоры или стены) расположены по периметру наружного контура здания.

Сочетанием «первичных» систем образуются «вторичные» конструктивные системы (производные) – I-II – каркасно-стеновые, I-III – каркасно-ствольные, I-IV – каркасно-оболочковые, II-III – стеновые с ядром жесткости, II-IV – ячеистые, III-IV – ствольно-оболочковые (труба в трубе). В практике строительства многоэтажных зданий встречаются, как правило, «вторичные» конструктивные системы. В границах «вторичных» систем образуются разновидности разных подсистем – III-A – многоствольные (с

мостовыми конструкциями), III-B – ствольно-консольные, III-C – ствольные с мостовыми перекрытиями.

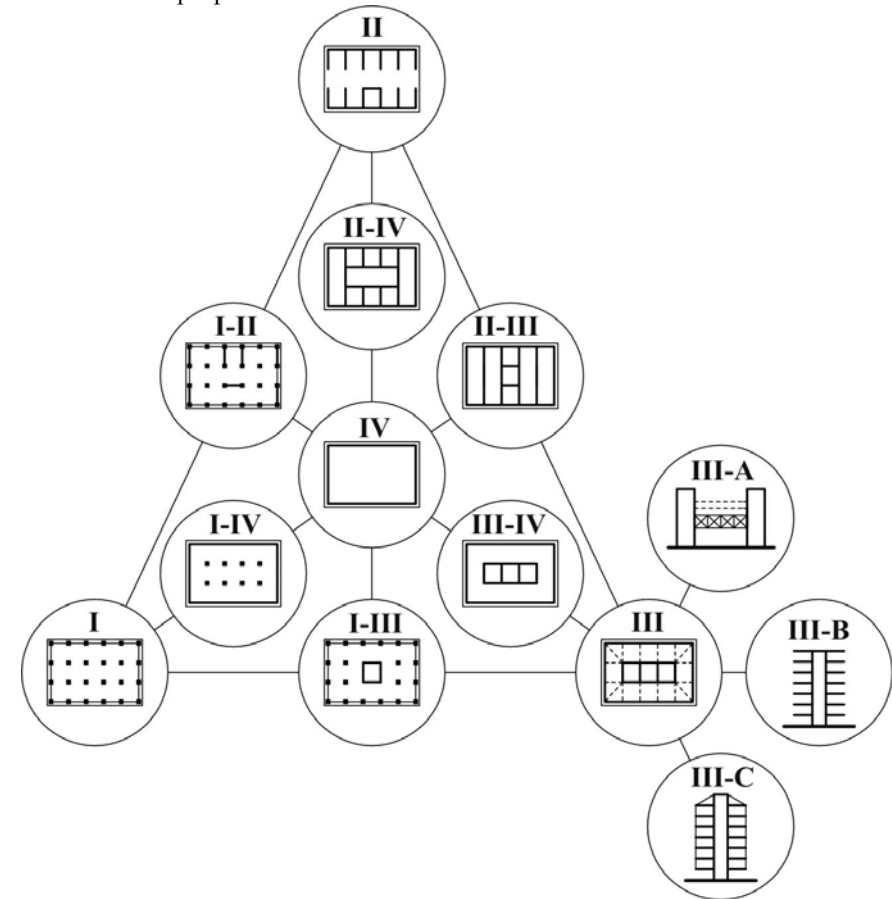

Рис. 1 Классификация конструктивных систем многоэтажных зданий

«Первичные» системы: I – каркасные, II – стеновые (диафрагмовые), III – ствольные, IV – оболочковые (трубчатые).

«Вторичные» системы: I-II – каркасно-стеновые, I-III – каркасно-ствольные, I-IV – каркасно-оболочковые, II-III – стеновые с ядром жесткости, II-IV – ячеистые, III-IV – ствольно-оболочковые (труба в трубе), III-A – многоствольные с мостовыми конструкциями, III-B – ствольно-консольные, III-C – ствольные с подвесными перекрытиями.

Наибольшую пространственную жесткость имеют оболочковые и производные от них системы, в которых несущие вертикальные конструкции располагаются по контуру здания, образуя вертикальный замкнутый объем. Конструктивное решение наружной несущей оболочки может быть различным. В зависимости от высоты здания оболочка может быть из бетонных или железобетонных стен, из безраскосных решетчатых систем с часто расположенными опорами объединенных ригелем, из раскосных конструкций в виде пространственных ферм. Во всех вариантах решения оболочковых систем важнейшим условием пространственной жесткости является сопротивление сдвигу в своей плоскости стены наружной оболочки. Естественно, что в раскосных трубах-оболочках сопротивление сдвигу больше, чем безраскосных или стеновых, образуемых изгибаемыми элементами.

В ствольно-оболочковых системах (труба в трубе) учет сопротивления дисков перекрытий при их совместной работе с оболочкой и стволом снижает изгибающий момент ствола и уменьшает прогиб всей системы. Дальнейшее развитие ствольно-оболочковых систем в строительстве высотных зданий идет в направлении объединения нескольких оболочек в системе здания и создании, таким образом, при повышении высоты зданий укрупненных сечений способных повысить пространственную жесткость многоэтажных объемов зданий.

В ствольно-консольных системах ствол образует единую вертикальную конструкцию, в которой нагрузка возрастает к фундаменту здания. В этой системе достигается максимальная свобода решений фасадных стен и планировочных решений по высоте здания. Область применения таких систем – это создание многоэтажных объемов со свободной поэтажной планировкой. Ограничение конструктивных решений является гибкость консольных перекрытий, поэтому возникает необходимость усиления конструкций консольных дисков перекрытий.

В системах с подвешенными этажами нагрузки от перекрытий передаются через подвески на консольный пояс, расположенный вверху здания. Силы растяжения в подвесках увеличиваются в направлении к верху здания. Нагрузка от перекрытий через консольный пояс передается на ствол. В результате стенки ствола испытывают сжимающее усилие. Подвески работают на растяжение, поэтому не возникает проблемы продольного изгиба и потери устойчивости системы. Как и в системах ствольно-консольных возможно разнообразие архитектурных и конструктивных решений.

Перспективными являются многоствольные системы с большепролетными (мостовыми) конструкциями перекрытий. В таких системах объем многоэтажного здания опирается на большепролетные (мостовые)

конструкции ферм, которые, в свою очередь, опираются на опоры-стволы, расположенные на значительном расстоянии друг от друга. Применение таких систем позволяет решать проблемы застройки на сложном рельефе, сохраняя природный ландшафт местности, решать проблемы реконструкции городской застройки с сохранением исторически сложившихся ансамблей, более экономично решать вопросы увеличения этажности различных зданий. Развитие ствольно-мостовых систем в строительстве многоэтажных и высотных зданий позволяет более широко применять системы многоэтажных атриумов – внутренних дворов-вестибюлей, систем разнообразных планировочных решений и пр.

В заключение следует отметить, что данная классификация исходит из опыта современного строительства и безусловно будет развиваться при появлении новых технологий строительства многоэтажных зданий.

Литература

1. Дроздов Т.Ф. Конструирование и расчет несущих систем многоэтажных зданий и их элементов. М., 1977, 273с.
2. Козак Ю. Конструкции высотных зданий. Пер. с чешского. М., 1986, 308с.
3. Харт Ф., Хенн В., Зонтаг Х. Атлас стальных конструкций. Многоэтажные здания. М., 1977, 351с.
4. Сборные многоэтажные здания. Труды III Международного симпозиума S – 41 МСС и объединенного комитета по высотным зданиям. Публикация № 43.. М., ЦНИИЭПжилища. 1977. 261с.
5. Антонино Терранова. Небоскребы. Авторизированный перевод. А.СТ.-АСТРЕЛЬ. М., 2004, 311с.

Анотація

Досліджуються тенденції виникнення сучасних конструктивних систем багатоповерхових будинків, приводиться їх класифікація та характеристика.

Аннотация

Исследуются тенденции возникновения современных конструктивных систем многоэтажных зданий, приводится их классификация и характеристика

УДК 725;72.01

А.Д. Яблонская

ПРОБЛЕМЫ ТЕРМИНОЛОГИИ И КЛАССИФИКАЦИИ ЖИЛЬЯ. АНАЛИЗ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ ВОПРОСА

«Нельзя внести ясность в
рассуждения, если она сначала
не введена в определения»

В. Гершель

Массовое жилищное строительство - продукт эпохи индустриализации страны. Поставленные государством задачи быстрого ввода новых мощностей изначально исключали как типологическое, конструктивное разнообразие, так и сколько-нибудь выразительную архитектуру этих зданий. В этой ситуации классификационная скромность и обиходные технические термины вполне удовлетворяли архитекторов, проектировщиков, изготовителей и строителей. Потребитель жилья – население - в этом процессе не участвовал.

Последние 10-15 лет ознаменовались бурным, многократным увеличением объемов индивидуального жилищного строительства и резким изменением его типологического диапазона, буквально взорвавшим понятие «стандартное домостроение».

На смену типовому проектированию пришло индивидуальное; рыночные отношения заменили государственно-распределительную систему; разнообразие стройматериалов и пожеланий заказчиков освободило архитекторов и проектировщиков от оков индустриализации и стандартизации, а также, появившееся возможность у населения купить такое жилье, какое хочется и какое по карману, обусловили необходимость создания более разнообразных новых типов жилых зданий.

И если раньше уровень качества вновь возводимого многоэтажного жилья был практически приблизительно одинаковый (колебался в очень небольшом диапазоне), то жилье, которое сейчас строится, сильно различается как по своим характеристикам и параметрам, так и по уровню качества. А это, во-первых, затрудняет проведение контроля, анализа и определения тенденций на будущее, во-вторых, дезориентирует потребителя, а в-третьих, позволяет обманывать того же потребителя, пользуясь размытостью и неопределенностью качественных характеристик жилья, тем, кто продает этот продукт на рынке недвижимости.

Зарегулированная нормами, социальной уравнивающей «справедливостью» система жилищного строительства в настоящее время

очень усложнилась и развилась, но не упорядочилась, и пока еще не структурировалась.

Сейчас практически не существует действенных механизмов влияния на процесс контроля над уровнем качества стоящихся жилых домов. Для управления какой либо системой нужно сначала понять механизмы, происходящие внутри нее и определить цель системы. Для того чтобы знать цель – нужно находится за пределами системы. Если говорить о проблеме определения качества жилья, то потребитель не может управлять этим процессом, так как является частью этой системы.

Уже почти целое столетие жилье является предметом исследований архитекторов и ученых – начиная с Корбюзье, времен Афинской хартии и до наших дней. Развитие теории в этой сфере и реализация ее на практике привело к формированию определенной терминологии, классификаций, определяющих признаков и характеристик и т.п., связанных с жильем.

Но, на сегодняшний день, существует очень большой разрыв между пониманием, каким должно быть жилье в теории и, каким оно реализуется в практике. И куда только делись все демографические, социальные, экономические исследования, функциональные модели, схемы, анализ влияния факторов и пр., пр., пр.

Никто не будет спорить, что жилье – это продукт и как всякий продукт оно должно иметь определенный уровень качества, чтобы удовлетворять определенные потребности. И как всякий продукт оно требует создания системы контроля над уровнем качества, определения стандарта, чтобы, в первую очередь, контролировать, а, во вторую - управлять им.

Для структуризации категорий (уровней) качества жилья, очень важным является четкое определение признаков этого качества – это может быть как количественные (м2, м3, люксы и пр.) показатели, так и качественные (определенные требования и характеристики).

Качество – это внешняя или внутренняя определенность, система характерных черт предметов, теряя которую, предметы перестают быть тем, что они есть.

Самой характерной, определяющей чертой стула является возможность человека на нем сидеть, если нет этой возможности – нет стула, а есть какой то другой предмет.

Следовательно, когда мы говорим о качестве стула, то подразумеваем не сам стул как таковой, как некую определенность, а степень его качества. Стул может быть удобным, не очень удобным, не удобным; высоким, низким; красивым, не красивым; прочным, не прочным; деревянным, металлическим и пр.

Степень качества любого объекта обнаруживается нами его свойствами – степенью надежности и безопасности, степенью удобства, степенью его эстетических характеристик и др. И именно это степень мы и оцениваем.

Когда говорится об оценке качества – под этим подразумевается оценка степени, уровня качества объекта, а не его качество, как таковое.

Степень качества жилья – это уровень удовлетворения определенных запросов представлений потребителя на определенном уровне его развития.

И пещера времен неолита и современный «умный дом» – это все жилье. Оно обладает определяющей характерной чертой: там можно укрыться от непогоды и есть, спать, размножаться в относительной безопасности от воздействий агрессивной внешней среды. А вот уровень его качества разный. Представления о степени качества жилья менялись с развитием потребностей человека и возможностями их реализовать, удовлетворить.

Запросы и представления об уровне качества жилья – это постоянно формируемый процесс. Еще совсем недавно запросы и потребности были достаточно ограниченны, а сегодня выросли в несколько раз.

Современное жилье, в отличие от пещеры обладает очень большим количеством свойств и характеристик.

Степень качества жилья – это совокупность его санитарно-гигиенических, технических, эстетических, конструктивных, функциональных свойств, которые обуславливают степень способности удовлетворять определенные запросы, потребности потребителя, и диапазон этих свойств очень велик.

Но для того чтобы упорядочить и привести это в определенные рамки необходимо, во-первых, определить цель – для чего это нужно.

Цель – это идеальный образ желаемого, возможного или необходимого состояния объекта, представление о том, какой он должен быть.

Во вторых, выделить основные свойства, систематизировать их по степени приоритетов и важности, а потом определить рамки допустимых отклонений, разбив на категории – классифицировать, создать систему, структура которой предусматривает упорядоченное расположение определенных свойств объекта на основе установления связей и зависимостей между признаками этих свойств.

Классификация – упорядочение объектов предметной области по выбранным признакам в соответствии с существующей системой классификации.

Под системой классификации понимается совокупность методов и правил, в результате которых заданное множество разбивается на подмножества, то есть классификационные группировки.

Свойства или характеристики объектов, по которым осуществляется классификация, называются признаками или основаниями классификации.

При классификации объектов предметной области необходимо соблюдать ряд правил: классификация должна осуществляться только по одному основанию, а не по нескольким;

Существуют иерархическая и фасетная системы классификации.

Иерархическая система классификации обеспечивает последовательное разделение множества объектов на соподчиненные группировки. Исходное множество объектов классификации делится сначала по какому-либо признаку на крупные группировки, каждая из которых, в свою очередь дробится на ряд последующих группировок, конкретизируя свойства объектов в виде иерархического логического дерева.

В иерархической классификации объем исходного понятия сужается. Преимуществом иерархической классификации является то, что она не требует высокой квалификации исполнителей при ее организации. Детализация может быть любой глубины, что зависит от конкретных целей. К недостаткам иерархической классификации относится то, что введение дополнительного признака требует существенной переработки всей структуры классификационного множества. Иерархическая классификация не обеспечивает идентификацию объекта. Для каждого объекта нужно указывать его атрибуты (фасеты)- параметры, признаки, свойства.

Система фасетной классификации основана на параллельном разделении множества объектов на независимые классификационные группировки, которые затем формируются в параллельные, независимые фасеты. Таким образом, фасет – это признак, принятый для изучения и дальнейшего уточнения.

При фасетном методе классификации информация об объектах предметной области может детализоваться, то есть не имеет жесткой структуры. Это обеспечивает раскрытие содержания выбранных характеристик до необходимой степени детализации. Важным преимуществом фасетной системы классификации перед иерархической является то, что она имеет более гибкую структуру: изменение содержания фасетов или введение дополнительных не требует пересмотра всей структуры.

Внутри фасета значения признаков могут или просто перечисляться по некоторому порядку или образовывать сложную иерархическую структуру, если существует соподчиненность выделенных признаков.

Примером иерархической системы классификации может быть классификация жилых зданий, которая приводится в Номенклатуре продукции строительства (НПС), разработанной в развитие Государственного классификатора зданий и сооружений (ГК ЗС) и утвержденной приказом Госкомстата Украины № 321 от 30 августа 2002 г. (см. рис. 1).

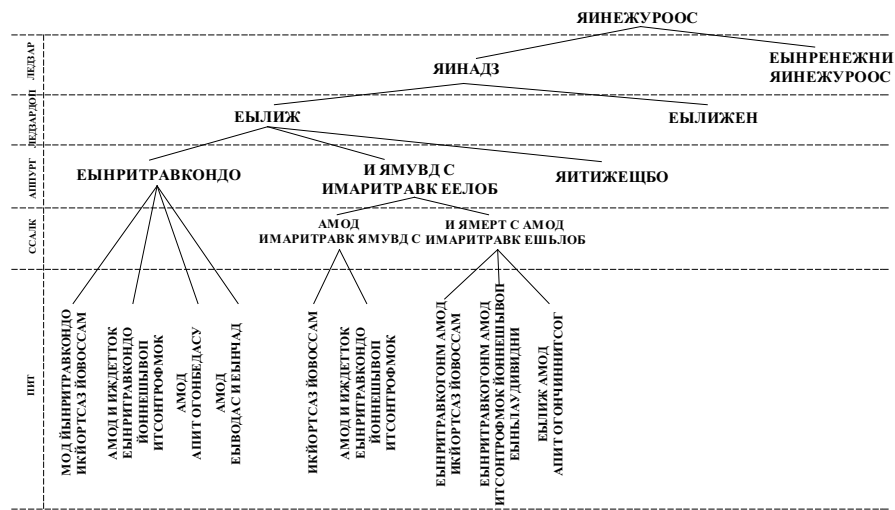

Рис. 1 Классификация жилых зданий

В ней строительная продукция разделена на два раздела: здания и инженерные сооружения. Здания по своему функциональному назначению делятся на подразделы: жилые здания (дома жилые, общежития, дома-интернаты и тому подобное) и нежилые здания (гостиницы, рестораны, здания офисные, здания органов государственного управления, финансового обслуживания, торговые и тому подобное).

В соответствии с этой классификацией здания, объединенные в подраздел “Здания жилые” делятся на группы классы, и типы, в то числе, по уровню комфорта жилья. Например, группа “дома многоквартирные” разделены на дома

одноквартирные массовой застройки, коттеджи и дома повышенной комфортности.

Определять такую классификацию как иерархическую можно условно, так как в ней присутствует много противоречий. Например, в группе «дома многоквартирные» и «дома с двумя и более квартирами», которые объединены признаком «количество квартир» соседствует «общежития», которые нужно классифицировать по признаку «периодичность проживания». Тоже касается типов жилых домов. Введение понятия «повышенной комфортности» не понятно, почему оказалось среди этих объектов.

Признаки классификации жилья, служащие основой для группировки, различны, как и различны их мотивации, предпочтения и условия.

Использовать единый критерий, интегрирующий влияние всех факторов, пока не представляется возможным. Поэтому на практике используется несколько критериев, дающих обоснованное представление об объекте «жилье».

На сегодняшний момент существует большое количество как официальных, так и не официальных, как научно обоснованных, так и рассчитанных на обывателя, созданных для различных целей, классификаций жилья построенных фасетного типа.

Отсутствие упорядоченной классификации приводит к существенным искажениям и неточностям в этой сфере деятельности. Профессиональные понятия, термины, определения и характеристики постепенно заменяются на конъюнктурные или ассоциативно-обывательские. употребляют разные термины для определения одних и тех же понятий, что вносит большую путаницу и не позволяет полноценно и профессионально общаться и понимать друг с другом. А ведь очень важно – дать точное определение того или иного процесса, объекта, явления. Это дает возможность раскрыть или уточнить содержание понятия.

Единый понятийный аппарат, единая, продуманная, научно обоснованная классификация – это возможность скоординировать, связать всю цепочку, всех участников – нормативно-законодательную базу – проектирование – строительство – продажу и реализацию жилья.

Пока все они говорят на разных языках, пользуются разными терминами и определениями, вкладывая в них, только им одним понятный смысл. Но и внутри каждого звена этой цепи «согласия нет», существует терминологическая и понятийная неразбериха, существуют разные термины для определения одних и тех же понятий, что вносит большую путаницу и не позволяет полноценно и профессионально общаться и понимать друг с другом. А ведь очень важно –

дать точное определение того или иного процесса, объекта, явления. Это дает возможность раскрыть или уточнить содержание понятия.

Профессиональная архитектурная терминология и классификация законсервировалась на уровне 70-х годов, нормативно-законодательная реагирует, но неповоротливо и противоречиво, а в сфере реализации и потребления, на так называемом рынке недвижимости, существует масса неточностей, размытых понятий.

Ключевой задачей для классификации любых объектов является выбор оптимального количества признаков, достаточно полно характеризующих объекты классификации и отражающих их особенности.

При классификации объектов жилья очевидна необходимость определения его основных признаков. Это может быть: функциональное назначение, планировочная структура, этажность, материалы и конструкции стен, капитальность, долговечность здания, уровень комфорта и социальная направленность, периодичность проживания и др.

Другие признаки либо уточняют вышеуказанные, либо не отражают существенных особенностей зданий или характеризуют частные их параметры.

Существующая общепринятая фасетная классификация жилых зданий, которая, приводится ниже, содержит в себе много противоречий и сильно устарела.

По признаку «функциональное назначение» многоэтажные здания разделены на жилые, на общественные, на смешанные. Но также существует разделение на жилые и нежилые здания.

По признаку «планировочная структура», согласно типологии жилых зданий, они делятся на: секционные, блокированные, галерейного типа, коридорного типа, индивидуальные и мобильные.

В этой классификации явно присутствует противоречие. Так как два последних типа не отражают структуру жилого дома, как заявлено классификационным признаком.

Нужно еще отметить, что сегодня в практике жилищного строительства практически полностью исчезли жилые дома коридорного, галерейного типа, смешанных структур, что, безусловно, сильно обедняет палитру архитектурно-планировочных приемов, используемых при проектировании жилья, и практически остановило типологические поиски в этой сфере.

По признаку «этажность», согласно теории, жилые здания делятся на: малоэтажные (от 1-го до 2-х этажей), на жилые дома средней этажности (от 3-х до 5-ти этажей), на многоэтажные (от 6-ти до 10-ти этажей), на жилые дома повышенной этажности (от 11-ти до 16-ти этажей) и на высотные (выше 16-ти этажей).

«Этажность», как отличительный признак многоэтажного здания, должна отвечать конструктивным особенностям этого типа зданий, удовлетворять их абсолютному большинству, является общепринятой.

Выше приведенная классификация явно устарела и не отвечает реалиям сегодняшнего дня. Она была актуальна лет 10-15 тому назад, и связано это было с проблемами экономического характера и противопожарными требованиями – требованиями к установке лифтового оборудования и организации незадымляемых лестниц в жилых домах и пр. Не говоря уже о том, что понятия «жилой дом средней этажности», «многоэтажный жилой дом», «жилой дом повышенной этажности» и «высотный жилой дом», которые встречаются в этой классификации – это терминологический нонсенс.

В 1976! году на симпозиуме СІВ была принята классификация по высоте зданий. Сооружения высотой до 30 м отнесены к зданиям повышенной этажности, до 50, 75 и 100 м - соответственно, к I, II и III категориям многоэтажных зданий, свыше 100 м - к высотным зданиям. Очевидно, что для классификации принят критерий высоты, а не этажности, поскольку характерные высоты этажей в отдельных странах приняты различными.

Согласно еще одной международной классификации здания по этажности делятся на малоэтажные (1-3 этажа), на многоэтажные 3 категорий (до 25, до 40, до 60 этажей) и на высотные (свыше 60 этажей).

Таким образом, не только у нас, но и в мире нет единого понимания понятия «многоэтажного (высотного) здания». Отечественная классификация жилых зданий по этажности требует серьезных научных исследований и корректировки.

По признаку «тип основных стеновых материалов» делятся на: каменные, кирпичные, бетонные (железобетонные), деревянные.

По признаку «конструктивная система» делятся на: стеновые с несущими продольными, поперечными стенами, продольно-поперечными, каркасные, монолитные, панельные. Такая классификация содержит в себе противоречие, так как монолитные и панельные это не конструктивные системы, а строительные системы и их нужно классифицировать по принципу изготовления конструкции и способу монтажа. Также в такой классификации отсутствуют конструктивные системы, которые применяются в так называемых высотных жилых зданиях – ствольные и оболочковые.

По признаку «капитальность» существует 4 класса, а **по признаку «долговечность»** - 3 класса – до 25 лет, до 50 лет и до 100лет.

Что касается классификационного признака «уровень комфорта и социальная направленность», то тут в настоящее время тут существует очень много проблем и неопределенностей.

В государственных строительных нормах ГСН В.2.2-15-2005 “Жилые дома. Основные положения” проектируемое жилье разделяют по уровню комфорта и социальной направленности на две категории.

Жилье I категории (коммерческое) – жилье с нормируемыми нижними и ненормируемыми верхними границами площадей квартир и одноквартирных жилых домов (или коттеджей), которые обеспечивают уровень комфорта проживания не ниже минимально допустимого.

Жилье II категории (социальное) – жилье с нормируемыми нижними и верхними границами площадей квартир и жилых комнат общежитий в соответствии с действующими санитарными нормами, которые обеспечивают минимально допустимый уровень комфорта проживания.

Но так как этот классификационный признак касается сферы интереса потребителя жилья, его уровня качества непосредственно, то тут и существует множество трактовок, как классифицировать, по каким критериям. Существуют разделение на: социальное, экономичное и элитарное жилье. В обиход вошли такие термины как муниципальное жилье, эконом-класс, премиум - класс, бизнес-класс, люкс-класс, жилье клубного типа. Также встречается такое разделение на элитное жилье, жилье повышенной комфортности, типовое жилье, жилье низких потребительских качеств. Также используется буквенная идентификация – А (высокое качество), В (хорошее качество), С (удовлетворительное качество), D (посредственное качество), Т (таунхауз). Практически каждая фирма, которая занимается реализацией жилья на рынке недвижимости, имеет свою классификацию. В каждую из таких трактовок вкладывается свой смысл и свои требования к критериям оценки уровня качества. Границы между ними размыты и четко неопределенны.

Украинская Строительная Ассоциация (УСА) предлагает делить жилье на 5 классов – социальное, эконом-класс, бизнес-класс, премиум-класс и де-люкс. Практически такая же классификация используется некоторыми крупными риэлтерскими компаниями в Российской Федерации.

Для аргументированного определения класса жилья используются около 100 параметров и показателей по 7 основным критериям: месторасположение, строительные технические характеристики здания и его конструктивных элементов, благоустройство здания и придомовой территории, социальная инфраструктура здания, материалы и оборудование, техническая инфраструктура, организация управления и эксплуатация дома. Классификация ориентирована в первую очередь на потребителя жилья. Цель такой классификации: позволить объективно определять цену на жилье, которое относится к тому или другому классу жилья, и остановить практику некоторых

компаний манипулировать сознанием покупателя, который приписывает своему жилью несуществующие параметры «элитности».

Но, тем не менее, всех проблем связанных с таким подходом в определении категорий жилья такая классификация не решает.

Нужно четче формулировать критерии отбора и избегать таких терминов, вроде "элитного жилья". Можно и, наверное, нужно жестче классифицировать по местоположению, этажности, числу квартир в доме, качеству планировочных решений как всего дома в целом, так и его квартир, развитости и уровня инженерного оснащения и т.п. Тогда могут появиться реальные, объективно аргументированные подклассы, например, высококачественного жилья, классы жилья средней и низших категорий и пр. Ясно, что одними ценовыми критериями или местоположением объекта здесь не обойтись. Видимо, нужны разные критерии для классов, подклассов, подгрупп и т.д.

По признаку «тип владения» жилье принято делить на: государственное, кооперативное, ведомственное, частное. Но сегодня появляются новые формы владения, которые никак пока не отражены в классификации. Например, кондоминиумы, где жители являются владельцами пространств общего пользования и соответственно несут расходы на их содержание и эксплуатацию.

По признаку «периодичность проживания» в классификации присутствуют только жилые дома и общежития. Сегодня появилось много жилых объектов с более разнообразными типами проживания. Представляется целесообразным классифицировать так: жилье для постоянного проживания и жилье для периодического проживания, внутри которых появятся свои подгруппы, на пример, «жилье на всю жизнь», доходные дома разных классов, дома для особ преклонного возраста, общежития студенческие, дома для инвалидов, дома для бездомных и пр. А такие типы, которые существуют на Западе – дома для одиночек, дома для иммигрантов - пока не получили у нас распространения, но потребность в таком виде социального жилья есть – в его появлении заинтересовано государство и общество.

Предлагаемый анализ классификаций жилых зданий не претендует на окончательную полноту и достаточность. Но он свидетельствует, что сегодня назрела необходимостью в пересмотре существующих подходов к классификации, а также, ее существенной корректировке, что должно лечь в основу единого понятийного аппарата всех участников процесса.

Наряду с терминологией классификация нуждается в определенной устойчивости и нормативной регламентации. Без этого создание современной нормативной базы отечественного многоэтажного жилищного строительства, острую необходимость которой чувствуют все, просто невозможно. Ибо, не

имея единого понятийного аппарата, нормативная база будет грешить неточностями и погрешностями.

Динамично развивающееся многоэтажное строительство постоянно пополняет свой понятийный аппарат новыми терминами, которые отражают происходящие в этой сфере процессы, а так же свидетельствуют про необходимость и актуальность упорядочения этого аппарата.

Это требует анализа ситуации и учета базисных, сложившихся и уже регламентированных понятий и их определений, а также корректировки старых и введения новых классификационных признаков жилья и их структуризации.

Литература

1. ДБН В.2.2.-15-2005 Житлові будинки. Основні положення. К. 2005
2. ДБН 360-92* Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень.
3. ДБН В.2.2-9-99 Громадські будинки та споруди. Основні положення.
4. ДКО 18-2000 Державний класифікатор України. Державний класифікатор будівель та споруд (ДК БС)
5. Яблонская А.Д. Качество современного городского жилища. 1. Бум жилищного строительства и стандарты его качества //н.-т.сб-к „Містобудування та територіальне планування”. Вип. №27, К.:КНУБА.- 2007, с.371-378
6. <http://www.prime-realty.ru>
7. http://www.ssga.ru/metodich/gorod_cadastr
8. <http://www.bdi.spb.ru/arch>

Анотація

Проводиться аналіз стану термінології та класифікаційних вимірів житла та визначається необхідність їх корекції та поповнення, згідно існуючим реаліям часу.

Аннотация

Провидится анализ состояния терминологии и классификационных признаков жилья и определяется необходимость их корректировки и развития в соответствии с реалиями его современного состояния.

УДК 728.01

Н.В.Козлова

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДО ПРОБЛЕМИ ВИРІШЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО ВИГЛЯДУ ЖИТЛА

Вступ. Людина по своїй конструктивній суті є ідеальною. За рахунок раціональності вирішення багатьох елементів, частин тіла, в цілому досягнуто простоту зовнішнього вигляду. Це три головні пропорціональні частини: ноги – нижня частина або основа, тулуб – середня частина, голова – завершення. І тільки так, а не інакше. Це закон природи, це еталон для самої людини. В нашому випадку це принцип проектування будівель і споруд.

Давно відомий той факт, що архітектура – це дзеркало державного благополуччя. Для людини житло – це її мікрокосмос другого порядку. Отже, житлова архітектура – це поєднання загального і індивідуального в одній оболонці.

Постановка проблеми. З настанням незалежності України змінився її державний устрій, соціальний уклад, та це не в повній мірі відобразилося на сучасній житловій архітектурі. Нові методи будівництва, нові оздоблювальні матеріали вбудовані у вже існуючі, давно розроблені архітектурні форми. Новобудови з наростанням поверхів до 25-30-ти, втратили свою пропорційність, інформативну якість, естетичність і нагадують, за народним сленгом, – «етажерки».

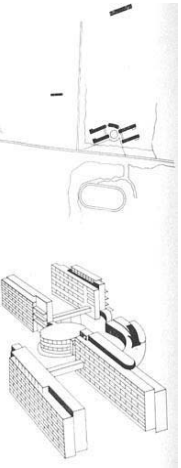
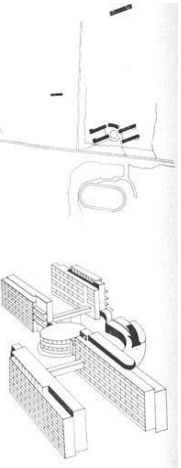
Мета статті. Визначити критерії оцінки та оцінити об'ємно-просторову композицію фасадів житлових будинків кін. ХІХ - поч. ХХІ ст. Виявити аспекти оптимально-насиченого фасаду.

Виклад основного матеріалу. Щоб прослідкувати зміни, які відбулися у вирішенні фасадів житлових будинків було досліджено і охарактеризовано житловий фонд к. ХІХ – поч. ХХ ст.. (див. Табл. №1.) Цей період розділено на такі етапи:

1. *кін. ХІХ - поч. ХХ ст.:* характерним є переважно приватні замовники, що споруджують особняки чи прибуткові будинки в архітектурному стилі;
2. *20-30-ті рр., ХХ ст.:* відбулась зміна державного устрою. Починається етап "архітектури необхідності" – це поверхнева максимальна раціональність з мінімальними затратами часу на проектування та зведення. В СРСР проводяться конкурси на будинки-комуни, створюються їх типові проекти, за якими вони будуються. В одній будові поєднуються функції житла, приготування їжі, покупок, спорту, відпочинку. СРСР повернулося обличчям до домашніх проблем жінки.[1] Причиною невірності у вирішенні житла вважався новий побутовий уклад та незмінене традиційне житло.
3. *к. 30-х - початок 50-х рр., ХХ ст. – період псевдокласичної архітектури:*

Табл. №1.

Характеристика історичних етапів розвитку сучасного житлового фонду.

Приклади житлових будинків		Коротка характеристика етапу
кін. XIX -поч. XX ст.	 Особняк, кін. 19-поч. 20 ст., вул. Інститутська, 8 м. Київ	переважно приватні замовники, що споруджують особняки чи прибуткові будинки в архітектурному стилі.
	 Особняк 1900-10 рр., вул. Інститутська, 26 м. Київ	
 Особняк Аршавського 1907р., вул. Лютеранська 23. м. Київ	 Будинок Городецького В.В. 1901-1903 рр., вул. Банкова 10, м. Київ	
 Конкурс на студентський будинок - комуна. Проект « $y=f(x)$ »		
20-30-ті рр., XX ст.	 Конкурс на студентський будинок - комуна. Проект « $y=f(x)$ »	Етап "архітектури необхідності". Проводяться конкурси на будинки-комуни. В одній будові поєднуються функції житла, приготування їжі, покупок, спорту, відпочинку.

к. 30-х – поч. 50-х рр., XX ст. – період псевдокласицизму	 Житловий будинок-комуна, м. Москва, 1928-1930 рр., арх. М. Гінзбург та ін.	 Житловий будинок для ЦКВКП(б), 1933-1934 рр., арх. І. Жолтовський	Основний композиційний прийом – збільшений в масштабі ордер.
	 Житлова забудова північно-західної частини Васильєвського острова у Петербурзі	 проект будинку з об'ємних блоків та залізобетону	
40-80-ті рр., XX ст. (індустріальне домобудівництво)	 Перший безкаркасний крупнопанельний житловий будинок в Магнітогорську	 Типова житлова забудова Русанівського житлового масиву у м. Києві	 Крупнопанельний житловий будинок по вул. Тичини 14Б в м. Києві

кін. XX – поч. XIX ст. (період каркасного моноліту)			Інвестиційне будівництво. Поверховість від 16 до 22-х, 23-х, 30-ти поверхів. Нова конструктивна схема будинку – каркас з залізобетону. Зростає комфортність житла, за рахунок корисної площі квартири.
	Житлова новобудова по вул.Солом'янській 15А в м.Києві	Житлова новобудова по вул.Старонаводницькій 2/20 в м.Києві	
			
	Житловий будинок по вул.Г.Тимофієвої 3/13 в м.Києві	Житловий будинок по вул.Воровського в м.Києві	

Основний композиційний прийом – збільшений в масштабі ордер. Прийшли до висновку, що для складного життєвого процесу необхідне навколишнє середовище, що функціонує як система, в якій квартира є лише одним із елементів. Після другої світової війни ліквідувались руйнування і компенсувались втрати. Були впроваджені положення Афіїнської хартії по зведенню комплексних, озелених, вільно розташованих житлових масивів, на відстані від промислових підприємств.

4. *50-80-ті рр. XX ст.* Провідна тенденція – „Великий житловий комплекс” – збільшення чисельності житлових груп при оптимальній компактності, – „принцип кукурудзи” – головна мета це комфорт, зручний зв'язок з підприємствами громадського користування. Було проголошено підвищення народногосподарської ефективності міста, як матеріально просторового середовища. Для цього покращувався: догляд за дітьми, приготування їжі, медобслуговування, організація вільного часу. [1]

5. *кін. XX – поч. XIX ст.* Поширюється інвестиційне будівництво, причому впливають іноземні інвестиції. Стрімко зростає поверховість від 16 до 22-х, 23-х, 30-ти поверхів. Намагаються рентабельно використати земельний ресурс при будівництві. Зростає комфортність житла за рахунок корисної площі квартири.

Критеріями для оцінки даних історичних етапів є:

1. *Виявлення внутрішньої структури будинку* – відображення функціонального змісту житлових кімнат на фасаді;

1а. *Поверховість* – масштабність відповідно до сприйняття людиною. При забудові у 12 – 22 поверхи відбувається психологічний тиск на людину;

1б. *Зв'язок з природним середовищем* існує максимум до 5-го поверху через лоджії, відкриті чи закриті балкони. Природне середовище це потік зорових вражень, що змінюються в часі і у просторі. Зв'язок будинку з природою, як єдиної сутності, що добре вписаний в ландшафт. Чи навпаки, ландшафт створено для цієї будівлі.

1в. *Вертикальне композиційне зонування житлового будинку.* Фасад складається з верхнього та нижнього ярусів. Нижній ярус – перші 2-3 поверхи, який ми чітко сприймаємо, починаючи з відстані 2м. Верхній ярус нормально сприймається на відстані 60-100 м або сприймається зі значними викривленнями. Ще є третій ярус частина, так звана „шапка”, що взагалі не сприймається у панельних будинках.

2. *Виявлення конструкцій будинку (тектоніка)* – бездоганність художньої форми архітектурного витвору.

3. *Технологія зведення.* Крупнопанельні будинки, каркасно-монолітні зі стінами з пустотілої цегли.

4а. *Композиція самого фасаду,* силует як частина середовища. Експериментально визначено, що основна частина зорової інформації будується на сприйнятті контурних ліній. Гільдебрант говорить, що „...художественное произведение всегда бывает задумано, как часть некоторой ситуации”. [5] Вирішення фасадів може здійснюватись за принципами:

1. взаємо підпорядкованості;
2. спрямованості до динамічних властивостей, що створить пафос сприйняття.

4б. *Умови сприйняття* житлового будинку. До них відносяться статичне та динамічне сприйняття. Враховуються сприятливі зони для споглядання – фіксовані точки зору. Організація видових кадрів за основними маршрутами руху людей. Такі точки це перехід з одного простору в інший. [5] Також, при сприйнятті видових кадрів треба враховувати „четвертий вимір” - час.

5 *Характер деталей фасаду* відповідно до верхнього і нижнього поясів будинку. Нижній ярус – зв'язок з зовнішнім простором, більш детальне моделювання ближчим до людини масштабом в пішохідній зоні сприйняття (взаємопроникненість просторів) – криті майданчики, навіси, внутрішні наскрізні проходи. Верхній ярус – збільшений ритм елементів членування. Включення у житлову забудову:

- малих архітектурних форм;
- озеленення, при потребі вертикального;
- візуальної комунікації – реклами.

За даними критеріями визначено позитивні і негативні якості фасадів житлових будинків поетапно:

« + »

« - »

1-й етап кін. XIX - поч. XX ст.

відповідність всім поставленим умовам. умови сприйняття розраховані на статичне споглядання

2-й етап 20-30-ті рр., XX ст.

зв'язок з природним середовищем, виявлена технологія зведення психологічний тиск, за рахунок великих площин, оптимальне сприйняття – динамічне.

3-й етап к.30-х – поч.50-х рр., XX ст.

приналежність до архітектурного стилю, пластичність деталей фасаду, зв'язок з природним середовищем, вертикальне зонування, тектоніка. психологічний тиск, за рахунок масштабності, оптимальне сприйняття – динамічне.

4-й етап 40-80-ті рр., XX ст.

зв'язок з природним середовищем, оптимальне вирішення дворового простору – підсвідомий комфорт. сприйняття з різних точок видимості не призводить до отримання якісно нової інформації.

5-й етап кін. XX – поч. XIX ст.

прийняття об'ємне сприйняття багатоповерхівок, мінімальне розчленування вертикальних ярусів будинку, поверхнева тектоніка. повне пригнічення особистості, за рахунок підвищеної поверховості, немає зв'язку з природою, розрахунок на динамічне сприйняття

Висновки. Аналіз житлового фонду кін. XIX – поч. XXI ст. визначив аспекти оптимально-насиченого фасаду житлового будинку:

- робота в архітектурному стилі;
- орієнтація на максимальний інтелектуальний потенціал реципієнта;
- відхід від масовості, однотипності житлових груп;
- врахування динамічного і статичного сприйняття;
- використання принципу домислення;
- врахування „5-го фасаду” – ландшафту;
- врахування вимог відеоекології;
- врахування національних особливостей населення їхніх традицій.

Література

1. Иноземцева А.С. Архитектура индустриальных жилых домов. – К.: Будівельник, 1984. – 72с., ил.
2. Сильвио Массети. Крупные жилые комплексы.: Пер. с нем. Михайлова В.А. – М.: 1971. – С - 4, 24, 66 - 67.
3. Сомов Г.Ю. Пластика архитектурной формы в массовом строительстве. / ЦНИИ теории и истории архитектуры. – М.: Стройиздат, 1986. – 207 с.: ил.
4. Жилищное строительство в СССР. / Под общей редакцией Б.Р.Рубаненко – М.: Стройиздат, 1976. – 280 с.
5. Середюк И.Г. Восприятие архитектурной среды. – Львов.: Вища школа, 1979. – С.10, 54.

Анотація

В статті охарактеризовано житловий фонд к. XIX – поч. XX ст.. За визначеними критеріями оцінено об'ємно-просторову композицію фасадів житлових будинків даного періоду. Виявлено аспекти оптимально-насиченого фасаду.

Аннотация

В статье рассмотрен жилой фонд к. XIX – нач. XX ст.. Дана оценка объемно-пространственной композиции фасадов жилых домов, за выявленными критериями. Определены аспекты оптимально-насыщенного фасада.

УДК 72.01.12

Ю.О. Хараборська

ЗАЛЕЖНІСТЬ МЕТОДУ ОЦІНКИ ВІД СПЕЦИФІКИ ОБ'ЄКТУ - ЦІЛІСНОГО ЖИТЛОВОГО УТВОРЕННЯ (ЦЖУ)

Використання методик кількісної оцінки якості - системної та вартісної - найбільш доцільне на ранніх, самих відповідальних стадіях проектування цілісних житлових утворень, коли визначається головний напрямок пошуків архітектурного функціонально-планувального рішення. Завдяки своїй оперативності та практично високій точності оцінки, ці методи дозволяють у досить короткий строк виявити тенденції до зміни якості структури цілісних житлових утворень в залежності від тих чи інших планувальних прийомів. Але тут слід відмітити, що навіть найоб'єктивніша методика не призведе до доброго результату, якщо не виконуються всі суттєві вимоги до вихідних даних та процедур оцінки.

Перш, ніж скористатись згаданими методиками, необхідно визначити, чи включає в себе об'єкт дослідження всі системно-необхідні компоненти, тобто

чи є він цілісним з функціональної точки зору (якщо він не є цілісним - необхідно провести відповідні корекції шляхом допроекування). Цілісність є фундаментальною ознакою системних об'єктів, і по суті, є синонімом терміну "система". Використання методу не допускає довільної зміни якогось одного з компонентів, тому що об'єкти містобудування, як системи, досить динамічні і внутрішньо взаємопов'язані так, що зміна навіть одного з параметрів стане причиною зміни інших, іноді багатьох, компонентів. Свавілья, - нехтування законами системи (ЦЖУ), - в кінцевому результаті неодмінно приводить до помилки, - хибного результату.

Якщо говорити про метод оцінки за допомогою системного критерію (на основі принципу компактності), то системна природа цього методу зумовлює необхідність урахування не всіх можливих, а лише основних, визначальних факторів, які вирішальним чином впливають на "поведінку" системи. Складні системи, такі як ЦЖУ, мають високу чутливість до змін навіть невеликої кількості визначальних параметрів і до деяких змін структури системи.

Сьогодні ще існує точка зору, що всі архітектурні об'єкти по своїй суті полікритеріальні, тобто обов'язково оцінюються та регулюються на основі використання сукупності, деякої множини різних критеріїв, - економічних, естетичних та інших. Але численні спроби реалізувати на практиці цю ідею полікритеріальної оцінки не призвели до успіху як в архітектурній теорії, так і в таких загальних галузях знань, як теорія дослідження операцій та інші.

Можна назвати не менше двох причин неефективності управління функціонуванням та розвитком архітектурних об'єктів на основі кількох критеріїв (концепції полікритеріальності):

1) не враховується той факт, що всі без винятку цілісні з функціональної точки зору архітектурні та містобудівельні об'єкти мають ієрархічну структуру, що обумовлює необхідність дедуктивного почергового прийняття рішення окремо по кожному з рівней - "зверху - вниз". Тому правильно було б тут говорити не про "кількість критеріїв", а про існування своєрідного "дерева критеріїв", яке має ієрархічну структуру;

2) багатоаспектність якості "по горизонталі" по кожному з ієрархічних рівнів - утилітарність (споживча вартість), економічність, естетичність (композиційна досконалість), та інш., - бо всі ці сторони якості є суто різні прояви загально системного фундаментального принципу "найменшої дії" (принцип Мопертуї), що обумовлює потенційну можливість отримання кількісного, так званого "генерального" критерію, який об'єднує в собі всі сторони загальної якості об'єкту, що досліджується чи проектується. Оскільки життя свідчить, що врахування майже всіх факторів і елементів, а така можливість сьогодні існує на ос-

нові використання електронно-обчислювальної техніки, не тільки не допомагає досягти оптимуму, але навпаки, сприяє помилкам ще більшої значущості.

Уважне ознайомлення з завданням оцінки та вибору рішення на рівні ЦЖУ приводить до висновку, що тут вирішується, по суті, та сама задача, що і на рівні помешкання чи будинку, які є об'єктами найнижчого рівня цілісності. Принципи формування того чи іншого етапу вирішення задачі, - зіставлюваності, визначення цільової функції і т. д., - в своїй основі залишаються незмінними в силу дії системного принципу інваріантності формальної функціональної структури ЦЖУ.

Важливу роль при дослідженні та оцінці грає також характер вихідної інформації. Хоч сам системний метод і заснований на функціональних методах компактності, визначальних ознак, інваріантності структури, ієрархічності та інших, - в своїй формальній частині він індіферентний по відношенню до того, яке завдання вирішується за його допомогою; результат рішення здебільшого залежить від повноти та об'єктивності інформації, яка використовується при розрахунках. Що до методу вартісної оцінки, то його також можна легко адаптувати до типу задач, які вирішуються за його допомогою. Результат їх вирішення, як і у випадку використання системного методу, залежить від вихідної інформації, її повноти та характеру. Якщо інформація пов'язана з специфікою об'єкту, часу та умов будівництва, то це є задача проектування. Якщо ж, наприклад, виникає необхідність прослідкувати динаміку розвитку об'єкту в часі - ми стикаємось з завданням прогнозування, визначенням міри вірогідності рішення. У випадку, коли інформація хоча і задана кількісно, але носить в деякій мірі загальний характер і не пов'язана з конкретною ситуацією (реальним об'єктом), то це задача дослідницького типу.

Звичайно, що такий поділ задач з урахуванням специфіки вихідних даних, на дослідницьку, проектну та прогнозну, дещо умовне, при проектуванні часто приходиться вирішувати задачі дослідницького характеру, а при прогнозуванні - використовувати експериментальне проектування і таке інше. Але при вирішенні будь-якої з перерахованих задач необхідно виконання ряду загальних процедур:

- визначити необхідні та достатні дані про об'єкт;
- сформувати варіанти функціональних зв'язків об'єкту (його, так звану, функціональну структуру);
- сформувати варіанти просторових (планувальних) зв'язків об'єкту;
- провести оцінку, порівняння (ранжування), вибір варіантів за системним критерієм ефективності чи вартісним критерієм.

Поряд з дослідницьким, проектним та прогнозними різновидами задач, особливе місце займають задачі, які умовно можна назвати "типологічними". Ці

задачі передбачають вибір серед кількох варіантів найбільш ефективного з точки зору функціонально-планувальної доцільності.

В сфері містобудування на сучасному етапі можна виділити ряд в достатній мірі самостійних типологічних задач, рішення яких дає змогу отримати той чи інший результат, - прогнозний, проектний чи інший, - в залежності від поставленої мети:

- формування функціонально-просторової структури ЦЖУ (в залежності від його ієрархічного рівня);
- формування функціонально-просторової структури житлового району, - як цілісного об'єкту;
- формування функціонально-просторової структури міста, з точки зору функціональної самодостатності як цілісної системи.

Література

1. ДБН 360-92* "Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень". - К. Держбуд України 2002.-108с.
2. Лаврик Г.И. Качество проектирования жилища. - К.: Будівельник, 1976.-145с.
3. Нагинская В.С. Основы и методы вариантного проектирования пром. зданий. Автореф. дис... д-ра тех. наук.18.00.02. - М., 1983.- 18с.
4. Негай Г.А. Методы проектирования архитектурных форм. Автореф. дис. канд. арх. 18.00.01. - М., 1983.- 19с.
5. Фомін І.О. Основы теории містобудування. - К.: Наукова думка, 1997. - 187с.
6. Шимко В.Т. Архитектурное формирование городской среды. - М.: Высшая школа, 1990. - 220с.
7. Яблонская А. Д. Анализ архитектурно-планировочной структуры жилых зданий и их элементов на основе стоимостной сопоставимой оценки. Дис. канд. арх.18.00.02 / К., 1980.-135с.

Анотація

В статті "Залежність методу оцінки від специфіки об'єкту - цілісного житлового утворення (ЦЖУ)" йдеться про залежність обрання методу оцінки від типу задач, які вирішуються за його допомогою, та повноти і характеру вихідної інформації.

Аннотация

В статье "Зависимость метода оценки от специфики объекта - целостного жилого образования (ЦЖУ)" речь идет о зависимости выбора метода оценки от типа решаемых задач, а также полноты и характера исходной информации.

УДК 729.6:693.6(075.8)

В.В. Самойлович

АРХІТЕКТУРНЕ ОПОРЯДЖЕННЯ БУДІВЕЛЬ ЯК НАУКОВИЙ НАПРЯМ

Наукові дослідження в сфері опорядження будівель і споруд займають значне місце в сучасній будівельній науці. Головним напрямом у цій сфері є наукові дослідження, які націлені на вдосконалення технологічних процесів щодо опорядження поверхонь та розширення номенклатури і асортименту опоряджувальних матеріалів. Разом з тим поза увагою залишається цілий ряд питань щодо науково обгрунтованого вибору і раціонального застосування опорядження поверхонь будівель, які стали особливо актуальні в наш час.

Якщо 70-80 років тому номенклатура різних видів опорядження не перевищувала 20-ти найменувань, то сьогодні вона нараховує сотні. До того ж, слід зауважити, що сучасне опорядження – це не тільки додатковий шар оздоблювального матеріалу, який нанесений на поверхню конструкції або закріплений на цій поверхні, надає їй додаткових експлуатаційних і декоративних якостей. Існує цілий ряд рішень, коли важко або неможливо провести межу між будівельними конструкціями і опорядженням у зв'язку з тим, що деякі з них сполучають у собі кілька функцій, у тому числі і облицювальні. Прикладом можуть служити тришарові панелі огорожуючих конструкцій, підвісні стелі тощо. Необхідність додаткового утеплення більшості будівель також потребує обов'язкового опорядження їх поверхонь.

Таким чином, зараз немає жодної поверхні будь-якої будівлі, яка б не була вкрита опоряджувальним шаром. Опоряджувальні матеріали стали своєрідною «палітрою» архітектора, без якої неможливе втілення в натурі жодного творчого задуму. Ця палітра сьогодні надзвичайно різноманітна, дуже швидко розширюється і поповнюється десятками невідомих раніше видів штучних матеріалів з широким діапазоном нових корисних властивостей і якостей.

До недавнього часу номенклатура опоряджувальних матеріалів поповнювалась впродовж досить тривалого часу, що дозволяло архітекторам і будівельникам отримувати достатню інформацію щодо властивостей опорядження, яка ґрунтувалася на багаторічному досвіді його експлуатації.

Бурхливий зріст номенклатури вітчизняних матеріалів і нових видів опорядження відбувся на кінці 90-х років 20 ст. Вже в ті часи виникла проблема вибору і раціонального застосування нових видів опорядження. З'явилися перші наукові праці з цієї галузі, до яких перш за все слід віднести роботи Є.В. Кавіна, Д.П. Айрапетова та ін. [1; 2].

За відносно короткий 30-ти річний період відбулася фільтрація нових матеріалів, яка здійснювалась шляхом експериментального застосування. Багато з

перелічених матеріалів і видів опорядження вже не використовуються в сучасному будівництві, інші були модифіковані відповідно новим архітектурно-будівельним вимогам.

Період, що починається з кінця 90-х років 20 ст. і до теперішнього часу, характеризується ще більшим зростанням номенклатури опоряджувальних матеріалів, яка перевищує попередню у кілька разів.

В наш час значного росту наукових розробок і висококомунікованого виробництва промисловість і будівельний ринок пропонують сотні видів опоряджувальних матеріалів і численні асортиментні різновидності кожного з них. Опорядження дедалі ускладнюється, набуває нових архітектурно-будівельних властивостей, а відсутність багаторічного досвіду застосування в різних експлуатаційних умовах робить непередбачуваним стан первісних архітектурних властивостей протягом запланованого строку служби будівлі.

Як показує сучасний досвід проектування і будівництва, вибір нових видів опорядження будівель ґрунтується на евристичному підході, коли проектне рішення опорядження будівлі залежить від інтуїції і майстерності проектувальника або групи проектувальників. Якщо досвідчений архітектор робить такий вибір на підставі знань, що набуті протягом багаторічної практики, то архітектору з незначним досвідом роботи рішення такої задачі без застосування спеціальної методики і допоміжного інструменту не під силу.

Стандарти на деякі опоряджувальні матеріали, рекламні проспекти фірм-виробників та довідкова література не в повній мірі розкривають саме архітектурні властивості опорядження, що також утруднює його раціональний вибір і застосування. Так основним недоліком сучасних нормативних документів, на наш погляд, є те, що як і раніше в Україні зберігається тенденція їх розробки, виходячи, перш за все, з технологічних і економічних факторів. Ці фактори є дуже важливими, але вони враховують інтереси виробника, а не споживача. На думку фахівців [3] в першу чергу необхідно орієнтуватися на потреби людини, її вимоги до конкретного елементу середовища, що створюється для забезпечення її життєдіяльності.

Дані щодо фізико-механічних показників опоряджувальних матеріалів, які містяться в проспектах і довідковій літературі, недостатньо пов'язані з параметрами експлуатаційних навантажень, що діють на опорядження. Вони не враховують і не можуть враховувати весь спектр архітектурно-експлуатаційних вимог, які обумовлені значною кількістю типів приміщень житлових і громадських будівель та різноманітними природнокліматичними умовами районів будівництва.

Як свідчить досвід експлуатації житлових і громадських будівель, невдале застосування опорядження призводить до передчасного порушення комфор-

тних умов життєдіяльності людини, негативного впливу на її здоров'я і втрат первісних архітектурно-художніх властивостей за короткий термін експлуатації. Адже передчасно пошкоджений лінолеум або облицювальна плитка, забруднення лицевого шару фасаду промисловими викидами або ж руйнування зовнішнього опорядження [4] тощо, зводять нанівець первісне архітектурне рішення.

Вирішення цієї проблеми вбачається в розробці оперативних методів кількісної і якісної оцінки архітектурних властивостей опорядження поверхонь будівель з метою раціонального вибору для застосування в різних за функціональним призначенням приміщеннях і природно-кліматичних умовах.

У цьому аспекті вважається доцільним виділити новий науковий напрям дослідження – *архітектурне опорядження* будівель, який поповнює перелік таких напрямків, як архітектурна композиція, архітектурна типологія, архітектурна ергономіка, архітектурне матеріалознавство та ін.

Архітектурне опорядження – прикладна наука, що вивчає функціональні, експлуатаційні та естетичні властивості різних видів опорядження поверхонь житлових і громадських будівель з метою визначення найбільш доцільної сфери їх практичного застосування як складової формування архітектурного середовища. При цьому враховується не тільки вплив опорядження на естетичну організацію архітектурної форми, але й на утворення комфортних умов життєдіяльності людини (термічних, акустичних, світло-кольорових, санітарно-гігієнічних тощо) і забезпечення довговічності первісних естетичних властивостей архітектурного середовища.

В науковій літературі відомо декілька теоретичних і методичних робіт, які були націлені на прийняття ефективного і якісного вирішення опорядження будівель [5–7]. Але їх головною вадою є те, що *вони передбачають порівняння властивостей опорядження або опоряджувальних матеріалів тільки між собою, не беручи до уваги майбутні умови експлуатації*. Тому вибір кращого за якістю матеріалу ще не свідчить про те, що він може бути застосований в даних експлуатаційних умовах з гарантією надійної і довговічної служби. Під час вибору для певних умов кращого серед кількох матеріалів слід зіставляти сукупність властивостей цих матеріалів не тільки один з одним, але і з *комплексом архітектурних вимог до опорядження і опоряджувальних матеріалів*, які обумовлюються місцем і призначенням опоряджувальної поверхні.

Мета даної роботи – розкрити основні напрямки досліджень у сфері архітектурного опорядження.

Одним з найважливіших завдань формування архітектурного середовища є досягнення комфорту, під яким мається на увазі сукупність позитивних психологічних і фізіологічних відчуттів людини у процесі її контактів з предметами

або середовищем [8]. Комфорт сприяє створенню оптимальних умов для проведення конкретних соціальних процесів, що визначаються функціональним призначенням будівлі чи споруди.

Створення комфорту життєдіяльності людини здійснюється задоволенням вимог до температурно-вологісного режиму, акустичних і світло-кольорових характеристик, повітряного середовища, психологічного настрою тощо.

Немаловажну роль у створенні комфорту відіграє опорядження поверхонь приміщень, вплив якого на цілий ряд характеристик середовища недостатньо розкритий в науковій літературі (рис. 1). Застосування опорядження тільки для вирішення суто оформлювальних задач може призвести до дискомфортних умов. Як стверджують гігієністи [9], дискомфортні умови мікроклімату помешкання може викликати застудні захворювання, захворювання периферичної нервової системи, перегріву, порушення серцево-судинної діяльності, шлунково-кишкового захворювання у дітей тощо.

Головною задачею означеного напрямку досліджень є розробка комплексу архітектурних вимог до опорядження поверхонь і опоряджувальних матеріалів, які значно різняться між собою в залежності від функціонального призначення приміщень або кліматичних особливостей району забудови.

Так, інтер'єр, що являє собою матеріальне просторове середовище, поряд із загальними принципами, має певні відмінності відповідно різних галузей архітектури.

Інтер'єри житлових будівель створюють просторове середовище для побутових процесів, що відбуваються в родині; в інтер'єрах громадських будівель відбувається суспільне життя людей; інтер'єри промислових будівель, в свою чергу, є просторовим середовищем для людей в процесі виробництва. Очевидно, що питання опорядження поверхонь елементів інтер'єрів різного призначення необхідно вирішувати з урахуванням особливостей життєдіяльності людини, що в них відбувається.

Склад вимог до опорядження елементів інтер'єра в межах однієї квартири також значно відрізняється один від одного. Так, наприклад, якщо в спальні опорядження поверхонь повинно не перешкоджувати проникненню пари через товщу стіни і створювати певний світло-кольоровий комфорт із застосуванням заспокійливих тонів матеріалів, то опорядження стін кухні, в свою чергу, має бути стійким до високої температури, вогню і води, витримувати багаторазове чищення із застосуванням миючих засобів і створювати атмосферу чистоти.

Ще більша різниця між вимогами до опорядження поверхонь приміщень різного призначення спостерігається в громадських будівлях.

Так, наприклад, процеси життєдіяльності у приміщеннях, що призначені для використання під офіс, характеризуються багаточасовою працею за столом. Це, в свою чергу, вимагає “теплого” покриття підлоги, що відповідає вимогам створення термічної комфортності і необхідного рівня освітленості. Подібні вимоги ставлять також і для інших приміщень зі схожими процесами життєдіяльності. До них можна віднести кабінети, приймальні пункти, кімнати для занять, бібліотечні приміщення, аудиторії тощо. Але, якщо в приміщенні працює значна кількість людей і, більш того, проводяться заняття з викладачем, виникає додаткова необхідність влаштування звукопоглинальної стелі. Адже комфортні умови таких приміщень визначаються також акустичним режимом, який характеризується якістю сприйняття звуку.

Інший склад функціональних, експлуатаційних і естетичних вимог ставлять до кабінетів і приймалень медично-оздоровчих закладів. Опорядження поверхонь в таких приміщеннях повинно, крім перелічених вище вимог, відповідати певним санітарно-гігієнічним вимогам (не мати глибоких стиків, шорсткості поверхні), характеризуватися стійкістю до хімічних речовин і та ін., тобто бути придатним для щоденного прибирання із застосуванням дезінфікуючих засобів.

Певні особливості мають вимоги до опорядження спортивних приміщень, шкільних класів для професійного навчання, лабораторій, гарячих і холодних цехів підприємств громадського харчування тощо.

Зовнішнє опорядження будівель, в свою чергу, повинно протистояти руйнівній дії кліматичних і атмосферних чинників. До нього ставляться вимоги морозостійкості, вологостійкості, стійкості до стираючої дії вітрів з пилом, руйнівної дії забруднення атмосфери та ін.

Але перелічені вимоги не однакові за своїм складом в різних кліматичних районах забудови і оточуючого середовища. Так, наприклад, у південних районах більше уваги приділяють стійкості опорядження до ультрафіолетового випромінювання, яке чинить руйнівну дію декоративним покриттям і виробам з полімерних матеріалів; в районах з частими дощами – водостійкості та ін.

Важливою складовою комплексу архітектурних вимог до опорядження житлових і громадських будівель є естетичні вимоги, які докладніше розкриті в попередній роботі [10].

Застосування означених архітектурних вимог не обмежується тільки оцінкою і вибором опорядження інтер'єрів і фасадів будівель. Вони мають пряме відношення і до сертифікації продукції, яка насичує український ринок. Сертифікації підлягають не тільки ті матеріали, що виготовляють вітчизняні підприємства, а і імпортована продукція. Значний потік нових матеріалів, що надходять в нашу країну щорічно, також обумовлює необхідність удосконалення ме-

тодики оцінки їх архітектурних властивостей. Особливого значення така методика набуває під час визначення архітектурних властивостей і сфери застосування нових видів матеріалів, які ще не мають аналогів серед тих, що набули достатній досвід використання в практиці будівництва.

Для України, яка сьогодні перебуває в стані відновлення промисловості будівельних матеріалів взагалі і розвитку та розширення номенклатури опоряджувальних матеріалів, зокрема, пріоритетність проведення такої роботи очевидна. Єдино вірним бачиться шлях постачання на будівельний ринок країни власної продукції, а не імпортування матеріалів з-за кордону.

Немаловажне значення розробка методики раціонального застосування опорядження будівель має і для професійної підготовки фахівців у галузі архітектурної діяльності. Як свідчить практика, студентам особливо важко орієнтуватися в численній номенклатурі сучасних опоряджувальних матеріалів і виробів під час розробки архітектурних проектів.

Таким чином, рішення задач вибору і раціонального застосування опорядження будівель, а точніше складного комплексу задач, у якому поєднуються естетичні, експлуатаційні та економічні питання, потребує принципово нового підходу до створення методології архітектурного опорядження. Він полягає в тому, що *опорядження слід розглядати не тільки як «оформлення», а як органічно притаманну і невід'ємну у функціональному і художньому відношенні складову архітектури будівель і споруд.*

Література

1. Кавин Е.В. Архитектурно-технические принципы применения новых материалов и изделий в современном жилищном строительстве: Автореф. дис... д-ра арх-ры: 18.00.02; 05.23.05 / ЦНИИЭПжилища. – М.: 1986. – 57 с.
2. Айрапетов Д.П. Архитектурное материаловедение: Учебник для вузов. – М.: Стройиздат, 1983. – 310 с.
3. Омеляненко М.В. Досвід нормування проектно-будівельної діяльності за останні роки: проблеми та перспективи // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – К.: КНУБА, Випуск 8. – 2000. С. 308-316.
4. Ужасы непрофессионализма. // Фасадные системы. Тематическое приложение к журналу «Будмайстер». – 2006. – С. 8-9.
5. Айрапетов Д.П. Материал и архитектура. – М.: Стройиздат, 1978. – 270 с.
6. Рекомендации по применению отделочных материалов и оснащению гостиниц Госкоминтуриста СССР в зависимости от строительных разрядов гостиниц и их назначения. / Делле В.И., Цилли Л.Б., Силуанова Г.В., Самарина И.В. – М.: Стройиздат, 1984. – 96 с.

7. Методичні вказівки до вивчення курсу “Архітектурне матеріалознавство” – К.: КІБІ, 1993. – 20 с.
8. Мардер А.П., Євреїнов Ю.М., Пламеницька О.А. та ін. Архітектура: Короткий словник-довідник. / За загальною редакцією А.П. Мардера. – К.: “Будівельник”, 1995. – 334 с.
9. Строительные санитарно-гигиенические нормативы жилища: Обзор / Горомосов М.С., Лицкевич В.К. – М.: ЦИТИ по гражданскому строительству и архитектуре, 1975. – 48 с.
10. Самойлович В.В. Врахування естетичних вимог до матеріалів при виборі опорядження приміщень // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Науково-технічний збірник. – К.: КНУБА – 2007 – Випуск 18 – С. 28-36.

Анотація

Наведено обґрунтування та розглянуті основні задачі і методи досліджень наукового напрямку “Архітектурне опорядження будівель”.

Аннотация

Проведено обоснование и рассмотрены основные задачи и методы исследований научного направления «Архитектурная отделка зданий».

УДК 725.2

Ю.С.Рябець

ФУНКЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ ЕКСПРЕС-ОБСЛУГОВУВАННЯ НА ПРИКЛАДІ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ

Одним з найпоширеніших видів експрес-обслуговування, після торгівлі, є швидке харчування, яке в народі отримало назву «фаст-фуд». Для підприємств швидкого громадського харчування надзвичайно важливим є швидкість приготування їжі та, відповідно, швидкість обслуговування клієнтів. Для забезпечення даних вимог, для підприємств експрес-харчування надзвичайно важливою є їх правильна функціональна організація.

Аналіз проектування та експлуатації об'єктів експрес-обслуговування громадського харчування дозволяє диференціювати їх за функціонально-планувальними особливостями на два основних типи (табл.1):

Тип А - об'єкти швидкого харчування без торгового залу та мінімальним складом функціональних зон. Такі підприємства розраховані на одне, два робочих місця, реалізують обмежений асортимент страв (кіоски кулінарії, пересувні підприємства експрес-харчування). До даного типу відносяться підприємства, об'ємно-просторові та планувальні габарити яких визначаються виходячи переважно з ергономічних параметрів робочих місць та в залежності від фізичних розмірів технологічного обладнання. За номенклатурою - це магазини кулінарії на 1-2 робочих місця, закусочні, буфети, кафетерії, бари.

Тип Б - об'єкти з торговим залом, які можуть мати мінімальний, скорочений (неповний) склад або повний склад функціональних процесів та підсобних приміщень.

Мобільні підприємства громадського харчування, які мають зали для відвідувачів, з мінімальним забезпеченням всіх груп функціональних процесів розраховані на реалізацію мінімального асортименту страв та працюють тільки на продуктах повної готовності, або тих, що потребують лише розігріву, за номенклатурою – це спеціалізовані кафе, закусочні, буфети, бари місткістю до 50 місць.

Підприємства громадського харчування з неповним складом функціональних процесів, розраховані на приготування обмеженого асортименту страв на продуктах високого ступеню готовності або напівфабрикатах. По номенклатурі це – ресторани, кафе, закусочні місткістю до 100 місць. До таких підприємств можна віднести ресторани

швидкого обслуговування типу "Макдональдс"

Мобільні підприємства громадського харчування з повним забезпеченням функціональних процесів, розраховані на широкий асортимент страв та працюють на півфабрикатах і сировині. По номенклатурі це - столові, ресторани, кафе, які досягають значних параметрів місткості - від 100 і більше. До цього типу належить кафе на 150 місць в м. Києві в Парку партизанської слави.

Таблиця 1

КЛАСИФІКАЦІЯ МОБІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ШВИДКОГО ХАРЧУВАННЯ ЗА ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНИМИ ОЗНАКАМИ

Дані функціональні типи мобільних підприємств громадського харчування мають наступні особливості їх функціонально-просторової організації:

1. Скорочення загальної кількості функціональних процесів, які відбуваються в мобільних підприємствах громадського харчування шляхом винесення частини функцій в стаціонарні заготівельні підприємства або повного виключення деяких функцій.

В об'єктах з мінімальним складом функціональних процесів ця особливість проявляється в тому, що процеси, пов'язані з переробкою сировини, виготовленням напівфабрикатів, зберіганням продуктів,

інвентарю, тари, адміністративними функціями, а в окремих випадках і з приготуванням їжі, відбувається на заготівельних стаціонарних підприємствах.

В мобільних об'єктах з неповним складом функціональних процесів — здійснюється зберігання невеликих запасів продуктів, мінімальна доробка напівфабрикатів чи сировини, теплова обробка продуктів, гігієнічні процеси та обслуговування відвідувачів.

В об'єктах з повним складом функціональних процесів всі основні процеси виробничого циклу здійснюються на самих підприємствах; незначне скорочення складу функцій відбувається за рахунок виключення процесів, які потребують складних технічних пристроїв та значних площ для обробки та зберігання.

2. Поєднання споріднених функціональних процесів, які здійснюються в мобільних об'єктах громадського харчування за рахунок спрощення їх організації та зменшення загальної кількості.

Об'єкти з мінімальним складом функціональних процесів характеризуються можливістю максимального суміщення функціональних процесів, завдяки простоті технологічних операцій та мінімальній їх кількості; в даному випадку можливе повне суміщення функцій в єдиному просторі.

Для підприємств з мінімальним та повним складом функціональних процесів характерна можливість поєднання в єдиному просторі всіх функцій пов'язаних з приготуванням їжі та зберіганням продуктів.

3. Скорочення просторових параметрів основних приміщень та зон мобільних підприємств громадського харчування за рахунок скорочення складу та кількості функцій та максимального поєднання їх в просторі.

Співставлення показників площ на 1 посадочне місце мобільних підприємств громадського харчування різних типів та нормативних показників розроблених для стаціонарних підприємств громадського харчування виявило загальну тенденцію до скорочення норм площі в мобільних підприємствах та збільшення її відповідно від типу з мінімальним до типу повним складом функціональних процесів.

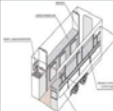
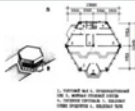
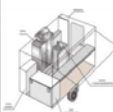

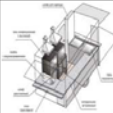
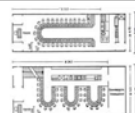
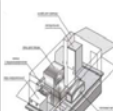

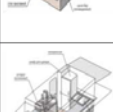
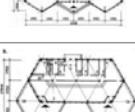
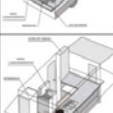
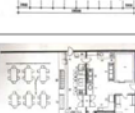
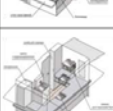

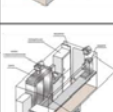

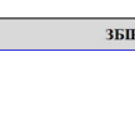
Поєднання функцій приготування, реалізації, обслуговування споживачів потребує від підприємств громадського харчування чіткого взаємозв'язку виробничої та торгівельної діяльності з урахуванням нерівномірності навантаження на ці об'єкти. Обслуговування відвідувачів здійснюється мобільними підприємствами громадського харчування різного типу, місткості, характеру обслуговуваного контингенту та місця розташування, що є основою функціонально-технологічної та об'ємно-

просторової класифікації.

Спеціалізація та місткість підприємств типів А та В з мінімальним та неповним складом функціональних процесів наведена в таблиці 2.

Таблиця 2

МОБІЛЬНІ ПІДПРИЄМСТВА ШВИДКОГО ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ ТА МІСТКІСТЮ

З МІНІМАЛЬНИМ СКЛАДОМ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ			
МАГАЗИН КУЛІНАРІЇ			ЕКСПРЕС-КАФЕ НА 25 МІСЦЬ ВІРВОВИЧІЙ ДОГOTOBЧИЙ ЦЕХ МІЙНА ПОСУДУ ОХОЛОДЖУВАЛЬНА КАМЕРА КЛАДОВА СУХИХ ПРОДУКТІВ
ГРИЛЬ - БАР			ЗАКУСОЧНА ВАРЕНІЧНА НА 30 МІСЦЬ ДОГOTOBЧИЙ ЦЕХ МІЙНА ПОСУДУ КЛАДОВА СУХИХ ПРОДУКТІВ БАРНА СТИЙКА З САЛАТ-БАРОМ
ПІРІЖКОВА			ПІВНІЙНИЙ БАР АПАРАТ ДЛЯ РОЗЛИВУ ПРОХОДЖУВАЛЬНИЙ НАПОЇВ МОРОЗИЛЬНА КАМЕРА ХОЛОДИЛЬНИК ДЛЯ НАПОЇВ МІЙКА З ВОДОНАГРІВАЧЕМ МІКРОХВИЛІВОВА ПЕЧ
ПШЦЕРІЯ			З НЕПОВНИМ СКЛАДОМ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ
ПЕЧ ДЛЯ ВИПІКАННЯ ПІЦЦІ ТЕПЛОВА ВІТРИНА САЛАТ-БАР ОХОЛОДЖУВАЛЬНИЙ ВБУДОВАНИЙ МОРОЗИЛЬНА КАМЕРА ХОЛОДИЛЬНИК ПОВУТОВИЙ МІЙКА З ВОДОНАГРІВАЧЕМ			РЕСТОРАН НА 100 МІСЦЬ ГАРЯЧИЙ ЦЕХ ХОЛОДИЛЬНИЙ ЦЕХ ДОГOTOBЧИЙ ЦЕХ КОМЕРЦІАЛЬНИЙ ЦЕХ МІЙНА ПОСУДУ ОХОЛОДЖУВАЛЬНА КАМЕРА КЛАДОВА СУХИХ ПРОДУКТІВ
ЧЕБУРЕЧНА, ПОНЧИКОВА			КАФЕ-МОРОЗИЛЬ НА 75 МІСЦЬ ПРИМІЩЕННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МОРОЗИЛЬНА МІЙНА ПОСУДУ ОХОЛОДЖУВАЛЬНА КАМЕРА КЛАДОВА СУХИХ ПРОДУКТІВ
МІЛНИЦЕВА			ЗАКУСОЧНА ДОГOTOBЧИЙ ЦЕХ ЗОНА МІЙНА ПОСУДУ МОРОЗИЛЬНА КАМЕРА КЛАДОВА СУХИХ ПРОДУКТІВ СТИЙКА РОЗДАЧІ ГОТОВИХ СТРАВ ВІТРИНА ГАРЯЧИХ СТРАВ ТА САЛАТ-БАР
ЗАКУСОЧНА ХОТ-ДОГ			СОКОВИЙ БАР НА 75 МІСЦЬ ПРИМІЩЕННЯ ДЛЯ ЗБЕРІГАННЯ СОКІВ ХОЛОДИЛЬНИЙ ЦЕХ МІЙНА ПОСУДУ КЛАДОВА СУХИХ ПРОДУКТІВ ОХОЛОДЖУВАЛЬНА КАМЕРА
ЗАКУСОЧНА ШАУРМА			
ПЕРСУВНІ			ЗБІРНО-РОЗБІРНІ

БЕЗ ТОРГОВЕЦЬКОГО ЗАЛУ

З ТОРГОВИМ ЗАЛУОМ

Література

1. Уренев В.П. Основы архитектурного проектирования предприятий общественного питания: Учебн. пособие. - К.: Выща школа, 1990. – 190с.
2. Исмагилова С.Х. Принципы архитектурно-пространственной организации мобильных предприятий общественного питания для обслуживания массовых мероприятий. Автореферат дис... канд. Архитектуры. – М., 1979. – 20с.
3. Рекомендации по проектированию предприятий общественного питания быстрого обслуживания.- М.: ЦНИИТЕ, 1991. – 43с.
4. Рекомендации по проектированию предприятий общественного питания на автомобильных дорогах./ НИЛЭП ОИСИ. М.: Стройиздат, 1989. – 40с.
5. <http://www.kupava.com//>

Анотація

Розглянуті основні типи підприємств швидкого харчування за функціонально-планувальними ознаками. Акцентована увага на притаманних даним типам підприємств функціональних особливостях, наведені їх можливі види за спеціалізацією та місткістю.

Аннотация

Рассмотрены основные типы предприятий быстрого питания за функционально-планировочными свойствами. Акцентировано внимание на присущие данным типам предприятий функциональные особенности, приведены их возможные виды по специализации и вместимости.

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ	3
<i>Івашко Ю.В.</i> Японська культура як один з витоків європейського модерну.	3
<i>Торкаман Ахмад</i> История развития и особенности формирования коммерческих комплексов в Иране	11
<i>Косаревська Р.О.</i> Семіотичні механізми продукування змістів в архітектурі.	17
<i>Косаревський О.І., Косаревська Р.О.</i> Спадкоємність форм в організації міського середовища	21
<i>Михайленко В.Є., Куць О.С.</i> Житло як універсальна просторово-знакова система в контексті слов'янського міфорелігійного світогляду	27
<i>Булавська Т.В.</i> Формування гармонійного архітектурного середовища для розвитку особистості	34
<i>Нагірний П. Ю.</i> Типографіка у системах орієнтаційної інформації населених пунктів.	38
<i>Обуховська Е.В., Чернявський В.Г.</i> Формування характерних рис застосування «східного стилю» в інтер'єрах громадських та житлових приміщень.	44
<i>Обуховська Л.В.</i> Малі архітектурні форми в дизайні середовища: еволюція та сучасні тенденції застосування.	50
<i>Ушаков Г.Н.</i> Організація інтер'єру із застосуванням принципів будови внутрішньої просторової структури осиних гнізд.	57
<i>Кравець В.И., Пыхтин С.А.</i> Флористическое направление в органической архитектуре (симметрия в природе и архитектуре)	63
<i>Сисойлов М.В.</i> Земна демоекосистема : перші дві стадії глобального руйнування (або – два перших вершники апокаліпсиса).	76
<i>Ясіньський М.М.</i> Український Народний Дім. Пошук архітектурного образу. Олександр Лушпинський.	93
<i>Кривенко О.В.</i> Про особливості врахування вітрових навантажень у сучасному архітектурному проектуванні	101
<i>Чернявський В.Г., Понайда І.М.</i> Регіональні особливості розвитку різьби по дереву в Україні та сучасні тенденції застосування в інтер'єрі. .	104
<i>Булгакова Т. В.</i> Засоби опису архітектурного середовища.	109
<i>Шевцова Г.В.</i> Процеси віддзеркалення будівельних традицій політеїстичних святилищ в сакральних спорудах монотеїстичних релігій (на прикладі розвитку дерев'яного будівництва України і Японії)	115

<i>Абизов В.А.</i> Історія розвитку архітектурно-будівельних систем.	122
<i>Товбич В. В.</i> Дермінантна демоекосистема: системний підхід (або – чи признає історія архітектури існування системного підходу?).	128
<i>Кащенко Т.О.</i> Передумови формування архітектурного енергоефективного середовища.	132
<i>Бойко О.С.</i> Вплив основних світових релігій на специфіку культової архітектури.	137
<i>Бачинська О.В.</i> Особливості еkleктизму в Ліванській архітектурі першої половини ХХ ст.	141
<i>Хараборська Ю.О.</i> Передумови одержання об'єктивного результату при порівнянні цілісних житлових утворень.	154
<i>Скурихіна Н.Н.</i> Особенности развития урбанизированных территорий с позиции системного подхода.	159
МІСТОБУДУВАННЯ	165
<i>Товбич В.В.</i> Методологічні аспекти розробки програми доступного житла та соціально-економічного розвитку Київської області.	165
<i>Перевалова В.В.</i> Розміщення адміністративно-представницьких будівель в структурі міст.	172
<i>Герасимчук М.В.</i> Об'ємно-просторові сценарії заповнення внутрішнього квартального середовища.	179
<i>Вусатюк Н.А.</i> Категоризація гірськолижних комплексів.	188
<i>Солодов В.В., Ключиниченко Е.Е.</i> Планировочная организация территории города-региона.	193
<i>Щурова В.А.</i> Класифікація і типологія міських ландшафтів.	201
<i>Устінова І.І.</i> Демографічні ознаки екологічно-безпечного розвитку територій.	205
<i>Пестрикова А.Г.</i> Принципы формирования вертикальной организации исторического центра г. Днепропетровска.	211
<i>Осстрін М.М., Чередніченко П.П.</i> Про вулично-дорожню мережу міст України (дискусія).	216
<i>Плешкановська А.М.</i> Реконструкція міста в контексті проблем міського розвитку.	225
АРХІТЕКТУРА БУДІВЕЛЬ І СПОРУД	232
<i>Праслова В.О.</i> Класифікація підземних торговельно-розважальних комплексів.	232
<i>Чередніченко П.П., Усова О.С.</i> Архітектор, художник, музикант, науковець, педагог.	238

<i>Бережний А.В.</i> Основні концепції організації простору пасажів, тенденції взаємозв'язків зовнішніх і внутрішніх просторів.	244
<i>Бородін А.О.</i> Визначення факторів впливу на розвиток мережі і архітектурно-планувальні рішення банківських установ.	248
<i>Гнесь І. П.</i> До проблеми видалення сміття з багатоквартирних житлових будинків.	253
<i>Колодрубська О.І.</i> Функціональна структура сільської садибної забудови.	259
<i>Колодрубська О.І.</i> Літня кухня – невід'ємний елемент сучасної сільської садиби.	264
<i>Король В.П.</i> Типологічні аспекти тимчасового житла.	268
<i>Андріанова Г.А.</i> Розвиток архітектури підприємств торгівлі, харчування та побутового обслуговування на сучасному етапі.	274
<i>Ксенофонтова И. В.</i> Архитектурная организация жилых зданий в условиях сложного рельефа (3-18,5°).	281
<i>Панченко О.О.</i> Особливості формування підприємств громадського харчування в Україні на сучасному етапі.	287
<i>Росковищенко А.Ю.</i> Взаємозв'язок рівня розвитку країни і поверховості житла для постійного проживання.	292
<i>Соловій Л.С.</i> До питання бездомності в Україні: масштаби, соціальні аспекти, проблеми забезпечення житлом.	299
<i>Супрунович Ю.О.</i> Формування архітектурно-художнього рішення торговельних комплексів на основі реновації промислових будівель.	307
<i>Степанов О.В.</i> Сучасні особливості устрою православного парафіяльного храмового комплексу з розвиненими функціями.	313
<i>Шолух Н.В.</i> Реабилитационная среда как объект системного анализа: выбор оптимальной модели.	320
<i>Щепетова И.М.</i> Эволюция развития конструктивных систем многоэтажных зданий.	333
<i>Яблонская А.Д.</i> Проблемы терминологии и классификации жилья. Анализ современного состояния вопроса.	338
<i>Козлова Н.В.</i> Деякі аспекти до проблеми вирішення зовнішнього вигляду житла.	349
<i>Хараборська Ю.О.</i> Залежність методу оцінки від специфіки об'єкту – цілісного житлового утворення (ЦЖУ).	355
<i>Самойлович В.В.</i> Архітектурне опорядження будівель як науковий напрям.	359
<i>Рябець Ю.С.</i> Функціональна організація підприємств експрес-обслуговування на прикладі громадського.	366

Наукове видання

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ

Науково-технічний збірник

Випуск 19

Має свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації в Державному комітеті інформаційної політики України (серія КВ № 2649 від 16 червня 1997 року).

Визнаний ВАК України, як наукове фахове видання України, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Адреса редколегії: 03037, м.Київ-37, Повітрофлотський пр., 31. КНУБА.
Тел. 245-42-04.

Підписано до друку 25.11.2005 р. Формат 60x84^{1/16}.
Обл.-вид. арк. . Тираж 180. Зам. №

Фірма "ВІПОЛ"

03151, м.Київ-151, вул. Волинська, 60

До відома авторів!

Статті, що подаються для опублікування в збірнику „Сучасні проблеми архітектури та містобудування” повинні відповідати вимогам ВАК України та вимогам редколегії до їх оформлення та подачі:

статті подаються українською або російською мовами у відповідності до вимог, викладених в постановах президії ВАК України від 10.02.1999 р. №1-02/3 „Про публікації результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук та їх апробацію” та від 15.01.2003 р. №7-05/1 „Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України” (Бюлетень ВАК України №1 за 2003 р. та витримки з цієї постанови у даному збірнику), в електронному виді на дискетах 3.5 дюйма та відповідно у роздрукованому вигляді на аркушах формату А4 (обов'язково з підписом автора на останній сторінці) з полями: верхнє – 25 мм; нижнє і бокові – 20 мм, в текстових редакторах типу Word шрифтом Times NR Cyr 14 p., який повинен бути відформований в межах формату 245x170 мм з інтервалом 18 пт.точно

- заголовок набирається великими буквами, жирним шрифтом, того ж розміру (14 p.) і форматується по центру;
- над заголовком вказується УДК і форматується по лівому краю, а на одному рівні з ним набираються ініціали та прізвище автора і форматується по правому краю;
- над заголовком і під ним пропускається один рядок;
- в кінці статті наводиться список використаних джерел (література);
- в цьому ж файлі статті після списку джерел наводяться анотації українською та російською мовами;
- рисунки та формули повинні бути вмонтовані в її електронний текст по місцю автором і чітко читатись в форматі сторінок збірника (фактично на аркуші А5).

До матеріалів статті додається авторська довідка (вказати місце роботи чи навчання, посаду, наукові ступені та вчені звання, контактні телефони, поштову адресу для переписки, при можливості „Email”) та рекомендація наукового підрозділу, де підготовлена стаття, у вигляді витягу з протоколу засідання, на якому вона розглядалась, завіреного керівництвом та печаткою закладу.

За зміст статті несуть відповідальність автор та науковий підрозділ, який рекомендував її для опублікування.

Випуски збірника в обов'язковому порядку розсилаються в бібліотеки та організації згідно вимог ВАК України до розсилки авторефератів дисертацій, в бібліотеки провідних профільних науково-дослідних та проектних організацій, вищих навчальних закладів освіти в яких ведеться підготовка фахівців за напрямками „Архітектура” та „Будівництво”, а також окремим провідним фахівцям вказаних напрямів, які є членами спеціалізованих вчених рад по присудженню наукових ступенів.

Редколегія збірника